KETEBE MODERN ////////

UYURGEZERLER ÜÇLEMESİ

Esch veya Anarşizm

Hermann Broch

Türkçesi: *M. Sami Türk*

KTB

ISBN: 978-625-8094-31-2 (Tk) 978-625-8094-33-6 (2.c)
© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 666 | **Modern**

Yayın Yönetmeni
Furkan Çalışkan

Dizi Editörü
Aykut Ertuğrul

Yayıma Hazırlayan
Zeynep Ekşi

Düzelti
Rukiye Şahin

Kapak
Harun Tan

Mizanpaj
Serap Şahin

1. BASKI

Mayıs 2022
İstanbul

Ketebe Yayınları
Sertifika No: 49619
Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2
Topkapı 34010 İstanbul
Tel: 212 612 29 30
e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt
Matsis Matbaa Hizmetleri
San. ve Tic. Ltd. Şti
Sertifika No: 40421
Tevfik Bey Mah. Dr. Ali Demir Cad.
No: 51 Sefaköy Küçükçekmece /
İstanbul Tel: 212 624 21 11

© Özgün adı *Die Schlafwandler: 1903 – Esch oder die Anarchie* olan eserin her hakkı anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A. Ş.'ye aittir. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

UYURGEZERLER
ÜÇLEMESİ

Hermann Broch

Esch veya Anarşizm

TÜRKÇESİ
M. SAMİ TÜRK

KETEBE

Hermann Broch

Hermann Broch 1 Kasım 1886'da Viyana'da doğdu. Babasının ısrarıyla tekstil okulunu bitirdi ve bir süre babasının fabrikasında yöneticilik yaptı. 1913'te ilk edebî yayını *Der Brenner* dergisinde yayımlandı. Sadece zihinsel üretime zaman ayırmaya karar vererek 1927'de tekstil fabrikasını sattı ve Viyana Üniversitesi'nde matematik, felsefe, psikoloji öğrenimi gördü. Nazilerin 1938'de Avusturya'yı ilhak etmesinden sonra tutuklandı, ancak aralarında James Joyce'un da bulunduğu arkadaşlarının girişimi sayesinde önce İngiltere'ye, ardından ABD'ye iltica etti.

İlk romanı *Die Schlafwandler* (Uyurgezerler) yayımlandığında 45 yaşındaydı. Hermann Broch'un başlıca eserleri: *Bilinmeyen Değer*, *Büyülenme*, *Edebiyat ve Felsefe*, *Psikolojik Otobiyografi*, *Vergilius'un Ölümü*. En büyük modernistlerden kabul edilen ve Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterilen Broch, 30 Mayıs 1951'de New Haven'da vefat etti.

M. Sami Türk

1986 İstanbul doğumlu. Lisans öğrenimini Marmara Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde, yüksek lisans öğrenimini İstanbul Üniversitesi'nin aynı bölümünde tamamladı. Doktora çalışmasını tamamladığı Sakarya Üniversitesi'nin yine aynı bölümünde 2011 yılından beri öğretim üyeliği yapmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır.

Daha önce E.T.A. Hoffmann, Robert Musil, Thomas Mann, Friedrich Nietzsche, Arthur Schnitzler, Thomas Bernhard, Elfriede Jelinek, W. G. Sebald gibi yazarlardan edebî, C. G. Jung ve Thomas Macho'dan fikrî eserler çevirmiştir.

1

2 Mart 1903 tarihi 30 yaşındaki tezgâhtar August Esch için kötü bir gündü; patronuyla arasında hırgür çıkmış, daha istifa etmeye fırsat bulamadan işten atılmıştı. Bunun üzerine işten atılmaktan çok, daha hazır cevap olmayışına yandı. Şu adam yok muydu, yüzüne neler söylerdi aslında neler, işinde olup bitenlerden habersizdi, Nentwig diye birinin köpürtmelerine kanıyor, Nentwig'in hiçbir komisyon fırsatını kaçırmadığını bilmiyor, tüm bunlara da herhalde Nentwig onun karıştırdığı haltları biliyor diye kasten göz yumuyordu. Bir de ahmakçasına, dediklerine kanıvermişti: Esch'i, pis bir tavırla, hesap yanlışı yapmakla suçlamışlardı, şöyle bir düşününce ortada aslında yanlış manlış yoktu. Fakat ikisi yüzüne öyle hırçın bağırmıştı ki işin sonu çocukça küfürleşmeye varmış, bu sırada da aniden kovulduğunu fark etmişti. Uygun düşecek türlü türlü şeyler bilmesine rağmen aklına Götz alıntısından* başka bir şey gelmemişti, oysa "Beyefendi," evet, "Beyefendi," deyip gözlerini onun ayaklarına dikmesi gerekirdi, Esch şimdi iğneleyerek,

* Goethe'nin *Götz von Berlichingen* dramında başkişiye söylettiği, örtmece olarak Svabya selamı diye ünlü, "Kıçımı yala!" sözü. (ç. n.)

kendi kendine, "Beyefendi," diyordu, "işleriniz ne halde, hiç fikriniz var mı?.." Evet bunları demesi gerekirdi ama artık çok geçti. Sonrasında kafayı çekmiş, bir kızla yatmıştı ama hiçbir işe yaramamış, öfkesi olduğu gibi kalmıştı, Esch Ren kıyısı boyunca kente yürürken kendi kendine sövüyordu.

Arkasında ayak sesleri duydu, başını çevirince Martin'i gördü, kısa bacağının ayak ucunu tahtaya bastırmış, iki koltuk değneği arasında koşturarak geliyordu. Bir bu herif eksikti. Esch değneklerden birini başına yemek pahasına -asıl öldürseler müstahaktı- yoluna devam etmek isterdi, fakat sakat adamı peşinden koşturmanın adilik olacağını hissediyordu, onun için de durdu. Üstelik bir iş de bakması lazımdı, tanımadığı kimse olmayan Martin'in belki bir bildiği olurdu. Kötürüm adam yetişti, bükük bacağını sallandırdı ve lafı dolandırmadan, "Kovulmuşsun?" dedi. Demek bu da biliyordu. Esch zehir zemberek, "Kovuldum," diye yanıtladı. "Paran var mı?" Esch omuz silkti; birkaç gün daha yeterdi. Martin düşündü: "Sana uyacak bir yer biliyorum." – "Tamam, ama senin teşkilata girmem." – "Biliyorum, biliyorum, beyimin ayağı varmaz… ama bir gün geleceksin. Nereye gidiyoruz?" Esch'in amacı yoktu, bu yüzden de Hentjen Ananın Meyhanesi'ne yürüdüler. Kastell Sokağı'nda Martin durdu: "Sana doğru düzgün bir tavsiye mektubu verdiler mi bari?" – "Gidip almam gerek." – "Mannheim'daki Mittelrhein şirketinde nakliye veznedarı mı öyle bir şeye ihtiyaçları var… Köln'den taşınman sorun değilse…" İçeri girdiler. Epey kaba ve kasvetli bir mekândı, yüzlerce yıldır Ren gemicilerinin meyhanesi olsa gerekti; ne var ki ise bulanık kubbeli tavanın dışında uzun geçmişi hatırlatan bir şey kalmamıştı. Masaların ardındaki duvarlar yarıya kadar kahverengi tahta kaplıydı, duvara monte bir bank duvar boyu uzanıyordu. Duvar masasının üstünde Münih tarzı litrelik bira bardakları duruyor, bronz bir Eiffel Kulesi de görülüyordu. Eiffel Kulesi siyah-beyaz-kırmızı bir bayrakla bezeliydi, iyice bakıldığında üstünde "Gedikli Masası" sözünün silik, yaldızlı harfleri seçilebiliyordu. İki pencere

arasındaysa kapakları açık bir orkestriyon* duruyor, içindeki nota rulosu ile mekanik tertibatı gösteriyordu. Aslında kapakların kapalı olması lazımdı, müziğin keyfine varmayı dileyen içine on fenik atmalıydı. Fakat Hentjen Ananın eli açıktı, bu bakımdan müşterinin tek yapması gereken, mekanizmaya uzanıp manivelayı çekmekti; Hentjen Ananın tüm müşterileri cihaz nasıl kullanılır, bilirlerdi. Orkestriyonun karşısında mekânın geriye uzanan tüm dar cephesini büfe kaplıyor, arkasında da rengârenk likör şişlerinin olduğu iki cam dolabın arasında büyük bir ayna bulunuyordu. Hentjen Ana akşamları büfedeki yerini aldığında kimileyin arkasını döner, yuvarlak ve ağır başının üstüne, küçük ve katı bir şeker koni gibi oturan sarı saçlarını aynanın karşısında eliyle yoklardı. Büfenin tepesinde birkaç şarap ve sert likör şişesi duruyordu. Çünkü cam dolaptaki rengârenk likörleri isteyen nadir çıkardı. Son olarak büfe ile cam dolabın arasına usturuplu bir şekilde, musluklu çinko bir leğen yerleştirilmişti.

Mekân ısıtılmıyor, soğukluğu kokuyordu. İki adam ellerini ovuşturdu, Esch bir bankın üstüne külçe gibi otururken Martin orkestriyona davrandı ve alet haykırarak mekânın soğuk havasına bir gladyatör marşı salıverdi.

Gürültüye rağmen gıcırdayan ahşap merdivenden birazdan ayak sesleri işitildi ve büfenin yanındaki kilitsiz, sallanan kapı Frau Hentjen tarafından hızla ittirildi. Kadının sırtında hâlâ sabahlık iş elbisesi vardı, eteğinin önüne iri ve mavi bir aba önlük bağlamış, akşamlık korsajını henüz takmamıştı, onun için de göğüsleri iri kareli pazen bluzunda iki torba gibi duruyordu. Bir tek saçları katı ve düzgün, solgun ve ifadesiz yüzünün üstünde şekerden koni gibi bekliyordu, yaşını tahmin etmenin imkânı yoktu. Fakat herkes bilirdi ki Frau Gertrud Hentjen otuz altı ya-

* Muhtelif müzik ekipmanlarıyla zenginleştirilmiş farklı çeşitleri mevcut, temelde piyanonun mutlaka bulunduğu, dolap biçimli mekanik bir müzik otomatı. (ç. n.)

şındaydı ve çok uzun zamandır -ancak geçenlerde hesaplamışlardı, üstünden on dört yıl geçtiği kesindi- Herr Hentjen'in duluydu, adamın sararıp solmuş fotoğrafı Eiffel Kulesi'nin üstünde işletme ruhsatı ile mehtaplı bir manzaranın arasından göze çarpıyordu, üçü de güzel, siyah ve altın yaldızlı çerçevelerdeydi. Herr Hentjen keçi sakalıyla, muhtaç bir terzi yamağına benzemesine rağmen dulu ona sadakatini bozmuyordu; en azından kadının arkasından kimse konuşamıyor, biri namusuyla yanına yaklaşmaya cesaret edecek olsa kadın, "Tabii, meyhane işine gelir. Yok, ben tek başıma işletmeyi yeğlerim," diyordu.

"Günaydın, Herr Geyring, günaydın, Herr Esch," dedi, "bugün erkencisiniz." Martin, "Siz de epeydir ayaktasınız, Hentjen Ana," diye cevap verdi, "çalışan, yemek de ister." Peynir ile şarap söyledi; dünkü şarap hâlâ ağzını ve midesini burduğundan Esch sert bir likör aldı. Frau Hentjen adamların yanına oturup yeni haberleri anlattırdı; Esch'in ağzını bıçak açmıyordu, kovulduğu için hiç utanmıyorsa da Geyring'in olayı etrafa yayması onu kızdırıyordu. Sendikacı, anlattıklarını, "İşte, sermayeciliğin bir kurbanı daha," diye bitirdi, "ama artık yeniden işbaşı vakti; elbette, baronumuz burada ense yapacak değil ya." Hesabı ödedi, Esch'inkini de ödemekte ısrar etti. İşsizlere destek çıkmak gerek..." Yanında bir yere dayadığı değneklerini aldı, sol ayak ucunu tahtaya bastırıp değneklerin arasında salına salına takırtılarla dışarı çıktı.

O gittikten sonra ikisi bir süre sustu; sonra Esch çenesiyle kapıyı işaret etti: "Anarşist," dedi. Frau Hentjen etli omuzlarını silkti: "Anarşist falan bilmem, namuslu adam..." Esch, "Namuslu olmasına namuslu," diye onaylayınca Frau Hentjen devam etti: "... ama yakında gene yakalarlar; bir defasında altı aya çarptırdılar..." Sonra da: "Kendi bilir." Gene sustular. Esch, Martin acaba çocukluktan beridir topal mıydı, diye düşündü; içinden, hilkat garibesi, dedi, sonra da sesli: "Beni de sosyalist topluluğuna katmak istiyor. Ama ben gitmiyorum." Frau Hentjen ilgi-

siz, "Neden gitmiyorsun?" diye cevap verdi. "Bana uymaz. Ben yükselmek istiyorum; yükselmek isteyene düzen şart." Frau Hentjen katılmadan edemedi: "Evet, orası doğru, düzen şart. Ama benim mutfağa geçmem lazım. Bugün yemeği bizde mi yiyeceksiniz, Herr Esch?" Esch burada da yiyebilirdi başka yerde de, fakat buz gibi ayazda ne diye ortalıkta sürtecekti ki. "Bu yıl kar yok," diye şaşırdı, "toz insanı kör ediyor." Frau Hentjen, "Evet, dışarısı berbat," dedi, "öyleyse burada kalıyorsunuz." Mutfağa gidip ortalıktan kayboldu, sallanan kapı bir süre daha titredi, Esch kapının kanadı durana kadar titremesini donuk donuk seyretti. Sonra uyumaya çalıştı. Fakat mekânın soğukluğunu artık hissediyordu; biraz ağır ve çolpa adımlarla bir aşağı bir yukarı yürüdü, büfede duran gazeteyi aldı ama sayfaları donan parmaklarıyla çeviremiyordu; gözleri de acıyordu. Hal böyle olunca sıcak mutfağı ziyaret etmeye karar verdi; elinde gazete, içeri girdi. Frau Hentjen, "Yemek kokusuna geldiniz galiba," dedi, gerçi içerisinin çok soğuk olduğunu anlıyordu ama oranın ateşini ancak ikindiüzeri yakmak âdetinde olup bu kuralı gevşetmediğinden kendisine eşlik etmesine izin verdi. Esch onun ocağın başındaki hareketlerini gözetledi, elini göğüslerinin altına daldırası vardı ama burnundan kıl aldırmadığını bildiğinden hevesi kursağında kaldı. Ayak işlerini gören hizmetçi mutfaktan çıkınca dedi ki: "Yalnız yaşamayı seviyorsunuz." Kadın, "Ha," diye cevap verdi, "siz de aynı teraneye başlıyorsunuz demek." Esch, "Yok," dedi, "öylesine söyledim." Frau Hentjen'in yüzü garip donuklukta bir ifade aldı; sanki bir şeylerden tiksinmişti, çünkü memeleri sallanacak kadar silkindi, sonra herkesin alışkın olduğu sıkkın ve boş bakışlarıyla tekrar işinin başına geçti. Esch pencerenin yanındaydı, gazetesini okuyordu, derken rüzgârın küçük toz girdapları kaldırdığı avluya baktı.

Sonra akşamları garsonluk yapan iki kız geldi, yıkanmamışlardı, uyku mahmuruydular. Frau Hentjen, iki kız, küçük hizmetçi ve Esch mutfak masasının etrafına oturdu, hepsi dirseklerini iyice uzattı, tabağının üstüne adamakıllı eğilip yemeğini yedi.

Esch Mannheim'daki şirkete başvurusunu hazırlamıştı; bir tek tavsiye mektubunu iliştirmesi lazımdı. Aslında olayların böyle gelişmesinden memnundu. Biteviye aynı yerde oturmak iyi değildi. Dışarı çıkmak gerekti, ne kadar uzak, o kadar iyiydi. Etrafa bakmak şarttı; o da bu yoldan hiç şaşmamıştı zaten.

Öğleden sonra Stemberg & Ortakları, Şarap Toptancısı ve Mahzeni'ne mektubunu almaya gitti. Nentwig onu tahta bariyerde bekletti, şişman ve yusyuvarlak bedeniyle yazı masasına oturmuş hesap yapıyordu. Esch sert tırnağıyla bariyerin üstünde sabırsızca ritim tutuyordu. Nentwig ayağa kalktı: "Sabredin bakalım, Herr Esch," bariyere doğru geldi ve tepeden inme bir sesle, "Tavsiye mektubu için miydi – çok acelesi yoktur herhalde. Peki, doğum tarihi? İşe giriş tarihi?" dedi. Esch, başını başka yöne çevirmişti, sorulanları söyledi, Nentwig de yazdı. Sonra Nentwig yazıyı çıkarttırıp mektubu getirdi. Esch hemen okudu: "Tavsiye mektubu değil bu," deyip kâğıdı geri verdi. "Bak hele, neymiş peki?" – "Muhasebecilik yaptığımı tasdiklemeniz gerek." – "Siz mi muhasebeciydiniz! Elinizden ne kadar geldiğini gösterdiniz." İşte hesaplaşma ânı gelmişti: "Sayımlarınız için uzman muhasebeciye ihtiyacınız var ya, onu diyorum!" Nentwig duraladı. "O ne demekmiş?" – "Ne demekse o demek." Nentwig kıvırdı, kibarlaştı: "Asabiliğinizin zararı hep kendinize; iyi bir işiniz var, patronla dalaşıyorsunuz." Esch zaferi sezdi, tadını çıkarmaya başladı: "Patronla daha konuşacaklarım var." Nentwig de, "Ne isterseniz onu konuşun, bana hava hoş," diye kozunu oynadı, "söyleyin bakalım, nasıl mektup lazımmış?" Esch "gayretli, güvenilir, tüm muhasebe ve sair yazı işlerinde çok tecrübeli" sözlerini yazdırdı. Nentwig kurtulmak istiyordu. "Doğru mu, değil ama bana ne." Yeni yazıyı yazdırmak için tekrar kâtibe döndü. Esch'in tepesi atmıştı: "He, doğru değil mi? Öyle demek? … o zaman, 'kendisini memnuniyetle tavsiye ederiz' diye de ekleyin, anladınız mı?" Nentwig reverans yaptı: "Emrinize amadeyim, Herr Esch." Esch yeni yazıyı okudu, memnundu. "Patronun

imzası," diye emretti. Nentwig için bu kadarı da fazlaydı; bağırdı: "Benimkini beğenmediniz galiba?!" Esch'in yüce gönüllü ve büyüklenmeli yanıtı, "Özel vekaletiniz varsa olur," diye gelince Nentwig imzayı attı.

Esch dışarı çıktı, en yakın posta kutusuna yöneldi. Kendi kendine ıslık çalıyor, keyfinin yerine geldiğini hissediyordu. Mektubu almıştı, güzel; Mittelrhein başvurusuyla zarftaydı. Nentwig'in boyun eğişi vicdan azabı çektiğine işaretti. Demek mal sayımları hileliydi, demek adamı polise vermek lazımdı. Evet, derhal ihbarda bulunmak vatandaşlık göreviydi. Mektup posta kutusuna yumuşak ve boğuk bir sesle düştü, parmakları hâlâ kutunun gözünde duran Esch doğruca polis karakoluna gitse mi diye düşünüyordu. Kararsızca dolanmaya devam etti. Tavsiye mektubunu yollaması iyi olmamıştı, Nentwig'e iade etse daha iyiydi; önce şantajla tavsiye alıp sonra ihbar etmek, yok, yakışık almazdı. Fakat olan olmuştu, ayrıca tavsiye mektubu olmasa Mittelrhein armatörlüğündeki işi alması da zordu – tekrar Stemberg'e girmekten başka hiç çaresi kalmadı. Dolandırıcılığı ortaya çıkardığı için patronun ona Nentwig'in yerini vereceğini, Nentwig'in de hapiste çürüyeceğini düşledi. Peki, ama ya patronun kendisi de üçkâğıda ortak olmuşsa? O zaman polis soruşturması düzenlerini berbat ederdi. Hal böyle olunca şirket ödeme aczine düşer, muhasebeciye yer kalmazdı. Gazetelerde "Kovulan çalışanın intikamı" başlıklı haberler okunurdu. En sonunda olaylardan haberdar olmasından şüphelenilirdi. O zaman da elinde ne tavsiye mektubu ne de girip çalışacağı bir yer olurdu. Esch tüm sonuçları çıkarırken gösterdiği keskin zekâya sevindi, ama öfkelenmişti de. Kendi kendine, "Pislik yuvası!" diye küfretti. Opera binasının önündeki bulvarda durmuş, soğuk tozları gözlerine savuran rüzgâra doğru sövüyordu, kararsızdı ama sonunda meseleyi ertelemeye karar verdi; Mittelrhein'daki işi alamazsa intikam tanrıçasını harekete geçirmek için yine de vakti olacaktı. Kararan akşamın içinde yürüdü, elleri pespaye ceketinin ceplerine gömülü, daha

çok âdet yerini bulsun diye polis karakoluna kadar ilerledi. Nöbetçiyi gözledi, karakolun önüne mahkûmların bulunduğu bir yük arabası yanaşınca herkes inene kadar bekledi, Nentwig ortaya çıkmamasına rağmen memur arabanın kapısını çarpınca hayal kırıklığına uğradığını hissetti. Birazcık daha bekledi, sonra kesin kararla dönüp Alter Markt yolunu tuttu. Yanaklarında belli belirsiz duran uzunlamasına çizgiler, çukurlaşmıştı. Kendi kendine, "Şarap hilebazları!", "Sirkeciler!" diye sövdü. Zafer sevincine su kattıklarından somurtkan ve mutsuz, gene kafayı çekmesi ve bir kızla yatması gerekiyordu.

Frau Hentjen normalde ancak akşamları giyegeldiği kahverengi ipeklisiyle öğleden sonrasını bir arkadaşında geçirdi, evine döndüğünde gene aynı binayı, ömrünü tüketmeye nicedir mecbur kaldığı aynı mekânı görünce alışıldık öfkesi sardı içini. Şüphesiz, yaptığı işte kenara biraz para koyabiliyor, çalışkanlığından ötürü arkadaşlarınca övülüp gururu okşandığında kimi şeyleri telafi eden ufak bir rahatlık duygusu da beliriyordu. Peki ama her akşam şu sarhoş heriflerle uğraşacağı yerde neden çamaşır mağazası veya korsaj dükkânı veya kadın kuaförü yoktu ki! Korsesi engellemese evini gördüğünde tiksintiden öğürürdü: Oraya girip çıkan ve hizmetlerini gördüğü adamlardan işte bu denli nefret ediyordu. Oysa belki de daha çok nefret ettikleri, çocukluğu bırakamayıp erkeklerin peşinden koşan kadınlardı. Yok, kendi arkadaşları arasında erkeklerle iş tutan, onlarla haşır neşir olup onları kancıklar gibi içine alan kimsecikler yoktu. Mutfak hizmetçisini dün bir oğlanla avluda yakalamıştı, tokatları aşkettiği elini mutlu mesut kaşıdı: Kızın yakasına bir daha yapışası vardı. Yok, kadınlar belki erkeklerden de iğrençti. En sevdikleri, erkeklerin yatağa atacaklarında hor gördükleri garson ve hizmetçi kızlardı: Bunlarla seve seve, uzun uzun konuşur, hikâyelerini ayrıntılarıyla anlattırır, acılarını telafi için onları avutur, şımartırdı. Bu bakımdan Hentjen Ananın Meyhanesi'ndeki işlere rağbet

olur, kızlar burayı çabalanacak bir yer diye görür, elden geldiğince kaybetmemeye uğraşırlardı. Hentjen Ana ise bu bağlılık ve sevgiden hoşnuttu.

Birinci katta kendi güzel odası vardı: Kocamandı, yola bakan üç penceresiyle meyhaneyi ve merdiven boşluğunu enine kaplıyordu; odası arka planda, aşağıda büfenin durduğu yerde, kapalı, açık renkli bir perdeyle sınırı çekilmiş bir tür niş oluşturuyordu. Perde kaldırılıp da gözler karanlığa alışınca içeride gelin yatağı seçilebiliyordu. Fakat Frau Hentjen burayı kullanmaz, buranın hiç kullanılıp kullanılmadığını da kimseler bilmezdi. Zaten bu denli büyük bir odayı ısıtmak epey güçtü, ciddi masraf çıkarırdı, nitekim Frau Hentjen'in mutfağın üstünde kalan küçük odayı oturma ve yatak odası diye seçip karartılmış salonu ve salonun buz gibi soğuğunu kolay bozulacak malları saklamak için kullanması garipsenemezdi. Frau Hentjen'in güzün satın alageldiği fındık fıstık da buradaydı, seyrek bir tabaka halinde, üstüne iki geniş, yeşil yer muşambasının çaprazlama serildiği zeminde duruyordu.

Frau Hentjen sinirleri hâlâ tepesinde, mekân için akşamlık salam sosis almak üzere odaya çıkmıştı, insan öfkeli olunca dikkatsiz davrandığından, sinirleri hoplatan gürültüsüyle ayaklarının altında yuvarlanan fındık fıstığın içine dalmıştı. Yetmez gibi birini de paramparça edince öfkesi katlandı, zararı büyümesin diye fıstığı yerden alıp içini paramparça olmuş kabuğundan dikkatle ayırırken ve kahverengimsi acı kabuklu beyaz parçacıkları ağzına atarken aradan mutfak hizmetçisine carladı; yaramaz mendebur nihayet işitti, merdivenleri tökezleyerek çıktı ve gelişigüzel bir yığın hakaretle karşılaştı: Tabii, oğlanlarla kırıştırıp fındık çalmak hep birdi -fındıklar öte yanda, pencerenin dibinde duruyordu, şimdiyse daha kapıdan girerken üzerlerine basılıyordu- herhalde pencereden kendi başlarına ayaklanıp gelmemişlerdi, tam vurmak için elini kaldırmıştı ki kız kolunu yüzüne siper etti, fakat Frau Hentjen,

ağzına fındık kabuğu kaçtığından bir tek, küçümsercesine tükürmekle yetindi; sonra da ağlayan kız peşinde, aşağı kata indi.

Kalın tütün dumanının havada asılı durduğu meyhaneye girince pek anlaşılmamakla birlikte üstesinden gelmenin de güç olduğu kaygı verici donukluk hemen her gün olduğu gibi yine üstüne çöreklendi. Aynaya yürüdü, başının üstündeki sarı şeker konisini istemsizce yokladı, elbisesini çekiştirdi ve ancak dış görünüşünün düzgünlüğüne kanaat getirince dinginlik buldu. Artık müşterileri arasındaki tanıdık yüzleri görüyordu, içkiler yemeklerden daha çok para bırakmasına rağmen içenlerdense yiyenlerden daha çok memnun oluyordu. Büfeden çıkıp masalara gitti ve yemek lezzetli mi diye sordu. Müşterilerden biri bir porsiyon daha söyleyince belli bir hoşnutlukla garson kızı çağırdı. Evet, Hentjen Ananın mutfağına diyecek yoktu.

Geyring çoktan gelmişti; değnekleri yan tarafına yaslamıştı; tabağındaki eti ufak parçalara ayırmış, sol eliyle ceplerinden sürekli bir tomarının dışarı sarktığı şu sosyalist gazetelerden birini tutarken gayriihtiyari yemeğini yiyordu. Frau Hentjen ondan hoşlanıyordu, bir sebebi kötürüm olduğu için tam adam olmayışı, diğeriyse buraya şamataya, ayyaşlığa ve hovardalığa değil de işi gemici ve liman işçileriyle temasta kalmasını gerektirdiğinden gelmesiydi; ama asıl her Allah'ın akşamı meyhanedeki yemekleri yiyip lezzetlerini övdüğü için seviyordu onu. Yanına oturdu. Geyring, "Esch geldi mi?" diye sordu, "Mittelrhein'daki işi aldı, hemen pazartesi başlıyor." Frau Hentjen, "İşi ayarlayan sizdiniz galiba, Herr Geyring," dedi. "Yok, Hentjen Ana, teşkilatın eli henüz iş bulabilecek kadar uzamadı... yok, nerede... ama o da olacak. Ben Esch'e yol gösterdim. Hem bizden olmasa bile cesur bir oğlana yardım edilmez mi..." Hentjen Ana buna pek ilgi duymadı: "Afiyet olsun, Herr Geyring, size benden ekstra." Büfeye gitti, bir tabak üstünde birkaç sap maydanozla süslediği pek kalın sayılmayacak bir dilim salam getirdi. Geyring'in kırkındaki

bir çocuğun kırışıklı yüzü çarık çürük dişleriyle gülümseyerek minnetini ifade etti ve kadının beyaz, yağlı elini okşadı, ama kadın, elini biraz donuklaşarak derhal geri çekti.

Daha sonra Esch geldi. Geyring gazeteden başını kaldırıp, "Tebrikler, August," dedi. Esch, "Sağ ol," dedi, "demek haber aldın – yolunda gitti, hemen cevap geldi, işe aldılar. Ben de teşekkür ederim, bana orayı gösteren sendin." Fakat koyu renkli kısa saçlarının altındaki yüz hatlarında kızgın birinin tahta gibi boş ifadesi vardı. "Bir şey değil," diyen Martin büfeye seslendi: "İşte yeni hesap memuru beyimiz." Frau Hentjen kuru kuruya, "Bol şans, Herr Esch," diye cevap verdi, fakat sonra dayanamayıp dışarı çıktı ve elini uzattı. Bütün işin Martin'de bitmediğini göstermek isteyen Esch iç cebinden tavsiye mektubunu çıkardı: "Stemberg bana böyle doğru düzgün bir mektup vermek zorunda kalmasa herhalde bu kadar tez yanıt gelmezdi." "Zorunda" kelimesini üstüne basa basa söylemişti, sonra ekledi: "Domuz sürüsü." Frau Hentjen mektubu dalgın bakışlarla okuyup, "İyi mektupmuş," dedi. Geyring de okuyup başını salladı: "Evet, Mittelrhein böyle birinci sınıf birini işe aldığı için mutlu olmalı… Başkan Bertrand'dan bana aracılık komisyonu ödemesini isteyeceğim."

Esch, "Mükemmel muhasebeci, mükemmel, değil mi?" diye böbürlendi. Frau Hentjen, "İnsan kendi hakkında böyle bir şey söyleyebiliyorsa ne güzel," diye onayladı, "elbette gurur duyuyorsunuzdur, Herr Esch, sebepsiz de sayılmaz; bir şey yemek ister misiniz?" Tabii ki istiyordu, Frau Hentjen yemeği beğenişini hoşlanarak seyrederken o, yakında, Ren'in yukarısına seyahat edeceğini ve dış hizmete alınmayı umduğunu anlatıyordu; alınırsa Kehl'e ve Basel'e kadar yolculuğa çıkacaktı. Bu arada yanlarına pek çok başka tanıdık katılmıştı, yeni hesap memuru hepsine şarap getirtti, Frau Hentjen geri çekildi. Garson Hede ne zaman masanın yanından geçse Esch'in pandik atmayı es geçmediğini ve kızı en sonunda birlikte içmek

için yanına oturmaya zorladığını tiksinerek fark etti. Ama iyi içki içiliyordu, gece yarısı geçip de adamlar yola çıkarken Hede'yi yanlarına alınca kızın cebine bir mark sokuşturdu.

Esch buna rağmen yeni işine sevinemiyordu. Sanki manevi huzuru veya hiç olmazsa terbiyesi pahasına satın almıştı işi. Fakat iş bu raddeye varmış, Mittelrhein şirketinin Köln şubesinden seyahat avansı bile almışken yine de ihbarda bulunsa mı diye içini yeniden şüphe sardı. Fakat o zaman soruşturmalarda burada kalması gerekir, yola çıkamazdı, bu da işini kaybetmekle aynı kapıya çıkardı. Bir an durumu anonim mektup yardımıyla polise bildirmeyi düşündü ama tasarısından vazgeçti: Bir terbiyesizlik bir başkasıyla yok edilemezdi. Sonunda vicdan azabı bile kızdırmaya başladı onu; nihayet küçük bir çocuk değildi, papazlara, ahlaka hiç kulak asmazdı; neler neler okumuştu, Geyring günün birinde yine Sosyal Demokrat Parti'ye katılmaya çağırdığında, "Yok, sizin gibi anarşistlerin yanına gelmem, ama dediğin en azından kısmen yerine gelsin diye belki hür düşünenlere katılırım," diye cevap vermişti. Nankör herifin buna cevabı, umurumda değil, olmuştu. İnsanlar böyleydi işte; neyse, Esch'in de umurunda olmayabilirdi artık.

İşin sonunda en akıllıca olanı yaptı; sözleştiği saatte yola çıktı. Ama kopuk hissediyordu kendini, alışıldık yol sevinci bir türlü belirmiyordu, her ihtimale karşı eşyalarının bir kısmını Köln'de bıraktı; bisikletini de arkasında bırakmıştı. Ne de olsa seyahat avansıyla cömert bir havaya girmişti. Bira bardağı elinde, bileti şapkasında, Mainz peronunda beklerken ardında bıraktıklarını yad etti, onlara iyilik edesi vardı, gazeteci o sıra arabasını yanından ittirirken iki kartpostal aldı. Selamı en başta Martin hak etmişti; elbette erkeklere kartpostal yazılmaz. Nitekim o da ilkin Hede'ye bir tane yazdı; ikincisini ise Hentjen Ana için belirledi. Sonra düşündü, gururlu birisi olan Frau Hentjen için çalıştırdığı bir kızla aynı anda kart almak

belki incitici olacaktı, ilkini bugün önemsemediğinden yırttı ve yalnız Hentjen Anaya yazdığını yolladı; onu, tüm sevdiği dost ve tanıdıkları, ayrıca Fräulein Hede ile Thusnelda'ya güzel Mainz'tan içten selamlarını gönderiyordu. Sonra kendini gene biraz yalnız hissetti, ikinci bardak birayı da içip Mannheim yolculuğuna devam etti.

Merkez ofise işe başladığını bildirmesi gerekiyordu. Mittelrhein Armatörlük A. Ş.'nin Mühlau Limanı yakınlarında kendi binası vardı, giriş kapısının yanları sütunlu, ağır bir taş yapıydı. Önündeki cadde asfaltlıydı, bisiklet sürmeye birebirdi; yeni bir caddeydi. Sessiz sedasız hareket ettirileceğine şüphe olmayan ağır, demirdöküm camlı kapı yarı açık duruyordu, Esch içeri girdi; holdeki mermerler hoşuna gitti; merdivende cam bir levha asılıydı, şeffaf yüzeyinde yaldızlı harflerle "Müdüriyet" yazısı okunuyordu. Dosdoğru oraya yöneldi. Ayağını ilk basamağa koyunca arkasından, "Affedersiniz, nereye?" sorusunu işitti. Arkasını döndü, gri uşak elbiseli kapıcıyı gördü; elbisesinin gümüşi düğmeleri ışıldıyordu, şapkasının gümüşi şeridi vardı. Hepsi iyi güzeldi de Esch kızdı: Heriften ona neydi? Kestirip attı: "Geldiğimi bildirmem gerek." Devam edecekti. Öbürü bırakmadı: "Müdüriyete mi?" Esch kabaca, "Ya nereye olacak?" diye karşılık verdi. Merdiven birinci katta kocaman karanlık bir sofaya açılıyordu. Ortada iri bir meşe masa, etrafında da birkaç minderli sandalye vardı. Çok kibar bir yer olduğu açıktı. Gene gümüş düğmeli biri gelmiş, arzusunu soruyordu. "Müdüriyete," dedi Esch. Uşak, "Beyefendiler yönetim kurulu toplantısında," dedi, "önemli mi?" Esch rengini belli etmeye mecbur kaldı; kâğıtlarını, işe alım yazısını, seyahat avansı havalesini çıkardı, "Yanımda birkaç belge de var," dedi, Nentwig'in tavsiye mektubunu da çıkaracaktı. Herifin hiç bakmayışından biraz hayal kırıklığına uğradı: "Burada işiniz yok… zemin katta koridoru geçip ikinci kata çıkın… aşağıdan bilgi alırsınız." Esch bir an olduğu yerde kaldı; kapıcıya zafer tattırmak istemiyordu, bir daha sordu:

"He, burada değil mi?" Uşak umursamazca arkasını dönmüştü bile: "Hayır, burası başkanın bekleme odası." Esch'in tepesi attı; başkanmış, minderli mobilyalar, gümüşlü uşaklarmış, amma caka satıyorlardı; tam Nentwig'e göreydi; eh, böyle bir başkan da Nentwig gibilerinden pek farklı olmazdı. Fakat istese de istemese de geri adım atmaya mecburdu. Aşağıda kapıcı bekliyordu. Esch kötü mü bakıyor diye baktı; ama adam lakayt kalınca, "Kabul ofisine gitmem lazım," deyip yolu tarif ettirdi. İki adım atıp geri döndü, başparmağıyla merdivenden yukarıyı gösterdi: "Şu yukarıdakinin adı ne, sizin başkanın yani?" Kapıcı, "Başkan von Bertrand," dedi, sesinin saygıyı andırır bir yanı vardı. Esch de biraz saygılı, yineledi: "Başkan von Bertrand." Bu adı bir yerlerde duymuş olmalıydı.

Kabul ofisinde, yapacağı işin liman ambarında olduğunu öğrendi. Tekrar caddeye çıktığında binanın önünde bir ekipaj duruyordu. Hava soğuktu; kaldırım taşlarında ve duvarların köşelerinde rüzgârın bir araya süpürdüğü toz halinde karlar vardı; atlardan teki nalını düz asfalta vurdu. Sabırsızlığı belli oluyordu, haklıydı da. Ekipajsız da edemezmiş başkan bey, dedi Esch, biz yürürüz tabii. Buna rağmen hoşuna gitti, oraya ait olduğundan memnundu. Nentwig karşısında zafer kazanmıştı.

Mittelrhein Armatörlüğü ambarlarında uzun deponun sonunda bulunan camlı bir bölmedeydi yeri. Çalışma masasının yanında gümrük memurununki duruyor, onun arkasında da küçük bir döküm soba yanıyordu. İşten usanan veya kendini gene yalnız ve öksüz hisseden çıkarsa vagonlarda ve yükleme işlerinde yapacak bir şey hep oluyordu. Gemi birkaç güne yola çıkacaktı, kayıklarda baştan başa hareketlilik vardı. Dönüp sanki geminin gövdesinden dikkatle bir şeyler almak istermiş gibi eğilen vinçler görülüyor, kimileri de suyun üstünde başlanmış da bitmemiş köprüler gibi yükseliyordu. Elbette bunlar Esch'e göre yeni bir şey değildi, çünkü Köln de farklı görünmüyordu, fakat orada sıra sıra ambar binaları alışıldık bir şeydi, farkına

bile varılmazdı, kafa yormaya mecbur kalınsa yapılar, vinçler, rampalar insanların bilmem hangi açıklanamaz ihtiyaçlarına yarayan adeta manasız bir şeyler olarak görülürdü. Fakat artık kendisi de bunun bir parçası olunca her şey tabii ve manalı tesislere dönüvermişti, bu da iyi geliyordu. Eskiden olsa bunca nakliye şirketinin bulunmasına ve kıyı şeridindeki aynı biçimli ambarların farklı farklı şirket levhaları taşımasına hadi şaşıracağı, bazen de kızacağı yerde her bir işletme artık şişman ve sıska depo bekçilerinin, haşin ve rahat kâhyaların şahsına bakınca seçilen fert ve ferdiyetlere dönüşüyordu. Etrafı çevrili liman alanına girişteki Alman İmparatorluk Gümrük Dairesi'nin yazıları da iç açıcıydı: Yaban ellerde dolaşıldığını fark ettiriyorlardı. Burada gümrüksüz depolanabilen bu malların sığınağında sürdürülen, eli kolu bağlı, aynı zamanda da serbest bir hayattı, gümrük bölgesinin demir parmakları ardında solunan, sınır havasıydı. Sırtında henüz üniforma olmasa ve özel bir memurdan ibaret kalsa da gümrük organları ve demiryolu memurlarıyla birlikteliğinde gene de handiyse resmî bir şahıs olmuştu, çünkü cebinde, bu kapalı alanda elini kolunu sallayarak dolaşabilmesini sağlayan izni vardı, daha cümle kapısındaki bekçiler bile el kaldırıp selam duruyorlardı. O da selamlarını karşılıyor, her yere asılan sigara yasağı levhalarına dikkat göstermek adına geniş bir kavisle sigarasını fırlatıyordu; bizzat nizami bir sigara içmeyen olarak, talimatı çiğnemesi ihtimali dolayısıyla karşısına çıkan sivilleri her an paylamaya hazır, ambar bekçisinin listeleri yazı masasına koyduğu bürosuna uzun ve ağır adımlarla ilerler. Sonra parmak uçları kesik gri yün eldivenler takılır, yoksa ambarın kurşuni ve tozlu soğuğunda eller donacaktır, listeler ele alınır, istiflenen sandık ve balyalar denetlenir. Yanlış yere konmuş sandık varsa istiflenmesi görev alanına düşen ambar bekçisi kimse cezalandırıcı veya sabırsız bakışlarla bakmaktan geri durulmayacaktır ki o da depo işçilerine gereğince kızsın. Daha sonra gümrük organı, devriyedeyken camlı bölmeye girip gürül gürül yanan

sobanın sıcağını övünce ve üniformanın yaka kopçasını çözüp rahat rahat oflayıp poflamalarla kolunu kaldırıp esneyerek sandalyesine yaslanınca listeler çoktan denetlenmiş, kartlığa yerleştirilmiş olur, katı bir denetleme değildir, iki adam masanın karşısında yan yana oturur, sıkkın sıkkın, gelen mektupları konuşurlar. Sonra memur mavi kalemle ve alışıldık süratiyle listeyi onaylar, kopyasını teslim alır, yazı masasına kilitler ve işine gelirse hep beraber kantine giderler.

Evet, adalet ne kadar incindiyse de Esch iyi bir takasa girmişti. Sık sık aklına gelen bir şey vardı -memnuniyetini yarım bırakan tek şey de buydu- acaba görevinin emrettiği ihbarı yapmak için bir yol bulunamaz mıydı; ancak ondan sonra her şey yoluna girecekti.

Gümrük müfettişi Balthasar Korn, Almanya'nın epey alelade bir muhitinden gelmeydi. Bavyera ve Saksonya kültürünün sınır ayrımında doğmuş, gençlik izlenimlerini Bavyera'daki tepelik Hof şehrinden edinmişti. Aklı alelade kabalık ile alelade kazanç hırsı arasında bir yerlerdeydi, muvazzaf askerlikte başçavuşluğa kadar yükseldikten sonra tedbirli devletin sadık askerlerine tanıdığı bir fırsattan yararlanmış, gümrük hizmetine geçmişti. Kendisi gibi evlenmemiş kız kardeşi Erna'yla birlikte Mannheim'da kadınsız yaşıyordu, dairesinde boş duran yatak odası gözüne battığı için de August Esch'e masraflı otel odasını bıraktırıp kendi dairesini daha ucuza mesken tutturmuştu. Esch'i Lüksemburglu olduğundan askerlik yapmadığı için adamdan saymamasına rağmen ona sadece odayı değil kız kardeşini de sahiplendirebilse hayır demezdi; bu yönde imalardan da geri durmadı, kız kurusu kardeşiyse imalarına mahcup mahcup kıkırdayarak ret hareketleriyle eşlik ediyordu. Hatta kız kardeşinin namusunu tehlikeye atacak kadar ileri gitti, çünkü Esch'e kantinde uluorta "enişte bey" diye hitaba kalkışıyor, dolayısıyla herkes onu ev sahibesinin yatağını paylaşıyor sanıveriyordu. Gelgelelim Korn bunu sırf

şaka olsun diye yapmıyor, Esch'i kısmen alıştıra alıştıra kısmen de kamuoyu baskısıyla, içine yerleştirdiği kurgu yaşamı olgun gerçekliğe çevirmeye zorlamak istiyordu.

Esch, Korn'un yanına taşınmaktan hoşnutsuz değildi. Onca zaman etrafa savrulmuşken bu kez terk edildiğini hissediyordu. Belki kabahat Mannheim'ın numaralı caddelerindeydi, belki Hentjen Ananın meyhanesinin kokusunu arıyordu, belki hâlâ iliklerinde hissettiği şu şerefsiz Nentwig'le yaşadığı meseleydi, kısacası kendini bir başına hissediyor, iki kardeşin yanında kalıyor, Korn ailesinde rüzgârın nereden estiğini çoktan fark etmesine rağmen orada kalıyor, bu geçkin kişiye yanaşmayı aklından geçirmemesine rağmen yine de kalıyordu: Erna'nın yıllar boyu biriktirdiği ve gururlanarak gösterdiği çok sayıdaki çamaşırlarını umursamıyor, bir defasında görmesine izin verdiği iki bin markı aşan tasarruf hesabı da merakını celbetmiyordu. Oysa Korn'un onu faka bastırmak için girdiği zahmetler öylesine eğlenceliydi ki biraz risk almaya değerdi; elbette tetikte beklemek, kazık yememek lazımdı. Birkaç örnek: Birlikte eve gitmeden önce kantinde buluştuklarında Korn, birasını ödemekte sürekli ısrar ediyordu; sonrasında Mannheim'ın bu bulaşık suyunun kalitesizliği hakkında sövüp sayarlarsa Korn'u bir de Spatenbräu'ya girmekten alıkoyma imkânı kalmıyordu. Herr Esch aceleyle cebine davranacak olsa Korn yine reddediyordu: "Rövanşını alacaksınız, enişte bey." Sonra Rhein Caddesi'nde dolandıklarında gümrük müfettişi beyefendi ışıklı vitrinlerin önünde şak diye duruveriyor, pençesini Esch'in omzuna bırakıyordu: "Kız kardeşim nicedir böyle bir şemsiye arzuluyor; isim günü alacağım bunu ona," veya "Şu gazlı ütülerden her evde olmalı," veya "Kız kardeşim çamaşır makinesi olsa sevinirdi." Esch hiçbirine bir şey demeyince Korn vaktiyle tüfeği dağıtmayı kafaları bir türlü almayan acemi erlere kızdığı kadar öfkeleniyor, Esch yanından yürürken ne kadar ses çıkarmazsa şişko Korn, onun bu sırada takındığı küstah yüz ifadesine o kadar hiddetleniyordu.

Fakat Esch'in böyle durumlarda susması asla cimrilikten değildi. Çünkü tutumlu olmasına ve ufak fırsatlardan yararlanmaktan hoşlanmasına rağmen ruhunun sağlam ve adil muhasebesi bedelsiz mal kabul etmesine izin vermiyordu; iş demek karşılık demekti, mal bedel ödenmesini isterdi; ne var ki aceleci bir alışverişe girişmeyi fuzuli görüyordu, evet, Korn'un elle tutulur çağrılarına dosdoğru icabet etmek gözüne adeta çolpalık ve sevgisizlik diye görünürdü. Nitekim şimdilik tuhaf bir rövanş türünde karar kılmıştı, Korn'a bir yandan iyilik ederken evlenmeyi aceleye getirmeyeceğini de göstermesini sağlıyordu; akşam yemeğinden sonra Korn'u küçük bir gezintiye davet eder, gezintinin ucu kadın hizmetçilerin olduğu meyhanelere varır, ikisi için de kaçınılmaz olarak dış semtlerdeki adı çıkmış sokaklarda biterdi. Hesap birlikte ödeneceğinde -Korn kendi kızının parasını kendi ödemeye mecbur kalsa da- bazen epey para tutardı, buna rağmen eve dönerken Korn'un, yanında homurdanan bir tavırla yürüyüşünü, siyah pos bıyığını bürüm bürüm bürüşünü, çok defalar bıyığını çiğneyerek, Esch'in onu ayarttığı bu sefih hayat artık son bulmalı diye mırıldanışını seyretmek dünyanın parasına değerdi. Üstelik Korn ertesi gün kız kardeşine öyle fena davranırdı ki bir adamı kendine bağlamayı asla başaramayacak olmakla suçlayarak hiç umursamadan en hassas duygularını incitirdi. Kız kardeşi de bunun ardından tersleyerek, söylediğini kaç kez başardığını sayınca Korn küçümser bir ifadeyle bekârlığını gösterirdi.

Günün birinde Esch, borcunun büyük kısmını ödemeyi başardı. Nakliye depoları arasında gezinirken uyanık merakı o sıra yüklenmekte olan dikkat çekici şekillerdeki tiyatro ekipmanları sandık ve parçalarına takıldı. Yanlarında sinekkaydı tıraşlı bir adam duruyor, heyecanlı tavırlar sergiliyor, paha biçilmez bir değeri olan kıymetli eşyalarına yakacak odunmuş gibi kaba saba davranmasınlar diye bağırıyordu, işinin ehli bir ciddiyetle yapılanları seyreden Esch depo işçilerine fuzuli bir tavsiyede

bulunup bu sayede beyefendinin karşısında uzman bir yetkili bulunduğunu apaçık ortaya koyunca yabancının azımsanmayacak konuşkanlığını üstüne çekti ve ikisi çok geçmeden samimi bir sohbete başladılar, sohbetin seyrinde sinekkaydı tıraşlı adam şapkasını hafifçe kaldırarak kendisini Müdür Gernerth, Gernerth th ile, ve Thalia Tiyatrosu'nun yeni kesenekçisi diye tanıttı -bu arada yükleme boşaltma işi bitmişti. Nakliye müfettişi beyefendi saygın ailesiyle muhteşem açılış temsilini teşrif ederlerse bundan zevk duyacaktı, üstelik kendilerine indirimli biletler takdim etmekten de memnun olurdu. Esch seve seve kabul edince müdür cebine davrandı, üç bedava bilet verilmesi için çalakalem bir talimat yazdı.

İşte Esch, Korn kardeşlerle varyete tiyatrosunun beyaz örtülü masasında oturuyordu, tiyatronun programı yeni bir atraksiyonla, sinematografik denen hareketli resimlerle başlatıldı. Gerçi resimler ne onları ne sair seyirciyi pek meraklandırmıştı, çünkü daha gerçek zevklere bir geçişten ibaret ve ciddiyetsizlik addedilmişlerdi, müshil ilaçlarının garip etkilerini gösterip kritik anların altını davullar çalarak çizen bir komediyle karşılaşınca bu modern sanat biçimine gene de tav olmuşlardı. Korn avucunu masaya gümbür gümbür vurdu, Fräulein Erna eli ağzında, güldü, parmaklarının arasından muzip ve kaçamak, Esch'e baktı, Esch ise sanki bu başarılı temsilin mucit ve şairi kendisiymiş gibi gurur duyuyordu. Purolarının dumanı yükseliyor, salonun alçak tavanı altında çok geçmeden salınmaya başlayan bir tütün bulutuna dönüşüyor, galeriden sahneyi aydınlatan ışığın huzmesi bu bulutu gümüş bir hatla kesiyordu; ıslık sanatçısının gösterisini izleyen arada Esch, tiyatronun pahalı lokalinde dışarıya göre bir hayli pahalı olmasına rağmen üç bardak bira söyledi, bira bayat ve yavan gelince başka bira ısmarlamaktan vazgeçilip temsilin ardından Spatenbräu'da içme kararı verilince mutlu oldu. Yine cömertliği tutmuştu, primadonna ateşli ve acıklı sözler söylerken kendisi manidar, "İşte, aşk, Fräulein Erna," dedi. Şarkıcıya dört bir

yandan bol bol gelen alkışlardan sonra perde tekrar açılınca gümüşi ışıltılar saçıldı, karşıda bir hokkabazın nikelajlı masacıkları ile sair alet edevatı duruyordu. Sehpaların kâh kenarına kâh üstüne örtülmüş kırmızı kadife kumaşta küreler, şişeler, flamalar, topuzlar ve koca bir yığın beyaz tabak vardı. Yine yansıtmalı nikelajdan yapılma, sivri uçlu bir merdivene, bıçakları parlaklıkta etraftaki cilalı metallerden aşağı kalmayan yaklaşık iki düzine hançer asılıydı. Siyah fraklı hokkabaz, bir asistan tarafından destek görüyordu, kadını yanına almasının tek sebebi seyirciye müthiş güzelliğini göstermek olsa gerekti, üstüne giydiği ışıltılı jarsesi de galiba yalnız o amaca hizmet ediyordu, zira hokkabaza tabakları ve flamaları uzatmaktan veya hokkabaz bir uygulamanın ortasındayken el şaklatarak işaret ettiğinde tabak ve flamaları ona fırlatmaktan başka bir işi yoktu. Görevini latif bir gülümseyişle hallediyor, hokkabaza topuzu atarken yabancı dilde minik bir çığlık koparıyor, belki efendisinin dikkatini kendine çekmek, belki de katı tavırlı adamın esirgediği azıcık sevgi için dilenmek istiyordu. Hokkabaz katı kalpliliğiyle kalabalığın sempatisini kaybetme riskine girdiğini aslında bilmesi gerekmesine rağmen güzel kadını bakmaya layık görmüyor, ancak alkışlara reveransla karşılık vermek gerekince alkışların minicik bir yüzdesini asistanına bıraktığını ima edercesine ona doğru üstünkörü bir hareket yapıyordu. Fakat sonra arka tarafa geçer ve kadına daha demin ettiği hakaret hiç olmamış gibi dostane bir tavırla birlikte kimse dikkat etmeden orada beklemiş olan iri, siyah bir tahtayı alır, önde bekleyen nikelajlı sehpalara getirir, üstüne koyar ve tertibata sabitlerler. Ardından ufak sesleniş ve gülümseyişlerle birbirlerini yüreklendirerek dikine koydukları siyah tahtayı rampaya doğru iter, birdenbire ortaya çıkan tellerle yere ve kulislere tuttururlar. İşlerini büyük bir önemle hallettikten sonra güzel asistan küçük çığlığını bir daha koparıp tahtaya sıçrar, tahta öyle yüksektir ki kollarını uzatınca üst kenarına zor yetişir. Bunun üzerine tahtanın üst tarafına iki

kolun yerleştirildiği fark edilir, sırtını tahtaya dayayan asistan kolları kavrar, bu biraz zorlama ve yapmacık duruşu, pırıldayan pullu kıyafetiyle tahtanın siyahlığına keskin bir zıtlık teşkil eden kadına çarmıha gerilmiş havası verir. Buna rağmen latif gülümseyişi hâlâ dudaklarından eksilmemektedir, onu gözlerini kısarak seyreden adam yanına yaklaşıp fark ettirmese de herkesin en ufak milimetrenin bile önemli olduğunu algılayacağı şekilde durumunu değiştirince bile gülümseyişini bırakmaz. Bunların hepsi hafif bir valsin tınıları eşliğinde yapılır, hokkabazın ufak bir işmarıyla birazdan vals de kesilir. Salondan çıt çıkmamaktadır; müzikten falan soyulmuş olağanüstü bir yalnızlık oluşuvermiştir sahnede, garsonlar masalara ne yemek ne bira getirebilirler, onlar da pürdikkat, arkadaki sarı ışıklı kapılarda beklerler; yemek yemek üzere olan, batırdığı lokmayı taşıyan çatalı tabağa geri koyar, yalnız, ışıkçının dosdoğru çarmıha gerilmiş kadına tuttuğu ışığın vızıltısı devam eder. Hokkabaz ise uzun hançerlerden birini cani elinde yoklamaya başlamıştır; vücudunu geri yatırır, bu kez o kaba egzotik çığlığı koparan kendisidir, çünkü bıçak ıslık çalarak elinden kurtulur, sahneyi boydan boya geçerek vınlayıp çarmıha gerilmiş kızın vücudunun yanına, kara tahtaya boğuk bir sesle vurarak saplanıp kalır. Adam kaşla göz arasında ellerini ışığı yansıtan hançerlerle doldurur, çığlıkları gittikçe hızlanır, gittikçe hayvanlaşır, hatta gittikçe hararetlenerek birbirini izlerken bıçaklar da gittikçe süratlenerek sahnenin titrek havasında peş peşe vızıldar, tahtaya gittikçe hızlanarak çarpıp saplanır, aynı anda hem donuk hem yenik, hem istekli hem meydan okurcasına, hem cesur hem ürkek gülümsemeyi sürdüren bir yüzü çerçeveye alırlar. Esch neredeyse ellerini göğe kaldıracaktı, bizzat çarmıha gerilip narin kadının karşısında durmayı, tehditkâr bıçakları kendi vücuduyla yakalamayı dileyecekti, hani hep olur ya, hokkabaz, seyirciler arasından siyah tahtanın önüne geçmek için sahneye gelmeyi dileyen var mı diye sorsa, Esch sahiden parmak kaldırırdı. Orada yalnız

ve terk edilmiş durması, uzun bıçakların onu tahtaya böcek gibi mıhlayabilmesi düşüncesi neredeyse şehvet uyandırıyordu, fakat o zaman, diye düzeltti kendini, yüzünü tahtaya çevirmesi gerekecekti, çünkü böcekler karınlarından şişlenmezdi: Tahtanın karanlığına dönme ve ölümcül bıçak arkasından ne zaman vınlayacak ve kalbini delip geçerek tahtaya çivileyecek bilmeme düşüncesinin cazibesi öylesine olağanüstü ve esrarengizdi, bu öyle yeni bir kuvveti ve olgunluğu olan bir arzuydu ki orkestra davul ve trampetler çalıp fanfar üfleyerek, son bıçağını yollayan hokkabazı selamladığında uykusundan ve saadetten fırlar gibi fırladı, kız da o arada çerçevelenişi bitip bıçakların arasından sıçradı ve ikisi el ele tutuşup boşa kalan kollarıyla daireler çizerek simetrik bir piruet yaparak, rahatlayan seyirci karşısında eğildiler. Fanfar, mahkemenin fanfarıydı. Suçlu, solucan gibi ezilir, neden böcek gibi de şişlenmesin? Ölüm tırpan yerine niye uzun bir toplu iğne veya en azından mızrak taşımasın ki? İnsan hep mahkeme için uyandırılmayı bekler, çünkü bir defasında neredeyse hür düşünenler derneğine katılacak da olsa kişioğlunun vicdanı vardır. Korn'un, "Harikaydı," dediğini işitti, küfür gibi geldi kulağına; hele Fräulein Erna'nın, kendisine sorulsa çırılçıplak ortaya çıkıp herkesin gözü önünde üstüne bıçak attırmak istemeyeceğini söylemesiyle Esch renkten renge girdi ve Erna'nın, dizine yaslı dizini gayet kaba iteledi; böylelerine bundan iyisi fazlaydı; özensiz türediler sürüsüydü bunlar, Fräulein Erna'nın her an günah çıkarmaya koşuşu gözünde beş para etmiyordu, sanki Köln'deki dostlarının yaşayışı daha güvenli, daha görgülüydü gibi geliyordu.

Esch, Spatenbräu'da koyu birasını çıt çıkarmadan içti. İçeri girerken özlem dense yeri bir duyguyu da yanında getirmişti. Hele de duygusunun Hentjen Anaya bir kartpostala dönüşmesi. Erna'nın katılmak isteyeceği, "Derin saygılarımla, Erna Korn" anlaşılırdı ama Balthasar'ın da sırnaşıp, "Selamlar, Gümrük Müfettişi Korn" yazısının altına bastıra bastıra kalın

bir bitiş çizgisi çekmesi Frau Hentjen için bir tür teveccühtü ve Esch'i öylesine yumuşattı ki tereddüde düştü: Adamakıllı rövanş alma borcunu gerçekten de tamı tamına yerine getirmiş miydi? Aslında şenliği tamamlamak amaçlı Erna'nın kapısına sokulmalıydı, demin o kadar kabaca iteklemeseydi kapısını kilitlenmemiş bulacağı da kesindi. Evet, doğru ve uygun bitiş böyle olsa gerekti, gelgelelim bunu meydana getirmek adına hiç girişimi olmadı. Üstüne bir miskinlik çökmüştü, artık Erna'yı umursamıyor, dizini aramıyordu, ne eve dönerken ne sonrasında bir şey oldu. Vicdan azabı bir yerlerini sıkıştırıyordu, fakat August Esch daha sonra zaten yapması gerekeni yaptığını, Fräulein Korn'a fazla açık verirse sonuçlarının fena olacağını tespit etti: Alnında tehditkâr cezasını vermek için mızrağını kaldıran bir yazgı duyuyordu, domuzluk etmeyi sürdürürse saplamaya hazırdı; kime, bilmese de birisine sadık kalması gerektiğini hissediyordu.

Esch, vicdanının sırtına batışını hâlâ, hem de cereyanda kaldım sanıp akşam sırtını erişebildiği kadar keskin bir sıvıyla ovalayacak kadar belirgin hissederken Hentjen Ana ona yazdığı iki kartpostala seviniyordu, onları nihai muhafaza yerleri olan kartpostal albümüne girmeden önce büfenin arkasındaki aynalı çerçeveye soktu. Akşamları çıkarıp gedikli müşterilerine gösteriyordu. Belki bunu yapmasının sebebi arkasından kimse bir adamla gizli gizli yazışıyor diyemesin diyeydi: Kartları etrafta dolandırınca artık kendisine değil tesadüfen kendi şahsında kişileştirilmiş meyhaneye yazılmış oluyorlardı. Bu yüzden de cevaplama işini Geyring'in üstlenmesine ses etmedi, bununla birlikte Herr Geyring'in masrafa girmesine izin vermeyip ertesi gün için bizzat şu panorama kartı dediklerinden pek güzel bir kart temin etti, kart sıradan kartpostalların üç misli uzunluğuyla bütün Köln'ü koyu mavi Ren kıyısının alabildiğine yayılışıyla gösteriyor, imza için de epey yer sunuyordu. Üst tarafa, "Hentjen Anadan güzel kartlar için çok

teşekkür," yazdı. Sonra Geyring "önce hanımları" çağırdı, Hede ile Thusnelda imza attılar. Ardından Wilhelm Laßmann, Bruno May, Hoelst, Wrobek, Hülsenschmitt, John adları, İngiliz montör Andrew'ün, dümenci Wingast'ın, nihayet hepsini sökmenin pek imkânının olmadığı birkaç başkasından sonra Martin Geyring'in adı geliyordu. Geyring sonra, "Herr August Esch, Ambar Başmuhasebecisi, M.R. Gemicilik A. Ş. nakliye deposu, Mannheim" adresini yazıp, tamamlanan ürünü Frau Hentjen'e teslim etti, o da dikkatle okuduktan sonra geniş gözünde banknotların durduğu tel sepetten posta pulunu almak için kasanın çekmecesini açtı. Birçok imzasıyla büyük kartpostal gözüne, meyhanenin yağlı müşterilerinden sayılması imkânsız Esch için neredeyse fazla anlamlı bir tazim gibi göründü. Fakat yaptığı her işte tam bir kusursuzluk çabasında olduğundan ve geniş kartta pek çok isme rağmen hâlâ yalnız güzellik duygusunu incitmeyip Esch'e haddini bildirmek için beklenen fırsatı da tanıyacak kadar çok fazla boşluk kaldığından Hentjen Ana boş yeri aşağı tabakadan bir adla doldurmak üzere kartı hizmetçiye imzalatmak için mutfağa götürdü, bu sayede hizmetçiyi de ucuz yollu sevindirebildiği için iki kere tatmin olmuştu.

Lokale döndüğünde Martin büfenin yanındaki köşede, alışıldık yerinde oturuyordu, sosyalist gazetelerinden birine dalmıştı. Frau Hentjen yanına oturdu, sık sık yaptığı gibi şakayla karışık, "Herr Geyring, şu devrimci gazetelerinizi okuyup durarak mekânımın adını çıkaracaksınız," dedi. Cevap, "Gazetelere çiziktirenlere ben de epey kızgınım," oldu, "işi bizim gibiler yapsın, onlar da saçmalıklar yazsınlar." Frau Hentjen, Geyring'den yine hayal kırıklığına uğramıştı, çünkü hep dünyaya karşı kendi tiksintisini de etrafa savurabileceği devrimci, nefret dolu beyanlar bekliyordu. Sosyalist gazetelere göz atmışlığı vardı, karşılaştıkları elbette gayet hafif şeylerdi, o yüzden de canlı konuşmanın kendisine basılı olanından daha çok hitap edeceğini umuyordu. Böylelikle bir yandan tıpkı birileri başka

birilerinden hazzetmeyince nasıl hoşlanıyorsa Geyring'in gazetecilerden hazzetmeyişiyle de tatmin oluyor, öbür yandansa Geyring beklentisini karşılamadığı için ona borçlu kalıyordu. Yok, bu anarşistten pek iş çıkmazdı, sendika yazıhanesinde oturup duruyordu, kendi yerinde bir tür polis başçavuşundan farkı yoktu; Frau Hentjen'de yine bütün dünyanın, erkeklerin sırf kadınları zarara uğratıp hayallerini yıkmak için sözleştikleri, danışıklı bir oyundan ibaret olduğu gibi sabit bir kanaat oluşuyordu. Bir girişimde daha bulundu: "Gazetelerinizin nesini beğenmiyorsunuz, Herr Geyring?" Martin, "Kuru gürültü çıkarıyorlar," diye homurdandı, "devrim saçmalıklarıyla milleti çılgına çeviriyorlar, sonra ayıkla pirincin taşını." Frau Hentjen pek anlamadı; zaten artık ilgisi de kalmamıştı. Daha ziyade nezaketen iç geçirdi: "Evet, kolay işler değil." Geyring sayfaları çevirip dalgın dalgın, "Evet, kolay işler değil, Hentjen Ana," dedi. "Hele de sizin gibi bir adam, sabahın köründen gece yarılarına dek durmak bilmeden hep ayakta…" Geyring neredeyse memnun, "Bizim gibilere daha uzun zaman sekiz saatlik günler haram; sıra önce öbürlerinin…" dedi. "Bir de böyle bir adamın ayağını kaydırırlar." Frau Hentjen şaşırdı, başını iki yana salladı, sonra karşıdaki aynada saçına bir bakış attı. Geyring, "Mecliste ve gazetelerde bağırıp çağırıyor Yahudi beylerimiz," dedi, "ama iş sendika hizmetine gelince sıvışıyorlar." Frau Hentjen denileni anlıyordu, alınarak ekledi: "Oturup dururlar, bütün para onlardadır, hangi kadını görseler zamparalık ederler." Yüzüne gene donuk bir tiksinme ifadesi yayıldı; Martin başını gazeteden kaldırdı, gülmeden edememişti: "O kadar da kötü değildir, Hentjen Ana." – "Demek öyle, şimdi de onlarla elbirliği mi yapıyorsunuz?" Sesinde hafiften isterik bir asabilik vardı: "Siz erkekler yok musunuz, anca birbirinize destek çıkarsınız…" Hiç alakasız bir yerden ekledi: "Elini sallasan ellisi." Martin, "Hakkın var, Hentjen Ana," diye güldü, "ama Hentjen Anada pişen yemek başka yerde kolay bulunmaz." Frau Hentjen'in gönlü alınmıştı,

Esch'in kartını teslim etsin diye Geyring'e verirken, "Mannheim'da da bulunmaz herhalde," dedi.

Tiyatro müdürü Gernerth artık Esch'in yakın arkadaş çevresindendi. Çünkü tez canlı tutumları olan Esch daha ertesi gün bir temsile bilet almıştı, sebebi de yalnız cesur kızı yeniden görmek isteği değildi, almıştı çünkü biraz şaşkın Gernerth'i tiyatro bitiminde müdür odasında ziyaret edip kendisini para da ödeyen bir müşteri olarak takdim etmek istiyordu; ziyaret sırasında güzel geçen önceki akşam için teşekkür etmişti, yeni bedava bilet kokusu alan ve ceplerini iliklemeye yeltenen Müdür Gernerth ise bunlar yerine etkilendiğini belli etmek zorunda kaldı. Cana yakın ağırlamaya bakarak oturduğu yerden kalkmayan Esch bir amacına daha ulaşıp hokkabaz Herr Teltscher ile cesur arkadaşı Ilona'yla tanıştı, ikisinin de Macar doğumlu oldukları anlaşıldı, özellikle Ilona'nın Almancası pek yokken Teltini sahne adıyla çalışan ve sahnede İngiliz şivesi konuşan Herr Teltscher Bratislavalıydı.

Herr Gernerth ise Egerlandlıydı, Korn için bu, ilk buluşmalarında büyük bir sevinç yarattı, çünkü Eger ile Hof kapı komşu sayılacak şehirlerdi, neredeyse hemşeri sayılacak iki kişinin tutup da Mannheim'da buluşması Korn'a göre olağanüstü bir tesadüftü. Bununla birlikte sevinç ve şaşkınlık coşkusu daha çok retorik türdendi, çünkü hemşeri sayılma halini daha az arzulayacağı bir durumda tek hissedeceği, kayıtsızlık olurdu. Gernerth'i kız kardeşiyle yaşadığı eve davet etti, davetin bir sebebi de muhtemel eniştesinin kendisine has tanıdıkları olmasına katlanamayışıydı, keza Herr Teltscher de çok geçmeden kahve içmeye çağrıldı.

İşte yuvarlak masanın etrafında oturuyorlardı, masanın üstünde Esch'in katkıda bulunarak aldığı kekler kabarık kahve ibriğinin yanında sanatkârane bir piramit halinde istiflenmişti, kapalı bir pazar ikindisi yağmuru camlardan aşağı süzülüyordu. Sohbeti hareketlendirmeye çalışan Herr Gernerth,

"Oturduğunuz yer pek hoş, gümrük müfettişim, ferah, aydınlık..." deyip pencereye, sonra da aşağı, iri iri yağmur birikintilerinin bulunduğu kasvetli banliyö caddesine baktı. Fräulein Erna, şartları gereği mütevazı olduğunu söyledi, fakat ocakları hayatlarını gerçekten güzelleştiren tek şeydi. Herr Gernerth efkârlandı, kendi ocağın dünyalara bedeldi, evet, hanımefendi böyle konuşabilirdi, ama bir sanatçı için bu gerçekleşmeyecek bir hülyaydı; ah, onun yuvası yoktu, gerçi dairesi vardı, Münih'te karısının çocuklarla birlikte yaşadığı güzel, zarif bir daireydi, ama ailesini bile pek tanımaz olmuştu artık. Neden mi yanına almıyordu onları? Çocuklara göre bir hayat değildi, her mevsim başka yerdeydi. Üstelik... Yok, çocukları sanatçı olmayacaktı, onunkiler olmayacaktı. Anlaşılan, iyi bir babaydı, iyi kalpliliği yalnız Fräulein Erna'yı değil Esch'i de etkilemişti. Esch, belki kendini yalnız hissettiğinden, "Ben öksüzüm, annemi hiç tanımadım gibi bir şey," dedi. Fräulein Erna, "Aman Tanrım," dedi. Fakat hüzünlü sohbet pek hoşuna gitmemişe benzeyen Herr Teltscher kahve fincanlarından birini parmak ucunda döndürünce Ilona dışında herkesi gülme aldı, fakat o, ilgisizce sandalyesinde oturuyor, galiba geceyi güzelleştirmek zorunda kaldığı gülümseyişlerinden ötürü dinleniyordu. Şimdi yakından bakınca sahnedeki kadar sevecen ve narin değildi, hatta belki biraz kabaydı; yüzü biraz süngerimsiydi, her yanı çilli, şişkin göz torbaları vardı, işkillenen Esch şüpheye düştü, sarı saçlar da hakiki olmayabilir, peruk olabilirdi; ama vücudunun yanında yine vınlayan bıçaklar gözünün önüne gelince bu düşünce kayboldu. Sonra Korn'un gözlerinin de aynı vücutta gezindiğini fark etti, bu yüzden de Ilona'nın dikkatini üstüne çekmeye çalıştı, Mannheim hoşuna gidiyor mu, Ren Nehri'ni biliyor mu vesaire gibi coğrafi şeyler sordu. Fakat başaramadı, çünkü Ilona ancak ara sıra cevap veriyor, onu da yersiz veriyordu: "Evet, rica ederim." Ve ne onunla ne Korn'la ilişki kurmayı arzular görünüyordu; kahvesini ağır ağır, ciddiyetle içti, Teltscher memleketinin lehçesiyle ona bir

şeyler tıslasa bile -nahoş şeyler oldukları belliydi- pek kulak asmıyordu. O ara Fräulein Erna, Gernerth'e güzel bir aile hayatının dünyanın en güzel şeyi olduğunu söyleyip Esch'i ayağının ucuyla ufaktan dürttü, bunu ya onu Gernerth'i örnek alsın diye yahut yalnızca dikkatini Macar kızdan almak için yapmıştı, buna rağmen kızın güzelliğini övüyordu: Çünkü ağabeyinin o kadını seyredişindeki arzulayıcı bakışlar dikkatli kertenkele gözlerinden kaçmamıştı, ayrıca güzel kızın Esch'e değil, ağabeyine nasip olmasını daha yaraşır buluyordu. Derken Ilona'nın ellerini okşadı, beyazlıklarını övdü, yenlerini de sıyırıp hanımefendinin zarif bir teni olduğunu söyledi, Balthasar da baksındı. Balthasar kıllı pençesini koydu. Teltscher gülüp tüm Macar kadınların ipek gibi teni olduğunu söyleyince kendisi de tensiz dolaşmayan Erna, tek meselenin cilt bakımı olduğu, yüzünü her gün sütle yıkadığı yanıtını verdi. Elbette, dedi Gernerth, görkemli, adeta uluslararası bir teni vardı, bunun üzerine Fräulein Erna'nın solgun çehresi açıldı, sarımtırak dişleri ve dişlerinin sol üstteki boşluğu görüldü, saçlarının arasından ince ince, kahverengi, biraz da donukça sarkan şakaklarına kadar kızardı.

Alacakaranlık çökmüştü; Korn'un avucu Ilona'nın elini gittikçe daha sıkı sarmalıyor, Fräulein Erna, Esch'in, o da olmazsa Gerneth'in aynını kendi eline yapmasını bekliyordu. Lambayı yakmakta duraksıyordu, duraksaması özellikle, Balthasar'ın böylesi rahatsızlıkların yapılmamasını istemesindendi, ne var ki en sonunda komodinin üstündeki mavi karafada ışıldayan kendi yaptığı likörü almak için kalkması gerekti. Tarifinin sır olduğunu gururla duyurarak tadı bayat biraya benzeyen, fakat Gerneth'e göre enfes olan içkisini ikram etti; Gernerth fikrini pekiştirmek için elini de öptü. Esch, Hentjen Ananın likör içenleri sevmediğini hatırladı, hele de Korn'a türlü itirazlarda bulunacak olması içini tatmin hissiyle doldurdu, çünkü herifin içtiği kadehlerin arkası gelmiyor, her defasında da ağzını şaplatıp koyu renk pos bıyığını yalıyordu. Korn, Ilona'ya da içki

doldurdu, kadının kadehi ağzına götürtmesi, Korn bir defasında kadehinden yudum alıp bıyığını içine daldırıp bunun öpücük olduğunu açıkladığında bile dikkat göstermeyişi, değişmez kayıtsızlığına ve hareketsizliğine uygundu. Ilona muhtemelen anlamıyordu, oysa Teltscher'in neler olup bittiğini bilmesi gerekirdi. Olanlara seyirci kalması anlaşılır gibi değildi. Belki içinden acı çekiyordu, yalnızca kavga çıkarmayacak kadar görgülü biriydi. Esch o işi onun yerine halletmek için acayip heveslendiyse de Teltscher'in bu cesur kızı sahnedeyken nasıl haşin bir ses tonuyla ayak işlerine koştuğu aklına geldi; kızı sakın kasten aşağılamak istemesindi? Bir şeyler olması lazımdı, kollarını açarak karşısına geçmek lazımdı! Teltscher ise keyifle omzuna vurdu, ona arkadaşım ve *confrère* dedi, Esch merakla yüzüne bakınca da iki çifti gösterip, "E, biz bekârlar birbirimize destek çıkmalıyız," dedi. "O zaman size yanarım," diyen Fräulein Erna yerini değiştirince Gernerth ile Esch'in arasına girdi, Herr Gernerth ise incinerek, "Zavallı sanatçılar böyle durmadan kırpılıyorlar… tüccarlar, işte," dedi. Teltscher, Esch'in bu söylenenden hoşlanmayacağını, sağlamlık ve ileri görüş dendi mi ancak tüccarlıkta bulunacağını söyledi. Elbet tiyatroculuk da tüccarlık, hatta en zoru sayılabilirdi, kendi kendisinin yalnız müdürü değil bir ölçüde ortağı da olan, başarı şanslarını her zaman gereğince kullanmasa da kendince çalışkan bir tüccar sayılabileceğinde şüphe bulunmayan Herr Gernerth'e helal olsundu. O, yani Teltscher-Teltini bunu gayet iyi takdir edebilirdi, çünkü sanatçılığın cazibesine kapılmadan önce işe kendisi de tüccarlıkla başlamıştı. "Peki, işin sonu ne oldu? Amerika'da birinci sınıf angajmanlarım olabilecekken burada oturuyorum… yoksa acaba birinci sınıf değil miyim?" Esch'in zihninde belirsiz bir hatıra ayaklandı: Tüccarlığı ne diye bu denli övüyorlardı; yere göre sığdıramadıkları sağlamlık pek bir şeye benzemiyordu. Doğrudan yüzlerine söyleyip konuyu kapattı: "Elbette farklar var, mesela Nentwig ve Başkan von Bertrand, ikisi de tüccar, ama biri domuz, öbürü… başka bir şey işte, daha iyi

bir şey." Korn küçümsercesine homurdandı, Bertrand firari bir subaydı, herkes bilirdi, kendini bir şey sanmasındı. Esch bunu duymaktan hoşlandı, demek fark aman aman büyütülecek gibi değildi. Ama hiç faydası yoktu; Bertrand daha iyi biriydi, üstelik bunlar Esch'in pek yanaşmaya cüret etmeyeceği fikirlerdi. Teltscher ise Amerika'dan söz etmeyi sürdürdü: orası güzeldi, insan orada yükselebilirdi, buradaki gibi hiç pahasına kendini paralamana gerek yoktu. Bir cümle alıntıladı: "Amerika, senin durumun daha iyi."* Gernerth iç geçirdi; evet, tüccarlığın hakkı verilse yeterdi, şu an pek çok şey farklı olurdu: Karun gibi zengin olduğu zamanlar yaşamıştı, gelgelelim tüm tüccarlık kafasına rağmen bir sanatçının çocuksu körü körüne güveni vardı üstünde, tüm sermayesi, yaklaşık bir milyon mark, bir düzenbazlıkla elinden koparılıp alınmıştı. Evet, Herr Esch öyle baksındı, Müdür Gernerth vaktiyle işte bu kadar zengindi! *Tempi passati*, hey gidi günler. Ama, yine başaracaktı. Aklında bir tiyatro tröstü, hisseleri uğrunda insanların yırtınacağı büyük bir anonim şirket vardı. Zamana ayak uydurulsun yeterdi, sermaye toplanması lazımdı. Fräulein Erna'nın elini yeniden öperek kadehini bir kez daha ağzına kadar doldurttu, keyfini çıkararak, "Leziz," dedi ve kendini istek ve memnuniyetle ona teslim eden eli bırakmadı. İşittiklerine afallayıp efkârlanan Esch ise Fräulein Erna'nın kundurasının kendisininkinin üstünde durduğunu pek fark etmiyor, yalnız uzaktan uzağa, karanlıkta Korn'un sarı elini görüyordu, bu el Ilona'nın koltuğunda duruyordu, Balthasar Korn'un kuvvetli kolunu Ilona'nın omzuna doladığını tahmin etmek zor değildi.

Sonra nihayet ışığı yakmak gerekti, artık her kafadan bir ses çıkıyor, yalnız Ilona susuyordu. Tiyatro vakti gelip de birbirlerinden ayrılmak istemeyince Gernerth ev sahiplerini temsile gelmeye davet etti. Hazırlanıp tramvayla şehre gittiler. İki hanım içeride oturuyor, erkeklerse platformda purolarını tüttü-

* Goethe'nin eski dünya ile yenisini kıyasladığı, aynı mısra ile başlayan şiirinden. (ç. n.)

rüyordu. Soğuk yağmur hararetli yüzlerine damlalar atıyordu, rahatlatıcıydı.

August Esch'in, ucuz purolarını aldığı satıcının adı Fritz Lohberg'di. Genç bir adamdı, aşağı yukarı Esch'le yaşıttı, daima yaşlılarla münasebeti olan Esch'in ona aptal gibi davranmasının sebebi de yaşıtlığı olsa gerekti. Yine de bu aptalın, hayatı için belli bir önemi vardı, elbette büyütülecek şey değildi ama bu dükkâna bu kadar çabuk alışıp Lohberg'in gediklisi olması Esch'i aslında işkillendirmeliydi. Tamam, dükkân yolunun üstündeydi, ne var ki içine girince yuvandaymış hissine kapılmaya da sebep değildi ya bu. Şüphesiz, nezih dükkândı, içinde durmak hoşnutluk veriyordu: tütünün mekânda dolanan berrak ve temiz kokusu burunda hafif bir duygu bırakıyordu, bir ucunda hep açık kahverengi puroların olduğu birkaç açık deneme paketinin ve pırıl pırıl nikelajlı otomatik kasanın yanında kibrit kutusunun durduğu cilalı masada elini gezdirmek hoştu. Bir şey alınca bir kutu kibrit bedava veriliyordu, şirin bir cömertlikti doğrusu. Ayrıca Herr Lohberg'in hep elinde tuttuğu devasa bir puro kesicisi vardı, puroyu hemen ateşe vermeyi dileyen olursa uzattığınız ucu, keskin ve kısa bir çıt sesiyle kesiveriyordu. Durup dinlenmek için iyi bir yerdi, çıplak vitrinin ardında aydınlık, güneşli ve cana yakındı, şu soğuk günlerde beyaz çinilerin üstünde serili durup nakliye deposundaki cam kafesin aşırı sıcak tozluluğundan ferahlık vererek ayrılan iyi, adeta dümdüz bir sıcakla doluydu. Fakat paydosta veya öğle arasında buraya gelmek için yeter de artardı, daha fazla anlamı yoktu. O zaman kişi düzeni övüyor, içinde eşek gibi çalıştığı pisliğe sövüyordu; fakat çok da ciddiye alınmamalıydı, çünkü Esch gayet iyi biliyordu ki defter ve depo listelerinde tuttuğu güzel düzeni sandık, balya ve fıçı istiflerine aktarmanın imkânı yoktu, depocu ne kadar çabalasa da fark etmezdi. Bu dükkândaysa tuhaf bir rahatlık veren bir tekdüzelik, adeta kadınsı bir titizlik hüküm sürüyordu, puroların kızlar tarafından satılabilmesi Esch'e göre pek tasavvur edilemeyecek veya

ancak huzursuzluk verici bir şey olduğundan bu titizlik daha da garip görünüyordu; ne kadar temiz olursa olsun bu iş erkek işiydi, ona iyi dostluğu hatırlatan bir şeydi: Erkeklerin arkadaşlığı işte böyle görünmeliydi, bir sendika kâtibinin düzensiz yardımseverliği gibi üstünkörü ve çapaçul olmamalıydı. Gelgelelim bunlar Esch'in aslında kafa yormadığı konulardı; aklına öylesine gelivermişlerdi. Lohberg'in nasibine düşen ve istese mutlu olabileceği kısmetine rıza göstermeyişi ise komik ve dikkat çekiciydi, hele de buna delil diye ileri sürdüğü ve aptalın teki olduğunu adamakıllı gösteren sebepleri yok muydu, daha da komiklerdi. Çünkü otomat kasasına "Sigara kimseye zarar vermemiştir" diye bir mukavva asmasına, puro kutucuklarına yalnız işyeri adresi ile özel çeşitleri göstermeyip "Daima saf ot içen kişi, olmaz hiç doktorla işi" gibi mısralar da yazan hoş kartlar koymasına rağmen kendisi bile inanmıyor, hata kendi sigaralarını sırf görev duygusu ve suçluluk bilinciyle içiyor, şu tiryaki kanseri dedikleri şeyin korkusuyla da kendi üstünde, midesinde, kalbinde, göğsünde nikotinin tüm fena etkilerini tecrübe ediyordu. Cılız, ufak tefek biriydi, bıyık namına bir karartı vardı, gözleri fersiz, göz akları iri iriydi, biraz eğri büğrü tavır ve hareketlerinin sair kanaatleriyle zıtlığı, işlettiği ve başkasıyla değiştirmeyi düşünmediği dükkândan aşağı kalmıyordu, değiştirmek istemeyişi tütünde halkı zehirleyici ve millî refahı israf edici bir yan görmesi değildi yalnız, halkı bu zehirden kurtarmak gerek diye durmadan tekrar ediyor, büyük, tabiata uygun, sahici bir Alman yaşamı ve varlığından yana saf tutuyordu, muazzam göğüs ve muazzam sarışınlık içinde yaşayamamak, içinde büyük ukdeydi. Gene de bu dezavantajlar alkol karşıtı ve vejetaryen dernek üyelikleriyle kısmen tesviye edilebiliyordu, nitekim yazarkasanın yanında hep bir miktar konuyla ilgili dergi bulunurdu, çoğu İsviçre'den gönderilmeydi. Şüphe yoktu, herif aptalın tekiydi.

Tütün içmeyi seven, koca koca et porsiyonlarını mideye indiren ve her fırsatta şarap içen Esch şayet Hentjen Ananın

tutumuyla tuhaf bir paralellik gözüne ilişmese Herr Lohberg'in gerekçelerinden, bu gerekçelerden ikide bir duyulan çekici kurtuluş sözüne rağmen pek etkilenmezdi. Hakkı vardı, Hentjen Ana akıllı kadındı, çok akıllıydı hem de, böylesi deli saçmasıyla işi olmazdı. İsviçre'den gelen dergilerin verdiği kalvenist fikirlere sadık Lohberg ise papazlar gibi duyu zevklerini yerin dibine sokup bir yandan da sosyalist hatipler misali hür düşünenler toplantısında tabiatın koynunda basit ve hür bir yaşamdan taraf çıkınca, kifayetsiz kişiliğiyle dünyada bir kopuş, ancak mucizevi ve yeni bir kayıtla kurtuluşa erdirilebilecek korkunç bir hesap yanlışı olduğunu sezdirince tüm bu karmaşa içinde belirginleşen tek şey, Hentjen Ananın işletmesinin durumunun Lohberg'in puro dükkânıyla aynı oluşuydu: Kadın, geçimini sarhoş adamlardan sağlamak zorundaydı, o da mesleğinden ve müşterilerinden nefret ediyor, onları küçümsüyordu. Bunun tuhaf bir tesadüf olduğuna şüphe yoktu, Esch rastlantının böylesine kendisi de şaşsın diye bunları Frau Hentjen'e yazmayı düşünmeye başlamıştı bile. Ama Frau Hentjen'i tüm erdemliliğine rağmen aptalın teki olan birine benzetmesini kadının ne kadar yadırgayacağını, hatta belki de bundan incineceğini düşününce yazmaktan vazgeçti. Raporunu sözlü vermek için kendine sakladı; yakında zaten işi gereği Köln'de olacaktı.

Buna rağmen Lohberg vakası konuşmaya değerdi; Esch bir akşam Korn ve Fräulein Erna'yla sofrada otururken dertleşme ihtiyacını giderdi.

İki kardeş, purocuyu elbette tanıyordu. Korn'un ondan alışveriş ettiği vakiydi, gelgelelim adamın garipliklerini hiç fark etmemişti: Herifin aptalın teki olduğuna dair Esch'e katılmak için sürdürdüğü suskun düşünce silsilesini, "Yüzünden anlaşılmıyor," diyerek sonlandırdı. Fräulein Erna ise Frau Hentjen'in manevi dublörüne karşı adamakıllı kin tutmuştu, ilk

sorduğu, Frau Hentjen sakın Herr Esch'in nicedir gizli tuttuğu hazinesi olmasın sorusuydu. Çok erdemli bir hanımefendi olmalıydı, bununla birlikte onunla baş edebileceğini sanıyordu. Herr Lohberg'in erdemine gelince, ağabeyi gibilerinin bütün perdeleri dumana boğması elbette iyi değildi, öte yandan hiç olmazsa evde adam olduğu fark ediliyordu. "Hiçbir şey yapmayıp anca su içen bir adam…" Söyleyecek söz bulamadı: "Tiksindirici geliyor bana." Sonra acaba Herr Lohberg hiçbir kadının sevgisini tatmış mı diye soruşturdu. Esch, "Bakirdir o salak," dedi, adamla kafa bulacaklarını tahmin eden Korn: "Mübarek, hazreti Yusuf."

İster bu yüzden ister kiracısını kontrolünde tuttuğundan, ister tesadüfen gelişmesinden olsun, öyle veya böyle Korn, Lohberg'in dükkânının müşterisi oldu, gümrük müfettişi pat küt ne zaman içeri girse adamın yüreği hopluyordu. Korkusu yersiz değildi. Sonraki akşamların birinde olan oldu; Korn dükkân tam kapanacakken, Esch'le birlikte Lohberg'in yanına geldi, "Hazırlan, oğlum, bugün masumiyetini kaybediyorsun," diye emir verdi. Lohberg çaresiz, gözlerini devirdi ve dükkânda bekleyen selamet ordusu üniformalı bir adamı işaret etti. Korn, "Süslü kıyafetler," dedi, Lohberg, kafası karışık, "Bir dostum," diye tanıttı. "Biz de dostuz," diyen Korn selamet ordusu erine pençesini uzattı. Çocuk çilli, biraz sivilceli, kızıl saçlı bir oğlandı, kiminle karşılaşırsa cana yakın davranması gerektiği öğretilmişti; Korn'un yüzüne gülüp Lohberg'i kurtardı: "Lohberg birader bugün saflarımızda kavga edeceğine söz verdi. Onu almaya geldim ben de." – "Demek kavgaya gidiyorsunuz, biz de gelelim…" Korn coşmuştu, "Arkadaş değil miyiz…" Şen selamet ordusu eri, "Her dost başımızın üstüne," dedi. Lohberg'e soran olmadı; yüzünde yakayı ele vermiş bir ifade vardı, dükkânı mahcup mahcup kapattı. Esch olayları keyifle izlemişti, ama Korn'un kurum kurum kurulmasına kızdığında Lohberg'in omzuna iyi niyetle, Teltscher'in kendisine hep yaptığına benzer şekilde vurdu.

Neckar banliyösüne doğru yürüdüler. Daha Käfertaler Caddesi'ndeyken trampet ve zil sesleri işitildi, Korn'un asker bacakları ritim tutuyordu. Caddeden çıkınca alacakaranlıkta tesisin yanındaki selamet ordusu mensuplarını gördüler. İnce, sulu kar yağmıştı, küçük kalabalığın toplandığı yerde kar dağılıp kara bir çorbaya dönmüş, çizmelerden içeri soğuk soğuk sızıyordu. Teğmen bir banka çıkmış, kararan havaya doğru sesleniyordu: "Yanımıza gelin, kendinizi kurtarın, kurtarıcı yakın, tutsak ruhunuzu kurtarın!" Fakat çağrısına ancak birkaç kişi kulak asmış, askerleri trampet ve zil çalarak kurtarıcı sevginin şarkısını söyleyip "Rab Zebaoth, kurtar, kurtar bizi ölümden" diye şükranlarını seslendirirken, etrafta duran sivillerden neredeyse katılan olmamıştı, çoğunun gürültü patırtıya sırf meraktan baktığı kesindi. Yürekli erler avazları çıktığı kadar şarkı söylemelerine ve iki kız var güçleriyle tamburinlerini çalmalarına rağmen gök karardıkça etrafları iyice seyreldi, çok geçmeden teğmenleriyle yalnız kaldılar, seyirci namına bir tek Lohberg, Korn ve Esch vardı. Lohberg'e kalsa belki şimdi de şarkıya katılırdı, hatta kesin katılır, Esch ile Korn'dan ne utanır ne korkardı, gelgelelim Korn habire kaburgalarına vurup, "Lohberg, sen de söyle!" diye emir yağdırıyordu. Hiç Lohberg'e göre bir durum değildi, bir polis gelip gitmelerini isteyince sevindi. Bunun üzerine hep birlikte Thomasbräu birahanesinin yolunu tuttular. Lohberg de şarkıya katılsa çok iyi olurdu, hatta belki küçük bir mucize bile tecelli ederdi, çünkü az kalsın Esch de Tanrı'yı ve kurtarıcı sevgiyi tespih etmek için sesini yükseltecekti, evet, küçük bir dürtme yeterdi, belki Lohberg'in şarkı söylemesi o dürtmeyi verirdi. Ama iş işten geçtikten sonra karara bağlamak ne mümkün.

Dışarıda ne olup bitmişti, Esch'in kendisi de anlamadı: İki kız, kumandanları bankta dikilip harekete geçmelerini işaret ederken tamburin çalmışlar, bu işaret, tuhaftır, Teltscher'in sahnede Ilona'ya verdiği emirleri andırmıştı. Burada, şehrin kenarında, tiyatrodaki müzik gibi sesi kesilen şey belki

akşamın aniden donuklaşan dinginliği, kararan göğe gözlerini dikmiş siyah ağaç dallarının hareketsizliği olmuş, meydanın arka yerinde kavisli lambalar yanmıştı. Her şey anlaşılmazlığını koruyordu. Islak karın soğuğu ayakkabıları ısıra ısıra içlerine sızıyordu; fakat Esch'in öbür taraftaki kuru bankın üstünde dikilip selamet ve kurtuluş vaazı vermeyi yeğleyişi sırf bundan değildi, garip öksüz yalnızlık duygusu gene belirmiş, yapayalnız ölüp gideceği korkutucu biçimde kafasına aniden dank etmişti. Oradaki bankta dikilebilmiş olsa durumun daha iyi, çok daha iyi olabileceğine dair şaşırtıcı bir umut yükselmişti: Derken karşısında Ilona'yı gördü, selamet ordusunun üniformasını giymiş, başını kaldırarak ona bakıyor, tamburini çalsın, Tanrı'ya şükrünü dile getirsin diye kurtarıcı işaretini vermesini bekliyordu. Fakat yanı başında Korn bitivermişti, ıslak üniforma paltosunun kalkık yakasından sırıtıyordu, bu manzara karşısında ümitleri yitip gitti. Esch dudaklarını büzdü, küçümser bir tavır takındı, cemiyet filan olmayışı şimdi neredeyse işine gelmişti. Öyle veya böyle polisin onları yollamasına seviniyordu.

Lohberg sivilceli selamet ordusu eri ve iki kızdan biriyle yolu önden arşınlıyordu. Esch bata çıka arkalarından geliyordu. Evet, tamburin çalmış, tabak fırlatmıştı, emir vermek yeterdi, hepsi bir, yalnız elbise farklıydı. Ha orada, ha burada, hep sevginin şarkısını söylüyorlardı. "Kurtarıcı mükemmel sevgi..." Esch'in gülesi geldi, yürekli selamet ordusu askeri kızı bu bakımdan takdir etmeye karar verdi. Thomasbräu'ya yaklaşınca kız olduğu yerde durdu, ayağını bir duvar çıkıntısına koydu, eğildi, ıslak ve biçimsiz çizmesinin bağcığını bağlamaya başladı. Siyah hasır şapkasını dizine dayamış, iki büklüm orada duruşuyla gayriinsani bir yığın, bir ucubeydi, yine de bir miktar adeta mekanik bir nesnelliği vardı, başka zaman olsa böyle bir pozisyonu vücudun öne uzatılmış kısmına şaplak atarak karşılayacak Esch, hiç canı istemeyince biraz korktu, komşusuyla gene köprüleri atmış gibi bir his doğacak oldu içine, Köln'e

özlem duydu. O gün mutfaktayken memelerini tutmak istemişti; evet, Hentjen Ana olsa domalıp ayakkabılarını bağlamasına müsaade vardı. Fakat bütün erkeklerin aklından aynı düşünceler geçtiğinden keyfi yerindeyken kim olsa senli benli konuşan Korn, kızı gösterdi: "Sence izin verir mi?" Esch ona zehir gibi bir bakış attıysa da Korn rahat vermedi: "Kendi aralarında yapıyordur askerler." O arada Thomasbräu'ya varmışlardı, aydınlık ve gürültülü salona girdiler, içerisi gayet hoş kızartma, soğan ve bira kokuyordu.

Fakat Korn burada hüsranla karşılaştı. Çünkü selamet ordulular masaya oturtulacak gibi değildiler, salonda toplanıp gazetelerini satmak için vedalaştılar. Esch'i Korn'la yalnız bırakmasalar hoşuna giderdi: Dışarıda, kararan ağaçların altındayken yaşantılasa da yakalayamadığı şeyi geri getirebilirler diye bir parça ümit ruhunda hâlâ dolanıyordu. Öte yandan Korn'un şakalarından kaçmaları da iyiydi, Lohberg'i de yanlarına alsalar daha iyi olacaktı, çünkü Korn zararını tazmine ve bir porsiyon soğanlı et ile bir bardak bira yardımıyla Lohberg'e prensiplerini çiğnetmek isteyerek biçareyle kafa bulmaya çalışıyordu. Ne var ki zayıf adam dik durup yalnız sessizce, "İnsan hayatıyla oyun oynanmaz," dedi ve ne ete ne biraya dokundu, yine hayal kırıklığına uğrayan Korn ellenmeden geri götürülmesinler diye o porsiyonları garezle bizzat mideye indirmeye mecbur kaldı. Esch litrelik bardağının dibindeki koyu birikintiye bakıyordu; selametin, bardağını bitirip bitirmemene bağlı oluşu garipti. Buna rağmen mülayimce inat eden aptala neredeyse minnettardı. Lohberg sessizce gülümseyerek oturuyor, bazen iri beyaz gözleriyle ağladı ağlayacak sanılıyordu. Fakat selamet ordulular masalar arasında dolanırken tekrar yakınlarına gelince ayağa kalktı, sanki onlara seslenecekti. Beklentinin tersine seslenmedi, olduğu yerde dikilip kaldı. Aniden alakasız, manasız, işiten kimsenin anlamadığı tek bir söz söyledi; yüksek sesle ve anlaşılır, "Kurtuluş," dedi, sonra tekrar yerine oturdu. Korn, Esch'e bakıyordu,

Esch de Korn'a. Fakat Korn Lohberg'in kafasındaki durumu dairevi bir hareketle tasvir etmek için bir parmağını alnına götürürken vaziyet son derece garip ve korkutucu bir şekilde değişti, sanki kurtuluş sözü masanın üstünde serbestçe dolaşıyor, görünmeden dönüp dolaşan bir mekanizmaca tutulup koyuveriliyordu, onu koyuveren şey aynı zamanda telaffuz eden ağızdı. Aptala duyduğu küçümseme zerre kadar azalmasa da kurtuluş devleti var görünüyordu, var olabilirdi, olmalıydı, isterse şu ölü hayvan parçası Korn, Thomasbräu'da kıçını yaya yaya oturup bırak uzakların kurtulmuş serbestliğini, bir sonraki kavşağı bile düşünemeyecek halde olsundu. Esch bu yüzden fazilet timsali sayılacak olmayıp onun yerine bardağını masaya vurarak bir bira daha istese bile Lohberg gibi o da suskunlaştı, Korn sofra kaldırıldıktan sonra uçkuru sağlam Yusuf'la karıya gitmeyi teklif edince Esch katılmayı reddetti, büsbütün hayal kırıklığına uğrayan Balthasar Korn'u yolun ortasında bıraktı, Korn'un peşlerinden galiz küfürler savurmasından gayet memnun, purocuya evine kadar eşlik etti. Kar dinmişti, duydukları çirkin sözler esmeye başlayan ılık rüzgârda baharda dalgalanan şeritler gibi vız geliyordu.

Çocukluktan çıkıp müstakbel ölümüne doğru bir başına ve köprüsüz yürümesi gerektiğini sezmeye başlayan herkesin maruz bırakıldığı olağanüstü bir dert vardır hani, işte aslında ilahi bir korku denmesi gereken o olağanüstü derdin içinde kişi, karanlık kapıya giden yolu el ele arşınlamak için bir yoldaş arar ve yatakta başka bir varlıkla yatmanın ne kadar keyifli olduğunun inkâr edilemeyeceği tecrübesini yaşayınca bu çok samimi ten birleşmesi tabuta dek sürebilecek sanır: Demek kimi şeyler pek havalandırılmamış kaba nevresimlerin arasında cereyan ettiği için veya kız dediğinin tek önemsediği ilerleyen yaşında bir erkeğin bakımını görmektir sanılabildiği için tiksindirici dursa bile asla unutulmamalıdır ki ister sarımtırak tenli, sivri, küçük ve dişlerinin sol üstünden görünen bir boş-

luğu olsun, her varlık dişindeki boşluğa rağmen sonsuz yaşamda ölümden koruyacak sevginin çığlıklarını atar, tek başına uyuyan yaratığın üstüne her gün, geceyle birlikte çöken ölüm korkusudur, o varlığın etrafını alev misali sarıp yüzünü yalayan korkudur bu, isterse Fräulein Erna'nın şu an yaptığı gibi elbiselerinden soyunmuş olsun: Kapalı, kırmızı kadife bluzunu çıkardı, koyu yeşil etekliğini de jüponunu da indiriverdi. Ayakkabılarını çıkardı; çoraplarını, keza beyaz kolalı jüponunu ise bıraktı, hatta, korsesini açsa mı, bir türlü karar veremedi. Korkuyordu ama korkusunu pis bir gülümseyişin ardına gizliyordu, komodindeki kımıl kımıl mum alevinin ışığında daha fazla soyunmadan yatağa girdi.

Sonra Esch'in defalarca sofada gezindiğini işitti, yapması gereken işlerin gerektirdiğinden daha fazla gürültü çıkarıyordu. Belki yaptıklarının kendisi biraz fuzuliydi, yoksa bu saatte neden iki kez su almaya gitsindi? Ayrıca kova sofada, tam da Erna'nın kapısının önünde pat diye yere konacak kadar ağır hiç olamazdı. Fräulein Erna bunları işittiği her seferinde aşağı kalmak istemeyip kendi de gürültü çıkarıyordu: Gıcırdayan yatağında geriniyor, hatta ayak ucuna kasten tekme atıyor, uykusundaymış gibi ve işitilecek seviyede "aman Tanrım" diye iç geçiriyor, öksürüp boğazını temizlemeyi de aynı amaçla kullanıyordu. Esch ise tez canlı tavırların adamıydı, bu şekilde kısa bir süre telgraflaştıktan sonra ani bir kararla kızın odasına girdi.

Fräulein Erna yatağına uzanmış, dişindeki boşlukla pis pis, kurnazca, aynı zamanda biraz sevecen, yüzüne gülümsüyor, aslında pek hoşuna gitmiyordu. Buna rağmen onun, "Herr Esch, hadi çıkın dışarı canım," çağrısına kulak asmayıp odada sessizce bekledi, bunu yapması yalnız, pek çokları gibi kaba şehvetli biri olmasından değildi, mahrem bir ev birlikteliği içerisinde yaşayan farklı cinsiyette iki kişinin bedenî hazların mekaniğinden kaçabilmesi pek mümkün olmadığından ve "niye olmasın ki" düşüncesiyle bu mekaniğe kolayca kapılmalarından değildi,

onda da benzer bir şeyler var sanıp çağrısını ciddiye almamasından değildi yalnız, şu halde bunu yapması kesinlikle sırf alçak dürtüleri sonucu da değildi, oysa bu dürtüler arasında bir kızın Herr Gernerth'le kırıştırdığını görür görmez her erkekte uyanacak kıskançlık da vardır, evet, kişioğlu Esch için de aynısı geçerliydi: İnsanın bizzat amaç diye arıyorum sandığı heves pek sezmese de nefsine hâkim olan daha yüce bir amaca hizmet eder, bu amaç aslında kendisini çokça aşan o büyük korkuyu sersemletme görevinin ta kendisidir, gerçi bu korku bazen, işi gereği seyahat eden kimse çoluk çocuğundan uzak, yalnız bir otel yatağına yattığında içini kaplayan korkudan ibaretmiş gibi de görünür: Seyahatteki kişinin korku ve hevesidir, kimileyin gönül kırıcı müstehcenliklerle, çoğunlukla da vicdan azabıyla, çirkin ve geçkin hizmetçi kızla yatar. Esch su kovasını yere sertçe koyduğunda Köln'ü terk etti edeli gene üstüne çöreklenen yalnızlığı artık düşünmüyor, Teltscher, parıldayan, ışığı yansıtan bıçakları vınlatmadan önce sahnenin üstünde yer alan yalnızlığı da aklına getirmiyordu. Bununla birlikte şu an, Fräulein Erna'nın yatağının kenarında oturmuş, üstüne eğilmiş, onu arzularken, kösnümüş bir erkeğin arzularından olağan manasıyla tasavvur edilenlerden fazlasını istiyordu ondan, çünkü görünüşte bu denli elle tutulur, hatta sıradan olanın ardında hep özlem vardır, tutsak ruhun yalnızlığından kurtuluş özlemi, kendisine ve kıza, hatta belki tüm insanlara ve kesinlikle Ilona'ya da dönük bir kurtarılma özlemi, kastettiğini ne kendisi ne Erna bildiği için Erna'nın temin edemeyeceği bir kurtarılış. Kız işin son tarafını esirgeyip, "Karı koca olacaksak," diye narince reddettiğinde içini kaplayan öfke yalnız, kızın kıyafetindeki muzipliği keşfettiği için hayal kırıklığına uğramış adamcağızın öfkesi de salt hiddet de değildi, daha fazlasıydı, aklı başına gelip kabaca, "Peki, boş ver," diye cevap verişi pek daha soylu durmasa da çaresizlikti. Kızın reddi gözüne Tanrı'nın iffetli davransın diye işareti gibi görünse de derhal evden çıkıp daha istekli bir kıza gitmişti. Yaptığı, Erna'yı incitti.

O akşamdan beri Esch ile Fräulein Erna arasında açık savaş vardı. Erna onun arzularını kamçılamak için hiçbir fırsatı kaçırmıyor, o da girişimini yinelemek ve karşı koyan kadını evlenme sözü vermeden yatağına atmak için fırsat kollamakta aşağı kalmıyordu. Mücadele sabah başladı, Erna, yarım yamalak giyinmiş muhatabının kahvaltısını odasına getirmişti, onun aklını başından alan şehevi bir analık hareketiydi bu, akşam da ister odasını kilitlesin ister içeri girilmesine izin versin birdi, mücadele sona eriyordu. İkisi de aşk sözünü ağızlarına almıyor ve aralarında açıktan nefret fitillenmeyip kötü şakalar şeklinde kimi şeyler yaşanıyorsa, bunun tek sebebi henüz birbirlerine sahip olmamış bulunuşlarıydı.

Esch çokları, Ilona'yla durum farklı ve daha iyi olacaktır diye düşünüyordu, gelgelelim düşüncelerinin ona yanaşmaya cüret edemeyişi bile yeterince tuhaftı. Ilona da aşağı yukarı Başkan Bertrand'ın daha iyi bir şey olması gibi daha iyi bir şeydi, Ilona'yla her bir araya gelişini berbat etmenin Erna'nın muziplikleri arasında yer almasından hoşlanmıyor değildi, hatta bu takılmalar ve kıkırdaya kıkırdaya yapılan şakalar onu ne kadar öfkelendirse bile işine de geliyordu. Bu arada Ilona hemen her gün evlerine geliyordu, Erna'yla arasında bir tür dostluk peyda olmuştu. Fakat birlikte neler yaptıklarını Esch bir türlü anlamıyordu: Eve gelip de Ilona'nın onu her defasında azdıran keskin ve ucuz parfümünü duyduğunda iki kadını tuhafça sessiz sessiz konuşurlarken buluyordu: Ilona yeni bir tane bile Almanca kelime öğrenmemişti, Fräulein Erna ise arkadaşını okşamakla, aynanın karşısına geçirip saçlarını, elbisesini hayranlıkla çekiştirmekle kısıtlanmaya mecbur kalıyordu. Bununla birlikte Esch çoğu kez dışlandığını görüyordu. Çünkü Erna kızın varlığını ondan gizlemeyi kendine iş edinmişti. Nitekim bir akşam Esch, masum masum odasında otururken koridordaki zil çaldı. Erna'nın kapıyı açtığını işitti, kendi kapısının anahtarı aniden çevrilmemiş olsa aklına bir fenalık da gelmeyecekti. Bir hamlede kapıya vardı: İçeri kilitlenmişti!

Kadın onu odasına kilitlemişti! Bu çocuksu şakaları aslında görmezden gelmesi gerekmesine rağmen kadın ondan dişli çıkmıştı, o da kudurup kapıyı dövmeye başladı, ta ki Fräulein Erna kapıyı açıp kıkırdaya kıkırdaya içeri dalana dek. "İşte," dedi, "artık tamamen sizinim… misafir geldi ama Balthasar ilgileniyor." Bunun üzerine Esch oradan öfkeyle ayrıldı.

Bir gece geç vakit eve döndüğünde sofada yine kadının parfüm kokusunu aldı. Demek yine gelmişti veya hâlâ burada olmalıydı, çünkü askıda şapkasının asılı olduğunu gördü. Fakat kendisi neredeydi? Oturma odası karanlıktı. Yan tarafta Korn kendi odasında horluyordu. Kadın şapkasını almadan gidecek değildi ya! Esch, Erna'nın kapısını dinledi; ya iki kadın içeride yan yana yatıyorsa diye şehvetini kabartıp nefesini daraltan bir hayal belirdi zihninde. Kapı kolunu dikkatle bastırdı; açılmıyordu, Fräulein Erna'nın gerçekten uyumayı her dilediğinde olduğu gibi kilitliydi. Esch omuz silkip gürültü patırtı çıkararak odasına gitti. Ama yatakta duramadı; başını çıkarıp sofaya baktı; parfüm kokusu hâlâ havada süzülüyor, şapka da olduğu yerde asılı bekliyordu. Yolunda gitmeyen bir şeyler vardı, hissediliyordu, Esch de evde usul usul gezinmeye başladı. O an sanki Korn'un odasından fısıltılar geliyor sandı; elbet Korn fısıldayabilecek biri değildi, Esch de iyice kulak kabarttı: İşte, Korn inliyor, apaçık inliyordu, Korn gibilerinden hiç korkacak bir adam olmayan Esch arkasından kovalayan var gibi yalınayak odasına kaçtı. Kulaklarını tıkasa yeğdi.

Sabah onu kurşun gibi uykusundan Erna uyandırdı, daha soru bile soramadan Erna, "Pişt, sürprizim var – kalksanıza canım!" dedi. Alelacele giyindi, Erna'nın bir şeylerle meşgul olduğu mutfağa gelince Erna onu elinden tutup parmak uçlarına basarak odasına götürdü, kapıyı aralayıp içeri baktırdı. Esch, orada Ilona'yı gördü; kadın hâlâ hiç bıçak yarası görülmeyen beyaz kolunu yatağın kenarından olduğu gibi sarkıtmıştı, biraz şişkin yüzünde kabarık göz torbaları vardı, uyuyordu.

Ilona artık geç vakitler sık sık eve geliyordu, Balthasar Korn'un yanında gecelediğini, Erna'nın da ağabeyinin aşna fişnesine kendi bedeniyle siper olduğunu Esch anlayana kadar epey geçti.

Martin, deponun yazıhanesinde ziyaretine geldi. Bütün işletmelerin kapıcılarının kovma emri aldığı bu kanunsuz nasıl olup da her defasında içeri girip değneklerine dayanarak işyerlerinde uluorta ve hiç istifini bozmadan, kimse tarafından durdurulmadan gezebiliyor, garipti doğrusu, elbette kötürüme fenalık etmekten herkes çekiniyordu. Fakat sendika kâtibi Esch'in kendi işyerinde hiç lazım değildi; Martin dışarıda da beklese olurdu, gerçi öte yandan güvenilir adamdı: Geleceği zamanı da gideceği zamanı da bilirdi, terbiyeli çocuktu. "Günaydın, August," deyiverdi, "neler yapıyorsun, bakayım dedim. Burası güzelmiş, takasın rast gitmiş." Kötürüm herif şu lanet Mannheim için minnettar olduğunu mu hatırlatasıydı? Gerçi, Ilona ile Korn arasındaki hadiseden Martin sorumlu tutulamazdı, Esch de mızırdanarak, "Evet, rast gitti," dedi. Yanlış da sayılmazdı. Çünkü madem Martin eski işini ve Nentwig'i hatırlatmıştı, Köln'le hiç alakası kalmayışı da Esch'in canına minnetti. Nentwig'in cürmünü yatakçısıymış gibi hâlâ gizliyordu, Köln'de o sirkeciye her köşe başında rastlanabiliyor oluşu insanda oraya dönmeye şevk bırakmıyordu. Köln'müş, Mannheim'mış, takas filan değildi bu – acaba bu pislikten kurtulmak için nerede yaşamak gerekti! Buna rağmen Köln'deki vaziyeti sordu. Martin, "Daha sonra," dedi, "şu an vaktim yok; öğle yemeğini nerede yiyorsun?" Öğrenince salınarak aceleyle uzaklaştı.

Fakat Esch, tekrar görüştüklerine sevinmişti, sabırsız biri olduğundan öğle vaktini zor getirdi. Bir gecede bahar gelmişti, Esch paltosunu depoda bıraktı; ambarlar arasındaki kaldırım taşları ılık öğle güneşinde sevecenlikle ışıldıyordu, bina köşelerinde birdenbire taşların arasından taze, küçük otlar bitivermişti.

Yükleme rampalarının yanından geçerken elini çakır çukur gri ahşap zeminin kenarlarına çakılmış demir çubuklara koydu, demir de sıcakmış hissi veriyordu. Köln'e tayini çıkmazsa bisikletini yakında buraya getirmeye bakmalıydı. Rahatlıkla derin derin nefes alınabiliyordu, belki lokantanın pencereleri açık durduğundan yemeğin tadı da bambaşkaydı. Martin bir grev meselesinden ötürü yukarı geldiğini anlattı; yoksa daha acele etmeyecekti. Ama Güney Almanya ve Alsas fabrikalarında bazı şeyler oluyordu, bu tür şeyler etrafa sıçramaya bayılırdı: "Bana göre hava hoş, istedikleri kadar grev yapsınlar, fakat şu an çalkantı hiç lazım değil. Bugün nakliye işçilerinin grev yapması çılgınlığın ta kendisi olur… bizimki yoksul bir sendika, merkezden para almak ne mümkün… öyle bir çöküş olur ki deme gitsin. Tabii, gemicileri hesaba katamazsın, bu gibi öküzler grev istedi mi tutabilene aşk olsun. Beni er veya geç döve döve öldürecekler." Bunları dostça, hiç öfkelenmeden anlattı. "Yine arkamdan bağırıyorlar, armatörlerden para yiyormuşum." Esch merakla, "Bertrand'dan mı?" diye sordu. Geyring başını salladı: "Elbette Bertrand'dan da." Esch'in ağzından, "Ne domuz herif," diye kaçtı. Martin güldü: "Bertrand mı? Çok terbiyeli adamdır." – "Demek öyle, demek terbiyeli… firari bir subay olduğu doğru mu?" – "Evet, askerden kaçtı diyorlar – bu da adamlığına delil değil midir?" Bak hele! Adamlığına delilmiş? Apaçık hiçbir şey yok, diye düşündü öfkeyle, apaçık hiçbir şey yok, bu kadar güzel bir bahar gününde bile: "Tek bilmek istediğim şu, bu işi hâlâ niye sürdürüyorsun?" – "Herkes Tanrı'nın yazdığını yapıyor," diyen Martin'in yaşlı çocuk suratı dindar bakışlar attı. Sonra Hentjen Anadan selam getirdi, Esch yakında ziyarete geleceği için herkes sevinçliydi.

Yemekten sonra Lohberg'in puro dükkânına gittiler. Biraz vakitleri vardı, Martin tezgâhın önünde duran ve dükkândaki diğer her şey kadar parlak ve sağlam olan ağır meşe sandalyede dinleniyordu. Elini uzatabildiği basılı ne varsa almaya alışkın olduğundan alkol düşmanı ve vejetaryen İsviçre gazetelerini

karıştırdı. "Şu işe bak," dedi, "neredeyse kafadarız." Lohberg'in gururu okşanmıştı, fakat Esch keyfini kaçırdı: "Evet, o da limonatacı biraderlerden…" İşini hepten bitirmek için de ekledi: "Geyring'in bugün büyük bir toplantısı vardı, gerçek bir toplantı – selamet ordusu değil!" – "Maalesef," dedi Martin. Umumi toplantılara ve hitabetlere büyük zaafı olan Lohberg hemen gelmeyi teklif etti. Martin, "Gelmeseniz daha iyi," dedi, "en azından Esch gelmesin, orada görülmesi zarar verebilir. Ayrıca mesele pek pürüzsüz ilerlemeyecek." – Esch'in işini tehlikeye atma korkusu yoktu, fakat tuhaftır, toplantıya katılmak gözüne Bertrand'a vefasızlık gibi göründü. Lohberg ise cesurca, "Ben mutlaka gelirim," dedi, Esch limonata çocuğunun onu utandırdığını hissetti: Yok, arkadaşını korunmasız olarak tehlikeye atmak olmazdı, atarsan Hentjen Ananın gözüne görünmemen lazımdı. Ne var ki kararını sakladı. Martin izah etti: "Sanırım armatörler bize birkaç provokatör yollayacak; böylesi bir grev çıksın diye çok meraklılar." Nentwig armatör değil, bir şarap dükkânının semirmiş vekili olmasına rağmen Esch'e melun herifin bu kalleşlikte de parmağı var gibi geliyordu.

Toplantı olağan biçimde küçük bir meyhanede yapıldı. Girişin önünde birkaç polis memuru durmuş içeri girenleri süzüyor, girenler de kendilerine bekçileri fark etmemiş süsü veriyordu. Esch gecikti; tam içeri girecekken biri omzuna vurdu, arkasını dönünce liman karakolu bölge müfettişini gördü. "Sizi buraya hangi rüzgâr attı, Herr Esch?" Esch hemencecik toparlandı. Sırf meraktı; Köln'den tanıdığı sendika kâtibi Geyring'in burada konuşacağını duymuştu, kendisi de kuruluşun bir parçası olduğundan gösteri ilgisini çekmişti. Müfettiş, "Hiç tavsiye etmem, Herr Esch," dedi, "özellikle kuruluştansınız diye burnuma kötü kokular geliyor, size buradan fayda yok." – "Şöyle bir bakmak istiyorum," diye karar veren Esch içeri girdi.

Kayserin, Baden arşidükünün ve Württemberg kralının portreleriyle süslü alçak salon tıklım tıklımdı. Yükseltide beyaz

örtülü bir masa vardı, arkasında dört adam oturuyordu; içlerinden biri Martin'di. Kendisi de ayrıcalıklı bir yerde oturamadığı için önce biraz kıskançlığı tutan Esch bir an sonra o masayı nasıl görebildiğine bile şaştı, salonda o denli büyük bir harala gürele vardı. Evet, salonun ortasında sandalyeye çıkıp anlaşılmaz bir dilde konuşan birinin olduğunu fark etmesi bile epey sürdü, her sözünün altını -özellikle "demagog" sözüne bayılıyordu- elini savurarak çiziyor, podyumdaki masaya fırlatıyordu. Eşitliğin olmadığı bir diyalogdu, çünkü masanın cevabı sesi yeterli gelmeyen bir zilin ince çınlayışıydı, Martin değnek ve sandalye arkalığına dayanarak ayağa kalkıp gürültüyü bastırınca son söz zilin oldu. Gerçi Martin'in tecrübeli bir toplantı hatibinin biraz yorgun ve ironik rutiniyle söyledikleri tamı tamına anlaşılmıyordu ama etrafında bağırıp çağıranların hepsinden daha değerli olduğunu Esch hissediyordu. Handiyse Martin duyulmayı önemsemiyor sanılacaktı, çünkü hafifçe gülümseyerek konuşmayı bırakıp "sermayenin köpeği", "domuz devleti", "imparatorluk sosyalisti" bağırışlarına hiç kulak asmadı, ta ki bütün ıslıkların arasından keskince biri duyuluna kadar – apansız sessizlikte bir polis subayı podyuma çıkıp kısa yollu, "Kanun namına, toplantı dağıtılmıştır, salonu boşaltın," dedi. Esch dışarı koşturanlarca ite kaka kapıdan çıkarılırken polis subayının Martin'e yöneldiğini fark etti.

Çoğu kişi, sözleşmiş gibi, lokalin avlu çıkışına üşüşmüştü. Bunun kimseye yaramadığı şüphesizdi, çünkü polis binanın etrafını sarmıştı, herkes ya kimliğini gösterecek ya karakola gidecekti. Kalabalık ana girişte o kadar kötü değildi; Esch, şansına, tekrar bölge müfettişine denk gelmiş, çabucak, "Haklıymışsınız, bir kez geldim, bir daha gelmem," dedi; üst aramasından böyle kurtuldu. Fakat dava henüz bitmemişti. Millet lokalin önünde dikiliyor, sakin davranıyor, yalnızca komiteye, sendikaya ve Geyring'e sessizce sövüyordu. Gelgelelim birdenbire, komite ile Geyring'in tutuklandığı, nakliyeleri için kalabalığın dağılmasının beklendiği yayıldı etrafa. Hava birden tersine

döndü; ıslık sesleri yeniden yükseldi, kalabalık polisin üstüne yürümeye başladı. Esch'in, yanında kaldığı kibar polis müfettişi onu dürttü: "Hadi, kaybolun artık, Herr Esch." Burada artık işe yaramayacağını anlayan Esch bir yerlerde hiç olmazsa Lohberg'e rastlarım ümidiyle bir sonraki sokak köşesine sıvıştı.

Lokalin önündeki gürültü daha epey devam etti. Sonra yüksek tırısla altı atlı polis memuru geldi, gerçi uysal ama biraz deli divane hayvanlar olan atlar pek çokları üstünde bir tür sihir etkisi gösterdiklerinden bu küçük atlı takviye belirleyici oldu. Esch kaç tane eli kelepçeli işçinin diğerleri dehşet içinde susarken oradan götürüldüklerini gördü son olarak, ardından da cadde boşaldı. İki kişi yan yana durdu mu kabalaşıp sabırsızlanan polisler tarafından haşince kovalanıyorlardı, kendi göreceği muamelenin de umursamazlıkta aşağı kalmayacağı gibi haklı bir zanda bulunan Esch de meydanı terk etti.

Lohberg'e gitti. Lohberg daha eve dönmemişti, Esch evin kapısında durdu, ılık bahar gecesinde bekledi. İnşallah Lohberg'i de elleri kelepçeli götürmemişlerdir. Hani memnuniyet verici de olmaz değildi. Aman ya Rabbi, o fazilet timsalini karşısında kelepçeli görse Erna ne derdi! Esch beklemekten artık vazgeçecekti ki Lohberg göründü, korkunç asabiydi, ağladı ağlayacaktı. Böyle bir şeyi ömrühayatında yaşamamıştı, inanılır gibi değildi. Gayet güzel konuşan Herr Geyring'i sıçıp sıvasalar bile toplantının ilkin sessiz sakin ilerlediğini peyderpey ve darmadağınık bir surette öğrendi. Evet, ardından biri ayağa kalkmıştı, anlaşılan Herr Geyring'in öğlen bizzat andığı provokatör ajanlardan biriydi; mülk sahiplerine, devlete, hatta kaysere karşı demediğini bırakmamış, polis subayı da aynı tonu sürdürürlerse toplantıyı dağıtmakla tehdit etmişti. Karşısındakinin ne kerkenez olduğunu anlaması gereken Herr Geyring ise gariptir, adamı provokatör ajan diye ifşa etmek şöyle dursun bir de kol kanat gerip onun için konuşma özgürlüğü talep etmişti. Sonrasındaysa mesele gittikçe

çetrefilleşmiş, nihayet toplantı dağıtılmıştı. Komite ile Herr Geyring sahiden tutuklanmıştı: Bunu kesin olarak söyleyebilirdi, çünkü salonu en son terk edenlerin arasındaydı.

Esch apışmış, aslında kendine bile itiraf edemeyeceği kadar şaşkına dönmüştü. İşleri düzene koymak için tek bildiği, şarap içmesi gerektiğiydi: Greve karşı olan Martin tutuklanmış, armatörlerle ve bir subay kaçkınıyla iş tutan polis tarafından tutuklanmıştı, öyle bir polis ki alçakça bir masumun kanına giriyordu – belki de polise Nentwig'in kellesini borçlu kaldığı içindi! Oysa bölge müfettişi kendisine ne kadar cana yakın davranmış, hatta onu korumuştu. Aniden Lohberg'e bir öfke sardı içini; bitmeyen limonatacılığıyla şu lanet aptal belki sırf zararsız, neşe verici bir dernek mandıracılığı beklediğinden ve acımasız davranılacağını kavrayamadığından böyle telaşa kapılmıştı. Şu dernek mandıracılığı yok mu, Esch'e aniden tiksinti verici geldi: Bu kadar dernek ne diye vardı ki? Düzensizliği daha da büyütüyorlardı, tüm bunlara sebep olanlar muhtemelen kendileriydi; Lohberg'e kabaca çıkıştı: "Şu lanet limonatayı artık kaldırın, yoksa vurduğum gibi masadan fırlatacağım… adamakıllı şarap içeydiniz en azından makul cevap verecek haliniz olurdu." Lohberg ise aklarında kızıl damarlar beliren, dünyadan bihaber belermiş gözlerle bakıp durdu, Esch'in şüphelerini dağıtacak gibi değildi, sendika kâtibi Geyring'in tutuklanışından ötürü hamallar ile gemicilerin ertesi gün işi bıraktıkları işitilince bu şüpheler çok daha beter oldu. Savcılık halkı isyana teşvik suçlamasıyla Geyring'e dava açmıştı.

Esch temsil sırasında Gerneth'in yanında, ona hep depodaki cam kafesini andıran müdüriyet ofisi dedikleri yerde oturdu. Teltscher ile Ilona dışarıda çalışıyor, Esch vınlayan bıçakların siyah tahtaya saplanışını işitiyordu. Yazı masasının üstünde Cenevre haçıyla bezeli ve muhtemelen sargı malzemesi içeren beyaz bir kutucuk duruyordu. İçinde sargı filan kalmadığı ke-

sindi, kutucuğu on yıllardır açan olmamıştı ama Esch kanayan yaralarını sarmak için Ilona'nın her an içeri taşınacağından emindi. Onun yerine Teltscher geldi, biraz terli, biraz gururluydu, ellerini mendiline silip, "Gerçek iş, iyi ve dürüst iş… demek ki ödeme var," dedi. Gernerth not defterinde hesapladı: Salon kirası 22 mark, vergiler 16 mark, aydınlatma 4 mark, ücretler… Teltscher, "Kesin şunu," dedi. "Ezber ettik zaten… bu işe dört bin kron yatırdım, bir daha asla göremeyeceğim… başıma gelene bak… Herr Esch, birini bulun da yerimi alsın! Yüzde yirmi iskonto vereceğim, size de fazladan yüzde on komisyon." Esch bu nöbetleri ve bu yakarışları çoktandır biliyor, Teltscher'in hissesini Ilona'yla birlikte ortadan kaybolsun diye satın almak istemesine rağmen artık tepki vermiyordu.

Keyfi kaçıktı. Martin'in hapse atılmasından beri hayatı iyiden iyiye kararmıştı: Erna'yla çekişmelerinin dayanılmaz ve usandırıcı bir hal alışı pek önemli sayılmazdı, fakat Bertrand'ın polisle iş tutması, polisin alçakça davranması, işte bunlar kışkırtıcı olmaktan da öteydi, hele Ilona'nın Korn'la ilişkisi, artık ne ikisi ne de Erna tarafından gizleniyordu, iğrenç bir görüntüydü. Mide bulandırıcıydı. Aklına bile getirmek istemiyordu; oysa Ilona daha iyi bir şeydi. Evet, en güzeli, hakkında hiç haber almamaktı, kadının ebediyen ortalıktan kaybolmasıydı. Darısı Mittelrhein şirketiyle birlikte Başkan Bertrand'ın başınaydı. Ilona üstünü değiştirip içeri girip de adamların hiçbiri tarafından dikkate alınmayarak sessiz ve ciddi, bir kenara oturunca Esch'in gözünde durum bir hayli belirginleşti. Korn birazdan onu almaya gelecekti, son zamanlar o da buraya girip çıkar olmuştu.

Ilona'yı bu cüsseli adama duyduğu dürüst bir tutkudur almıştı, belki Balthasar Korn ona astsubay takımından bir gençlik aşkını hatırlattığından, belki de yalnız becerikli, zayıf, kayıtsız ve zayıflığı içinde ham yürekli Teltscher'den tamamen farklı oluşundandı. Elbette Esch buna kafa yoracak değildi; daha

iyisine layıktır diye bizzat vazgeçtiği bir kadının bunun yerine Korn tarafından alçaltılıyor oluşu yeterdi. Açıklanamazlığını koruyan olsun olsun Teltscher'in davranışıydı. Herif basbayağı pezevenkti, ama kimseyi rahatsız edecek bir durum değildi. Üstelik bütün bu hikâyenin Teltscher'e pek getirisi olamazdı: Korn gerçi elikapalı davranmazdı, Ilona da zaten onun hediye ettiği yeni bir elbise giyiyordu, pek görkemliydi, öyle ki Fräulein Erna ağabeyinin masraflı aşna fişnesine artık baştaki kadar iyi niyetli yaklaşmıyordu, tüm bunlara rağmen Ilona, Korn'dan para almıyor, Korn hediyelerini adeta zorla veriyordu; kadın onu işte bu kadar seviyordu.

Korn kapıdan girdi, Ilona şarka mahsus sevgi sözleriyle üniformalı göğsüne atıldı. Yok, bakılacak gibi değildi! Teltscher güldü: "Eğlencesine baksın." İkisi kapıdan çıkarlarken kızın arkasından pis oldukları belli Macarca laflar attı, bunun karşılığında Ilona'nın nefret dolu bakışlarıyla kalmayıp Korn'un şu Yahudi bıçak atıcısını günün birinde gebertene kadar döveceğine dair şakayla karışık vaadiyle de muhatap oldu. Teltscher hiç aldırmadı, sevdiği ticari mülahazalara geri döndü: "Pahalıya mâl olmayacak ve tutacak bir şeyler yapmamız şart." – "Teltscher-Teltini beyimiz büyük bir keşifte bulundular," diyen Gernerth notlarına dönüp yine hesap yaptı. Sonra başını kaldırdı: "Peki, kadın güreşi müsabakası nasıl olur?" Teltscher dişleriyle ıslık çaldı: "Düşünebiliriz tabii, fakat hepten parasız da olmaz." Gernerth birkaç rakam karaladı: "Biraz para lazım, çok değil, karılar pek para tutmuyor. Ama formaları… birilerinin daha ilgisini çekmek lazım." Teltscher, "Ben talim yaptırırım," dedi, "hakemliği de üstlenebilirim. Ama Mannheim olur mu?" Küçümser bir tavır takındı, "Sanki burada işler nasıl bilmezmişiz gibi. Sizin fikriniz nedir, Esch?" Esch'in belirli bir kanaati yoktu, bununla birlikte sahnenin başka yere taşınmasıyla Ilona, Korn'un pençesinden kurtarılabilir ümidi belirdi içinde. Akla yatkın da olunca güreş müsabakaları için Köln'ün, gözüne harika göründüğünü söyledi, geçen yıl sirkte

güreş müsabakaları yapılmıştı, ciddi müsabakalar ama, içerisi tıklım tıklım dolmuştu. Teltscher, "Biz de ciddi olacağız," diye tasarısını açıkladı. Daha epey şundan bundan konuştular, nihayet Esch'e yakında edeceği Köln ziyaretinde Oppenheimer acentesiyle görüşme işi verildi, Gernerth de o arada acenteye yazmış olacaktı. Esch ayrıca girişim için para temin etmeyi de başarabilirse sadece arkadaşlarının işini görmüş olmayacaktı, kendi payına da bir şeyler düşebilirdi.

Esch şimdilik para verecek kimseyi tanımıyordu. Ama içinden, handiyse zengin sayılabilecek Lohberg'i geçirdi. Acaba uçkuru sağlam Yusuf, kadın güreşi müsabakalarına merak duyar mıydı?

Gemi ve liman işçilerinin başlarındaki yetkililer tutuklamalarla alınmış olmalarına rağmen grev on gündür sürüyordu. Gerçi çalışmaya gönüllü kimileri vardı, fakat demiryolu yükleme işine yeterli gelmediklerinden ve gemicilik de zaten kısmi felce uğradığından bunlar yalnız en ivedi işlere koşuldu. Depolarda pazar günü sakinliği vardı. Esch muhtemelen grev bitmeden gidemeyeceği için kızgındı, depoda boş boş duruyor, sırtını kapının kasasına sürtüyordu, nihayet Hentjen Anaya mektup yazmaya koyuldu. Martin'in içeri atılması olaylarından bahsetti, Lohberg'den bahsetti, fakat Erna ile Korn'u hiç anmadı, çünkü heriften tiksiniyordu. Sonra tekrar kartpostal alıp hepsini son yıllar yattığı ve adlarını hatırlamadığı çok sayıdaki kıza yolladı. Dışarıda ustalar ile depo yöneticileri hep beraber gölgede dikiliyorlardı, boş bir yük vagonunun yarı açık sürgü kapılarının ardında iskambil oynanıyordu. Esch daha kimlere yazsın diye düşündü, şimdiye dek sahip olduğu kadınları saymayı denedi. Başaramayınca olay bozuk bir depo listesine döndü, işi yoluna koymak için adları kâğıda not almaya başlayıp ay ve yılları da ekledi. Sonra topladı, memnun kaldı, hele de Korn içeri girip alışkanlığı üzere

gene, Ilona'nın muhteşem bir karı, ateşli bir Macar hatunu olduğunu söyleyince. Esch listeyi cebine koydu, Korn'u konuşturdu; zaten çok konuşamayacaktı. Hele şu grev bir geçsindi, gümrük müfettişi beyimiz Ilona'sının peşinden Köln'e, hatta daha uzağa, dünyanın öbür ucuna kadar koşabilecekti. Başına gelecekleri bilmeyişine neredeyse üzüldü; Balthasar Korn, fethiyle dertsiz tasasız göneniyordu, Ilona'yla ilgili yeterince gevezelik ettikten sonra bir iskambil destesi çıkardı. Kardeş kardeş üçüncü aradılar, sonra da bütün gün oyun oynadılar.

Esch akşam Lohberg'in yanına gitti, dudakları arasında sigara, dükkânda oturuyordu, vejetaryen gazetelerine dalmıştı. Esch içeri girip de Martin'den söz etmeye başlayınca kenara koydu: "Dünya zehirlenmiş," dedi, "yalnız nikotin, alkol ve hayvani gıdalarla değil, pek bilmediğimiz çok daha fena bir zehirle… adeta her yerde ur çıkıyor." Gözleri yaştı, ateşli duruyorlardı, kendisi de sağlıksız bir izlenim bırakıyordu; içinde gerçekten işleyen bir zehir olması mümkündü. Esch karşısında dikiliyordu, sıska ve sağlamdı ama kafası uzun kart oyunuyla boşalmıştı, aptalca konuşmanın manasını kavrayamıyor, Martin'in içeri atılışıyla alakasını pek idrak edemiyordu; her şey aptalca bir sise bürünmüştü, berrak olan bir tek, tiyatro işine katılma konusuna açıklık kazandırma arzusuydu. Dolambaçlı lafların adamı değildi: "Gernerth'in tiyatrosuna iştirak etmek ister misiniz?" Lohberg için şaşırtıcı bir soruydu, koca koca belermiş gözlerle ancak, "Hıh?" diyebildi. "Evet, tiyatro işine girmek ister misiniz?" – "Ama benim puro dükkânım var zaten." – "Onca zamandır sevmiyorum diye zırlıyordunuz, ben de başka iş olsa daha mutlu olursunuz diye düşündüm." Lohberg başını iki yana salladı: "Annem sağ olduğu müddetçe puro işini sürdürmem lazım; dükkânın yarısı onun." Esch, "Yazık," dedi, "Teltscher kadın güreşi müsabakalarında kazancın yüzde yüz olduğunu söylüyor." Lohberg kadın güreşi müsabakaları ne menedir hiç sormadan bir tek, "Yazık," dedi. Esch devam etti: "Ben de işimden bezdim. Şimdi de grevdeler; mal

mal oturup durmak sinir bozucu." – "Ne iş tutacaksınız peki? Siz de mi tiyatro istiyorsunuz?" Esch düşündü; tiyatro demek Gernerth ve Teltscher'le tozlu bir müdüriyet odasında oturup durmak demekti. Kulis arkalarına girip çıktığından beri sanatçı kadınlardan da bıkmıştı; Hede veya Thusnelda'dan çok farklı değillerdi. Aslında şu an ne istiyor, hiç bilmiyordu, öylesine sıkıcı bir gündü. "Gideceğim, Amerika'ya," dedi. Resimli bir gazetede New York'un resimlerini görmüştü; aklında onlar belirdi; gazetede Amerika'daki bir boks müsabakasının fotoğrafı da vardı, bu da onu güreş müsabakalarına geri döndürdü. "Yol parasını tez elden kazanabilsem yola koyulurum." Söylediklerinde ciddi oluşuna, ciddi ciddi hesap kitaba başlayışına kendi de şaştı: Yaklaşık üç yüz markı vardı; güreş müsabakası işine yatırsa gerçekten de çoğaltabilirdi, hem onun gibi güçlü, elinden iş gelen, muhasebecilikte tecrübeli birisi burada yaptığını Amerika'da niye denemesindi. En azından biraz dünyayı görmüş olurdu. Belki Teltscher ile Ilona da o zaman New York'ta Teltscher'in dilinden düşürmediği işlerini yaparlardı. Düşünce silsilesini Lohberg böldü. "Siz dil biliyorsunuz, o bende eksik." Esch memnun, başını salladı; evet, Fransızcayla öyle böyle yolunu bulurdu, İngilizce de atla deve olamazdı ya – ama güreş müsabakasına iştirak için Lohberg'in dil bilmeye ihtiyacı yoktu. "Hayır, ona yok, ama Amerika için var," dedi Lohberg. Birilerinin, hele de kendisinin Mannheim'dan başka bir şehirde yaşayacak olması Lohberg'e akıl almaz gelmesine rağmen şimdiden neredeyse yol arkadaşı olmuş, okyanusu aşmanın masraflarını ve masrafları nasıl karşılayabileceklerini konuşuyorlardı. Böylelikle işin mantığı gereği konuşmanın akışında yine kadın güreşi müsabakalarının kâr ihtimaline geldiler, Lohberg biraz düşündükten sonra kendi işinden bin markı rahat rahat ayırıp Gernerth'e yatırabileceği sonucuna vardı. Fakat bu, Teltscher'in payını satın almaya yetmezdi, yine de gayet iyi bir başlangıçtı, özellikle Esch'in üç yüzlüğü de hesaba katılınca.

Gün, başladığından daha iyi bitmişti. Esch eve dönerken paranın kalanını nereden tedarik edebileceğine kafa yordu ve aklına Fräulein Erna geldi.

Esch'i maddiyatla kendine bağlamak Erna'ya ne kadar cazip gelse de bu konuda da prensibinden vazgeçmedi, isteneni ancak nikâhlı kocasının önüne serebilirdi. Zihniyetini muziplikle ortaya koyunca Esch kızdı: Aklından neler geçiyordu! Parayı acaba kendisine mi istemişti? Ama dillendirince hissetti ki doğru değildi, konu aslında hiç de para filan değildi, Fräulein Erna kafasına sokmaya çalıştığından da daha haksız konumdaydı – elbette paranın tek amacı Ilona'yı kurtarmaktı, elbette tek engellenmek istenen, savunmasız kızlara bir daha bıçak fırlatılmamasıydı, parayı elbette kendisine istememişti, bununla birlikte hepsi bu kadar da değildi, çünkü kendisinin Ilona'dan hiç istediği kalmamıştı -hele de parayı verenler başkalarıyken hayatta olmazdı- üstelik vazgeçmek zorunda olması işine de geliyordu, Ilona vız gelirdi! Onun amacı daha büyüktü, Erna'nın kendi menfaatiyle suçlamasına öfkelenmekte haklıydı, Erna'ya haşin haşin çıkışması boşuna değildi: Madem öyle bıraksın, parası kendisine kalsındı. Erna ise onun kabalığını kabahatini anlamak saydı, onu suçüstü yakaladığına sevindi, kıkırdadı, bunlar bilmediği şeyler değildi, konuşurken yalnız iyilik görmekle kalmayıp bir de elli markının kanına giren oteldeki tüccar yolcuyu hatırlamıştı.

Bugün esasen Fräulein Erna için iyi bir gündü. Esch ondan reddedebileceği bir şey istemişti, ayrıca kendisine sevinç veren ve ayaklarına da yakışan yeni pabuçlar giymişti. Kanepeye oturmuştu, taşkınca, biraz da alaycı bir hareket olduğu için elbisesinin eteklerinden ayaklarını uzatıp parmak uçlarını oynattı; derinin hafif gıcırtısı iyi geldi, ayaklarının üstünde hoş bir his vardı. Demek neşeli sohbeti bitirmeyi canı istemiyordu, Esch'in koyduğu kaba bitiş noktasına rağmen bunca parayı niye istedi-

ğini sordu yeniden. Esch yine, parası ona kalsın, diye yanıtladı, Lohberg tiyatro işine iştirak edebildiğine memnundu. Fräulein Erna, "Herr Lohberg demek," dedi, "onda var, o yapabilir." Kimi sevgi durumlarını öne çıkaran ve Fräulein Erna'nın kendisini ancak evlilik yoluyla sahip olabilecek Herr Esch'tense sıradan birine vermesini sağlayacak inatla, kadın, Esch'i kızdırıp parayı ona değil de Lohberg'in emrine sunmaya şimdiden hazırdı. Ayak parmaklarını oynatıyordu: "Evet, Herr Lohberg'le ortaklık, başka bir şey tabii. Sağlam bir iş adamı." Esch kısmen inandığından, kısmen de kıskançlıkla, "Aptalın teki," dedi, kıskançlığıyla Fräulein Erna'ya yaranmıştı, çünkü kadının niyeti zaten buydu. Erna, yarasını deşmeye çalıştı: "Size vermem." Fakat tuhaftır, etkisiz kaldı. Esch'e neydi ki? Ilona'dan zaten vazgeçmişti, onu bıçaklardan kurtarma işine aslında Korn bakmalıydı. Erna'nın kımıldayan ayak parmaklarına baktı. Parasını en son Balthasar'a çıkarması gerekeceği söylense gözleri yuvalarından oynardı. Tabii ki bu da tek başına işe yaramazdı. Belki asıl Nentwig'in para vermesi lazımdı. Çünkü dünya kurtarılacaksa Lohberg'in dediği gibi yılanın başını ezmek lazımdı; yılanın başı da Nentwig'di, hatta belki de Nentwig'in arkasında saklı duran başka bir şeyler, daha büyük bir şeylerdi – belki erişilmezliği içindeki bir başkan kadar büyük ve saklı bir şeyler – tanınmayan bir şeylerdi. Tüm bunlar insanı öfkelendirebilirdi, güçlü kuvvetli ve hiç asabi denemeyecek bir oğlan olan Esch'in canı Fräulein Erna'nın oynayan ayak uçlarını durdurmak için üzerlerine basmak istiyordu. Kadın, "Ayakkabılarımı beğendiniz mi?" dedi. Esch, "Hayır," diye cevap verdi. Fräulein Erna şaşırmıştı: "Herr Lohberg beğenecektir… onu ne zaman getireceksiniz buraya? Son zamanlar hani neredeyse saklıyorsunuz adamı… kıskançlıktan olmasın sakın, Herr Esch?" Aman, o kadar hasret kaldıysa hemen getirebilirdi, Esch zaten ikisinin iş konusunda uzlaşmalarını umuyordu. Fräulein Erna, "Hemen gelmesine gerek yok," dedi, "akşam kahveye gelebilir." Güzel, ona iletirim, diyen Esch oradan ayrıldı.

Lohberg geldi. Kahve fincanını elinde tutmuş, istemsizce karıştırıyordu. Kahveyi içerken de kaşığı fincanda bıraktığı için burnunu rahatsız ediyordu. Esch kasıla kasıla oturmuş, Balthasar, Ilona'yla mı gelecek filan gibi pek çok densiz soru soruyordu. Fräulein Erna hiç kulak asmıyordu. Herr Lohberg'in raşitik başını ve iri beyaz gözbebeklerini merakla seyrediyordu; sahiden de adamı ağlatmak için sanki pek bir şey yapmaya gerek yoktu. Acaba tahrik olup aşk çılgınlığı içinde de ağlar mı diye düşündü; ağabeyine kızıyordu, onu Esch'le bu ümitsiz meseleye sürüklemişti, Esch gibi kaba saba olan ve onu tedirgin eden biriyle, oysa birkaç bina ötede baktığında yüzü kızaran, hal ve vakti yerinde bir işadamı vardı. Acaba o kadını tanır mıydı? Tüm bu sebeplerden ve Esch'i kışkırtmak için, konuyu maharetli bir dönüşle aşka getirdi: "Siz de müzmin bir bekârsınız, değil mi, Herr Lohberg? Yaşlanıp hastalanınca, bakacak kimseniz olmadığına pişman olacaksınız."

Lohberg kızardı: "Ben doğru kadını bekliyorum, o kadar, Fräulein Korn."

"Hâlâ gelmedi mi?" Fräulein Erna vaatkâr, gülümsedi ve ayağını eteğinin altından uzattı. Lohberg fincanını bıraktı, umarsız duruyordu. Esch zehir gibi, "Daha denememiş bile," dedi.

Lohberg inancı içinde yolunu tekrar buldu: "İnsan yalnız bir kez sever, Fräulein Korn."

Fräulein Erna, "Ah," dedi.

Açık ve netti. Esch uçkur düşkünü yaşamından neredeyse utandı, Frau Hentjen'i kocasına bağlayanın da bu büyük ve bir defalık aşk olması gözüne hiç ihtimal dışı görünmedi, belki de müşterilerinden iffet ve ölçü bekleyişi bundandı. Ne var ki kısa saadetini başka her aşktan feragatle ödemek zorunda kalışı Frau Hentjen için korkunç olmalıydı, bu yüzden de, "Peki, ama dullar ne yapsın o zaman? O zaman hiçbiri hayatını sürdüremezdi… hele de çocukları yoksa," dedi, resimli

gazetelerde okuduklarından bazılarını aklında tuttuğu için de ekledi: "Dullar yok mu, aslında yakmak lazımdı onları ki… evet, kurtuluş bulsunlar."

Fräulein Erna, "Kaba birisiniz, Herr Esch," dedi, "Herr Lohberg böyle bir çirkinliği kimseden bekleyecek adam değildir."

Herr Lohberg, "Kurtuluş Tanrı'dandır," dedi, "kime aşk nimetini bahşetmişse, o kişi nimete ölümden sonra bile sahip olur."

Fräulein Erna, "Akıllı birisiniz, Herr Lohberg, yalnız, birileri çıkıp güzel sözlerinize kulak asmalı," dedi, "öylesi daha güzel olurdu, kendini bir erkek için yaktırmakmış! Böylesi bir adilik…"

Esch dedi ki: "İşler adil yürüse kurtuluş için çocuksu derneklerine gerek olmazdı… evet, evet, siz şaşıradurun öyle…" Adeta bağırıyordu: "Polis… masumlar yerine hak edenleri içeri atsa selamet ordusuna ne gerek."

Fräulein Erna, "Ben emekli olabilecek veya duluna yaşaması için sigorta gibi bir şeyler bırakabilecek biriyle evlenirdim ancak," dedi, "öyle bir adama değerdi."

Esch onu hor görüyordu. Hentjen Ana asla bu şekilde konuşmazdı. Lohberg ise, "Evine bakmayan, kötü bir aile reisidir," dedi.

Fräulein Erna, "Siz karınızı çok mutlu edeceksiniz," dedi. Lohberg devam etti: "Tanrı bana bir refika bulma saadeti bahşederse, kesin olarak umabilirim ki gerçekten Hıristiyanlığa yaraşır bir evliliğimiz olacak. Dünyaya kapalı olacak, yalnız kendi mutluluğumuz için yaşayacağız."

Esch inledi: "Aynı Balthasar ve Ilona gibi… akşam olunca da kadına bıçak fırlatanlar olur."

Lohberg öfkelendi: "Köpeköldüren içen, billur gibi içkileri takdir edemez, Fräulein Korn. İhtiras, aşk değildir."

Fräulein Erna billuru üstüne aldı, gururu okşanmıştı: "Kadına hediye ettiği elbise otuz sekiz mark tutmuş; mağazaya sordum. Bir adamı böyle yolmak… hiç benlik iş değil."

Esch dedi ki: "Düzen getirmek şart. Biri masum, içeride, öbürü elini kolunu sallayarak dolaşıyor; öldürmek lazım onu yahut kendi canına kıyacaksın."

Lohberg ortalığı yatıştırdı: "İnsan hayatıyla oyun oynanmaz."

Fräulein Erna, "Hayır," dedi, "kocası için duyguları olmayan kadını öldürmek gerek… ben, bir erkeğe bakmam gerektiğinde, duygusal biriyimdir."

Lohberg: "Hakiki Protestan sevgisi karşılıklı saygı üstüne kuruludur."

"Karınız sizin kadar kültürlü olmasa bile ona saygı göstereceksinizdir… diyelim ki olması gerektiği gibi duygusal biriyse."

"Ancak duygulu insanlardır ki hakiki kurtarıcı rahmete layık ve hazırdırlar."

Fräulein Erna dedi ki: "Kesinlikle iyi bir evlatsınız, Herr Lohberg, anacığına minnettar olabilecek bir evlat."

Esch buna öfkelendi, kendisi bile anlayamayacak kadar öfkelendi: "İyi evlatmış da bilmem ne… minnettarlığına tüküreyim; haksızlıklar olurken seyredildiği sürece dünyada kurtuluş murtuluş yoktur… Martin ne diye kendini feda edip içeri girdi?"

Lohberg cevap verdi: "Herr Geyring dünyayı yiyip bitiren zehrin kurbanıdır. İnsanlar ne zaman ki tabiata geri dönerler, o zaman birbirlerine artık fenalık yapmayacaklardır."

Fräulein Erna tabiatı kendisinin de sevdiğini, sık sık gezmeye çıktığını söyledi. Lohberg devam etti: "İnsanın soylu duyguları ancak Tanrı'nın içimizi ferahlatan serbest tabiatında uyanır."

Esch dedi ki: "Bununla hapisten kimseyi kurtarmışlığınız yoktur."

Fräulein Erna yanıtladı: "Size göre… bence, duygusuz insan insan değildir. Sizin gibi vefasızlar, Herr Esch, hiç konuşmasınlar… Herkes böyle."

"İnsan dünya hakkında nasıl böyle kötümser düşünebilir, Fräulein Korn?"

Fräulein Erna iç geçirdi: "Hayatın getirdiği hayal kırıklıkları, Herr Lohberg."

"Gene de ümit bizi dik tutar, Fräulein Korn." Fräulein Erna'nın gözleri daldı:

"Evet, ümit de olmasa…" Sonra başını iki yana salladı: "Erkeklerde hiç duygu yok, çok fazla akıl da kötü."

Esch, acaba Frau Hentjen ile kocası da nişanlanırken böyle mi konuşmuşlardır, diye düşündü. Ama Lohberg, "Tanrı'da ve Tanrı'nın tabiatında çok ümit vardır."

Erna, Lohberg'den geri kalmak istemedi: "Hamdolsun, muntazaman kiliseye gider, günah çıkarırım…" Muzaffer bir edayla da ekledi: "Kutsal Katolik dinimizin galiba Luther'in dininden daha fazla duygusu vardır – ben erkek olsam Luther'in dininden kadın almazdım."

Lohberg karşı çıkmayacak kadar nazikti: "Tanrı'ya her dönüş aynı saygınlıktadır… Tanrı kimleri kavuşturursa beraber yaşama imkânı da verir… yeter ki iyi niyet olsun."

Esch, Lohberg'in erdeminden gene tiksindi, halbuki onu Hentjen Anaya sırf bu yüzden benzetmişti. Çıkıştı: "Gevezelik herkesin harcı."

Fräulein Erna küçümseyerek, "Tabii, Herr Esch'e kalsa önüne çıkanı alır, duyguymuş, kutsal dinmiş bakmaz; parası olsun yeter," dedi.

Herr Lohberg, buna asla inanamayacağını söyledi.

"İnanın, inanın, tanırım onu, duygusu filan yoktur, hiçbir

şeye kafa yormaz… sizinki gibi düşünceler herkesi meşgul etmez, Herr Lohberg."

O zaman ona üzüldüğünü söyledi Lohberg, çünkü şu durumda dünyanın tüm mutluluğundan mahrum kalıyordu. Esch omuz silkti, yeni bir dünyadan ne anlardı bu! Alay ederek, "Siz önce düzen sağlayın," dedi.

Fräulein Erna ise çareyi bulmuştu: "İki kişi birlikte çalışsa, diyelim ki karınız dükkânda size yardım etse, gerisi hallolur, koca Lutherciymiş, karısı Katolik'miş, fark etmez."

Lohberg, "Elbette," dedi.

"Veya o iki kişinin ortak bir yanı olsa, hani derler ya, ortak bir çıkarı… birbirine destek olmak lazımdır, değil mi?"

Lohberg, "Elbette," dedi.

Fräulein Erna, "Herr Lohberg, Herr Esch'in sözünü ettiği tiyatro işine benim de iştirak etmemde sizce sakınca var mıdır? Ağabeyim bu kadar düşüncesizken eve para gelsin diye en azından benim çaba göstermem lazım," derken kertenkele bakışları Esch'i yalayıp geçti.

Herr Lohberg için hiç sakıncası olur muydu! Fräulein Erna birikimlerinin yarısını, yani yaklaşık bin mark yatırmak istediğini söyleyince o, "Demek ortak olacağız," diye ilan etti, Fräulein Erna da işittiklerinden memnun oldu.

Esch gene de memnuniyetsizdi. İstediğini yaptırması bir anda önemsizleşmişti, ister Ilona'dan zaten vazgeçmiş olsun, ister daha önemli hedefler gözetmiş olsun, isterse de -aklının aldığı tek şey de buydu- zihninde aniden ciddi sakıncalar belirmiş olsun: "Önce Gernerth'le, Tiyatro Müdürü Gernerth'le konuşun. Ben işe yalnız dikkat çektim, hiç sorumluluk almam."

Evet, dedi Fräulein Erna, sorumsuzun teki olduğunu zaten biliyordu, sorumlu tutulacak diye korkmasına gerek yoktu. Zaten Hıristiyanlıkla alakasız bir adamdı, Herr Esch, Herr Loh-

berg'in atılmış tırnağı olamaz, eline su dökemezdi. Hem, Herr Lohberg sık sık kahvesini içmeye gelirdi artık. Değil mi? Vakit geç olup da kalktıklarında Lohberg'in koluna girdi. Tepedeki lamba başlarına yumuşak bir ışık saçıyor ve işte, ikisi taze bir çift gibi Esch'in karşısında dikiliyordu.

Esch ceketini çıkarıp dilsiz uşağa asmıştı. Sonra fırçalamaya başladı, vurarak tozunu çıkardı ve eprimiş yakaya baktı. Gene aklına bir türlü yatmayan bir şeyler vardı. Ilona'dan vazgeçmişti, fakat şimdi de Erna'nın kendisinden yüz çevirip gönlünü şu aptala açışına seyirci kalıyordu. Bu, muhasebenin özüne aykırıydı, malum, muhasebe her gider için bir gelir ister. Ne var ki -ceketi elinde girişkenlikle salladı- isterse Lohberg gibisi ayağını o kadar çabuk kaydıramazdı, onun icabına bakardı, yok, August Esch öyle bir hilkat garibesi miydi, derken kapıya doğru birkaç adım attı, fakat açmadan önce durdu: Aman, açmayı istediği falan yoktu. Yoksa gittiğinde kadın sırf sefil bin markına duyduğu minnetten sırnaştığını sanırdı. Yatağa döndü, oturup bağcıklarını çözdü. Buraya kadarı tamamdı. Aslında Erna'yla yatamıyor oluşundan duyduğu üzüntü de tamamdı. Madem vazgeçmişti. Yine de açıklanmamış bir hesap yanlışı kalıyordu, onu da hemen fark edemedi: Peki, o karının yanına gitmeyecek, eğlenceden vazgeçecekti; yalnız ne diye yapıyordu bunları? Evlenmekten uzak durmak için mi? Yani gerçek fedakârlıktan kaçıp kendi şahsıyla bedel ödememek için daha küçük fedakârlığı mı göğüslüyordu. "Pisliğin tekiyim," dedi. Evet, pislikti, sorumluluktan kaçan Nentwig'den zerre kadar iyi değildi. Şeytana pabucunu ters giydirecek bir terslik!

Hesap defterlerinde düzen yoksa dünyada da olmazdı, olmayınca da Ilona bıçaklara maruz kalmayı, Nentwig kefaretten küstahlık ve riyayla kaçmayı sürdürür, Martin'se ömür boyu zindanda çürürdü. İyice kafa yordu, donunu indirirken kendiliğinden meydana çıktı: Öbürleri güreş müsabakası girişimine

para yatırmışlardı, demek parası olmayan kendisi de şahsıyla ödemek zorundaydı, ama evlenerek değil, kendini yeni girişimin emrine vererek. Maalesef bu da Mannheim'daki işiyle yürümeyeceğinden istifa etmesi lazımdı. Bu şekilde ödeyebilirdi. Düşündüğünü denemişçesine o an idrak etti, Martin'i hapse yollamış bir şirkette daha fazla duramazdı. Kimse de onu bu yüzden sadakatsizlikle suçlayamazdı; başkan bey bile Esch'in terbiyeli bir oğlan olduğunu anlayacaktı. Esch artık Erna'yı düşünmüyordu, içi rahatlayarak yatağa yattı. Öbür yandan Köln'e ve Hentjen Ana'nın mekânına dönmenin hoş oluşu gerçi fedakârlığını azaltıyorsa da terazide pek ağır basmıyordu; Hentjen Ana mektubuna cevap bile vermemişti. Ayrıca Mannheim'da da yeterince mekân vardı. Yok, Köln'e, o pis şehre dönmek, fedakârlığını çok cüzi miktarda azaltıyordu, en fazla, ödeme sırasında kasadaki indirim olurdu, e, kasa indiriminin caiz olduğuna da şüphe yoktu.

Başarı haberini ortaya çıkarma dürtüsü onu sabahın köründe Gernerth'in yanına attı: Bu kadar çabuk iki bin mark bulmak bir başarıydı! Gernerth omzuna vurdu, adamsın, dedi. İyi gelmişti. Gernerth, işini bırakıp güreş müsabakaları hizmetine girme kararına şaşırdı; fakat itirazı olamazdı. "Üstesinden geleceğiz, Herr Esch," dedi, Esch Mittelrhein'ın merkez binasına gitti.

Mittelrhein Armatörlüğü merkez binasının üst katlarında zemini kahverengi muşamba döşeli uzun ve sessiz bir koridor vardı. Kapılara düzenli levhacıklar asılmıştı, koridorun iki ucunda da ayaklı lambayla aydınlatılmış bir masanın ardında bir uşak oturuyor, gitmek istenen yeri soruyor, ziyaretçinin adını, arzusunu karbon kâğıtlı bir deftere kaydediyordu. Esch koridoru arşınladı, son seferi olduğu için her şeye iyice baktı. Kapılardaki isimlikleri okudu, şaşkınlıkla bir kadın adına rastlayınca olduğu yerde kalıp kapının ardındaki kişiyi düşlemeye çalıştı: Siyah kolluklarla yamuk bir masada hesap yapıp ziyaretçiyle diğerleri gibi soğuk ve ilgisiz konuşan sıradan bir

memur muydu? Birden kapının ardındaki bu meçhul kadını arzuladı, içinde yeni, basit, adeta iş gereği ve reçeteye uygun bir sevgi biçimi belirdi, düz muşamba kaplamalı şu koridor kadar düz, soğuk ama yine de onun kadar yayılmış ve geniş bir sevgi. Fakat sonra pek çok erkek adının yazdığı uzun kapı sırasına bakınca o yalnız kadının da çevresindeki erkeklerden tiksinmekte Hentjen Ananın işinden tiksinmesinden aşağı kalmayacağı geldi aklına. İçinde yine çalışma dünyasına bir öfke uyandı, güzel bir düzen, düz koridorlar, güzel ve düz hesaplar ışığı altında türlü rezillikler saklayan bir organizasyona öfke uyandı. Neymiş, dayanışmaymış. Adı ha vekil ha başkan, tüccar dedin mi birinin öbüründen farkı yoktur. Esch bir anlığına bu güzel organizasyonun artık üyesi olmayacağına, artık hiçbir uşak durdurmadan veya sormadan veya kaydetmeden buraya girip çıkabilenlerden olmayacağına üzüldüyse de şu an hiç üzüntüsü kalmadı, her kapının ardında bir Nentwig'in oturduğunu görüyordu, her yan Nentwig'di, hepsi komplo kurmuştu, niyetleri Martin'i hapislerde süründürmekti. Aşağıya inip muhasebeye gitmeyi çok isterdi, oradaki kör edilmişlere aldatıcı rakam ve sütunların tutsaklığından kurtulup kendisi gibi özgür kalmalarını söylemeyi çok isterdi, evet, bunu yapmalılardı, hem de sonrasında kendisi gibi ve kendisiyle beraber Amerika'ya göç etme mecburiyeti tehlikesine rağmen.

Ofisinde çıkışını isteyip bir de tavsiye mektubu talep ettiği personel müdürü nazikçe, "Kısa bir konuk oyunculuk oldu sizinki," demişti, oysa Esch bu alçak şirketten ayrılmasının gerçek sebeplerini tam da bildirmek üzereydi. Fakat vazgeçmesi gerekti, çünkü nazik personel müdürü derhal başka işlere yoğunlaşmış, fakat, "Kısa konuk oyunculuk... kısa konuk oyunculuk," diye de tekrar etmişti; kelime sanki çok hoşuna gitmiş gibi gayet keyifli yineliyordu, sanki "konuk oyunculuk" sözüyle tiyatro işinin de Esch'in demin terk etmeye koyulduğu işletmeden çok daha farklı, hatta iyi olmayacağını imaya çalışır gibiydi. Personel müdürünü nereden bilecekti? Yoksa

onu vefasızlıkla suçlayıp arkasından mı vurmak istiyordu? Yeni işini batırmak belki? Güreş müsabakasında kimsenin mektup filan sormayacağını gayet iyi bilmesine rağmen eline verilen belgeyi şüpheyle izledi. Koridorların kahverengi muşamba döşemesinden merdivenlere ulaşmaya çabalarken bile tiyatro işi fikrinden kurtulamadığı için binanın düzen ve dinginliğini hiç fark etmedi, yanından geçtiği kadın adı yazan kapıyı da hiç aklına getirmedi, "Muhasebe" levhasını da görmedi, hatta ana binanın ön tarafındaki görkemli müdüriyet ve başkanlık da umurunda değildi. Ancak yola çıkınca bir bakış attı oraya, veda bakışı, diye geçirdi içinden, ana girişte bekleyen ekipaj olmayışından hayal kırıklığına kapılmış gibiydi. Ah, şu Bertrand'la bir daha karşılaşaydı. Adam hep saklanıyor; Nentwig gibi. Onu görmemek, onu da varıyla yoğuyla Mannheim'ı da hiç görmemek daha iyiydi tabii. Görüşmemek üzere, diyen Esch bu kadar çabuk vedalaşacak durumda yine de değildi, olduğu yerde kaldı, öğle güneşinin ışığı yeni caddenin asfaltına dimdik vurduğundan gözlerini kırpıştırıyordu, durup bekledi, belki cam kapı başkan beyi salıvermek için rezelerinde sessizce dönüverirdi. Ama kapının kanatları pırıltılı gün ışığında büfenin arkasındaki sallanan kapının kanatlarını andırırcasına titreşir gibi dursalar da bu, yanılsama dedikleri türden bir şeydi, kanatlar mermer kıyafetleri içinde taş gibi görünüyorlardı. Açılmadılar, gelen de olmadı. Esch bunun olmayacak iş olduğunu anladı: İşte, Mittelrhein serin bir kiler havasına sahip sokak yerine gösterişli ve yeni bir asfalta yerleştiğinden burada güneş ensesinde boza pişiriyordu; Götz alıntısı geldi ağzına, arkasını döndü, uzun, biraz çolpa adımlarla karşıya geçti, sonraki köşeden içeri girdi, tıkır tıkır yaklaşan tramvayın basamağına atladığında Mannheim'ı hemen ertesi gün terk edip Oppenheimer tiyatro acentesiyle pazarlığa oturmak için Köln'e gitmeye kesinkes kararlıydı.

2

Ticari yaşamda mektupları uygun bir mühlet zarfında halletmek âdet olduğu halde Frau Hentjen'in, mektubunu hâlâ yanıtlamamış oluşu Esch için elbette inciticiydi, hele de özel bir mektup sıradan denemeyecek belli bir başarı teşkil ederken. Buna rağmen Hentjen Ananın suskunluğu mizacıyla açıklanabilmekteydi. Malum ya, biri elini tutup vücudunun yuvarlak yanlarını okşamaya kalmasın, sırnaşan herife sessizce haddini bildiren donuk tiksinme tavrı hemen beliriverirdi; belki mektubunu da benzer duygularla eline almıştı. Sonuçta mektup, yazanın eliyle kirletilmiş bir şeydi, aşağı yukarı kirli çamaşırlar gibi, hani Hentjen Anadan da böyle bir görüş rahatlıkla beklenirdi. Diğer kadınlardan farklıydı çünkü; sabahleyin onun dağınık odasına girip de yıkandığı leğenin karşısında dikildiğinde bile hiç istifini bozmayacak biri değildi: Erna değildi mesela, onu düşünüp güzel, duygulu mektuplar yazmasını asla istemezdi. Ilona'ya göre çok daha dünyaperest olmasına rağmen Korn gibisine yanaşacak biri de değildi. Hentjen Ana elbet daha iyi bir şeydi, yalnız içinden bir ses, o, Ilona'ya işin başından vergi olan şeyi dünyeviliği içinde yapmacıklıkla savunmaya mecburdur, diyordu. Mektubundan

tiksiniyorsa, o da hakkıydı; ondan neredeyse kötü sözler işitmeyi dileyecekti: Sanki işleri ne hale getirdiğini biliyordu, Hede'ye her yanaşmasında Hentjen Ananın ceza niyetine attığı bakışları sezdi yine; şuncağıza bile tahammülü yoktu, gerçi kız da işletmesinin bir parçasıydı.

Fakat Köln'e dönüp de ilk uğrağı Hentjen Ana olunca ne umduğu samimiyetle ne korktuğu tiksinmeyle karşılandı. Kadın, "İşte, yine geldiniz, Herr Esch, umarım uzun süreliğinedir," demekle yetindi, Esch kendisine hesaba katılmayan biri gibi geldi, Kornların evinde ömür tüketmekle adeta lanetlenmiş olduğunu hissediyordu. Frau Hentjen daha sonra masasına gelince, bir tek Martin'i sorarak onu daha derinden incitti: "Eh, eline geçen bu oldu Herr Geyring'in de," onu defalarca ikaz etmişti. Esch kestirip attı; bildiklerini zaten yazmıştı. Frau Hentjen, "Doğru, mektubunuz için teşekkür etmem gerek," dedi, hepsi bu kadardı. Esch, düş kırıklığına rağmen bir paket çıkardı: "Mannheim'dan hatıra getirdim." Mannheim Tiyatrosu'nun önündeki Schiller anıtının bronz kopyasıydı, Esch siyah-kırmızı-beyaz bayraklı Eiffel Kulesi'nin aşağı baktığı rafı gösterdi: Oraya konsa yakışabilirdi. Elindeki cismi adeta teslim eder gibi uzatmasına rağmen Frau Hentjen şaşırtıcı samimiyette bir sevinç sergiledi, çünkü hanım arkadaşlarına gösterebileceği bir şeyi olmuştu: "Yo, olmaz, burada kimse görmez; çok güzel bir şey, yukarıya, odama çıkaracağım… fakat benim için böyle masraflara girmeniz doğru değil, Herr Esch." Kadının içtenliği, keyfini yerine getirince Mannheim'daki günlerinden söz etmeye başladı, gerçi aptal Lohberg'in ağzından çıkan ama Hentjen Ananın hoşuna gideceğini düşündüğü görüşleri dile getirmekten de geri durmadı. Kadının büfeye gitmesi gerektiğinde sözü kesilse de tabiatın, hele de Ren Nehri'nin güzelliğini övdü, onun hep Köln'de oturup bu kadar elinin altında bulunan şeylerin keyfini hiç sürmeyişine şaştı. Frau Hentjen küçümseyerek, "Sevgililere göre iyi," dedi, Esch ise gerek yalnız gerek bir hanım arkadaşı-

nın eşliğinde böyle gezmelere çıkabileceğini söyledi saygıyla. Söyledikleri Frau Hentjen'in kulağına ikna edici ve rahatlatıcı geldi, tavsiyesine belki bir gün uyacağını söyledi. "Lafı geçmişken," dedi umursamayarak, "Ren'i kızlık zamanımdan bilirim." Fakat daha söylemeye kalmadan gözleri donuk donuk boşluğa daldı. Esch şaşırmamıştı, çünkü Hentjen Anadaki bu ani keyifsizlikleri bilirdi. Yalnız bu seferkinin özel bir sebebi vardı, Esch tabii ki sezinleyememişti: Frau Hentjen ilk kez bir müşterisine kendi hayatından bir şeyler anlatıyordu, bundan öyle korkuya kapılmıştı ki aynanın karşısında başındaki şeker konisini yoklamak için büfeye sıvıştı. Ağzından mahrem sözler aldığı için Esch'e dargındı, Schiller anıtı hâlâ masasında durmasına rağmen onun yanına dönmedi. Kendisine kalsa tekrar cebine koymasını emrederdi, hele de Esch'in etrafına birkaç dostu toplanıp erkek gözleriyle ve erkek parmaklarıyla hediyeyi elleyince. Hentjen Ana mutfağa kaçtı, Esch anlaşılmaz bir kusur işlediğini anladı. Kadın mekâna geri dönünce ayağa kalkıp heykelciği büfeye getirdi. Kadın bardak bezlerinden biriyle ovalayarak parlattı; postu serip yerinden kımıldamayan Esch anıtın karşısına inşa edilen tiyatroda Schiller'in piyesinin prömiyerinin -kelimeye Gernerth'le münasebetinden ötürü aşinaydı- yapıldığını anlattı. Artık tiyatroyla çok yönlü ilişkileri vardı, her şey yolunda giderse yakında ona biletleriyle hizmet edebilecekti. Öyle mi? Tiyatroyla ilişkileri vardı demek? Tabii ya, hayatında başıboşluk hep olmuştu zaten. Hentjen Anaya göre tiyatroyla ilişki ancak hoppa aktrislerle ilgili düşünülebilecek bir şeydi, üstüne bir de hafife alarak, tiyatroya katlanamadığını, çünkü aşktan başka bir şey geçmediğini söyledi, bunlar canını sıkıyordu. Esch itiraza cüret edemedi, ama Frau Hentjen hediyesini emniyete almak için odasına taşırken kendisine selam bile vermemiş olan Hede'yle sohbete başladı, kız anlaşılan, kendisine kart yazma zahmetine değmeyişine alınmıştı. Zaten hepten keyifsiz görünüyordu, şen bir müşterinin çalıştırdığı müzik otomatının

yaygarayı bastığı tüm mekân da keyifsizdi. Hede polis geç saatte müzik çalmayı yasakladığından makineyi kapatmak için koşturdu, adamlar şakalarının başarıya ulaşmasına güldüler. Aralık pencereden çubuk gibi gece rüzgârı doluştu içeri, Esch de rüzgârdan bir nefeslik alınca mülayim serinliğe doğru dışarı çıktı, Hede tekrar yanına gelmeden, Frau Hentjen'e de bir daha rastlamamak için elini çabuk tutmuştu; yoksa kadın, Mittelrhein'daki işinden istifa ettiğini meydana çıkarırdı: Hentjen Ana güreş müsabakası işinin ciddi olduğunu yemez, gelecekte ulaşması kesin olan başarıya inanmaz, aksine, art niyetli yorumlarda bulunur – belki haksız da sayılmazdı. Fakat bugünlük yeterdi, hal böyle olunca oradan ayrıldı.

Kara, mahzensi sokaklarda tıpkı yazın ortalık hep nasıl kokmuşsa öyle serin bir kokuşmuşluk vardı. Esch anlaşılmaz bir şekilde mutluydu. Hava ve karanlık duvarlar rahatlık veriyor, insan kendini bir başına hissetmiyordu. Neredeyse karşısına Nentwig çıksın isteyecekti. Onu seve seve, adamakıllı pataklardı. Derken yaşamın kimileyin basit çözümler sunmasına sevindi. Şu aralar lotoda kazananlar enderdi, o yüzden de işi güreş müsabakalarında bırakmak lazımdı.

Tiyatro acentesi Oppenheimer'in ne minderli mobilyaları olan bekleme odası ne de kayıt defterli uşağı vardı. Bu son derece olağandı. Fakat kişioğlu iyiyi daha kötüsüyle değişmekten hoşlanmaz, Esch de öyle veya böyle Mittelrhein'a benzeyecek, yalnız onun tiyatro işiyle ilgilenen türü olacak bir işletmeyle karşılaşma ümidini saklamıştı bir yerlerde. Ama, farklıydı. Asma kata çıkan dar ve karanlık merdiveni tırmanıp Oppenheimer acentesi levhasını bulduktan sonra kapıyı çalışına kimseden cevap alamayınca içeri habersiz girmek zorunda kaldı. Pis sulu demir bir lavabonun durduğu bir izbeye girdi; boy boy raflarda bir yığın hurda kâğıt vardı. Duvarların birinde bir sigorta şirketinin büyük reklam takvimi, öbürün-

de de camıyla çerçevesiyle Hapag* armağanı rengârenk "İmparatoriçe Augusta Victoria" gemisi asılıydı; etrafı ufak tefek taşıtlarla çevrili gemi limanı terk edip Kuzey Buz Denizi'nin köpük köpük mavi dalgalarını yarıyordu.

Esch resme ayrıntılarıyla bakmaya vakit ayıramadı, çünkü buraya iş amaçlı gelmişti; çekimserlik de alışkanlıklarından sayılmadığından biraz duraksasa da ikinci odaya ilerledi. Odada bir yazı masası buldu, masa sair tüm dağınıklığın aksine kırtasiye malzemesinden hiç eser olmayan çıplak bir yüzeye sahipti, bir tek mürekkep lekeleri görülüyordu, kahverengi ahşabı eski gri ve yeni sarı çentiklerle dolu, yeşil örtüsü çok yerinden yırtık pırtıktı. Başka kapı yoktu. Fakat burada da kimi dikkate değer raptiyeyle duvar kâğıdına tutturulmuş duvar süsleri ve yığınla fotoğraf vardı, jarse veya payet elbise giymiş baştan çıkarıp cezbeden pozlar vermiş bütün o kadın resimleri Esch'in merakını kamçılayınca Ilona da aralarında mı diye baktı. Fakat geri çekilip Herr Oppenheimer'in kaldığı yer hakkında bilgi almayı daha münasip buldu. Ortalıkta kapıcı olmayınca pek çok kapının zilini çaldı, kendisi de hor görüldüğünden horlayıcı bilgi alabildi, Oppenheimer ofisine son derece belirsiz saatlerde geliyordu. Bir kadın, "Yapacak başka işiniz yoksa bekleyebilirsiniz," dedi.

Peki, artık öğrenmişti. Buradaki insanların muamelesi güzel değildi, böylesi bir horlanma yeni mesleğinin bir parçasıysa pek sevindirici değildi. Fakat yapacak bir şey yoktu, bu işi Ilona hatırına üstlenmişti (bu da kalbinin orada ufak bir şehvet duygusu meydana getiriyordu), ne yapalım ki yeni mesleği buydu, hal böyle olunca Esch bekledi. Şu Herr Oppenheimer güzel ofis alışkanlıkları edinmişti. Esch'in gülesi geldi; yok, burası tavsiye mektubu gösterilecek bir iş değildi. Binanın giriş kapısında durup yoldan aşağı baktı, nihayet hakir,

* Hamburg-Amerika Paket Taşımacılığı Anonim Şirketi'nin Almanca adının kısaltması. En eski armatörlüktür. (ç. n.)

ufak tefek, sarı saçlı, pembe tenli bir adam binaya yöneldi ve merdivenleri çıktı. Esch de arkasından. Adam Herr Oppenheimer'di. Ziyaret amacını açıklayınca Herr Oppenheimer dedi ki: "Kadın güreşi müsabakaları mı? Yaparım, yaparım. Fakat söylesenize, Gernerth bunun için size niye ihtiyaç duymuş?" Evet, Gernerth ona niye ihtiyaç duymuştu? Buraya ne diye gelmişti? Nasıl olmuştu da buraya gelmişti? Mittelrhein'daki işini bıraktığına göre hep beklediği iş seyahati değildi artık bu. O halde, Köln'e ne halt etmeye gelmişti? Köln denize daha yakın olduğundan filan değil herhalde?

Namuslu bir adam Amerika'ya göç ederken dost ve akrabaları rıhtımda bekleyip gidenin arkasından mendil sallarlar. Gemi orkestrası "Muß i denn, muß i denn zum Städtle hinaus"* şarkısını çalar, deniz yolculuklarının muntazaman yapılmasına bakarak bunu orkestra şefinin göstermelik iyiliği diye görmek mümkünse de pek çoklarının içine işler. Sonra küçük şilepple ip gerilince transatlantik kendisini taşıyan karanlık aynada yüzer, suyun üstünden azar azar kaybolarak dertli orkestra şefinin ayrılanları şenlendirmeye uğraştığı daha neşeli havaların bakır tıngırtıları işitilir. İşte o zaman, insanların yer ve su yüzüne ne kadar seyrek dağıldıkları, aralarında birinden öbürüne uzanan ancak incecik ipler olduğu kafaya dank eder. Okyanus devi limandan kayarak uzaklaşır, altındaki su, rengini yitirir, ırmak akıntısı seçilemez olup hatta akıntı yön değiştirmiş de deniz limana akıyormuş gibi görününce, işte o zaman okyanus devi çokluk görünmemekle birlikte kocaman gergin bir korku bulutu içinde yüzer de niceleri onu alıkoymak ister. İsli, köhne sahil boyunca yatan ve vinçlerini takır tukur döndürüp belirsiz cisimleri belirsiz amaçlarla yükleyip indiren gemilerin yanından, nehirden aşağı tozlu bir yeşille örtülü olup çıplak arazilerde son bulan köhne kıyıların yanın-

* Ünlü bir Alman halk şarkısı. Günümüzde özellikle 1960'ta Elvis Presley'nin "Wooden Heart" adaptasyonuyla bilinmekte olup ününe ün katmıştır. (ç. n.)

dan, en sonunda da deniz fenerinin görüldüğü kumulların yanından çekilir okyanus devi, küçük bekçisine yabanın köpeği gibi zincirlidir; gemilerde ve sahillerde ise insanlar bekler, olup bitenleri seyreder, onu alıkoymak istercesine ellerini kaldırırlarsa da tek başarabildikleri zayıf, kaskatı ve çolpa bir el sallayış olur. Okyanus devi açıldıkça açılıp gövdesi ufuk çizgisinde kaybolmaya yüz tutunca ve üç bacası neredeyse görülmez olunca sahilden denize bakan kimileri, gemi acaba limana gitmeye mi çabalıyor yoksa sahildekilerin aklının asla almayacağı bir yalnızlığa mı açılıyor, diye meraklanır. Sonra sahil rotasını tuttuğu tespit edilince sanki gemi en sevdiğini, hiç olmadı nicedir bilmeden beklediği bir mektubu yanına getirecekmiş gibi rahatlayıverir. Bazen açıklarda, sınırın aydınlık sisinde iki gemi rastlaşır, birbirlerinin yanından nasıl kayıp gittikleri görülür. İki narin siluetin iç içe geçip birleştiği andır bu, tekrar yumuşakça, tüm bunların yaşandığı uzaktaki sis kadar sessiz ve yumuşakça birbirlerinden ayrılıp her biri yine kendi yolunu tutana dek narin bir yücelik ânı yaşanır. Tatlı, hiç gerçekleşmemiş umutlar.

Fakat dışarıda, gemide giden, onun için tasalandığımızı bilmez. Sahilin yüzen, dalgalı şeridini pek görmez, ancak deniz fenerinin sarımtırak şeridini hayal meyal tahmin edince bilir ki burada, karada hâlâ onun için tasalanan, tehlikede mi diye düşünenler vardır. İçinde bulunduğu tehlikeyi anlamaz, onu denizin dibinden ayıranın yüksek bir su dağı olduğunu fark etmez. Tehlikeden ancak menzili olan korkar, çünkü menzili için endişelenir. Fakat o, bisiklet yarışı yolu gibi güvertenin etrafında daireler çizen ve şimdiye dek yürüdüğü tüm yollardan daha düz, pürüzsüz gemi tahtaları üstünde yüzer. Denizde olanın menzili olmaz, kendisini tamamlamayı beceremez; kendi içine kapanmıştır. İçinde mümkün olan, beklemededir. Onu seven sırf vaat ettiği şey uğruna, içinde bulunan şey uğruna sever, yoksa erişeceği veya erişmiş bulunduğu uğruna değil; asla erişmeyecektir zira. Bu yüzdendir ki karadaki

kişi sevgi nedir bilmez, kaygısını sevgi sanır. Deniz yolcusu ise bunu çok geçmeden idrak eder, kıyıdakilerle arasına gerilmiş ipler sahil daha batmadan kopar. Orkestra şefinin çaldığı havalarla onu şenlendirmesi hani neredeyse fuzulidir, çünkü elini boz cilalı, pürüzsüz tahtalarda ve ışıl ışıl pirinç kaplamalarda gezdirmek deniz yolcusuna yeter de artar. Pırıl pırıl deniz, çarşaf gibi önündedir; yolcu memnundur. Muazzam makineler hareket ettirir onu, makinelerin gümbürtüsü hiçbir yere çıkmayan yolu gösterir. Deniz yolcusunun bakışı başkalaşmıştır, bizi artık tanımayan öksüz kalmış bir bakıştır. Sorunun vaktiyle ne olduğunu unutmuştur deniz yolcusu, hesap sütunları toplamının doğruluğuna inanmaz artık, yolu telgrafçı kabininden geçecek olup da cihazların tik takını işitse belki mekaniğe hayran olur ama telgrafçının bu sayede karadan haber alıp karaya haber yolladığını kavrayamaz, hele de deniz yolcusu aklıselim sahibi değilse, o, evrenle konuşuyor sanır. Geminin etrafında oynaşan balinaları, yunusları sever, buzdağlarından korkmaz. Ama uzakta kara belirirse görmek istemez, belki gözden kaybolana dek geminin gövdesine sıvışır, zira bilir ki onu orada bekleyen sevgi değil, çözülmüşlük ve serbestlik değil, ancak gergin bir kaygı ve menzilin duvarlarıdır. Fakat sevgiyi arayan, denizi arar: Belki deniz ötesindeki karadan söz ededuruyordur ama kastı o değildir, çünkü hadsiz hesapsız düşüncesi yolculuktur, yolculuk yalnız ruhun kendisini açma ve aydınlık siste belirip ipinden kurtulmuş kişiye, yani kendisine akan öbür ruhu içine alma ümididir, öbür ruh ipinden kurtulanı olduğu gibi, duran diye, doğmamış diye, ölümsüz diye tanır.

Esch her ne kadar Amerika'ya göçüp Mittelrhein muhasebecilerini de gemide yanına alma düşüncesine meftunsa da yukarıda anlatılanları elbette düşünmüyordu. Fakat Herr Oppenheimer'in ofisine girince "İmparatoriçe Augusta Victoria"nın dalgaları yarışını uzun uzun, ayrıntılarıyla seyretti.

Eski hayatına yeniden başlamıştı, eski odasında kalıyor, öğlenleri sık sık Hentjen Anaya misafir oluyordu. Bisikletini haraketle kullanıyor, fakat her günkü yolu onu artık Stemberg & Ortakları'na değil, Herr Oppenheimer'e götürüyordu. Frau Hentjen tüm kayıtsızlığına rağmen iş değişikliğini küçümsemiş, memnuniyetsizlik, hatta belki biraz da kaygı barındıran bir bakışla izlemişti, Esch onun kaygısına hak vermek zorunda olmasına rağmen veya olduğu için yeni mesleğinin avantaj ve vaatlerini aydınlatmaya çabalıyordu. Kısmen de başardı. Kadın onun şu an eşiğinde durduğu ve yalnız Amerika'ya değil dünyanın her parçasına yayılacak muazzam yaşama dair yürekli hikâyesini yarım kulak dinliyorsa da onun önüne serdiği bu görkemli zenginlik, sanatçılık ve gezginlik sevdası karışımı, kendisinin değil onun erişmesi gereken bu hedef, bu büyüklük, kapılıp kaldığı kirli yazgısından on beş yıldır nefret eden kadında kıskançlık uyandırıyordu. Denebilirdi ki bir tür şeytani hayranlıkla doluydu, çünkü bir yandan hedeflerinin kofluğunu ve ulaşılamazlığını gözüne sokarken öbür yandan onun hayalini kendisininkiyle aşıyor, ona cesur tavsiyeler veriyor, sanatçı, artist ve müdürler ordusunun efendiliği, veya onun deyişiyle, başkanlığına yükselebileceğini anlatıyordu. Esch de o zaman, "Önce takıma katı bir düzen ve disiplin öğretilmeli," diye yanıt veriyordu, "başlıca eksik bu." Evet, zerrelerine işlemişti, sanatçılığa duyduğu derin küçümseyişin sebebi yalnız Gernerth'in yağlı not defteri ile Oppenheimer'in anarşist ofisinin sunduğu manzara değildi, küçümseyişi Hentjen Ananın kanaatiyle de öylesine örtüşüyordu ki hayranlık uyandırıcı böylesi bir uzlaşı ânında -dünyayı sarmalayan mesele, çokluk, yerelde sonlanır- Frau Hentjen, fatura ve kayıtlarını onun muhasebeci gözüne emanet etmesi teklifine rıza gösterdi; basit hesap defterini zaten gayet anlamlı ve örnek bir şekilde tuttuğundan son derece emin, küçümser bir gülümseyişle izin vermişti. Fakat Esch'in hesap sütunlarına eğilmesine kalmadan Hentjen Ana bağırmıştı, sakın yüzünü ekşitmesindi, şuncacık muhasebecilikten

etkileneceği yoktu, gitsin kontrole onun işinden daha muhtaç tiyatroculukla ilgilensindi. Defterleri elinden çekip aldı.

Evet, tiyatroculuk! Oppenheimer işletmesinin laubaliliği içerisinde rastlantıları pek kafa yormadan kabullenmeye alışmıştı, Esch'in ısrarcılığıyla bir tür savunmasızlığa itildiğinden, neredeyse ortak gibi tavırlar takınan bir adamın her sabah bisikletiyle işe gelişine gülüyordu; fakat Esch'in güreş müsabakası işine para sağladığını öğrendi öğreneli hiç ses etmiyor, onun işletmedeki düzensizlikte günbegün kusur bulurken sergilediği kabalıkları da sineye çekiyordu. Birlikte Alhambra Tiyatrosu'nun sahibiyle temmuz, haziran için kira pazarlığı yapmışlardı, Esch'in çalışma hırsına alan yaratılması gerektiğinden kadın güreşçilerin işe alımını hazırlama görevi ona verilmişti.

Meyhane, kerhane ve kız işlerinde dağarcığı yüklü olan Esch bu iş için biçilmiş kaftandı. Mekân mekân geziyor, spor amacına hizmet etmek isteyen uygun kızlar bulunca adlarını ve şahsi bilgilerini kendi hazırladığı bir not defterine kaydediyor, kaydederken de tertemiz bir "Notlar" başlığı taşıyan kenardaki bir sütuna her isimle ilgili, başvuranların kabul edilmeye değer olup olmadıklarını bir sınıflandırma gözeterek kaydetmeyi ihmal etmiyordu. Özellikle yabancı tınılı adları ve yabancı uyruklu olan kızları yeğliyordu, çünkü uluslararası bir rekabet olmalıydı, yalnız Macar kızları istisna tutuyordu. Kızların adalelerini yoklamak bazen çok eğlenceli bir uğraş oluyor, kuvvetli tahrikler bazen onu baştan çıkarıyordu. Buna rağmen yaptığı işten memnun değildi, Hentjen Anaya konudan üstünkörü ve umursamazca bahsettiğinde konuştukları doğruydu: Böylesi bir meşgaleyi artık kendine layık göremez, Oppenheimer'in çıplak yazı masasına oturmayı veya Alhambra'yla ilgilenmeyi yeğlerdi.

Çoğu kez tiyatronun boş, gri salonunda geziniyor, adımları tahta zeminde yankılanıyor, orkestra çukuruna konmuş sallanan kalın tahtaların üstünden sahneye çıkıyordu, sahnenin

gri, cavlak, devasa duvarları kulislerin onları yakında gizleyecek hafif duvar kâğıdı stantları için fazla heybetliydi. Sahneyi iri adımlarla arşınlayınca burada artık bıçak fırlatılamayacak oluşu zafer gibi geliyor, acaba şimdiden içine kurulsa mı diye düşünerek müdüriyet odasına doğru bakıyordu. Aklına yeni krallığını Frau Hentjen'e de göstermesi gerektiği geldi. Hava gariptir, kurşuni ve serindi, oysa dışarıda bira bahçesi aydınlıktı, kavurucu güneşin altında yanıyordu, işte bu içine kapalı, toz kaplı yabancılık krallığı bilindiğin dünyası içinde, ücra bir bilinmezlik adasıydı, büyük ve kurşuni denizin ardında yabancı ve müjdeleyici bekleyen şeye işaretti, vaatti. Alhambra'ya bazen akşamları da gidiyordu. Bira bahçesi o zaman aydınlatılmış oluyor, ağaçların altındaki ahşap podyumda bir orkestra müzik yapıyordu. Tiyatro, ışıkların ardında karanlıktaydı, adeta fark edilmiyordu, tavana dek zifirî karanlıkla doluydu, böyle olunca ferahlığını ve tefrişatını düşleyebilecek kimse çıkmazdı. Esch bu saatte gelmeyi seviyordu, çünkü karanlık binadaki yaşamı yeniden uyandırmanın başka kimseye değil kendisine mahsus oluşunu düşünmekten hoşlanıyordu.

Esch, Alhambra'yı sonraki kuşluklardan birinde tekrar ziyaret edince sahibini bira masasında iskambil oynarken buldu. Yanına oturdu, ikindiyi geçirene dek oynadılar. Esch akşam yüzünü bomboş, tahta gibi hissetti, bu hayatın da tıpkı grev zamanı Mannheim depolarındaki gibi olduğunun farkındaydı. Tek eksik, Korn'un seğirtip Ilona'nın aşkıyla hava atmasıydı. O halde, Mittelrhein'dan istifasının manası ne olmuştu? Meşgul bir başıboşluk içinde oturup parasını yiyordu, Martin'in öcünü bile almamıştı. Mannheim'da kalsa hiç değilse hapishanede ziyaretine gidebilirdi.

Akşam yemeğinde Martin'i bırakıp gitmekle ayıp ettiğinden yakındı, fakat Frau Hentjen, herkes yazısını kendi yazar, kaç defa ikaz ettiği Herr Geyring bir arkadaşının onun yüzünden

Mannheim'da kalıp parlak kariyerinden vazgeçmesini isteyemez, diye cevap verince ona öfkelenip öyle bir çıkıştı ki kadın büfenin arkasına sıvışıp saçlarıyla oynamaya başladı. Esch hemen hesabı ödedi, mekândan çıktı, kadının şu başıboşluğu parlak kariyer diye övmesine öfkeliydi. Ne var ki öfkesine bunu sebep göstermeyi kabullenemedi, kadını sırf Martin'e karşı soğuk kalpsizliğinden ötürü suçladı, gece boyu da Martin'in işine yarayabilecek tedbirler hakkında düşünüp taşındı.

Sabahın köründe Oppenheimer'e gitti. Kendisine kırtasiye malzemesi almıştı, bütün kuşluk vaktini iğneleyici bir rapor hazırlamakla geçirdi, raporda emektar kâtip Geyring'in Mittelrhein Armatörlüğü ile Mannheim polisinin şeytani ve demagojik bir entrikasına kurban gittiğini açıklıyordu. Makaleyi doğruca sosyal demokrat *Volkswacht* gazetesi yazı işlerine götürdü.

Volkswacht'ın merkezinin bulunduğu bina gazete saraylarından değildi. Mermer girişlerden, döküm kapılardan eser yoktu. Hatta kimi şeyler Oppenheimer'in ofisini andırıyordu, tek farkla, burası arı kovanı gibiydi; fakat gazete işletmesinin tatil yaptığı pazarları tıpkı Oppenheimer'in orası gibi görünüyor olmalıydı. Merdivenin siyah demir tırabzanı yapış yapış bir his bırakıyor, pul pul dökülen, aşınmış duvar durmadan tekrarlanan boyacılık işinin izlerini ortaya koyuyor, pencerelerin birinden kâğıt balyaları yüklü bir arabanın durduğu dar bir avlu görülüyordu. Bir yerlerde baskı makineleri astımlı gibi tıknefes işliyordu. Kilidi dışarı fırlamadığı için güm diye çarpan, beyazlığı kalmamış kapıdan yazı işlerine geçiliyordu. Sigorta takvimi yerine güzergâh, dansöz resimleri yerine Karl Marx'ın fotoğrafı asılıydı içeride. Değişen bir şey yoktu, buraya gelişi birdenbire öylesine fuzulileşti ki güçlü ve tehditkâr bir sesi olan makalesi bile aniden donuk ve fuzuli göründü. Esch öfkeliydi, nereye baksan aynı güruh, demagoglar güruhu, her yerde aynı dağınıklık içinde yaşıyorlar. Yok, bunların da onların da eline silah tutuşturmanın gayesi yoktu; silah el-

lerinde pörsüyor, çünkü ne burada olandan haberdar biri var ne orada.

İkinci bir odaya yönlendirildi. Belki bir zamanlar örtü örtülmüş bir masanın arkasında kahverengi kadife ceketli bir adam oturuyordu. Esch müsveddeyi verdi. Redaktör şöyle bir gözden geçirdi, katlayıp yanındaki sepete koydu. Esch, dik dik, "Okumadınız bile," dedi. "Okudum tabii, olayı biliyorum, Mannheim grevi; bakalım değerlendirebilecek miyiz." Esch karşısındakinin içeriği merak etmeyip zaten biliyorum havasına kapılmasından şaşkına döndü. "Rica ederim, grevi yepyeni bir ışıkla aydınlatan olguları yazıyor," diye ısrar etti. Redaktör müsveddeye yeniden uzandı ama uzanmasıyla geri koyması bir oldu. "Ne olguları? Ben yeni bir şey görmedim." Esch, adam her şeyi bilirim havalarında, diye bir hisse kapıldı. "Ben görgü şahidiyim; toplantıdaydım!" – "E? Aracılarımız da oradaydı." – "Yani yayınladınız mı?" – "Bildiğim kadarıyla orada özel bir şey olmadı." Esch öyle afallamıştı ki öbürü rica etmemiş olsa bile bulduğu yere oturuverdi. Redaktör, "Beyefendi, yoldaş," diye devam etti, "keyfiniz gelip de haber getireceksiniz diye bekleyecek değiliz ya." – "Evet, ama…" Esch hiç anlamıyordu. "Peki neden hiçbir şey yapmadınız, Martin'i…" Sözünü düzeltti: "Geyring'i neden suçsuz yere hapiste bırakıyorsunuz?" – "Demek öyle… hakkaniyet bilincinize saygılar." Redaktör Esch'in imzasıyla süslü müsveddeye baktı: "Herr Esch, yani diyorsunuz ki Geyring'i bununla serbest bıraktırabiliriz?" Güldü. Esch kahkahalara aldırmadı: "İçeri tıkılması gerekenler diğerleri, oradaki herkes için ayan beyan ortadadır bu!" – "Yani diyorsunuz ki Geyring yerine Mittelrhein yönetimini içeri tıktırmalıyız?" Pis gülüyor, diye düşünen Esch sustu. Bertrand'ı içeri attırmak mı? Yani yalnız Nentwig'i değil Bertrand'ı da! Fakat sonuçta, ışığa tutulup bakıldığında bir başkan ile Nentwig arasındaki fark o kadar da büyük değil. Gelgelelim Mannheim'daki yok mu, daha iyi bir şey o, onun gibisine içeri atmak yetmez. Dalgınlıkla,

"Bertrand'ı içeri tıkmalı," dedi. Redaktör hâlâ gülüyordu. "Bir bu eksikti." Esch hırçın, "Nedenmiş?" diye sordu. Redaktör cevaben, "Zarif, kibar, iyi huylu bir beydir kendisi," dedi, "mükemmel bir işadamıdır, onunla geçim olur." – "Demek öyle, polisle iş tutan biriyle geçinebilirsiniz yani?" – "Yüce Tanrım, müteşebbislerin polisle çalıştığı herkese malum; tepeye çıkınca biz de farklı davranmayacağız..." Esch, "Harika adalet," diye celallendi. Redaktör şen bir teslimiyetle ellerini kaldırdı: "Ne yaparsınız, sermayeci hukuk düzeni işte. İşletmesinin yürümesini sağlayan bir yönetim kurulu başkanı bize işletmeyi mahvedenden şimdilik yeğdir. Size kalsa ve aleyhimize çalışan tüm patronlar içeri tıkılsa olacak şey sanayi krizi çıkmasıdır, eh, biz de minnettar kalırdık, değil mi?" Esch ayak direyerek öfkeyle yineledi: "Yine de içeri tıkılmalı." Redaktörün neşeliliği yine kışkırtıcılaştı: "Ha, artık anlaşıyoruz, yumuşak bir arkadaş diye söylüyorsunuz bunları..." – Esch kulak kabarttı, redaktör gitgide keyifleniyordu: " demek sizi rahatsız eden budur? Peki, o konuda içinizi rahatlatabilirim: İşini aşağıda, İtalya'da görecek. Zaten böyle bir adamı sosyal demokrat birisi kadar kolay içeri tıkamazlar." Demek işler böyle yürüyordu: Minderli mobilyalar, gümüş düğmeli uşaklar, ekipajlar ve yumuşak bir arkadaş, sonra da Nentwig elini kolunu sallayarak dolaşır! Esch, redaktörün şen çehresine dikti gözlerini: "Martin de hapis yatar!" Redaktör kurşunkalemi masaya koymuştu, kollarını biraz açtı: "Sevgili dostum, yoldaşım, o konuda ikimizin de yapabileceği bir şey yok. Mannheim'daki grev aptallığın âlâsıydı, olayın geçmesini bekleyip yenilgiyi kabullenmekten başka çare yoktu; şimdi sevinebileceğimiz tek şey Geyring'in yatacağı üç ayın bize ajitasyon malzemesi sağlaması. Neyse, makaleniz için teşekkürler, sevgili dostum ve yoldaşım, yine bir şeyler döktürecek olursanız bu defakinden daha çabuk getirirsiniz." Esch'e elini uzattı, Esch de öfkesine rağmen beceriksiz bir reverans yaptı.

Haziran ayına yaklaşılıyordu. Esch, Oppenheimer için matbaa ve afişçi işlerini görüyordu; her şey hazırdı, direklere, tahtalara asılı etkileyici ilanlar çeşitli ulusların en güçlü kadınlarının güçlerini ölçmek için burada toplanacaklarını şehre duyuruyordu, şüphesi olan isim listesine bakıp iddianın doğruluğunu kendisi görebilirdi: Listede Rus şampiyonu Tatyana Leonof, New York Şampiyonası birincisi Maud Ferguson, Viyana Kupası'nı elinde tutan Mirzl Oberleitner, son olarak da Alman şampiyonu Irmentraud Kroff vardı. Adların çoğu, gerçekleri kendisine çok zayıf görünen Oppenheimer'in hayal gücü mahsulleriydi. Esch bu dolandırıcılığa boş yere muhalefet etmişti; gerçekten uluslararası kızlar bulmak için sırf bu Yahudi, isimleri hallaç pamuğuna çevirsin diye yırtınmıştı demek. Bunu da dünyanın anarşik durumuna yeni bir alamet saydı, bu dünyada sağda mı yoksa solda mı, ötede mi yoksa beride mi durduğunu bilen yoktu, Herr Oppenheimer de ha şu adı vermiş ha öbürünü, hepsi birdi; Oppenheimer Macarca bir ad uydurmadığı sürece sevinilse yeriydi. Tanrı biliyordu ya, şu Macaristan'ın varlığı bile fazlaydı. Ayrıca Oppenheimer'in müsabıklar safına İtalya'yı da katmış olması gözüne yine yakışıksız göründü. Acaba oralarda hiç kadın var mıydı, emin miydiler? Orada etrafta tek görünenler yumuşak arkadaşlardır. Gene de uluslararası adların yazdığı afişi görmekten hoşlanmıyor değildi: Ülkeler sıra sıra yazılmıştı, koca dünya burada adeta kendi elinden çıkmaydı, gelecekteki yolunun teminatı ve vaadi oluyordu. Afişi Hentjen Ananın meyhanesine getirdi, pek sorma gereği de duymadan Eiffel Kulesi'nin altındaki tahta duvara tutturdu.

Fakat Frau Hentjen o gün Geyring'ten ötürü çıkıştı diye hâlâ dargındı, afişlerini gitsin de izin verilen yerlere yapıştırsın diye büfeden seslendi; burada onun sözü geçerdi. Hadiseyi çoktan aklından çıkaran ve ancak kadının alıngan yüzüyle sürekli yeniden hatırlayan Esch emrine itaat etmek ister gibi davrandı. Böyle boyun eğilmesi Hentjen Ananın gardını düşürdü;

azarlamalarını sürdürerek, afişe bakmak için büfenin arkasından çıktı. Sıra sıra kadın adlarını okuyunca içi acıma ve tiksintiyle doldu: Bu kadınlara iğrenç erkeklerin bakışları altında itişip kakışmak zorunda kalmayı yakıştırıyor, aynı zamanda da onlara acıyordu. Bütün bunların müsebbibi Esch, gözüne bir kadın ordusunun ortasındaki paşa gibi görünüyor, bu da bambaşka bir kötülüktür sanıyordu, hatta alçaklıktı, hem de öyle büyük bir alçaklık ki Esch yaptığı işle küçük ve küçümsenecek arzu ve kötülükleriyle orada oturan sair adamların hepsinden başka, hatta neredeyse daha yüce bir mevkide duruyordu. Adamın kısa diken diken saçları, saçlarının koyu rengi, kızıla çalan sarımtırak teni, uf, içine korku salıyordu, yok, afişleriyle birlikte bu adama burada daha ne kadar tahammül edebilir, bilmiyordu, adam, bileğini tutunca korktu: Şimdi de ona sarkıntılık edecek, afişteki bütün o kadın isimlerine onunkini de katmak için onu savunmasız bırakacak gibi görünmüyor muydu? Böyle bir şey olmayıp da Esch onun itaatkârca uzattığı parmağını ad ad gezdirmekle yetinince neredeyse hüsrana uğradı: Bu sırada, "Rusya, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Belçika, İtalya, Avusturya, Bohemya," diye yüksek sesle okuyordu, kulağa cömert ve tehlikesiz gelince Frau Hentjen sakinleşti. "Fakat birtakım eksikler var, mesela İsviçre ve Lüksemburg," dedi. Fakat sonra kadın adları afişine kötü bir koku yayarmış gibi arkasını döndü: "Şu karılarla uğraşmanız yok mu!" Esch, Martin'in sözleriyle yanıt verdi, herkes Tanrı'nın yerleştirdiği yerde dururdu, üstelik kadın güreşçilerle münasebet kendisinin değil Teltscher'in görevi olacaktı; kendisinin tek ilgilendiği, idari işlerdi.

Teltscher Köln'e gelip Esch'in seçtiği kadınların Oppenheimer'in bürosuna girmelerini istedi. Bütün kuşluk vakti görev başında bulundu, içlerinden pek çoğunu en başından eledi, kalanları da ilk derslerini verip gösterilere uygunlar mı sınamak için Alhambra'ya çağırdı.

İşler neşeli bir hal aldı: Teltscher jarseleri yanında getirmişti, Esch notlarına bakıp gelenleri tespit ettikten sonra Herr Teltini kadınları giyinme odalarına girip jarseleri giymeye davet etti. Çoğu bunu yapmaktan çekiniyor, alışılmadık kostümün içinde önce öbürlerini görmek istiyordu. Fakat onlar giyinme odasından çıplak, kasıla kasıla çıkınca gülmeden edemediler. Bira bahçesine çıkan kapılar ardına kadar açıktı; ağaçların yeşili içeri neşeyle bakıyor, bir esinti geldi mi sıcak sabah güneşi salonda hissediliyordu. Kapılarda kimler yoktu ki, bina sahipleri, lokantanın aşçı kadınları; Teltscher grekoromen güreş müsabakasının kurallarını yere serili yumuşak kahverengi minderde göstermek için sahneye tırmandı. Sonra deneme için birkaçını çağırdı, kızlardan hiçbiri istemedi; kıkırdaşarak birbirlerini dürtüyor, kâh birini kâh ötekini öne itiyor, itilen de ayak direyip kümenin içine geri dönüp sığışıyordu. İçlerinden ikisi sonunda karar verdiler; bununla birlikte Teltscher ilk hareketleri göstermeye koyulunca yalnız gülüp kollarını sarkıttılar, birbirlerine dokunmaya cesaret edemediler. Teltscher başka bir hanımı çağırdı, fakat oyun yinelenince Esch'e isimleri tekrar yüksek sesle okutup şakacı yorumlarla cesur ve pervasız bir hava yaratmaya çalıştı. Fransızca bir ad mı okundu, Galya cesaretini övüyor, "Fransa'nın gururunu" sahneye rica ediyordu, "Polonya devi" de aşağı kalmıyordu, kısacası hanımları seyirciye nasıl şeref veren, yüreklendirici sözlerle tanıtacağını şimdiden gösteriyordu. Kimileri bu kez sahneye çıkarken kimileri de ciyak ciyak sesleriyle, her şeye rağmen bunun kendilerine göre olmadığını ve tekrar giyinmeyi arzuladıklarını söyleyince Teltscher üzgünlük ifadeleriyle ve komik bir çaresizlikle karşılık verdi. Elbette keyifsizlikler de yaşanmadı değildi: Esch, Ruzena Hruska adını bağırıp da Teltscher, "Gel yukarı, ey Bohemya aslanı," diye cevap verince, henüz soyunmamış şişman ve sünger gibi bir kadın sahneye ilerledi ve halkının sert şakıma tonuyla bağırdı, üç kuruş para için kimse kendisiyle alay edemezdi: "Üç beş terese alay

ettirmemek için ne paraları elimin tersiyle ittim," diye Teltscher'e bağırdı, beriki durumu kurtarmak için şaka yollu bir söz aranırken de kadın şemsiyesini fırlatmak ister gibi havaya kaldırdı. Fakat sonra sesi kesildi; yumuşak ve yuvarlak omuzları seğirmeye başladı, ağladığı görülüyordu. Arkasını dönüp ürkmüş kızların suskun sırasının içinden yürürken gözleri, elinde listeler, bir masada oturan Esch'e ilişti; ona doğru eğilip tısladı: "Sizi gidi, kötü arkadaşmışsınız, beni buraya rezil etmeye getirmişsiniz." Sonra ağlaya ağlaya dışarı çıktı. Teltscher bu arada çok geçmeden durumu kotarmıştı, yaşanan olayın hayırlı bir tarafı da oldu: Kızlar deminki rahatlıklarından utanır gibi artık ciddi çalışmaya hazırdılar; Teltscher hepsini bol keseden övdü, biraz sonra vahşi Çek'i unutmuşlardı bile. Esch bile kötü bir arkadaş olduğunu kabullenmesine rağmen kadının sitemlerini aklına getirmiyordu, kötüydü ama Martin'i serbest bıraktırmayı sağlayacağı için müsterihti de. Bu düşüncelerle eve gitti.

Frau Hentjen dikkatle burnunu sümkürüp mendildeki sonuca baktı. Esch vahşi Çek'le yaşanan olayı, belki de kabahat işlediği bilinciyle anlatmış, Frau Hentjen de üstüne çöreklenmiş, o hayran olunası kadın, gözlerini oysa, Esch'e müstahak olacağını söylemişti. Böyle kadınlarla düşüp kalkmanın sonu işte buydu. Hiç mi haysiyeti yoktu. Esch'in para kazanma fırsatı tanıdığı için memnun olması gereken biriydi. Evet, işte karşılığıydı. Ama Çek kadının hakkı vardı, erkeklere böyle davranmak şarttı; daha iyisini hak etmiyorlardı. Birkaç zavallı kadın jarse giyip sahnede saç saça baş başa girdi diye sevinmekmiş! Ne yapsalar sineye çektikleri erkekler yok mu, onlardan on kat daha iyiydiler. Ve iğneleyerek ekledi: "Şu puroyu kaldırın artık." Esch son derece saygılı, hiç ses çıkarmadı, çıkarmayışı yalnız gülünç bir para karşılığı gayet bol kepçe bir öğle yemeği verilmesinden değildi, ona günahkâr ve sefih yaşamını hak ettiği yere koyma hakkı da tanındığındandı. Durumu fenaydı; güreş müsabakası girişimine ayırdığı üç yüz marktan

kala kala iki yüz elli mark kalmıştı, daha ilk günün kârından payını alması gerekirken ne yöne savrulduğunu bile bilmiyordu. Ilona uğruna üstlendiğini aslında hatırlamasa bile, hatırlamadığı fedakârlığı felakete dönsün istemiyorsa geçinebileceği bir uğraşa muhtaçtı; meseleyi açmasına açardı ama kibri engel oluyordu, çünkü Hentjen Ana en parlak kariyerin bile perişanlıkla başlayarak geliştiğini göremiyordu. Onun için de yalnız, "Güreş müsabakaları bıçak fırlatmaya yeğdir," dedi. Frau Hentjen, Esch'in avucundaki bıçağa baktı; ne söylediğini anlamamıştı gerçi ama hoşuna gitmemişti. Bu yüzden de, "Belki," diye cevap vermekle yetindi. Tabağına eğilen Esch, "Et leziz," dedi, kadın da bir uzman vakarıyla yanıtladı: "Fileto." – "Zavallı Martin'e verdikleri zıkkım…" Frau Hentjen, "Et yalnız pazarları…" deyip hafiften sevinçle ekledi: "Yoksa hep lahana, evet." Martin'in uğurlarında lahanaya tenezzül ettikleri kimlerdi? Kendini kimlere feda ediyordu? Martin'in kendisi bundan haberdar mıydı? Martin şehitti, şehitliğiniyse kısmen neşe veren kısmen sinir bozucu bir meslek diye görüyordu; buna rağmen terbiyeli adamdı. Frau Hentjen, "Laf dinlemeyen sonucuna katlanır," dedi. Esch cevap vermedi. Martin'in belki başka kimsenin bilmediği bir sırrı vardı; şehit dediklerinin daima bir kanaat, sahip oldukları ve ne yapacaklarını vazeden bir bilgi uğrunda ıstırap çekmeleri lazımdır. Şehitler terbiyelidir. Frau Hentjen açıkladı: "Sebebi anarşist gazeteler." Esch katıldı: "Evet, tam bir pislik çetesi, şimdi de yolda bırakıyorlar onu." Şüphe yoktu, sosyalist gazetelerle Martin bile dalga geçerdi, oysa sosyalist kanaatleri temsil edip ilerletmek onların vazifesi sayılmalıydı. Peki, Martin'de sosyalizm kanaati var mıydı, yok muydu? Esch, Martin'in kendisinden bir şeyler saklamasına sinirlendi. Hakikate sahip olan diğerlerini kurtarabilir; Hıristiyan şehitler de bu işi böyle yapmışlardır. Eğitimiyle gurur duyduğu için de, "Roma çağında da güreş müsabakaları olmuştur, ama aslanlarla. Ne kan akmış. Trier taraflarında böyle bir sirk var," dedi. Frau Hentjen

merakla, "E?" dedi. Fakat cevap gelmeyince devam etti: "Siz de başlayacaksınız galiba, he?" Esch suskun suskun başını salladı. Martin, kanaati ve iyice bilgisi olmadan, kimseye de minnet etmeden fedakârlıkta bulunup lahana zıkkımlanıyorsa herhalde sırf fedakârlık olsun diye yapıyordur. Belki önce kendini feda etmek lazımdı ki -Mannheim'daki şu aptal nasıl diyordu?- kurtuluş nimeti tadılabilsin. Ama o zaman belki Ilona'nın bıçaklara ihtiyacı da salt fedakârlık uğrunaydı; buna kim karar verebilirdi ki, nitekim Esch, "Benim hiç istediğim yok. Belki de tüm bu güreş müsabakaları ahmaklıktan ibarettir," dedi. Evet, dedi Hentjen Ana, öyleydiler. İşte, Hentjen Ana karşısında, insanın esenlik duyduğu o saygıyla dolu ihtiram kaplamıştı içini yine.

İçerisi yemek ve tütün dumanı, aradan da tatlı tatlı şarap kokuyordu. Hentjen Ana haklıydı; kadınlara müstehaktı. Ilona'nın Korn'u alışı da bundandı. Şu kurnaz kötürüm gerçekten de bir şeyler biliyorsa kimseye koklatmıyor, kimseye pay vermiyordu. Üç bacağı üstünde neşeyle it gibi koşturuyor, köşe bucak fırıl fırıl gezip hapse giriyor; ama kötek nasıl ite zarar vermezse hapis de ona vermez. Dalgın dalgın, "Belki de kötek yemekten, kendilerini feda etmekten hoşlanıyorlardır…" dedi. Hentjen Ana merakla, "Kime?" diye sordu, "Kime, karılara mı?" Esch düşündü. "Evet, hepsine…" Hentjen Ana tatmin olmuştu: "Size bir parça daha et getireyim mi?" Mutfağa gitti. Esch Çek kadına üzülmüştü; ne kadar da içli ağlamıştı. Fakat Hentjen Ananın burada da hakkı vardı galiba; Hruska'ya da müstehaktı. Frau Hentjen tabakla geri dönünce bir de cabasını koydu: "Şu Çek yok mu, o da kendine bıçak fırlatanı bulacaktır." Hentjen Ana, "Bak hele," dedi. "Küçük şeytan," diyen Esch kastettiği Martin mi yoksa Çek mi kendi de bilmiyordu. Hentjen Ana ise bir tek Çek'i kastetmişti, sivri diliyle de yapıştırdı: "O kadar üzüldüyseniz teselli edebilirsiniz… hadi, gitseniz ya yanına."

Esch hiç cevap vermedi; iyi yemek yemişti, o yüzden ses çıkarmadan gazetesini aldı, güreş müsabakası duyuruları yer almaya başladığından beri okumayı en önemsediği kısma dönen ilan sayfalarını etüde başladı. Gelgelelim ruhunun adil muhasebesi Frau Hentjen'in de hesabı olsun istiyordu: Yapılan iyilikleri bile elinin tersiyle iten Ilona'dan daha mı az hakkı vardı sanki? Gözü St. Goar'daki bir şarap mezadı ilanına takılı kaldı, Hentjen Anaya şarabını nereden tedarik ettiğini sordu. Kadın Köln'deki bir şarapçının adını verdi; Esch burun büktü: "Demek parayı onların kucağına atıyorsunuz! Bunca zamandır bana niye sormadınız? Her taraf benim temiz Nentwig beyciğimin sirkecisi gibidir demiyorum ama iddiaya girerim, çok fazla para ödüyorsunuzdur." Kadın incinmiş bir tavır takındı: Bir başına kalmış âciz bir kadının nelere göğüs germesi lazımdı. Esch, St. Goar'a gidip onun adına şarap almayı teklif etti. Kadın, "Masrafa yazık," dedi. Esch ise hırslandı: Masrafları fiyattan karşılamak kolaydı, kalite uygunsa daha ucuz bir şarapla karıştırılabilirdi; kendisi bu işten anlardı. Hem masrafları önemsediği yoktu; Ren'in yukarılarına gezinti -aklına Lohberg'in tabiat neşesiyle ilgili aptal zırvaları geldi- daima eğlenceli olurdu, ayrıca masrafları ancak iş fiilî kazançla biterse karşılaması gerekecekti. Hentjen Ana işkillenerek, "Herhalde şu Çek'i alacaksınız yanınıza?" dedi. Fikir Esch'e çekici gelmedi denemezdi; bununla birlikte yüksek sesle ve hiddetlenerek reddetti; Hentjen Ana emin olsun, isterse de bizzat gelsindi, zaten daha geçenlerde yine tabiatın sefasını sürme niyetini dillendirmişti – al sana, bir taşla iki kuş, diye ekledi Esch hırçınlıkla. Kadın, yüzüne baktı, sarı, boz tenini görünce donakalarak yanından bir adım geri attı: "Ya meyhanede kim kalacak?.. Yok, olmaz."

Eh, Esch de pek önemsememişti zaten; maddi durumu şu an iki kişilik gezmeye zaten elvermezdi, onun için bundan bahsetmeyi kesti, Hentjen Ana da tekrar güven kazandı. Gazeteyi aldı, mezadın yapılmasına daha iki hafta olduğunu görünce

rahatlayıp düşünebileceğini söyledi. Kuru kuru, evet, düşünsündü, diyen Esch kalktı. Teltscher'in prova yaptığı Alhambra'ya gitmesi lazımdı. Çek'in hizmetçilik ettiği mekânın bulunduğu yoldan gitti. Ama pedala basıp transit geçti.

Tam Müdür Gernerth de gelmişti, nakliyecilikteki uzmanlığıyla tam bu işin adamı olup içinde çalışma dürtüsü duyan Esch ise Ren Nehri'nden taşınan ekipmanı sormak için her gün limana gidiyordu. Yola belki de sırf depolara bakarak Mittelrhein'dan vakitsiz istifasının verdiği pişmanlığın tadını çıkarmak ve şarap depolarına bakarak Nentwig'in varlığını bedeninde yine acı veren bir diken gibi hissedebilmek için katlansa da tüm bunları görüp yaşamaktan hoşlanmıyor değildi, çünkü fedakârlığının Martin'inkiyle boy ölçüşebileceğini getiriyordu gözlerinin önüne. Ilona'nın da Köln'e gelmeyip Korn'un yanında kalışı döngüye oturuyordu, yücelerden gelen bir yazgı gibiydi. Fakat sakın Esch'in ıstırapperest biri olduğu düşünülmesindi. Sakın, asla! Kendi kendine konuşurken Ilona'ya orospu, hatta pis orospu, Teltscher'e de kavat ve canavar katil demekten çekinmezdi. Hele o cani Nentwig'e üst üste istiflenmiş şarap fıçıları arasında bir rastlasa, evet, bir rastlasa çiğ çiğ yerdi. Fakat sonra Mittelrhein'ın uzunlamasına yerleştirilmiş depolarının yanından geçti, ardından nefret ettiği şirket levhasını görünce o ufacık pis caniler takımının üstünde zarif ve kocaman bir şekil belirdi, insan demeye dilin varmayacağı pek terbiyeli birinin şekliydi, uzaklara, yükseklere kayıyordu, yine de üst caninin şekliydi, akıl almaz ve tehditkâr bir biçimde Bertrand'ın resmi yükseldi, bu şirketin domuz başkanının, Martin'i hapse sokturan yumuşak arkadaşın resmi. İşte bu büyütülmüş, aslında akıl almaz şekildi ki daha küçükleri iki tefecinin şeklini içine alırmış gibi görünüyor, kimi zaman da öyle oluyordu ki dünyanın ufak tefek tüm canilerini yok etmek için sırf şu deccale rastlanmasına mecbur kalınıyordu.

Elbette tüm bunların hiç ırgalamayacağı kimseler de olabilirdi, insanın daha çetin kaygıları vardı; limanda parası ödenmeden boş boş dolanmak yeterince berbattı zaten. Adamakıllı işi olmayanı öldüreceksin. Aslında Hentjen Ana da aynını söylemeliydi, böyle bir tehdidi tasavvur etmek tuhaf bir hoşluk veriyordu. Evet, galiba en akıllıcası böyle bir üst caninin gelip adamın canına kısa yoldan kıyması olurdu. Esch rıhtım boyu avare avare dolanıp da karşısına gene Mittelrhein Armatörlük A. Ş.'nin tabelası çıkınca yüksek ve anlaşılır bir sesle, "Ya o ya ben," dedi.

Artık şilebin yanına gelmiş, ekipmanın indirilmesine nezaret ediyordu. Teltscher'in pespembe Oppenheimer'le yaklaştığını gördü: İkisi adeta etapları aşa aşa geliyorlardı, çünkü habire duruyor, sık sık da düğmelerini veya ceket yakasının kıvrımlarını tutuyorlardı, Esch, acaba bu kadar acil konuşmaları gereken nedir, merak etti. Yeterince yaklaştıklarında Teltscher'in, "Size söylemiş olayım, Oppenheimer, hiç bana göre iş değil – göreceksiniz, Ilona'yı yanıma getirteceğim, altı aya New York'ta bir numara çevirmezsem ben de ne olayım," dediğini duydu. Bak sen, demek Teltscher, Ilona'dan hâlâ vazgeçmemişti. Ama dur, işler bir yoluna konsun, konuşması değişecektir. Esch'in ölüm hevesi kaçmıştı. İkisine homurdandı, burada ne arıyorlardı, daha önce hiç yükleme işi yönetmedi mi, bir şeyler mi aşıracak sanıyorlardı, yoksa beyefendiler onu denetlemeyi mi arzu etmişlerdi? Zaten kendisininki şöyle dursun, başkalarının parasını bu işe yatırdığına bin pişmandı. Handiyse bir ay olmuştu, bu ne idiği belirsiz iş için bedava çalışıyor, neyi varsa veriyordu, peki niye? Çünkü kendisi savuşmak isteyen Herr Teltscher diye biri dalgınlığına getirmişti. Öfkeye kapılıp Herr Oppenheimer'in Yahudi sesini beceriksizce taklide başladı. "Antisemitist denir buna," dedi Herr Oppenheimer, Teltscher ise nakliye şefi beyimizin yarından sonraki ilk kasa hesabının ardından keyfinin yerine geleceğini söyledi. Kendi keyfi yerinde olup Esch'e takılmak istediğinden eşyaların yüklendiği arabanın

etrafını dolandı, dolanırken de tek tek saydı, sonra atların yanına gitti, hayvanlara uzatmak için cebinden şeker çıkardı. Öfkelenip gücenerek iki Yahudi'ye sırtını dönen ve sandıkları not alan Esch, Teltscher'e yandan bakıp iyi huyluluğuna şaşırdı; aslında buna inanası yoktu, neredeyse hayvanların başlarını sallayarak hediyeyi reddetmelerini bekledi. Gelgelelim attılar işte, sevecen ve yumuşak ağızlarıyla şekeri Teltscher'in avucundan alınca Esch sinirlendi: Onlara hiç yoksa bir parça ekmek uzatmak kendi aklına da gelebilirdi; elbette yükleme bitince iki atın da sağrısına orta yollu bir şaplak atmaktan başka çare kalmamıştı. O işi Esch halletti, sonra hepsi birden sandıkların üstüne oturarak arabayla şehre döndü. Oppenheimer Ren Köprüsü'nde vedalaştı; Teltscher ile Esch ise Hentjen Anaya uğramak için devam ettiler.

Teltscher meyhaneye birkaç kez gelmişti, şimdi de sanki gediklisiymiş gibi havalara giriyordu. Esch kabahatinin farkındaydı, çünkü Hentjen Ananın mekânına... daha iyi bir şeyler yerine böyle ayaktakımı getiriyordu. Herifi arabadan atsa ne iyi olurdu. Tam Yehuda, Martin'in yerine oturmuş, daha iyi, kibar, pek terbiyeli insanlar olduğundan haberi yok, Martin'in böyle bir bıçak fırlatıcısının yüzüne tükürmeyecek bir adamın eliyle devrildiğinden haberi yok. Şu üçkâğıtçıya, şu kavata bakın hele, Martin'in hak ettiği zafere oynuyor. Hokkabaz mahareti! Cansız nesnelerle hokkabazlık et, işe yaramaz yalan dolan hep.

Varmışlardı. Arabadan ilk Teltscher indi. Esch arkasından bağırdı: "E, yükleri kim indirecek? Kontrol ve casusluk işinize geliyor, gerçek çalışma olunca kaytarıyorsunuz." – "Karnım aç," diye geçiştiren Teltscher mekânın kapısını ittirdi. Şu Yahudi'ye laf yetiştirilmiyordu; Esch omuz silkerek peşine düştü. Bu tür müşterilerin sorumluluğunu atmak için de bir şaka yaptı: "Size kibar bir müşteri getiriyorum, Hentjen Ana, evet, daha iyisi gelmez." Fakat birdenbire her şeyden razı olmuştu:

Teltscher, Martin'in yerine mi, Martin, Nentwig'in yerine mi oturmuş: Bilmek ne mümkündü, yine de bir tarafından sorun yoktu. Bir tarafından mesele insan olmaktan çıkıyordu, insanların hepsi birdi, biri diğeriyle karışınca, biri öbürünün yerine oturunca ziyanı olmuyordu – yok, dünya artık iyi ve kötü insanlara göre değil, bilmem hangi iyi ve kötü güçlere göre düzene konacaktı. Teltscher'den tarafa zehir gibi bakışlar attı, çatal bıçakla hokkabazlıklar yapıyor, şimdi de Frau Hentjen'in korsajından bıçak çıkaracağını duyuruyordu. Kadın ciyaklayarak geri çekildi, gelgelelim Teltscher baş ve işaret parmakları arasında bıçağı takdim etmişti bile: "Hiç oldu mu, Hentjen Ana, korsajınızda taşıdığınız şeye bak!" Sonra kadını hipnotize etmeye kalktıysa da kadın o an tepki vermeyi kesti. İşi tadında bırakmak lazımdı; Esch, Teltscher'e çıkıştı: "Beyefendi, sizin yeriniz hapis." Teltscher, "Demeyin yahu," dedi. Esch homurdandı. "Hipnoz kanunen yasaktır." – "İlginç adam," diyen Teltscher çenesiyle Esch'i göstermek suretiyle Frau Hentjen'i de bu ilginç adamla dalga geçmeye çağırıyordu; fakat kadın korkuyu daha üstünden atamamış, kaskatı parmaklarla saçını kurcalıyordu. Esch kurtarma aksiyonunun başarısını fark etti, memnun olmuştu. Evet, bir kişiyi, şu Nentwig'i koyuverip gitmişti, böyle bir şey ikinci kez olmayacaktı; mesele her ne kadar kişinin kendisi olmasa da, biri öbürüyle karışıp bu herifleri birbirinden ayırıp seçmenin imkânı kalmasa da; haksızlık failden bağımsız ortada durmaktadır ve kefareti ödenecek olan da bir tek, haksızlıktır.

Teltscher'le daha sonra Alhambra'ya giderken hafiflemişti. Yeni bir bilgiye erişmişti. Teltscher'e neredeyse üzülecekti. Bertrand'a da. Hatta Nentwig'e bile.

Gernerth'ten birlikte çalışması dikkate alınarak aylık yüz mark kâr payı garantisi koparmıştı -yoksa neyle geçinecekti?- ama daha açılış akşamı payına yedi mark düştü. Böyle devam ederse

yatırdığı para bir ay sonra ikiye katlanacaktı. Frau Hentjen'i açılış gösterisine getirmek mümkün olmamıştı, Esch de öğle yemeğinde dünkü başarıyı heyecanla anlattı. Teltscher'in jarselerden birini makasla kesip gevşekçe diktirdiği için güreş sırasında jarsenin gerçekten de yusyuvarlak gerildiği yerden patlayışı ve bu hadisenin her akşam yinelenecek oluşuyla ilgili noktaya, hatta denebilir ki zirve noktasına vardığında, işte buna, konuşacak yerde ancak elini sallayabilecek kadar çok gülesi gelince Frau Hentjen ayağa kalkıp bu kadarının yettiğini söyledi. Terbiyelidir sandığı, eskiden namuslu bir meslekle iştigal eden birisinin bu denli alçalabilmesi inanılır şey değildi. Mutfağa çekildi.

Apışıp kalan Esch, gülmekten hâlâ yaş gelen gözlerini kuruladı. Gönlünün bir köşesinde vicdan azabı çekiyor, o köşede Hentjen Ana haklı çıkıyordu; sahnede patlayan jarseler bu sahnede atılmasına artık müsaade olmayan bıçaklarla belli belirsiz akrabaydı; bununla birlikte Hentjen Ananın bundan muhakkak ki haberi filan yoktu, aslında öfkesi anlaşılmazdı. Esch onu pek sayar, aptal Lohberg gibi hiç sövesi gelmezdi, ama Lohberg olsa Hentjen Ana kesin daha iyi anlaşırdı, ne yapalım ki kendisi Lohberg kadar zarif değildi. Acaba Lohberg'le benzerliği var mı diye Herr Hentjen'in etajerin üstündeki resmine baktı, yeterince uzun bakınca rahmetli meyhaneci ile Mannheimlı purocunun yüzleri gerçekten de birbirine karıştı. Evet, nereye bakılsa birinin öbürüyle karıştığı, ölünün diriden bile seçilemediği görülüyordu. Kimse olduğunu sandığı şey değildir: Kişi iki ayağı üstünde sağlam duran, yedi marklık kâr payını cebine indiren, kendini istediği yere taşıyan biri olduğunu sanır; gerçekteyse bir bu yerde, bir o yerde durur ve kendisini feda etse bile feda eden kendisi olmamıştır. İşlerin böyle olmadığının, böyle olamayacağının delilini getirmesi için dizginlenemez bir hırs sardı içini, başka kimseye ispatlayamasa da en azından içerideki kadına göstermesi lazımdı, kendisini ne Herr Lohberg ne Herr Hentjen'le karıştırmasındı. Hiç

duraksamadan mutfağa geçip Frau Hentjen'in gelecek cuma St. Goar'daki şarap mezadını unutmamasını söyledi. Frau Hentjen ocaktan, "Yeterince refakatçi bulacaksınızdır," diye yanıtladı. Karşı çıkması Esch'i kışkırttı. Bu insan ne istiyordu ondan? Ona yalnız talimat verdiği ve işitmek istediği sözleri mi söyleyecekti yani? Herkesin el atabildiği müzik otomatı geliverdi aklına. Fakat kadın ona da katlanamıyordu. Mutfak hizmetçisi olmayaydı, varlığına ikna olsun diye şu kadını daha ocak başında durduğu yerde ele geçirmeye hiç hayır demezdi. Hal böyle olunca, "Ben her şeyi ayarladım: Trenle Bacharach'a kadar gideceğiz, oradan da gemiyle St. Goar'a. On birde varmış oluruz, müzayedeye de yetişiriz. Öğleden sonra Lorelei'a çıkarız," demekle yetindi. Kadın bu kararın kesinliği karşısında biraz donuklaştı, buna rağmen sesine alaycı bir ton katmaya uğraştı: "Büyük planlar, Herr Esch." Esch'in kendine güveni gelmişti: "Daha başlangıç, Hentjen Ana; önümüzdeki haftaya kadar yüz markımı öyle veya böyle kazanmış olacağım." Kendi kendine ıslık çalıp mutfaktan çıktı.

Dışarıda yanında getirdiği gazetelere göz gezdirip açılış gösterisiyle ilgili haberleri kırmızı kurşunkalemle çizdi. *Volkswacht* gazetesinde hiç haber olmayışına sinirlendi. Bir parti yoldaşını, kendini feda etmiş bir dostu hapislerde çürütmeye gelince onu yapabiliyorlardı. Ama beş para etmez bir habere gelince yoktular. Aslında buraya da düzen getirmek lazımdı. İçinde bunu yapacak gücü hissetti, iyimserdi, her şeyin acılar içinde sarmalandığı, dost ile düşmanın amansızca, fakat mücadelesiz iç içe beklediği kaosa nüfuz edip onu dağıtmayı başarabilirdi.

Arada salonda dolaşırken bir de ne görsün, korkudan ödü patladı, evet aklına "kalbinden bıçaklanma" sözü geldi, Nentwig'i görmüştü. Yanında dört kişiyle birlikte bir masada oturuyordu, jarsesinin üstüne bornoz geçirmiş güreşçilerden biri yanlarındaydı. Bornoz aralıktı, Nentwig ise yuvarlak

ellerini kurnazca oynatarak aralığı genişletmekle meşguldü. Esch başını çevirip oradan geçtiyse de kız seslenince dönmek zorunda kaldı: "Merhaba, Herr Esch, sizin burada ne işiniz var?" diyen Nentwig'i işitti. Duraksadı; bir tek kısaca, "İyi akşamlar," dedi, ne var ki Nentwig baştan savıldığını anlamayıp ona kadeh kaldırdı, kız da, "Yerimi size vereyim, Herr Esch, zaten sahneye gitmem gerek," dedi. Epey içmiş olan Nentwig, Esch'in elini tutmuş bekliyor, ona da bir kadeh doldururken şefkatli ve ağlamaklı gözlerle bakıyordu: "Bu kadarına pes vallahi, hiç ummadık bir sürpriz." Esch de sahneye gitmesi gerektiğini söyledi, elini bırakmayan Nentwig kendini tutamayarak güldü: "Demek sahneye hanımların yanına, ben de gelirim, ben de." Esch iş icabı burada olduğunu anlatmaya çalıştı. Nentwig sonunda anladı: "Öyle mi, burada mı çalışıyorsunuz? İş iyi mi?" Esch'in kendine duyduğu güven evet cevabı vermesine müsaade etmiyordu; hayır, burada çalışmıyordu, iş ortağıydı. Nentwig, "Bak hele, hele bak," diye hayrete kapıldı, "iş çeviriyor, güzel işmiş, epey güzel işmiş," tıklım tıklım salona baktı, "Nentwig diye iyi ve eski bir dostu olduğunu da unutmuş, böyle işlere ortaklıktan hep hoşlanırım oysa." Tam olarak ayıldı: "Şarap sevkiyatları ne âlemde, Esch?" Esch, meyhane tarafıyla alakası olmadığını açıkladı; o, salon sahibinin işiydi. "Anladım, ama diğer her şeye…" Nentwig salonu ve sahneyi kuşatan geniş bir hareket yaptı, "… siz bakıyorsunuz? Hadi, hiç olmadı bir kadeh için." Esch, onunla kadeh tokuşturmadan edemedi, yanındakilerle de el sıkışıp içmek zorunda kaldı. Nentwig'in kurnazlık edip arkadan birine adını çağırtmasına rağmen ona karşı yükümlülük duyduğu nefreti ortaya koyamıyordu. Vekilin kabahatini tekrar gözünde canlandırmaya çalıştı, başaramadı; bilançolarda bir haltlar karıştırmıştı, fena haltlar, Esch salonda bulunan polis memuruna bakmak için biraz boynunu uzattı. Fakat iş öylesine tuhaf şekilde akıl almaz bir hal almış, konturlarını öylesine kaybetmişti ki Esch niyetinin manasızlığının derhal farkına vardı, biraz beceriksizce ve mahcup, şarap

kadehine uzandı. Bu arada Nentwig iyi kalpli, eski muhasebecisine bulanık gözlerle baktı, o an Esch'e bu bulanık bakışla tüm bu değirmi çehre kayıtsızlığa karışmak ister gibi geldi. Ah şu sirkeci, hain herif onu hesap yanlışı yapmakla suçlamış, ekmeğinden etmek istemişti, hâlâ da hainliği bırakmıyordu. Ama artık darılamıyordu ona. Olup biten karmaşa yumağının içinden bir kol çıkar, yumruğu hançerle tehdit eder, sonra kolun Nentwig'e ait olduğu keşfedilince budalaca, neredeyse sefilce bir rastlantı halini alır. Nentwig gibisinin elinden gelen ölüme cinayet demek ne mümkün, işte Nentwig'in yargılandığı mahkeme, bir hesap yanlışının kendine has, bayağı mı bayağı intikamından başka bir şey değil, aslında ortada hesap yanlışı da yok. Hayır, bir vekili adalete teslim etmek faydasız, çünkü kol tehditkâr hançeri tutsa da mesele kolu kesmek değil, mesele hepsine veya hiç olmazsa kafaya isabet ettirmek. Esch'in içinden bir ses, "Kendini feda eden, namusludur," dedi, o da Nentwig'e aldırmamaya karar verdi. Ufak gürbüz adam yine çakırkeyifliğine dönmüştü, müzik gladyatör marşına dönüp marşın tınıları eşliğinde Teltscher önde güreşçiler marş marş, sahneye gelince, Nentwig Esch'in masasından kaybolduğunu fark etmedi.

Gernerth ise bir bardak birayla müdüriyet odasında oturmuş, Esch içeri girdiği sırada yakınıyordu: "Ne hayat ama, ne hayat…" Oppenheimer başı ve tüm vücuduyla sallana sallana volta atıyordu: "Neye kızdınız acaba?.." Gernerth'in önünde not defteri vardı: "Faizleri insanı yiyip bitiriyor. Bizim gibiler zaten ne için çalışıp yırtınır ki? Faizler için!" Dışarıda kadın bedenlerinin terli yağlarına yapılan hamleler şaklıyor, Esch, burada sırf not defteriyle hesap tuttu diye yırtınmaktan bahseden biri oluşuna öfkeleniyordu. Gernerth yakınışını sürdürdü: "Şimdi de çocuklar tatile gidecek; al sana para… nereden bulacağım?" Oppenheimer buna anlayış gösterdi: "Çocuklar nimettir, çocuklar zahmettir, müdürüm; eh, hallolur, o kadar kafa patlatmayın." Esch, uslu biri olan Gernerth'e merhamet

duydu; buna rağmen Gernerth'in çocukları tatile gidebilsinler diye şu an dışarıda bir jarsenin patlamak zorunda olduğu düşünülünce dünya işleri yine karman çorman oluyordu. Baktığın zaman Hentjen Ana iğrenmekte haklıydı, tabii onun baktığından bambaşka bir yerden bakınca. Esch de bilmiyordu; içini tiksinme ve öfkeyle dolduran belki de düzensizlikti. Dışarı çıktı; kulislerde birkaç güreşçi bekliyor, ter kokuyorlardı; Esch aralarından geçmek için arkadan kalın kollarını veya memelerini kavrayıp belden aşağısını bastırınca birkaçı şuh şuh gülmeye başladı. Sonra sahneye çıkıp jüri masasındaki zabıt kâtipliği denen görevi için yerini aldı. Teltscher, ağzında düdük, yere uzanmış, hanımlardan birinin bulunduğu köprünün altını keskin gözlerle gözlüyor, bu sırada diğer kadın, rakibinin üstünde yuvarlanıyor, görünüşte köprüyü ezmeye uğraşıyordu, elbette sadece görünüşte, çünkü altta yatan Germen kadındı, görevleri arasında utanç verici çaresizliğinden vatanseverce bir hamleyle hemencecik kurtulmak vardı. Esch danışıklı oyunu bilmesine rağmen, neredeyse yenilecek kadın ayakları üstünde tekrar dikilince içi rahatladı, Irmentraud Kroff bu kez rakibinin üstüne atılıp salonun milliyetçi çığlıkları arasında hasmını mindere serince rakibe öfkeyle birlikte merhametle doldu içi.

Frau Hentjen kalktığında hava henüz aydınlanmamıştı. Havaya bakmak için pencereyi açtı. Hareketsiz suskunluğuyla karşısında karanlık duvarlar arasındaki küçük bir kare gibi uzanan henüz kurşuni karanlığa gömülü avlunun üstünde gökyüzü aydınlık ve bulutsuzdu. Aşağıda çamaşır gününden kalma açık renk gerdeller sessizce bekleşmekteydi. Serin bir rüzgâr duvarlar arasına sıkışmış, kent kokusu taşıyordu. Mutfak hizmetçisinin odasına çıkıp kapıya vurdu; kahvaltısız da gidecek değildi ya, bir o eksikti. Sonra özenle tuvaletine başlayıp kahverengi ipeğini giydi. Esch onu almaya geldiğinde meyhanede kahvesinin karşısında somurtmuş, oturuyordu. Mızmızlanarak, "Gidelim," dedi, ne var ki koridorda

belki Esch'in de kahve isteyeceği geldi aklına; adam kahveyi mutfaktan kaptığı gibi ayaküstü höpürdetti. Güneş yollara vurmaya başlamıştı, fakat duvarların uzun gölgeleri arasında kaldırıma gelen aydınlık ışık bile ikisinin keyfini yerine getiremedi. Esch tek tük haşin talimatlar veriyordu: "Biletleri ben alırım," ve "beşinci peron," gibi. Kompartımanda yan yana suskunca oturdular; gerçi Esch, Bonn'da dışarı sarkıp gevrek çörek var mı diye sordu ve ona poğaça aldı. Kadın poğaçayı somurta somurta ve sitemkâr, mideye indirdi. Koblenz'ten sonra millet her zamanki gibi Ren manzarasını seyre dalmak için pencerelere akın edince Frau Hentjen'in içinden de aynını yapmak geldi. Esch ise yerinden kımıldamadı; civarı usanç verecek kadar biliyordu, ayrıca niyeti Frau Hentjen'e tabiatı ilk önce gemiden göstermekti. Onun bu zevki öne alışına, üstelik öğretici açıklamaları kompartımandaki yoldaşlarından temin edişine kızdı. Bu yüzden de manzarayı bölen her tünel, kaçan keyfini yerine getiriyordu, tepesi bir ara öyle attı ki kadını Ober-Wesel'de hiç tereddütsüz pencereden yanına çağırdı: "Ober-Wesel'de de görev yapmıştım…" Frau Hentjen dışarı baktı; istasyonun sunacağı kayda değer hiçbir şey yoktu. Nazikçe, "Evet, insanoğlu kuş misali," dedi. Esch'in sözü henüz bitmemişti: "Berbat işti, gene de dayandım, birkaç ay, oradaki bir kız yüzünden… Adı Hulda'ydı." Frau Hentjen'in hırçın cevabı, hemen inip ziyaretine git, oldu, kendisine aldırmasındı. Fakat Bacharach'a gelmişlerdi işte, Esch ömründe ilk kez, istasyonda bekleyip bir saat vakti olan, zevkine yola çıkmış yolcunun umarsızlığını hissetti. Programına göre kahvaltı vapurda edilmeliydi, burada bildiği lokantalardan birine girmeyi sırf mahcubiyetinden teklif etti. Ne var ki kentin apaçık kuşluk güneşinde sessiz ve iç açıcı duran dar sokaklarına adım attıklarında Hentjen Ana bağdadi evlerin birinin karşısında aniden, "Ben burada oturmak isterim, idealim budur," diye söze girdi. Onu bu denli etkileyen belki pencerelerin önündeki çiçek süsleri, belki de insanın içinde, bilinmeyen karşısında

sık sık çözülen serbestliğin verdiği nefes alışın ta kendisiydi veya belki keyifsizliği geçip gidivermişti – kısacası dünya aydınlanmıştı; şimdi ahenk içinde her şeye bakıyorlardı, hatta ne yapsınlar pek bilemedikleri harap kiliseye kadar çıktılar, gemiyi zinhar kaçırmamak için erkenden iskeleye koşturdular, daha yarım saat bekleyecek oluşlarının hiç ziyanı yoktu.

Yolculuk sırasındaysa kaç defa tartışmaya tutuştular, çünkü civarı bilenin yalnız Esch olmasına Frau Hentjen'in gururu uzun vadede izin vermiyordu. Hafızasında tanıdık adlar arandı, kolunu uzatarak kendisi de tahmin ve talimlerde bulunmaya başladı, Esch'in dürüstlüğü hiçbir hataya tahammül göstermeyince de alındı. Fakat keyfini bu bile kaçıramadı, St. Goar'a vardıklarındaysa gemiyi terk etmek zorunda kalışlarına üzüldüler, hatta ilkin neden burada karaya çıktıklarını bile bilemediler. Seyahatlerinin ticari amacına bir şekilde kayıtsızlaşmışlardı, müzayede evindeyken arzu ettikleri ucuzca çeşitlerin satışının çoktan yapıldığını öğrenmeleri onları pek ırgalamadı, hatta neredeyse omuzlarından bir yük kalkmıştı, çünkü epey uzun ipiyle baştan alıcı bir güneşi olan Goarshausen'e doğru yüzen vapura gitmeyi çok daha fazla önemsiyorlardı. Esch muntazam bir tüccarın titizliğini taslayarak müzayededede ulaşılan fiyatları not edip "başka sefere" dese de bu ticari tavrı hafiften düzenbazlıktı, sonucunda da onu bir yandan epey uygun fiyatları kasten görmezden gelmeye zorlayan, bir yandan da dikkate almadığı fiyatları listeye ezbere ekleyip Frau Hentjen'i yardımsever olmayan bakışlarla süzecek kadar içini sıkan acayip bir vicdan azabı peyda oldu.

Frau Hentjen vapurun güneşten yanmış ahşabına oturdu, bir parmağını halinden memnun, suya daldırdı, krem rengi oyalı yarım eldiveni ıslanmasın diye çok temkinliydi, ona kalsa Ren'i daha kaç kez karşıdan karşıya geçerdi, çünkü yandan vuran suya bakarken doğan tuhaf hafiflikteki baş dönmesi duygusu çok hoştu. Fakat vakit hayli ilerlemişti, sahil meyha-

nesinin bahçesindeki ağaçların altında bulunmak da iyiydi. Balık yiyip şarap içtiler, Esch purosunu içerken artırmanın gerekliliğini düşündü, ağır ve görkemli tavrıyla şuracıkta oturan Hentjen Ana da acaba böyle bir artırış beklemiyor mudur diye ciddi ciddi tarttı. Şüphe yoktu, başka kadınlara benzemiyordu, hal böyle olunca da bu güzel geziyi aslında borçlu olduğu Lohberg'den sakına sakına söz etmeye başladı, Lohberg'i bundan ötürü övüp bu geçişin ardından hakiki aşka dair vejetaryen görüşleri uygun bir şekilde takdim etti; fakat niyetinin ne olduğunu gergin gergin fark eden Frau Hentjen sohbeti kesti, kendisi de yorgunluk duymasına ve istirahate geçmeyi yeğlemesine rağmen şimdi de Lorelei'a gitmelerini söyleyen programa işaret etti. Esch çileden çıkmıştı; Lohberg gibi konuşmaya çaba gösteriyor ama takdir görmüyordu. Bu kadın için galiba hâlâ yeterince zarif değildi.

Ayağa kalkıp hesabı ödedi. Meyhanenin bahçesini arşınlarken yazlık müşterileri fark etti; aralarında şirin kadınlar, körpe kızlar vardı: Bu geçkin kadınla ne tasarladığını Esch'in aklı aniden almaz oldu, kahverengi ipek elbisesi içinde gayet vakarlı yürüse de fark etmezdi. Kızların üstünde hafif, açık renkli yazlık elbiseler vardı, kahverengi ipekse yolda çok geçmeden toza bulanmış, bakılmaz hale gelmişti. Yine de tüm bunlara bir yerde hiç itirazı yoktu; insanda vicdan diye bir şey vardı zira, zindanda güneşe hasret kalıp yavan bir kadirbilmezlik uğruna kendini feda etmiş Martin'i düşününce kendi durumu çok iyi bile sayılırdı! Güzel kızlardan biriyle çimlere uzanmak yerine Frau Hentjen'le şose yolun tozuna bulanırken bu kadının, o fedakârlığın kadrini bilmiyor oluşuna bile itirazı yoktu. Kendini feda eden namusludur. Kadının dikkatini onun fedakârlığına layığınca çekebildim mi diye düşündü, fakat sonra Lohberg'i hatırlayıp boş verdi: Zarif insan susarak acı çekerdi. Bir gün, belki vakit çok geç olunca bu kadın da farkına varacaktı. Acı verici bir dokunaklılık kapladı içini, önden ilerlerken önce ceketini, sonra yeleğini çıkardı.

Hentjen Ana yeleği kürekkemiklerine yapıştıran iki iri nemli lekeyi görünce tiksindi, orman yoluna dönüşte Esch durduğu için yetişince vücudunun hararetli kokusunu ürpererek duydu. Esch iyi niyetle, "E, Hentjen Ana?" dedi. Kadınsa katı, "Ceketinizi giyin," dedi, ama bir ana tavrıyla ekledi: "Burası serin, epey serin, üşüteceksiniz." Esch, "Yürürken hararet basıyor," diye yanıt verdi, "boynunuzdan birkaç düğmeyi açsanız ya." Kadın eski moda süslediği minik şapkalı başını iki yana salladı: Yok, istemezdi, nasıl görünürdü yoksa! Esch, "Eh, burada bizi gören olmaz," dedi, kimse görmediği için birbirleri karşısında utanma gereği duymadıkları bu aniden tespit edilen bir başınalık ve birliktelik ikisini şaşkına çevirdi. Onun, terini, karşısında adeta samimiyetle açığa vuruşunu birdenbire kadın da anlaşılır karşıladı; hâlâ tiksinti duyuyorsa da duyduğu aslında yüzeyde değildi, körelmiş ve kısılmış gibiydi, tiksinti yalnız teninin altındaydı, at gibi dişlerinden bile korkmaz olmuştu, muhatabı bir kez daha gülerek dişlerini açığa vurunca onları gayet tuhaf bir şekilde izin verilmiş utanma serbestisinin bir parçası saydı. "Haydi, neşeyle devam, Hentjen Ana, yorulmak yok, bahane aramayın." Kadın, Esch anlaşılan kendisine ayak uydurabileceğini beklemediği için alınmıştı, narin pembe şemsiyesine dayanıp biraz tıknefes, tekrar harekete geçti. Esch artık yanında duruyor, yokuşlarda yardım etmeye çalışıyordu. Kadın acaba yakışıksız bir yakınlaşma mı diye ilkin işkillenerek baktı ona, sonunda koluna ancak tereddütle girdi, fakat karşılarına yürüyüşteki biri, hatta bir çocuk bile çıksa aldığı desteği derhal bırakacak, hatta adamı ittirecekti.

Ağır ağır çıkıyorlar, nefes nefese kalıp mola verdiklerinde etraflarındakilerin gitgide farkına varmaya başlıyorlardı: Orman yolunun sıcaktan çatlamış beyazımsı toprağı, solgun yeşilleri kuru zemine saplı bitkiler, tozlu lifleriyle dar yola yatmış kökler, sıcaktan adeta nefesi kesilen ormanın ölgün kuru kokusu, yaprakları arasında cansız kara yemişlerin güz gelmiş gibi kurumaya yüz tuttuğu otsullar. Bunların adını koyamadan farkı-

na vardılar, ne var ki ilk seyir bankına ulaştıklarında vadinin önlerine serildiğini gördüler, Lorelei kayasına tırmanmalarına daha çok olmasına rağmen oturdukları gibi manzaranın tadını çıkarmak için hedefe çoktan varmışlar hissine kapıldılar; Frau Hentjen kahverengi ipek elbisesini arka tarafından özenle düzledi ki ağırlığıyla kırış kırış etmesin. Etraf rıhtımdan ve St. Goar'daki meyhanelerden gelen seslerin de vapurun köprüye dokunuşuyla çıkan tok ve boğuk tınının da işitilebileceği kadar sakindi; bu izlenimin sıradışılığı ise ikisine göre de pek iç açıcı değildi. Frau Hentjen bankın arkalığı ile yan tarafındaki oturağına kazınmış kalplere ve baş harflere bakıp Esch'e sesini bastırarak, Ober-Weselli Hulda'sıyla o da kendini burada ölümsüzleştirdi mi acaba diye sordu. Esch de şaka maksatlı isimlerini arayınca kadın vazgeçmesini söyledi: İster görünür olsun ister görünmez, bir adam nereye adımını atsa hep çirkefe bulanmış geçmişini bulurdu. Şakalarından vazgeçmek istemeyen Esch ise belki kalbinde onun adını da bulacağını söyleyip kadını adamakıllı kızdırdı; aklından neler geçiyordu öyle? Geçmişi Tanrı'ya şükür ki ak paktı, genç kızlarla bile aşık atabilirdi. Elbette ömrü boyunca durmadan kadınlarla düşüp kalkan biri bunu anlamazdı. Yapılan suçlamayla duygusu incinen Esch kendini adi ve alçak hissetti, çünkü onu aralarından bazıları belki Hentjen Ananın eline su dökmeye layık olmayacak meyhane bahçesindeki genç kızlardan daha az saymıştı. Gene karşısında kartlarını açık ve dosdoğru oynayan birinin, sağı solu, iyisi kötüsü neredeydi bilen birinin oluşu ona iyi geldi. Bir an kaba düzensizlikten dupduru ve tertibi bozulmaz şekilde sıyrılan ve hasret kaldığı, tutunmaya müsait noktanın işte burada olduğu hissine kapıldı; derken Herr Hentjen ve meyhanedeki resmini düşününce rahatsız oldu, kadının Herr Hentjen'le beraber isimlerinin iç içe geçip sarmaş dolaş olduğu baş harflerini kuşatan kalbin bir yerlere kazınmış olacağı fikri yakasını bırakmıyordu. Konuyu açmaya cesaret edemeyip baba evi neredeydi diye sormakla yetindi.

Kadın kısaca Vestfalyalı olduğunu söyledi; ötesi kimseyi ilgilendirmezdi. Saçlarına erişemeyince şapkasını çekiştirdi. Yok, birilerinin burnunu habire başkalarının hayatına sokmasına hiç katlanamıyordu, işte yalnız Esch gibileri veya herkesin arkasında pis bir geçmiş sürüklemediğini tasavvur etme kudreti olmayan benzer müşteriler böyle davranırdı. Böyle herifler bir kadına kendileri sahip olamadı mı ona hiç yoksa bir aşk hayatı ve geçmiş yakıştırmaya uğraşırlardı. Tepesi atıp Esch'ten bir parça uzaklaştı, düşünceleri hâlâ Herr Hentjen etrafında dolanan Esch ise onun çok mutsuz bir hayat geçirmiş olduğuna artık emindi. Yüzü acı, kederli bir ifade aldı. Bu evliliğe sopa zoruyla sürüklenmiş olması gayet mümkündü. Esch de kısa yollu, maksadının kötü olmadığını söyledi. Ağlayan veya gözüne başka şekillerde mutsuz görünen kadınları bedenlerine dokunarak avutmaya alışkın olduğundan elini alıp okşadı. Belki tabiattaki olağanüstü sessizlikten, belki de sırf bitkinliğindendi, kadın karşı koymadı. Fikrini söylemişti, ama ağzından çıkan son sözler bile lime lime iplik parçaları gibi dökülmüştü dudaklarından, öyle ki kendi bile anlayamamış, şimdiyse içi hepten boşalmıştı, isteksizlik veya tiksinti duymaya bile gücü yoktu. Önlerinde uzanan vadiye bakıyor, görmüyordu, nerede olduğunu bile artık bilmiyordu. Büfe ile birkaç bilindik sokak arasında yaşadığı kaç mekanik yıl büzüşe büzüşe minnacık bir noktaya döndü, sanki hep şu bilinmeyen yerde oturmuş gibi geldi. Dünya kavranması imkânsız olacak denli bilinmezdi, onu dünyaya bağlayan bir şey kalmamıştı artık, bir tek dikenli yapraklarla dolu ince dal vardı, bankın arkalığından sarkıyor, sol elinin parmakları üstünde bir aşağı bir yukarı geziniyordu. Esch kadını acaba öpse mi diye merak ediyordu, ne var ki arzu duymuyordu, zaten zarif de bulmamıştı.

Böylece suskun suskun oturdular. Güneş batıya meylediyor, yüzlerine ışıyordu, ama Hentjen Ana sıcağı da, gergin, kızarık ve tozlu teninin yanmasını da duymadı. Adeta hayali andıran yarı uyanıklık Esch'e doğru kayıp onu sarmalamak ister gibi

görünüyordu, çünkü Esch dağın vadideki genişleyip uzayan gölgelerini karşısında serin bir çekicilik diye görse de konumu değiştirmeye gene de çekiniyordu, yanında duran ve içinde iri gümüş saatinin bulunduğu yeleğe sonunda ancak tereddütle uzandı. Tren saati gelmişti, isteksiz kadın çağrısına uydu. Bayır inerken onun koluna tüm ağırlığını verdi, o da ince pembe şemsiyeyi omuzlamıştı: Yeleği ile ceketi de üstünde sallanıyordu. Kadının yürümesini kolaylaştırmak için yakası ilikli korsajının iki iliğini açtı, Hentjen Ana hiç ses etmedi, karşılarına yürüyüşteki birileri çıkınca yanından da itmedi; onları görmüyordu. Kahverengi ipek eteği şosenin tozuna sürünüyordu, Esch onu istasyonda bir banka oturtup susuzluğunu gidermek için yanından ayrılınca kadın, gelmesini bekleyerek isteksiz ve umarsız, öylece oturdu. Esch ona da bir bardak bira getirdi, emri üzerine kadın birayı içti. Yolcu treninin karanlık kompartımanında başını adamın omuzlarına dayadı. Esch, Hentjen Ana uyuyor mu, bilmiyordu, galiba kadının kendi de bilmiyordu. Başı Esch'in sert omzunda beceriksizce sağa sola yuvarlanıyordu. Kadını kendine çekme denemesine korsenin balina kemiği iskeletindeki geniş vücudu katı bir direnç gösteriyor, sallanan başındaki şapka iğneleri Esch'in yüzü için tehlike arz ediyordu. Esch hızlı bir kararla şapkayı geri itince şapka saçlarla birlikte arkaya kayarak kadına ayyaş görüntüsü verdi. Elbisesinin ipeği tozlu ve terli kokuyordu; kıvrımların arasında kalmış bulunan zarif lavanta kokusu ancak bazen alınıyordu. Sonra kadını yanağından öptü, yanak ağzından kayıp aşağı düştü, en sonunda yuvarlak ve ağır başı ellerine alıp kendine çevirdi. Kadın öpücüğe hortumlu ağzını cama dayamış bir hayvan misali kuru, etli dudaklarla karşılık verdi.

Ancak evin koridorunda dikilirlerken kadın tekrar kendine geldi. Esch'in göğsüne bir darbe indirdi, sarsaklığını henüz atamamış adımlarla büfenin ardındaki yerini ele geçirdi. Bir yere oturdu, karşısında sis içindeymiş gibi uzanan lokale baktı. Sonunda ilk masadaki Wrobek'i seçip, "İyi akşamlar, Herr Wro-

bek," dedi. Ama Esch'in takip edip lokale girdiğini görmedi, mekânı en son terk edenlerden olduğunu da fark etmedi. Esch vedalaşmak niyetiyle seslenince ilgisizce, "İyi geceler, beyler," dedi. Buna rağmen Esch'in içinde meyhaneden çıkarken tuhaf, adeta mağrur bir his vardı: Hentjen Ananın sevgilisi olmuştu.

Bir kadını bir kez öpünce gerisi de karşı konmaz ve değiştirilemez şekilde gelir. Bu iş yavaşlatılabilirse de tabiat yasasını kaldırmanın imkânı yoktur. Esch bundan haberdardı. Yine de Hentjen Anayla ilişkisinin seyrini düşleyecek durumda değildi, o yüzden de Teltscher'in ertesi gün meyhaneye giderken kendisine eşlik etmesinden rahatsız olmadı; Hentjen Anayla tekrar görüşmeleri bu sayede kolaylaşmış, daha da öte, basitleşmişti.

Teltscher yeni bir şey yumurtladı: Zenci bir kadın bulmak lazımdı, bitiş rauntlarına özel bir cazibe katardı; adını "Afrika'nın Kara Yıldızı" koyacak, iki berabere raunttan sonra Germen, Kara Yıldız'ı nihayet mağlup edecekti. Teltscher'in bu Afrika planlarını Hentjen Ananın yanında açmasından Esch biraz korktu, nitekim yanılmamıştı, çünkü Teltscher girer girmez havadisi patlattı: "Frau Hentjen, Esch bize bir zenci kadın bulacak." Kadın önce anlayamadı, Esch sahiden de siyahi bir kadını nereden buluşturacağını bilmediğini temin edince bile aklı almadı, yok, Hentjen Ananın hiç dinleyesi yoktu, kızgın bir haşinlikle silahlandı: "Ha bir eksik, ha bir fazla, onun için önemi olmasa gerek." Teltscher bundan cesaret alıp Esch'in dizine vurdu: "Tabii ki, elini sallasa ellisi böyle bir adamla kim boy ölçüşür." Esch, Herr Hentjen'in resmine bir bakış attı: İşte kendisiyle boy ölçüşmüş biri. Teltscher, "Evet, Esch böyledir işte," diye yineledi. Frau Hentjen için bu, kendi olumsuz fikrinin onaylanması demekti, Teltscher'le ittifakını genişletmeye çalıştı; Esch'in kısa dik saçlarına, altında kafa derisinin sarı sarı parladığı bu koyu renkli fırçaya baktı, bugün müttefik ihtiyacı olduğunu hissediyordu. Esch'e sırt

dönerek Teltscher'i övdü; biraz haysiyeti olan bir adamın bu karı hikâyelerini duymak dahi istemeyeceği ve Herr Esch gibilerine havale edeceği gayet anlaşılır bir şeydi. Esch hırçınlaştı, bunlar kimilerinin yırtınacağı ama herkesin halledemeyeceği işlerdi. Ayrıca Ilona'yı kendine saklamayı bile başaramamış Teltscher'i küçümsüyordu. Yavaş yavaş, yakında onu kimse kendine saklayamayacaktı. Frau Hentjen, "E, Herr Esch," dedi, "hadi bakalım, zenci bekler, elinizi çabuk tutun." Cevap verdi, evet, tutacaktı ve daha yemeğini yiyemeden kalktı ve biraz afallayan Frau Hentjen'i Teltscher'le yalnız bıraktı.

Bir süre avarelik etti. Hiç işi yoktu. Kadını Teltscher'le yalnız bırakışına kızdı, kızgınlığı da onu sonunda geri götürdü. Teltscher'e rastlaması muhtemel değildi ama emin olmak istiyordu. Meyhane boştu, mutfakta da kimseyi bulamadı. Demek Teltscher gitmişti, kendisi de oradan ayrılabilirdi, fakat Frau Hentjen'in bu saatleri hep odasında geçirdiğini biliyordu, aniden anladı, buraya bu yüzden dönmüştü. Bir an duraksadı, sonra ahşap merdiveni sessizce çıktı. Kapıyı çalmadan içeri girdi. Hentjen Ana pencere kenarında oturmuş çorap gözüyordu; onu fark etmesiyle hafif bir çığlık koparıp donakalması bir oldu. Esch doğruca üstüne yürüdü, kadını sandalyeye bastırıp dudaklarından öptü. Kadın ağır bedenini savunma ve kaçma amaçlı sağa sola atıyor, "Çıkın dışarı… Burada işiniz yok," diye boğuk sesler çıkıyordu. Asıl acı veren, gördüğü şiddettense onun Çek veya zenci bir kadının yanından gelip odasına, hem de daha erkek ayağı basmamış odasına girmesiydi. Odası için mücadele etti. Fakat adam onu sıkıca tutuyordu, sonunda kuru ve etli dudaklarıyla öpücüğüne karşılık verdi, belki de niyeti yumuşaklık göstererek onu gitmeye sevk etmekti, çünkü dişlerini sıkarak, aradan, habire, "Burada işiniz yok," diye tekrarlıyordu. En son bir tek, "Burada olmaz," diye yalvardı. İsteksiz mücadeleden yorgun düşen Esch, karşısında, saygı ve tazime layık bir kadın olduğunu hatırladı. Sahne değişimi diliyorsa, neden olmasındı? Kadını bıraktı, o da onu

kapıya ittirdi. Koridorda dururlarken Esch kısık sesle, "Nereye?" dedi. Hentjen Ana anlamadı, çünkü artık gidecek sanmıştı. Yüzüne yaklaşan Esch, bir daha, "Nereye?" diye sordu, kadın hareketsiz kalıp yanıt da vermeyince onu tekrar odaya taşımak için yeniden kavradı. Hentjen Ana odayı korumayı tek görevi sayıyordu. Çaresizce etrafına baktı, oturma odasının kapısını gördü, mekânın zarifliği aklını başına getirip edebini takınır diye aniden ümitlenip gözleriyle orayı işaret etti; Esch yolu açtı ama bir mahkûmu götürür gibi eli koltuk altlarında, arkasından gitti.

İçeri girerlerken kadın güvensiz, "Peki, artık aklınızı başınıza devşirirsiniz, Herr Esch," dedi, içeriyi karartan panjurları açmak için pencereye gidecekti. Gelgelelim Esch onu bu kez arkadan sarmalamıştı, Frau Hentjen yerinden kımıldayamıyordu. Kurtulmaya uğraşıyordu, o sıra sendeleyip fındıklara basınca az kalsın düşeceklerdi. Fındıklar ayakkabılarının altında kırıldı, Frau Hentjen nevalesini korumak için geri gitmeye çabalayıp tutunmak ve ayağını sağlam basmak için nişe yanaşırken bir an uyurgezerliğinin farkına varan biri gibi düşündü: Adamı buraya çeken kendisi olmamış mıydı? Fakat bu onu iyice çileden çıkarınca tısladı: "Siz o zenci karıya gidin… beni öbür karılar gibi tavlayamazsınız." Nişin köşesine yapıştı ama ancak perdeyi yakaladı; kornişteki tahta halkalar hafiften takırdadı, cânım perdeye zarar verme korkusuyla elini çekti, hal böyle olunca gerdek yatağının olduğu karanlık nişe ittirilmesi mümkün oldu. Esch, hâlâ arkasında durduğundan kadının serbest kalan ellerini geriye, kendine doğru çekti ki erkeklik organının uyanışını sezsin. İster bundan olsun ister gerdek yatağını görmenin onu savunmasız bir donukluğa itişi, kadın Esch'in nefes nefese ısrarı altında tavsadı. Esch, elbiselerini beceriksizce yırttığından ve tehlikeye atılanlar yine kendi çamaşırları olduğundan kadın, celladına yardımcı olan bir mücrim misali Esch'in yapamadığı yerde yardımına koştu, her şeyin tereyağından kıl çeker gibi oluşu ve yatağa devrilin-

ce Hentjen Ananın işine bakarak onu içine almak için sırtüstü yatışı Esch'in içini adeta dehşetle doldurdu. Hele de kadının hareketsiz ve sanki eski bir görevini yerine getirir, eski ve alışıldık bir yükümlülüğünü devam ettirir gibi donuk, sessiz ve isteksiz, işi oluruna bırakışı dehşetini daha da katladı. Örtünün üstünde sürekli kabulsüzlük halinde bir tek yuvarlak başı sağa sola yuvarlanıyordu. Esch, kadının açık bedeninin sıcaklığını duyarak şehvetini, onun şehvetini bastırmak için azdırdı. Kadının başını ellerinin arasına almış, içinde donup kalarak ona ait olmayan düşünceleri çekip almak ister gibi sarmalıyor, ağzı gürbüz yanaklarının ve kapalı alnının kör ve hareketsiz, hem de Martin'in kendini feda ettiği, yine de bir türlü kurtulamayan kalabalık kadar hareketsiz ve kör kalan çirkin, ağır düzlüklerini takip ediyordu. Belki Ilona da Korn'un semiz cüssesini böyle duyumsuyordu, onunkine denk bir iş tutuşu, yaptığı şeye itirazı olmayışı ve bunun hem Ilona hem de adalete ulaştıracak kurtuluş adına vuku buluşu bir anlığına mutluluk verdi. Ah, kendini yok etmek, hep daha da öksüzleşmek, kendini taşıdığın ve biriktirdiğin tüm adaletsizlikle mahvetmek, buna rağmen dudaklarını aradığın kişiyi de yok etmek, ona da ait olan zamanı, yok etmek, geçkin yanaklara yerleşmiş zamanı, zamanda yaşamış kadını yok etme arzusu, o kadını zamandan azade yeniden diriltmek, onunla birleşirken donakalıp hakkından gelmek! İşte kadının ağzı, bir hayvanın ağzını cama dayayışı gibi Esch'in aranan dudaklarına bastırılmıştı, kadının, ruhunu ele geçirmesin diye ruhunu sıktığı dişlerinin ardında esir tutuşu Esch'i küplere bindiriyordu. Kadın boğuk bir homurtuyla dudaklarını sonunda açınca daha önce hiçbir kadında tatmadığı saadeti duydu, içinde sınırsızca yayıldı, artık kendisi olmayan, bilinmeyenin elinden koparılmış, tekrar kavuşulan ana gibi bir hayat olan kadını ele geçirmeye hasretti, sınırlarını aşmış, özgürlüğü içinde gözden kaybolmuş, ortalıkta görünmeyen benliği yok ediyordu. Çünkü iyilik ve adalet isteyen kişi mutlağı istemektedir, Esch de meselenin haz olmadığının,

önemsenecek şeyin tesadüfi ve hüzünlü, hatta sefil bir vesilenin üstünde belirginleşen birleşme olduğunun ilk kez ayırdına varıyordu, mesele kendisi de zamansız olup zamanı fesheden birleşmiş bir söndürüştü, insanın yeniden doğuşunun kâinat gibi sakin oluşuydu, gelgelelim kâinat onun kendinden geçen iradesine râm olunca yine de küçülüp ona katılıyordu ki yalnızca ona mahsus olan, yani kurtuluş, yine onun olsun.

Hem zaten Hentjen Ananın sevgilisi olmak da nesiydi! Nice erkekler vardır, belirli bir kadının varlığında hayatın merkezi olduklarını söylerler. Esch ezelden beridir kendini böylesi peşin hükümlerden uzak tutabildiğini sanmıştır. Ama Frau Hentjen düşüncelerinde bazen tuhaf bir şekilde baskın çıkınca artık uzak tutamıyordu. Artık tutamıyordu. Hayatı için daha büyük ve yüce hedefleri vardı.

Neumarkt yakınlarında bir kitapçının önünde durdu. Gözleri yeşil ketene yaldızlı baskı bir özgürlük heykeli resmine ilişti; altında da "Bugün ve Yarın Amerika" başlığı vardı. Hayatında çok kitap almamıştı, şu an içeri giriyor oluşuna kendi de şaştı. Düz tezgâhları ve dört köşe kitapların güzel düzeniyle kitapçı, uzaktan purocuyu andırıyordu. Aslında laflamak için daha çok kalmak isterdi, fakat onu umursayan olmayınca kitabın parasını ödedi; işte, elinde ne yapacağını bilmediği bir paket vardı. Frau Hentjen'e mi hediye etseydi? Zerre kadar merak göstermeyeceği kesindi, gene de alımını anlaşılmaz şekilde onunla ilişkilendiren bir şeyler vardı ortada. Kararsızlık içinde camekânın önünde yine durdu. Camın ardındaki bir ipe rengârenk konuşma kılavuzu kitapları asılıydı, kapaklarında ilgili ulusların bayrakları, öğrenmeye hevesliler için şen bir yüreklendirme amacı taşır gibi dalgalanıyordu. Esch öğle yemeği için meyhaneye gitti.

Uygunsuz armağanı ortaya çıkarmaya cüret etmemek yeğdir, Esch de kitabı pencereye götürdü; yemekten sonra gazetesini

hep burada okurdu, öyleyse kitabıyla niye burada oturmasındı. Çok sürmedi, Hentjen Ana boş lokantada ona seslendi: "E, Herr Esch, sizin günün ortasında kitap okuyacak vaktiniz var tabii." O da neşeyle, "Evet," diye seslendi, "size de göstereyim." Ayağa kalkıp kitabı büfeye götürdü. Kitabı uzatınca kadın, "Bu da nesi?" dedi, Esch başıyla bakmasını işaret etti; Hentjen Ana sayfaları biraz karıştırdı, kimi resimlere daha yakından baktı ve "Güzelmiş," diyerek kitabı öylece geri verdi. Esch düş kırıklığına uğramıştı; merak duymayacağını zaten düşünmüştü, böyle bir kadın büyük ve yüce hedeflerden ne anlardı! Buna rağmen durup başka bir şey daha gelecek mi diye bekledi... fakat tek gelen Hentjen Ananın, "Bütün öğleden sonra o şeyle şuracıkta oturmayı düşünüyorsunuz galiba," demesiydi. Esch cevap verdi: "Hiçbir şey düşünmüyorum." Kitabı tek başına okumak için eve taşıdı. Yalnız göç etmeyi tasarlıyordu. Yapayalnız. Buna rağmen Amerika'yla ilgili eseri yalnız kendisi değil Hentjen Ana için de incelediğini söyleyip duruyordu.

Her gün bir parça okudu. İlkin yalnız resimlere bakmıştı, artık Amerika'yı düşününce sanki orada ağaçlar yeşil, çimler rengârenk, gök mavi değilmiş de oradaki tüm yaşam kahverengili grili fotoğrafların parlak ve zarif nüanslarında veya hafif gölgelendirilmiş karakalem çizimlerin keskin konturlarında sürdürülüyormuş gibi geliyordu. Metne daha sonra daldı. Gerçi yığınla istatistik rakamı canını sıkıyordu ama atlayamayacak kadar özenliydi, hatta pek çoğunu hafızasına kazımayı da başardı. Kitabın iddiasınca, demokratik özgürlüğün hizmetine verilmiş Amerikan polis ve yargı kurumlarına çok ilgi gösterdi, dolayısıyla orada hiçbir kötürümün ahlaksız armatörlerin emriyle zindana atılmayacağını kitap okumaktan anlayan herkes anlardı; demek Martin de yanında gelmeliydi. Esch sayfaları çevirdi, epey tuhaftı, transatlantiğin fotoğrafı New York'ta karaya yanaştığı yerde Hentjen Anayı sırtında kahverengi ipeği, ellerinin arasında ince pembe şemsiyesi,

gözleri gelen yolcuların kalabalığına doğrultulmuş küpeşteye dayanmış vaziyette gösterirken Martin değnekleriyle bir sandığa oturmuştu, etraftan İngilizce sesler işitiliyordu.

Esch de malum ya titiz olduğundan biraz tereddütten sonra, içerisini yuvası gibi benimsediği kitapçıyı tekrar ziyaret etmeye karar verdi. Yeniden para harcamaya aldırmaksızın cezbedici ve neşeli Amerikan cıvadra sancağının olduğu İngilizce konuşma kılavuzunu edinip hiç vakit kaybetmeden İngilizce kelimeleri ezberlemeye koyuldu, ipeksi ışıltılı bir fotoğrafın gri-kahverengi zarif tonlarıyla her kelimenin arkasında "özgürlük" sözü yazıyordu, sanki eskiden ne varsa ve eski dilde ne ifade edilmişse hepsi bu kelimeyle unutulmaya bırakılıp kurtarılmaktaydı. Kendi aralarında bile İngilizce konuşacaklarına karar verdi, bu amaçla Hentjeṇ Anaya da İngilizce öğretilmesi şarttı. Fakat bütün hayalperestliklere karşı adamakıllı bir küçümseyişi olduğundan bu işi boş hülyalara bırakmadı: Kâr payı büyüyor, son günlerde güreş müsabakaları ziyareti biraz düşmüşse de yaptıkları işten hiç yoksa yaklaşık iki yüz mark kazanç kalıyordu, bu kazancı da yol parası sermayesi diye ayıracaktı; böylelikle harekete geçilebilir, hapisten kaçılabilir, yeni hayata başlanabilirdi. Şu sıra bir şeyler onu sık sık katedrale itiyordu. Basamaklardan katedral meydanına bakıp da İngilizce konuşan birileri ortaya çıkınca, soluduğu ve alınlara dokunan hava, bir özgürlük esintisine benziyor, insan ılık yaz yelinde şapkasını çıkarıveriyordu. O zaman Köln'ün caddeleri bile, rahatlıkla söylenebilirdi ki daha masum bir yüze kavuşuyor, Esch caddelere teveccühle ve neredeyse bir miktar hasetlikle bakıyordu. İlkin öte yakada, büyük gölün öbür tarafında olmak yeterdi, o zaman burası da başka görünecektir. Günün birinde de geri dönülecek olursa İngilizce konuşan turist rehberinin katedrali gezdirmesi istenecektir.

Gösteriden sonra Teltscher'i bekledi; yumuşak, yağmurlu havada gece vakti dolaştılar. Esch durdu: "Peki, Teltscher, Ame-

rika'da iş almak lazım diye atıp tutuyordunuz: Artık ciddiye alma zamanı." Teltscher büyük piyango hakkında konuşmayı seviyordu: "İstesem orada canımın istediği kadar iş bulurum." Esch karşı çıktı: "Bıçak fırlatıcılığınızla… olabilir… fakat sizce orada güreş müsabakası filan da yapılamaz mı?" Teltscher küçümseyerek güldü: "Acaba bizim karıları da mı yanınıza almak niyetindesiniz?" – "Neden olmasın ki?" – "Budala birisiniz, Esch, o malzemeyle gideceksiniz oraya ha! Hadi gittiniz… oradakiler spor performansı bekler, bizim karıların sergilediği şeyse…" Gene güldü. Esch'in teklifi vardı: "O iş ayarlanır." Teltscher, "Saçma, oradakiler de bizi bekler ya," dedi, "hem bu kadar eğitimli güçleri nerede bir araya getireceksiniz…" Teltscher kafa yoruyordu: bizim karılar bir şeye benzeseler bari, o zaman yapılacak bir şey olurdu. O da ancak Meksika veya Güney Amerika'da." Esch ilkin anlayamadı, Teltscher ise böyle kıt kafalılığa kızardı: "Yok, oradaki et kıtlığına bakınca… güreşçilik yürümezse bizim ineklere hiç olmazsa ahırı hazırlarlar, yol masrafları ile komisyon da cepte kalır." Akla yatkın geliyordu. Sonuçta Güney Amerika veya Meksika neden olmasındı. Esch'in kafasındaki kahverengi-gri fotoğraf güneyin görkemli renklerine büründü. Evet, ikna ediciydi. Teltscher dedi ki: "Bu kez işinizi gayet güzel yaptınız, Esch. Sirkimizi yeniden kurmaya bakın, ama bir şeye benzeyen karılarla. Birkaç tanıdığım var, Amerika'daki meseleyi mis gibi ayarlarlar. Sonra da bütün yükümüzü alır gideriz." Esch bunun kadın ticareti gibi göründüğünü biliyordu, Allah belasını versindi. Ama bilmesine gerek yoktu, çünkü güreş müsabakaları yasal işti, belki biraz adı çıkmıştı ama ne ziyanı vardı: Masumları içeri atan polisin hesabı böylelikle biraz dengelenmiş olurdu. Özgürlüğün hizmetine çalışıp armatörlerden para almayan bir polisin böylesi düzeltmeler beklemesi gerekmeyecektir. Kadın ticareti elbette hoş bir şey değildi, fakat sonuçta Hentjen Ana da meyhanesini inancı hilafına işletiyor. Lohberg de işini sevmiyor. Ayrıca Teltscher'i sirkiyle

Amerika'ya götürmek ona burada bıçak fırlattırmaktan yine de iyidir. Gece yağmurunda canı sıkkın bir aşağı bir yukarı devriye gezen bir polis memurunun yanından geçtiler, polisin gene de şikâyet edecek hiçbir şeyi olmadığını ona söylemeyi çok isterdi, Nentwiglerini onlara kendi eliyle teslim edecekti! Esch gibileri düzen sağlar, ortağı domuz bile olsa yükümlülüklerine riayet eder. "Şerefsiz polisler," diye homurdandı. Islak asfalt sarı lambaların ışığında fotoğraf kâğıdı gibi siyah-kahverengi parıldıyor, Esch'in gözü önüne meşalesi bu tarafta geride bırakılanların hepsini, olup bitmiş, ölüp gitmiş her şeyi ateşe veren özgürlük heykeli geliyordu – bu, cinayet bile olsa polisin hüküm verebileceği türden değildir. Kurtuluş adınadır. Kararı verilmişti, Teltscher vedalaşırken, "He, unutmayınız, orada sarışınlar, yalnız sarışınlar talep görür," diye seslendi, arayıp getireceklerinin sarışın kızlar olacağı Esch için kesinleşmişti. Fakat önce eski hesaplarını kapatmalıydı, bütün o sarışın yükle birlikte ancak sonra yola çıkabilirlerdi. Transatlantiğin yüksek güvertesinden aşağı sarkıp ufak tefek vasıtaların vızıltısına bakarlardı. Eski dünyaya bir daha görüşmemek üzere elveda diye seslenirlerdi. Sarışın kızlar gemide belki bir veda şarkısına başlar, koro halinde söyler, gergin iple çekilen gemi, kıyı boylarını geçince kıyıda belki Ilona gezmeye çıkar, el sallar, kendisi de sarışındır ama bütün tehlikelerden uzaktır, su yüzeyi gitgide genişler.

Aslında sevgilisinin kendine denk bir ortak olduğunu itiraf etmeliydi: Sevişmeyi arkalarında bıraktılar mı Hentjen Ana da bir daha ağzını açmıyordu. Onu harekete geçiren saikler başka olsa da bu konuda kendisine benziyordu. Çünkü bu kadın için sevginin öylesine derin bir gizliliği vardı ki adını bile anamıyordu. Başını alıp öğleden sonraları kestirdiği vakitleri veya geceleri son müşteriler de meyhaneyi terk edince yanına sokulan sevgilisinin varlığını boyuna unutup duruyor, sevgilisinin yaklaşmasıyla üstüne donuk bir şaşkınlık çöküveriyor-

du, donukluk ancak loş oda ve niş ikisini içine kabul edince çözülüyordu: O zaman dağılıp sorumsuz bir yalnızlık duygusuna dönüyor, kadının içinde yattığı ve tavanına baktığı karanlık niş süzüle süzüle kaybolmaya başlıyor, birazdan aşinası olduğu evin bir parçası değilmiş de karanlıkta ve enginde bir yerlerde asılı kalmış, serseri dolanan bir vasıtaya benziyordu. Yanında bulunan ve onun için uğraşan birisinin olduğunu ancak o zaman aklı alıyordu, bu kişi artık Esch değildi, tanıdığı biri hiç değildi, bu yalnızlığa tuhaf bir şekilde, zorbaca sızıvermiş bir varlıktı ama zorbalıkla suçlanamıyordu, çünkü bu varlık, yalnızlığın bir parçasıydı, işte bu yalnızlıktı ki içinde onunla bekleyen ve tehdit eden, zorbalığının yumuşatılmasını isteyen bir varlık bulunuyordu: Bu uğurda, istediği oyunları oynamak şarttı, oyun zorlama dahi olsa etrafını yalnızlık çevirdiğinden tuhaf bir şekilde caizdi, Tanrı bile karşısında gözlerini yumuyordu. Fakat döşeğini paylaştığı kişi bu yalnızlıktan pek bir şey sezinlememektedir, o da aman adam yalnızlığı paralamasın diye dikkat kesilir. Adam derin bir sessizlikle kuşatılır, adam bu itaatsiz suskunluğu isterse budalalık veya hoyratlık sansın, kadın sessizliğin bozulmasına meydan bırakmaz. Utanç sessizlikte paramparça olur, çünkü utancı yaratan sözün kendisidir. Kadının yaşadığı haz değil, utançtan kurtuluştur: Etrafı öylesine yalnızdır ki ebediyen bir başına gibidir de bedeninin zerresinden bile utanmaz. Adam bu sessizliği kavrayamaz, gene de kendini hayvansı bir hareketsizlikle sunup talepte bulunan bu arsız suskunluğun altında ezilir. Kadın ona bir iç geçirme dahi bağışlamaz, adamın içindeki her şey eziyetli bir bekleyiştir, ses sonunda özgürleşmiş kaba bir hazzın çığlığı içinde dağılsın ümididir. Şüphe yoktur, çoğu zaman boşa bekler, o zaman da kadının onu hareketsiz, etli koltuğunda uyumaya çağırırken sergilediği teskin edici tavırdan nefret eder. Ama her defasında sevgilisini birdenbire, sertçe yollar, sanki onu da, sırdaşlığını da aniden yok etmek istiyordur: Onu kapıdan dışarı sürükler, adam merdivenlerden

usulca inerken arkasında onun düşmanlığını hisseder. O an yad ellerde olduğunu sezer, buna rağmen bu bilgisi onu her defasında yeniden eziyet çeke çeke, arzusu katlana katlana kadına dönmeye zorlar. Çünkü saadete bulanmak, seksin arsızlığı içinde sessiz ve adsız yok olmak, karşı konmaz bir şekilde kadını onu tanımaya zorlama, şimdinin kadının içinde bir meşale gibi parlayıp başka her şeyi alazlaması, alevlenen yangın içinde kadının onun farkına varması ve herkesi saran gece suskunluğundan boğuk boğuk bir ses yükselip ona, bir tek ona, çocuğuymuş gibi sen demesi arzusunu uyandırır. Adam, onun nasıl göründüğünü artık bilmez, kadın güzelin ve çirkinin, yaşlının ve gencin ötesindedir, onu fethederek kurtarması için suskunluktan ibaret bir görevdir.

Çoğu ilişkisinde başka bir şey arzulayamayacak oluşuna, hatta cazibesine kapıldığı sevginin olağan ölçüyü aşan buyurgan bir tür olduğunu itiraf etmek zorunda kalmasına rağmen Esch gene de meyhaneye her ayak basışında ve Hentjen Ana aman müşteriler fark etmesin korkusuyla ona hiç pas vermeyince güceniyor, fakat kadının maksadının tersine, durum adeta göze çarpıyordu. Başkalarının da başlarını kaldırmasını, hatta dedikodu çıkmasını önlemek istemese ve ucuz, bol kepçe öğle yemeği söz konusu olmasa meseleyi kestirip atar, hiç gelmezdi. Şu hâlde uyumlu davranmaya, ziyaretlerinde doğru ölçüyü tutturmaya uğraşıyor ama başaramıyor, Hentjen Ananın aklına bir türlü sokamıyordu: Mekâna gelince kadın nobran bir tavır takınıyor, adeta göstere göstere ortalıktan kaybolmasını arzuluyor, gelmeyecek olsa zehir gibi diliyle tıslayarak, zencinin yanında mıydı acaba diye soruyordu.

Teltscher'e göre Güney Amerika tasarısına katılma teklifini Gernerth'e âdet yerini bulsun diye sunmak lazımdı. Böylelikle tasarıları Esch'in gözünde belli bir sağlamlık kazandı. Gernerth ise güzün yeni kirasına başlar başlamaz yanına al-

mak istediği ailesini işaretle teklifi reddetti. Demek tek ortak olarak palavracı Teltscher kalıyordu. Övünülecek bir tarafı yoktu ama işi geciktirmeye de gelmezdi; Esch derhal ilan işine girişip ihracata uygun güreş arayışına çıktı. Bu vesileyle belki eksik kalan zenci gerçekten bulunabilir, bulunması da tabii eğlencenin cabası olurdu.

Yine meyhaneleri, kerhaneleri dolandı, buralarda kimileyin vicdan azabı gibi bir şeyler duysa da sebebi sadece Frau Hentjen'in işin kokusunu alacak olursa ticari kaygılarla buralara yöneldiğine asla inanmayacak oluşundandı. Erotik ilgisizliğinin adeta delili olarak, saçma da olsa bir ölçüde ahlaki bir bahane olarak bu ticari gezintilerini eşcinsel sevgi mekânlarına kadar yaydı, bu mekanlardan şimdiye dek adeta ürkekçe kaçınmıştı. Gene de onu buralara sürükleyen başka bir sebep daha olması gerektiğini hayal meyal hissediyordu. Buralarda olup bitenler elbette hiç ilgisini çekmeyebilirdi, aslında erkekleri yanak yanağa birlikte dans ederlerken görünce içini bir dehşet sarması garipti. Böyle durumlarda aklına hep böylesi bir pislik yuvasına ettiği ilk ziyaret gelirdi ve karşısına ilk kez korsaj takıp daracık ipek elbise giymiş, fısıltılı bir sesle ayıp şarkılar söyleyen bir travesti çıktığında annesini hemen hiç görmemiş, sokaklara savrulmuş bir oğlan olarak oradan nasıl da kaçıp annesine sığınmak istediğini hatırlardı. Şu pisliğe tekrar bakıp da bu yumuşak arkadaşları görünce kusacak gibi olmasını göze alışı, bu işlerin kendisine ne kadar zevk verdiğini Hentjen Ananın, o ahmak kadının kafasına sokabilirdi. Tanrı biliyor ya buralarda avarelik edip yitik masumiyet gibi bir şeyler aranmak zorunda kalmaktansa onun yanına kaçmayı tercih ederdi. Böylesi bir toplulukta bir armatörlük başkanına filan rastlanması adeta gülünçtü, bu erkek orospuları böylesi başkanlara hiç yakışacak mallar mıydı. Neyse, bu güruh içinde her şeye hazırlıklı olmak lazımdı. İnsan hayatın cüretkâr durumlarında nefsine hâkim olmaya muhtaç bulunduğundan Esch bu hanım oğlanlar kendisine hitap edince süslü ağızlarını dağıtmıyor, tersine,

onlara sevecen davranıyor, tatlı likör ikram ediyor, hal hatırlarını soruyor -samimileşirlerse- gelir kaynaklarını ve paralarını ödeyen dayılarını öğreniyordu. Gerçi bu zevzekliği ne diye dinlediğine bazen şaşıyor ama Başkan Bertrand'ın adı geçince kulak kesiliyordu; o zaman bu zarif adamın boyuna posuna dair pek akıl almaz olsa da gerçeğinden büyük haliyle yanında dolaştırdığı konturlu, hafif gölgelendirilmiş resmi, tuhaf ve narin renklere kavuşuyor, bir yandan da keskinleşip yoğunlaştığı için azıcık küçülüyordu: Adam motorlu yatıyla Ren boyu geziniyordu, güzeller güzeli tayfaları vardı; bu hayalî geminin üstündeki her şey beyaz ve gök mavisiydi; bir defasında Köln'e gelmiş, küçük Harry kollarına koşma şansını yakalamıştı; büyülü yatla Anvers'e dek gidiyorlar, Oostende'de tanrılar gibi yaşıyorlardı; ama bunun dışında bizim gibilerle uğraşmaz; şatosu Badenweiler yakınındaki büyük bir parkın içindedir; çimlerinde geyikler otlar, ender çiçekler hoş kokularını yayarlar; uzak diyarlarda kalmadığı zamanlar orada yaşar; içeri kimse giremez, dostları tarifsiz zenginliğe sahip İngiliz ve Hintlerdir; otomobili vardır, o kadar büyüktür ki gece istirahatine kullanabilir. Kayserden daha zengindir.

Esch, Harry Köhler'i bulma arzusuna öyle tutulmuştu ki neredeyse işe alacaklarını unutuyordu; Köhler'i bulmayı başarınca öyle saygılı davrandı ki ufak tefek adamın ancak orospu sayılacağını bilmez gibiydi. Nefretini unuttu, bu herifler iyi bir yaşam sürebilsinler diye Martin'in acı çekmek zorunda kalışını unuttu, hatta kibar ve varlıklı kimselerle görüşmeye alışık oğlana benzer bir şey sunamadığı için neredeyse kıskançlık duydu, tek sunabileceği Herr Harry'nin, nazikçe davet edildiği güreş müsabakalarına gelmesiydi. Fakat beriki hiç etkilenmemiş, yalnızca tiksinip reddederek "Iyy" diye bir ses çıkarmış, Esch de uygunsuz teklifte bulunduğu için utanmıştı; ama bir yandan da kızdığı için kabaca, "Evet, sizi davet edecek yatım yok," dedi. Adamın biraz işkilli olmakla birlikte gayet yumuşak cevabı, "Ne buyurmuştunuz?" oldu. Masada alacalı ipek

gömleğiyle ceketsiz oturan ve yağlı kabarıklıkları gömleğinin altında kadın memesi gibi duran sarışın, şişman müzisyen Alfons beyaz dişleriyle güldü: "Doğrusu neyse, onu buyurdu, Harry." Harry incinmiş bir ifade takındı: "Umarım kimseye hakaret etmek istememişsinizdir, beyefendi." Esch geri adım attı, hiç olur muydu, aklı nerelerdeydi, Herr Harry'nin daha zarif şartlara alışkın olduğunu bildiğinden üzülmüştü, o kadar. Teslimiyetle zayıfça gülümseyen Harry elini yorgun argın salladı: "Boş verin." Alfons kolunu okşadı: "Darılma, ufaklık, seni avutmak isteyen kimler var." Harry yumuşak bir hüzünle başını iki yana salladı: "İnsan ömründe yalnız bir kez sever." Aynı Lohberg gibi konuşuyor, diye düşünen Esch, "Doğru," dedi. Çünkü Mannheimlı budala nadiren doğru söylese de bu dediği doğruydu, Esch tekrar etti: "Evet, doğru." Harry anlaşılan takdir gördüğü için memnun olmuştu, Esch'e minnetle baktı, bununla birlikte böyle laflara karnı tok olan Alfons öfkelendi: "Sana gösterilen dostlukların hiç mi anlamı yok, Harry?" Harry başını salladı: "Dostluk dediğiniz azıcık samimiyet nedir ki? Sanki aşkın sizin dostluğunuzla ve şu samimiyetle azıcık alakası var da!" Alfons şefkatle, "Evet, ufaklık, senin de kendine göre bir aşk anlayışın var tabii," dedi. Harry bir şeyleri hatırlar gibi konuştu: "Aşk büyük yabancılıktır." Esch'in aklına Frau Hentjen'in suskunluğu geldi, o arada Alfons, "Zavallı bir müzisyen için bu kadarı fazla kaçar, küçüğüm," dedi. Orkestra büyük gürültü çıkardı, bağırması gerekmesin diye masaya boylu boyunca yaslanan Harry sessiz ve gizemli konuştu: "Aşk büyük yabancılıktır: İki kişi vardır, her biri başka yıldızdadır, ikisi de birbirinden habersizdir. Derken birden mesafe kalmaz, zaman kalmaz, iç içe geçmişlerdir, artık ne kendilerinden ne birbirlerinden haberleri vardır, olmasına da zaten gerek yoktur. İşte aşk." Esch, Badenweiler'i düşündü: Ücra şatoda ücra aşk; Ilona'nın kaderinde galiba böyle bir şey vardı. Fakat buna kafa yoradursun hiddetli bir acıyla silkindi – Herr ve Frau Hentjen'in birbirini sevip birbirini buldukları aşk da aşkın

böyle yüce bir biçimi mi yoksa başkası mıydı, içyüzünü asla anlayamayacaktı. Harry devam edip İncil'den ayet okurcasına konuştu: "Ancak yabancılık en korkunç haliyle katmerlendiğinde, ancak adeta sonsuzluğa vardırıldığında yeşerebilecektir aşkın ulaşılmaz hedefi sayılıp aşkı belirleyen şey, yani birliğin gizemi… evet, böyle denir." Alfons hüzünlü, "Şerefe," dedi ama Esch'e oğlana yücelerden bir şeyler malum olmuş gibi geldi, oğlanın içinde taşıdığı bilgi kendi sorularına da cevap içerebilir diye bir ümit uyandı içinde. Düşüncesi Harry'nin yaptığı konuşmadakilere hiç uymamasına rağmen vaktiyle Lohberg'e dediklerini dedi: "Ama o zaman sağ kalabilen olmaz." Dul Hentjen hâlâ hayatta olduğundan kocasını sevmiş olamayacağından ötürü kısmen sevinçli, kısmen acılı bir güvenle doluydu. Alfons, Esch'e fısıldadı: "Tanrı aşkına, ufaklığın karşısında böyle şeyler söylemeyin." Ne var ki artık işe yaramadı, Harry ona dehşetle baktı ve ses çıkarmadan, gerekenden yalnız bir nebze daha sessizce, "Ben zaten yaşamıyorum artık," dedi. Alfons duble likörü önüne itti: "Zavallı adam, o yaşadıklarından beridir böyle nutuklar atıyor… herif bunu perişan etti." Esch hayallerinden koparılıp gerçeğe döndüğünü hissetti; bilmez gibi davrandı: "Kim?" Alfons omuz silkti: "Kim olacak, yüce Tanrı, beyaz melek…" Harry hırladı: "Kapa çeneni, yoksa gözlerini oyarım," ufaklığa üzülen Esch ise Alfons'u tersledi: "Rahat bırak çocuğu." Harry birden isterik bir ağlama nöbetine yakalandı: "Ben zaten yaşamıyorum artık, zaten yaşamıyorum…" Esch epey çaresiz kalmıştı, çünkü normalde ağlayan kızlarda uygulamaya alışkın olduğu metotları uygulayamıyordu. Demek o, bu oğlanın hayatını da mahvetmişti; Harry'ye iyilik edesi vardı, alakasızca, "Şu Bertrand'ı vuralım," dedi. Harry çığlığı bastı: "Sakın yapma!" – "Nedenmiş? Sevinmen lazım, çoktan hak etti." – "Sakın, sakın yapma…" Ufaklık çıldırmışçasına gözlerle cıyaklıyordu: " ona dokunamazsın…" Esch oğlanın bu kadar salak olup iyi niyetini göremeyişine kızdı. "Böyle domuzları boğazlamak lazım," diye diretti. Harry,

"Domuz değil o," diye yalvardı, "yeryüzündeki en soylu, en iyi, en güzel şey." Ufaklığın haklı olduğu bir yer kesin vardı: ona bir şey yapmamak lazımdı – Esch tam söz vermek üzereydi. Alfons kederli, "Ümitsiz vaka," deyip likörünü bitirdi. Harry yüzünü avuçları içine almıştı, pagot putu gibi başını sallayarak gülmeye başladı: "O domuz he, o ve domuz." Gülüşü sonra gene hıçkıra hıçkıra ağlamaya döndü. Alfons onu ipekli ve yağlı göğsüne çekmeye kalkışınca Esch'in dövüş çıkmasın diye araya girmesi gerekti. Emir verdi, Alfons arabasını çeksindi, Harry'ye de dönüp: "Gidelim. Nerede oturuyorsun?" İradesini kaybeden oğlan itaat edip adresi söyledi. Esch yolda yanında kız varmış gibi kolunu verdi, biri koruma sağlayarak, öbürü koruma alarak adeta mutlu olmuşlardı. Rüzgâr Ren'den hafifçe yükseliyordu. Harry kapısının önünde Esch'e sarıldı, galiba yüzünü öpmesi için ona sunmak istiyordu. Esch onu kapıdan itti. Ama Harry gene çıktı ve fısıldadı: "Ona bir şey yapmayacaksın." Esch daha farkına varmadan onu sarmaladı, kolunu beceriksizce öpüp binaya girerek gözden kayboldu.

Güreş müsabakalarına gelenler gözle görülür derecede azaldı, propaganda için bir şeyler yapılması lazımdı. Esch diğerlerine sormadan *Volkswacht* gazetesinde müsabakalar hakkında bir reklam yazısı yazmaya karar verdi. Bununla birlikte yazı işlerinin kirli beyaz kapısının önünde onu buraya getirenin yine başka bir şey olduğunu ayan beyan keşfetti. Aslında ziyareti tamamen manasız ve amaçsızdı: Güreş müsabakaları işi filan artık umurunda değildi, çünkü Ilona için bile hiç faydaları yoktu, Ilona için de daha önemli, daha kesin bir şeyler olmalıydı, *Volkswacht* şayet şimdiye dek proleter kimi peşin hükümlerle haber yazmadıysa şimdi de yazmayacaktı, bunun farkındaydı. Aslında sosyalist gazetenin tutumu övülesiydi; burada hiç yoksa sağ vardı, sol vardı, burjuva ile proletaryanın dünyaya bakışları arasında tertemiz bir ayrım vardı. Aslında bu tür bir karakter gücüne Hentjen Ananın dikkatini çekmek gerekirdi:

Gerçi sıradan sosyalist olsalar da güreş müsabakalarını kendisi gibi kınayan bu kimseleri küçümseyerek reddetmeyi bırakır, sosyalist Martin'e de artık burun kıvıramazdı. Esch, Martin'i düşününce duraladı, onun, August Esch'in bugün burada, bu yazı işlerinde ne işi olduğunu anca şeytan bilirdi! Güreş müsabakalarından ötürü olmadığı açıktı. Daha içeri girerken bu konuda düşünüp taşındı, ancak redaktör son derece kırıcı bir şekilde onu hatırlamayınca, kötü hafızasının imdadına yetişmek için ancak grev hikâyesinin anılması gerekince, işte o an Esch'in kafasında şimşekler çaktı, önemsediği konu Martin'di. Şak diye söyledi: "Size önemli bir haberim var." – "Ah, grev," redaktör, olayı bir el hareketiyle önemsizleştirmeye çalıştı, "çoktan bitti." Esch hırçın, "Ona ne şüphe," diye yanıtladı, "fakat Geyring hâlâ tutuklu." – "E, ne olmuş? Üç ay yemişti zaten." Esch sesinin amaçladığından daha büyük bir külfetle çıktığını işitti: "Artık bir şeyler yapılması şart." "Hey, bana bağırıp çağırmayın – onu içeri atan ben değilim." Esch ipi gevşetecek adam değildi, öfke ve tahammülsüzlükle, "Bir şeyler yapılması şart," diye diretti, "sizin ak pak Bertrand beyinizin takıldığı oğlanları tanıyorum… İtalya'da değil Köln'deler!" diye de zafer edasıyla ekledi. "Biz onları tanıyalı kaç yıl oluyor, sevgili dostum ve yoldaşım. Sakın bize getirdiğiniz havadis bu olmasın?" Esch beyninden vurulmuşa döndü: "Evet, ama neden hiçbir şey yapmıyorsunuz? Adam kendini feda etti be." Öbürü, "Sevgili yoldaş," dedi, "biraz çocuksu tasavvurlarınız var gibi. Yine de hukuk devletinde yaşadığımızı biliyorsunuzdur." Esch'in artık gideceğini bekliyordu, gelgelelim o yerinden kımıldamadı, böylelikle iki adam bir süre karşılıkla oturup beraber ne yapsınlar bilemediler, birbirlerini anlamıyor, biri diğerinin ancak çıplaklığını ve çirkinliğini görüyordu. Esch'in yanaklarında al al heyecan lekeleri belirdi, buğday teninde yavaşça kayboldular. Öte yandan redaktör hafif boz kadife ceketini giymişti, sarkık boz bıyıklı biraz değirmi çehresi ceketin kadifesi gibi yumuşakça, aynı zamanda da kuvvetliydi. Bu örtüşmede cilveyi

andıran bir şeyler vardı ve Esch'e erkek lokallerindeki oğlanların süslü kıyafetini hatırlattı. Esch saldırganlaştı: "O yumuşağı koruyorsunuz yani? Öbürü de karşılığında zindanda çürüsün, öyle mi?" Tiksinerek dudaklarını büzdü, sonra da at dişlerini gösterdi. Redaktör sabırsızlanıyordu: "Söylesenize, beyefendi, bundan size neymiş?" Esch'in tepesi attı: "Onu kurtarabilecek ne varsa kasten engelliyorsunuz… makaleyi basmadınız; onu hapse yollayan herifi, şu Bertrand'ı koruyorsunuz… kalkmış bir de özgürlük safındayım diye ahkâm kesiyorsunuz?!" Acı acı kahkaha attı. "Özgürlük sizde emin ellerde!" Redaktör, tam kaçık, diye düşündü, onun için de sakince cevap verdi: "Dinleyin, haftalarca, aylarca gecikmeli getirdiğiniz bir şeyi yeni diye yayınlamamız gazetecilik açısından mümkün değil: Böyle bir şey…" Esch ayağa fırladı: "Yenilik neymiş, benden öğreneceksiniz!" diye bağırdı ve dışarı çıktı, yuvasına bir türlü oturmayıp birkaç kez geri gelen kirli beyaz kapıyı arkasından çarptı.

Caddeye çıkınca şaşkın şaşkın durdu. Bu tavırları sergilemesi nedendi? Şu sosyalistlerin domuz olmalarını değiştirebilir miydi ki? Frau Hentjen bu güruhu küçümsemekle yine haklıydı. "Satılık basın," dedi kendi kendine. Oysa halis niyetle gelmiş, onlara Frau Hentjen karşısında haklılıklarını ispatlama şansı sunmak istemişti. Olaylar ve konumlar yine en berbat haliyle iç içe geçip karışmaya başlıyordu. Kesin olan bir şey varsa o da redaktörün ilkin genel anlamıyla, ikincisi de şu Başkan Bertrand'ı satılık, evet satılık bir basının tüm imkânlarıyla korumaya çalışmakla domuzluk etmesiydi. Hele başkan bey yok muydu, domuzun âlâsı oydu, ufaklık fark etmek istemese ve bu domuz başkana hiçbir şey yapılamasa bile. Öte yandan ufaklığın aşka dair söyledikleri doğruydu. Hiç sarahat yoktu! Hepi topu bir şey açıklık kazanmıştı: Frau Hentjen kocasını sevmiş olamazdı, o domuzla evliliğe zorlanmıştı. Esch büyük nefretiyle işte böyle düşüncelerde savrulup domuzları layık oldukları gibi boğazlamakla ilgilenirken Başkan Bertrand'a duyduğu kin gitgide belirginleşiyor, günah ve cürümlerinden ötürü ondan nef-

ret ediyordu. Onu bolluğu içinde, elinde kalın puro, şatonun sofrasındaki minderli sandalyelerinde otururken düşlemeye çalışıyor, soylu resim sonuçta tütün sisinden belirir gibi ortaya çıkınca züppe bir terzininkine benziyordu, Herr Hentjen'in meyhanede etajerin üstünde asılı portresinin tıpkısıydı.

Hentjen Ananın her sene gedikli müşterileri tarafından layığınca kutlanan doğum gününde Esch küçük bir bronz özgürlük heykeli almıştı, armağanı çok manidar sanıyordu, sırf Amerika'daki geleceğe işaretle değil gayet başarılı olduğu Schiller heykeline uygun bir eş olacağı için de. Öğlen, armağanıyla mekâna geldi.

Maalesef başarısızlığa uğradı. Armağanı gizli gizli cebine soksa, kadın, heykelin güzelliğini rahat rahat fark edebilirdi; fakat uluorta her yaklaşmasında ve her samimileşmesinde kadının kapıldığı panik, korku gözünü öyle kör ediyordu ki çok az sevinç gösterebiliyordu, Esch özür dileyerek heykel belki Schiller anıtına iyi uyabilir diye yorumda bulununca bile buzları erimedi. Hentjen Ana ilgisiz, "He, siz öyle diyorsanız..." dedi, hepsi bu kadardı. Elbette bu armağanı da odasını süslemek için kullanabilirdi ama sırf adam kendini bir şey sanmasın ve yanında getirdiği ne varsa böyle ayrıcalıklı bir yer talebinde bulunmasın, son olarak da odasının saflığını hâlâ çok önemsediğini bilsin diye yukarı çıkıp Schiller anıtını aldı ve yeni özgürlük heykeliyle birlikte etajerin üstüne, Eiffel Kulesi'nin yanına koydu. İşte özgürlük şarkıcısı, Amerikan heykeli ve Fransız kulesi Frau Hentjen'in benimsemediği bir zihniyetin sembolleri olarak öylece duruyor, heykel kolunu uzatıyor, meşaleyi Herr Hentjen'e doğru kaldırıyordu. Esch, Herr Hentjen'in bakışıyla armağanlarının kutsallığının bozulduğunu hissetti, hiç yoksa portrenin kaldırılmasını isterdi; gelgelelim, neye yarardı? Herr Hentjen'in çalıştığı mekân gene aynı mekân kalacaktı, her şeyin açık açık ve dürüstçe yerli yerinde kalmasını neredeyse daha yeğ tuttu. Gizlenmesi mümkün

olmayanı namussuzluk ederek gizlemek istemenin ne âlemi vardı! Bir keşifte bulundu, onu cezbeden yalnızca Herr Hentjen'in gözlerinin altından verilen gıdanın ucuzluğu değildi, bu gıdanın özel ve acı baharatıymış gibi adamın yüzüne de esrarengiz bir şeyler için muhtaçtı: Hentjen Ana kulağına somurta somurta gece gelebileceğini söylediğinde somurtkanlığından incinmekle birlikte ona kaçınılmaz bir düşkünlük hissedişi de aynı kaçınılmaz acılıktaydı.

Öğleden sonrayı Hentjen Ananın nesnel aşk ritüellerini kösnüyerek düşünmekle geçirdi. Kadının normaldeki ret tavrıyla taban tabana zıt bu nesnelliğin gene ıstırabını çekiyordu. Kadın bu alışkanlıkları hangi geceler kazanmıştı? Kendisinin bile inanmadığı bir ümit yeşerip bunların hepsinin geçeceğine söz verdi, hele bir Amerika'ya gitsinlerdi; ümidin yumuşaklığı, kadının kapı anahtarını cebinde hissedince içini saran heyecanla kaynaştı. Anahtarı çıkardı, avucuna koydu, gövdesinin düz demirine baktı. Kadın İngilizce öğrenmeyi reddetmişti, ama geleceğin esintisi gene sokakları yalıyordu. Özgürlüğün anahtarı, diye düşündü Esch. Akşam kızıllığında katedral kurşuni duruyor, yeninin ve alışılmadığın esintisiyle sarmalanan kuleleri demir grisi renkleriyle yükseliyordu. Esch gece olmasına kaç saat var diye hesapladı. Alhambra'dan daha da önemlisi Güney Amerika'ya gidecek kızları ayarlamaktı. Beş tam saat, sonra ev kapısının kilidi açılacaktı. Esch nişi karşısında gördü, kadının nişteki yatakta yatışını görüyordu: Onun yanına süzülüşü, kadının, teninin ve şehvetinin dokunuşuyla irkilişi, nefesini daraltıp kurutuyordu. Çünkü daha geçen hafta ve önceki haftalarda kadın onu boğuk bir hareketsizlikle karşılamıştı, bu kısa ve donuk irkiliş çok cüzi de kalsa – alışılmışlık kitlesi yine bir yerlerde muhafaza ediliyordu, gerçi minnacık bir yerdi ama bakirdi, bu da geleceğin ve ümidin işaretine benziyordu. Bugün, Hentjen Ananın doğum gününde orospuların mekânlarına ayak basmak Esch'e terbiyesizlik gibi göründü; Alhambra'ya yöneldi.

Sonra meyhaneye gelince, daha uzaktan, takır tukur kaldırım taşlarının üstündeki sarı ışığı fark etti. Ortası çıkıntılı camın kanatları açıktı, içeride etrafı müşterilerin gürültüsüyle sarılı doğum günü çocuğunun, sırtında ipek elbise, kaskatı oturduğu görülüyordu; masanın üstünde punç kâsesi vardı. Esch karanlıkta bekledi, içeri girmekten tiksiniyordu. Arkasını döndü, mekân mekân gezip işe alınacak kızları ayarlamak değildi niyeti, caddelerde öfkeyle dolanıyordu. Ren Köprüsü'nde demir tırabzana yaslandı, kara suya baktı, karşıdaki ambarlardan yana baktı. Dizlerinin bağı çözülmüş, kadının içinde durduğu kaskatı korsajı parçalama hırsı onu işte bu kadar kıskıvrak yakalamıştı; korsajın kemik telleri bu sırada çıkacak vahşi mücadelede çatırdamalıydı. Bomboş bir yüzle şehrin yolunu tuttu; elini köprünün parmaklık çubuklarında gezdiriyordu.

Bina karanlıktı. Hentjen Ana, elinde fener, onu yukarıda, merdiven başında bekliyordu. Esch ışığa püf deyip kadını sarmaladı. Fakat kadın korsajı çoktan çıkarmıştı, karşı koymak şöyle dursun bir de şefkatli bir öpücük verdi. Bu öpücüğe epey şaşırmasına ve öpücük belki de sabırsızlıkla beklediği o irkilişten yenilikçe aşağı kalmamasına rağmen, evet buna rağmen, öpücük, doğum günü kutlamasının ardından şefkatli bir sevişme kutlaması yapmanın eski alışkanlıklarından olduğunu ürkütücü ve apaçık ortaya koyuyordu; iple çektiği an gelip de mutluluk veren irkiliş kadının vücudunu sarınca Herr Hentjen'in teninin ve bu pozisyonda tasavvur etmeyi hiç mi hiç istemediği bedeninin de kadını aynı şekilde irkiltmiş oluşu Esch için öfkeyle dolu bir acıya dönüştü: Daha demin kovdum sandığı hayalet hortlamıştı, hiç olmadığı kadar alaycı ve yenilmezdi, hayaleti yenmek, kadına da bir tek kendisinin var olduğunu ispatlamak üzere kadının üstüne atılıp at dişlerini onun etli koltuklarına gömdü. Kadın acı çekmiş olmalıydı, gelgelelim gıkını çıkarmadan katlanıyordu, fakat yüzü öyle bir hal almıştı ki sanki limon ısırmıştı, Esch yorgun düşüp üstünden inince ağır ve çolpa kolunu minnet duyar gibi, aynı zamanda da men-

gene misali onun üstüne öyle bir koydu ki adam zar zor nefes almaya başlayıp öfkeyle kendini kurtarmaya çalıştı. Fakat kadın kolunu gevşetmiyordu ve -nişte kendisiyle ilk kez konuşuyordu- Esch biraz ince ruhlu olsa korku benzeri bir şeyler işiteceği alışıldık esnaf sesiyle konuştu: "Neden bu kadar geciktin?.. Bir yıl daha yaşlandım diye mi?" Esch onun alışılmamış konuşmasından öyle etkilenmişti ki söylediklerinin manasını kavrayamadı, hatta kavramaya çalışamadı bile: Çünkü sesinin şaşırtıcı tınısı ona uzun ve acılı bir düşünce silsilesinden sonraki kapanış gibi, aydınlanma gibi, her şeyin farklı olabileceğinin işareti gibi geldi. Esch, "Bıktım, son veriyorum," dedi. Frau Hentjen'in kanı dondu; baskıda bulunan kolunu adamın omuzlarından bile çekemedi, içi buz kesmiş, taş kesilmişti, kolu güçsüz, aşağı düştü. Tek kavrayabildiği şey, telaşını bir erkeğe göstermemesi, daha kendisi kaçmadan ona bizzat yol vermesi gerektiğiydi ve çok gayret sarf ederek ancak kısık sesli bir, "Bana hava hoş," diyebildi. Esch duymazdan gelip devam etti: "Haftaya Bad'a gidiyorum." Bunu ne diye bildirme ihtiyacı duyuyordu ki? Kadın, gururunun okşandığını hissetti, çünkü anlaşılan, Esch'in ilişkiyi bitirme niyeti onu uzak diyarlara savuracak denli hırpalıyordu. Ne var ki madem ilişkiyi bitirecekti, ağzını yine kadının koltuğuna yapıştırması doğru değildi. Yoksa son âna dek sefa sürmek mi istiyordu? Erkeklerden her şey beklenirdi! Buna rağmen yine ümitlendi, konuşmakta hâlâ zorlanmasına rağmen, "Niye? Orada da Ober-Wesel'deki gibi bir kız mı var?" diye sordu. Esch güldü: "Evet, o da o tür kızlardan." Frau Hentjen herifin onunla bir de dalga geçmesiyle çileden çıktı: "Zayıf bir kadını sarakaya almak marifet değil." Esch konuyu hâlâ Badenweiler'deki kadınla ilişkilendiriyordu, daha da gülesi geldi: "Yok, oradaki hatun pek de öyle zayıf sayılmaz." Kadının güvensizliği yeniden beslendi: "Kimmiş o?" – "Sır." Hentjen Ana alınarak sustu, Esch'in yeni şefkatliliğine tahammül gösteriyordu. Bir ara: "Başkasına niye ihtiyacın var?" Bu kadının nesnel, adeta ticari ama tuhafça karşı koyan

ve iffetli düşkünlüğüyle başka herkesten daha fazla haz ve arzu bahşettiğini ve gerçekte başka birine ihtiyacı olmadığını kabullenmeden edemedi. Kadın yineledi: "Başkasına niye ihtiyacın var? Senin için yeterince genç değilsem, söyle gitsin." Esch hiç cevap vermedi, çünkü kadının artık konuşmaya başlaması aniden heyecan ve mutluluk vermişti, oysa şimdiye dek dilini yutmuş gibi, başını sağa sola yuvarlayarak kollarında yatmıştı, dilsizliği adeta öylesine yer etmişti ki Herr Hentjen zamanlarından kalma bir miras gibi gelmişti hep. Kadın ondaki bahtiyarlığı sezdi ve gururla devam etti: "Gencine ihtiyacın yok, ben her kızın hakkından gelirim…" Esch acı içinde, saçmalık, diye düşündü, veya yalan söylüyor. Ve aklına acı içinde Harry geldi; aklına geleni de söyledi: "İnsan ancak bir kez sever." Frau Hentjen de, "Evet," diye geçiştirip bununla sanki sevdiği kişinin o olduğunu ima etmek isteyince, işte o an nasıl yalan attığı belli oldu: Erkeklerden tiksindiğini ileri sürüyor, onlarla aynı masada kafayı çekiyor, doğum gününü kutlatıyordu, şimdi de kalkmış, bir tek onu sevdiğini söylüyordu, her sözü nesnellikle doluydu. Ama belki de hiçbiri doğru değildi; kadının çocuğu da yoktu zaten. Sarahat ve mutlaklık arzusu yine aşılamaz bir duvara tosladı. Keşke hepsi geçse, hallolsaydı! Badenweiler seyahati gözüne şu an zaruri bir başlangıç, Amerika yolculuğunun kaçınılmaz bir ön alıştırması gibi görünüyordu. Anlaşılan, kadın da bu seyahat düşüncelerini seziyordu, çünkü, "Nasıl biri?" diye sordu. "?" – "Şey, şu Badlı kız?" Evet, Bertrand nasıl biriydi? Bertrand'ı ancak Hentjen'in resminde hayal edebildiğini hiç olmadığı kadar keskin hatlarla idrak etti. Haşin bir cevap verdi: "Resim kalkacak." Kadın anlamadı: "Hangi resim?" – "Şu aşağıdaki…" Adını söylemeye çekiniyordu: "Eiffel Kulesi'nin üstündeki." Kadın anlar gibi olduysa da Esch işine karışmak istiyor diye karşı çıktı: "Kime ne zararı var!" Esch, "İşte o yüzden," diye diretti, Bertrand'la hesap görmesi gereken şeyin bir taraftan da Hentjen'le ilişkisi olduğu kafasına dank edince düşüncesini sürdürdü: "Hem zaten, bitmesi şart."

– "Şey, peki…" diye tereddütle yanıtladı kadın, isyandan anlayışı kıtlaşarak da ilave etti: "Neyin bitmesi?" – "Amerika'ya gidiyoruz." – "Evet," dedi kadın, "biliyorum."

Esch ayağa kalkmıştı. Ona kalsa zihnini meşgul eden bir şeyler olduğunda hep yaptığı gibi volta atmak isterdi ama nişin içinde yer yoktu, dışarıda da fındıklar duruyordu. O da yatağın kenarına oturdu. Yalnız Harry'nin konuşmasını tekrarlamak istemesine rağmen konuşma onun ağzında başka bir hal aldı:

"Sevmek ancak yad elde mümkündür. Kişi sevecekse yeni bir hayata başlayıp eski ne varsa yok etmelidir. İki kişi ancak geçmiştekilerin hepsinin unutmaya bile ihtiyaç duymayacak denli ölüp gittiği yeni ve büsbütün yabancı bir yaşamda kendileri için geçmiş şöyle dursun, zaman diye bir şeyin olmayacağı kadar bir olabilirler."

Hentjen Ana alındı, "Benim geçmişim yok," dedi.

Esch, Hentjen Ananın karanlıkta bereket versin görmediği eciş bücüş bir suratla, "Ancak o zaman," dedi, "ancak o zaman inkâr edilecek bir şey kalmaz, ancak o zaman hakikat vardır ve zamandan azadedir."

Hentjen Ana, "Benim hiç inkâr ettiğim bir şey yok," diye kendini korumaya aldı.

Esch ise istifini bozmadı: "Hakikatin dünyayla alakası kalmamıştır, Mannheim'la da…" bağırır gibi konuşuyordu, "şu kocamış dünyayla hiç alakası yoktur."

Hentjen Ana iç geçirdi. Esch keskin gözlerle ondan tarafa baktı: "İç geçirecek bir şey yok, bizzat kurtulmak için eski dünyadan kopmak lazım…"

Hentjen Ana kaygıyla iç geçirdi: "Meyhaneye ne olacak? Satacak mıyız?"

Esch inanarak, "Fedakârlıkta bulunmak şart… hatta olmazsa olmaz, çünkü fedakârlık yoksa kurtuluş da yoktur."

"Buralardan gidersek evlenmemiz gerekecek," yine biraz kaygılanarak, ben evlenemeyeceğin kadar yaşlı mıyım senin için?"

Yatağın kenarında oturan Esch titrek mum ışığında seyretti onu. Parmağı yatak örtüsüne bir 37 çizdi. Kadına otuz yedi mumlu pasta armağan edebilirdi; aman boş ver, kadın zaten yaşını gizliyordu, hediyeye olsa olsa kızardı. Ağzına, hareketsiz hatlarına baktı, birdenbire çok daha yaşlı olmasını istedi. Gözüne daha güvenli görünüyor, nedenini ise bilmiyordu. Apansızın gençleşip efil efil genç kıyafetleriyle şuracığa uzansa fedakârlık falan suya düşerdi. Fedakârlık şarttı, kocayan kadına kendini feda etmekle gitgide büyümesi lazımdı ki dünyaya düzen gelsin, Ilona bıçaklardan korunsun, tüm canlılara masumiyet hali yeniden armağan edilsin, zindanlarda çürüyecek tek bir can bile kalmasın. Eh, işin orası garantiydi, Hentjen Ana kocayıp çirkinleşecekti. Dünya gözüne düz, sonsuz ve kaygan bir koridor gibi göründü, dalgın dalgın, "Mekânı kahverengi yer muşambasıyla kaplamalı, güzel dururdu."

Hentjen Ana ümitlendi: "Tabii, ayrıca boyatmak da gerek; bina olduğu gibi berbat halde… onca yıldır hiçbir şey yapılmadı… ama sen Amerika'ya gitmek istiyorsan?.."

Esch yineledi: "Onca yıldır…"

Hentjen Ana kendini özür dilemeye mecbur hissetti: "Para biriktirmek lazım, öyle olunca da işleri hep sonraki yıla erteliyorsun… vakit de geçiveriyor…" sonra da ekledi: " insan yaşlanıyor."

Esch sinirlendi: "Çocuğu olmayanın para biriktirmesi gülünç… benim için de para biriktiren olmadı."

Fakat Hentjen Ananın aklı başka yerdeydi. Acaba meyhaneyi boyatmak işe yarar mı, onu merak ediyordu, "Amerika'ya giderken beni mi alacaksın?.. yoksa körpe birini mi?" diye sordu.

Esch kabaca, "Amma bitmez lafmış şu gençlik yaşlılık!.. o zaman gençmiş, yaşlıymış, kalmayacak… zaman diye bir şey de olmayacak…"

Esch duraladı. Yaşlılar çocuk sahibi olamazlar. Bu belki fedakârlığın parçasıydı. Fakat masumiyet halinde kimsenin çocuğu olmaz. Bakirelerin çocuğu olmaz. Yatağın içine süzülürken sözünü tamamladı: "O zaman her şey sabitlenecek, güvene kavuşacak. Kişinin ardında bıraktıkları ona zarar veremeyecek."

Örtüyü düzeltti, özenle Hentjen Ananın da omuzlarının üstüne çekti. Bunun üzerine fenere asılı duran ve Herr Hentjen'in de benzer vesilelerle kullandığı pirinç mum söndürücüye uzanıp titrek alevin üstüne geçirdi.

3

Mannheim, Bad yolu üstündedir. Esch arkadaşlık vazifeleri olduğunu hatırladı. İçini çoktandır sıkan bir şey vardı, artık bulmuştu: Arkadaşlarının yatırımlarını uçurumdan aşağı yuvarlanan bu işte bırakamazdı. Şimdiye dek %50'den fazla kazanç kaydedebilmeleri iyiydi, güzeldi ama artık zaman kazancı emniyete alma zamanıydı. İşten çıkmak lazımdı. Kendi 300 markı başka meseleydi. Ziyan olup gitse aslında müstehaktı. Çünkü %50 kazanıp üstüne bir de iki ay yaşamak, hem de hiç fena yaşamamak – e, Ilona'yı kurtarmak istediği fedakârlık hani? Ayrıca Amerikan özgürlüğüne kaçışı haram parayla finanse etmek de çok yanlış hesaptı! Demek güreşçiliğin bütün parayla çarçur olmasının tam vaktiydi. Hentjen Ana galiba kehanetinde haklıydı, kendisinin de tüm bu karılar tiyatrosunun da sonu rezil rüsva olmaktı.

Fakat şimdiki mesele Lohberg ile Erna'nın parasıydı. Konuyu Gernerth'e açmak kolay değildi: Müdür beyimiz geceleri boş kalan salondan yakınıyordu, gündüz bulabilene ise aşk olsundu; Alhambra'ya uğradığı yoktu, dairesine hiç gelmiyor görünüyordu, Oppenheimer'de ise leş gibi ve bomboş iki oda

vardı, ama içlerinde insan yoktu. Yemeklerini nerede yediği sorulunca, "Aman, bir tereyağlı ekmekle geçiştiriyorum, aile babası dediğin sefa sürecek değil ya," diye yanıtlıyorsa da hepten doğru olduğu söylenemezdi, çünkü hani şu İngiliz yolcular katedralden otele geçerken Katedral Oteli'nin mermer holünden çıkan kimdi? Karnı tok, ağzında kalın bir puro, Herr Gernerth'in ta kendisi. "Prestij ziyareti, sevgili dostum," demiş, sanki Katedral Oteli'nde, hem de bütün ailesiyle birlikte kalmasını kıskananlar varmış gibi de sıvışıvermişti. Fakat bugün farklıydı: Müdür beyimizi kaçırmak yoktu!

Esch akşamleyin müdüriyet odasının kapısını açtı, sırıtarak arkasından kilitledi, anahtarını cebine soktu ve esir aldığı Gernerth'e tertemiz bir "Fritz Lohberg ile Erna Korn'un yatırım kazançları bilançosu" takdim etti, bilanço, adı geçenlerin kişi başı 2000 marklık sermaye yatırımları karşılığı 1123'er mark kârla toplam 3123 mark almaları gerektiğini ortaya koyuyor, alt tarafında da "hesabı vekaleten çıkaran, August Esch" yazıyordu. Ayrıca kendi parasını da istiyordu. Gernerth ortalığı velveleye verdi. Birincisi, Esch'in meşru bir vekâletnamesi yoktu, ikincisi müsabakalar henüz bitmemişti ve bitmemiş işten ödeme almak usulden değildi. Bir süre laf dalaşına girdiler, onca ahlayıp vahlama sonrasında Gernerth nihayet Lohberg ile Erna için talep edilen meblağın yarısını Esch'e ödemeye razı olurken diğer yarı, girişimde bırakılacak, sonraki muhtemel kazançlardan da yararlanabilecekti. Esch kendisi içinse elli marklık harcırahtan kuruş fazlasını koparamadı. Belki de çok uysal davranmıştı. Neyse, yolculuk için yeterliydi.

Frau Hentjen kahverengi ipeği sırtında, istasyona gelmiş, kendisiyle laflayacak bir tanıdık yok mu diye etrafa dikkatle göz gezdiriyordu. Çünkü erken bir saat olmasına rağmen kalabalıktan geçilmiyordu. Öbür peronda aksi istikametteki bir trenin işlemleri yapılıyordu, trene Çek veya Macar göçmenler için de birkaç vagon eklenmişti, birkaç selamet ordu-

su eri göçmenlerle uğraşıyordu. Hentjen Ananın ona buraya gelirken eşlik etmesinde sorun yoktu; çocukça gizli gizli işler çevirmeyi bırakmasının vakti gelmiş de geçiyordu. Fakat Esch göçmenler ile selamet ordusu erleri karşısında vicdan azabı duydu. "Aptal dernekçilik işleri," diye sövdü. Bu kadar neye kızmıştı, Tanrı bilirdi. Muhtemelen şu sır küpü gibi davranma budalalığı ona da bulaşmıştı. Selamet ordusu kızlarından biri yanından geçerken başını çevirdi. Frau Hentjen fark etti: "Ben varım diye utanmıyorsun ya? Sakın kız seninle geliyor olmasın?" Esch, gayet kaba, bu soytarılıkları duymak istemediğini söyledi. Ne var ki bir bu eksikti: "Demek bir erkek için namusunu lekelemenin karşılığı bu… körle yatan şaşı kalkar." Esch kendisini bu kadına bağlayan nedir, gene anlayamadı. Gündüz vakti karşısında dururken kadının sevişkenliğine ve karanlık nişe dair resimler, evet, ondan uzaklaşır uzaklaşmaz peşine düşüveren bu resimler kayboluyor, sanki hiç var olmamışlar gibi hiçliğe düşüp yok oluyorlardı. Hentjen Anayla aynı trene binip Bacharach'a gitmişlerdi; o zaman başlamıştı – belki bugün bitirecektir. Kadın, ilgisizliğini fark etmiş olsa gerekti, çünkü aniden, "Beni aldatırsan gününü görürsün…" dedi. Gururu okşanan Esch dahasını da işitmek istedi; bir yandan da canını yakmakla tahrik oluyordu: "Peki, daha bugün elinden kaçıyorum… ne görecekmişim?" Kadın donakaldı, cevap veremedi. Fakat onun bu haline üzülen Esch, elini aldı, ağır ve kaskatı eli avucunda duruyordu. "He, ne olacakmış bakalım?" Kadın boş gözlerle, "Seni öldürürüm," dedi. Bir vaade, kurtarıcı bir ümide benziyordu söylediği; buna rağmen Esch gülmek için kendini zorladı. Fakat Hentjen Anayı düşüncelerinden ayırmak ne mümkündü. "Başka çarem mi var?" Biraz aradan sonra: "Sakın Ober-Wesel'e gidiyor olmayasın?.. o kişiye?" Esch'in sabrı tükendi: "Saçma, sana yüz defa dedim, Lohberg'le Mannheim'daki işlerimi halletmem gerek diye… hem biz Amerika'ya gitmeyecek miyiz?" Frau Hentjen ikna olmamıştı: "Dürüst ol." Esch sabırsızlıkla kalkış işaretini

bekliyordu; Bertrand'ın yanına gittiğini asla söylememeliydi: "Benimle gel diye davet etmedim mi seni de?" – "Ama ciddi değildin." Şu an, kalkış işaretinden hemen önce, teklifi gayet ciddiymiş gibi geldi, kadını tombul kolundan tutarken canı öpmek istedi; fakat kadın iteledi: "Baksana, bunca insanın önünde!" Derken Esch'in trene binme vakti geldi.

Aslında niyeti doğru Badenweiler'e gitmekti, ancak St. Goar durak tabelasına bakınca Mannheim'da hemen bugün konaklamaya kesin karar verdi. Hatta ona Mannheim'dan yazacaktı; bu onu rahatlatacaktır – Esch kadının onu öldürmek istediğini düşününce şefkatle gülümsedi; aslında denemeye değerdi. Gelgelelim Badenweiler ziyareti tehlikeliye benziyordu, ya hep ya hiçi andırır gibiydi, onun için de başkalarının parasını önceden teslim etmek terbiye gereğiydi. Aklına, "İnsan hayatıyla oyun oynanmaz" cümlesi geldi, cümle yuvarlanan tekerlerin ritmine karıştı. Hentjen Ananın narin bir revolveri kaldırdığını görüyor, Harry'nin de yine, "Ona bir şey yapmayacaksın," dediğini işitiyordu. İşte şimdi Lohberg, Ilona, Fräulein Erna ve Balthasar Korn da karşısına dikiliyor, onları bunca zamandır görmeyişine hayretler ediyordu; belki de arada geçen zamanda ölüp gitmişlerdi. Hepsi de onu ritmik ölçüyle selamlamak için kollarını kaldırıyordu, sanki onları birdenbire beliriveren iplerle oynatan görünmez ve zarif bir kuklacı vardı. Üçüncü sınıf vagon hapishane hücresi gibidir, kişinin normalde diş boşluğu olan sol üstteki sahneye gri bir kulis sıkışıvermiştir, mukavvadandır, ardında gri ve tozlu sahne duvarlarından başka saklı bir şey yoktur. Fakat kuliste "hapishane" sözü okunuyordu, ardında bir şey olmadığı bilinmesine rağmen hücrede hiç var olmayan, yine de başkişi olan birinin bulunduğu biliniyordu. Fakat hapishane kulisinin diş gibi içine uzandığı sahnenin arka planı, üstüne şahane bir park resmi yapılmış iri bir afişle kapatılmıştır. Muazzam ağaçlar altında geyikler otlar, elbisesinin payetleri ışıltılar saçan bir kız çocuğu çiçek toplar. Geniş siperli hasır şapka takmış bahçıvan, elinde parıldayan bahçe makası,

peşinde köpeciği, fıskiyesi havaya ışıltılı bir kamçı misali beyaz bir ışın yollayıp serinlik veren koyu renkli göletin yanı başında dikilmektedir. Mazgallarında siyah-beyaz-kırmızı bayrağın dalgalandığı görkemli şatonun ışıkları ve süsleri çok uzaklardan seçilir. İşte bu da, onu gene işkillendirir.

Tam Mannheim'a yaklaşırken aklına bir şey geldi, Erna kesin şu uçkuru sağlam Yusuf'la yatıyordu. Aslında soru değildi bu, o kadar aşikârdı ki kafa yormaya bile gerek yoktu, tıpkı insanın yüzünde taşıdığı burun veya yürüdüğü ayakları kadar olağandı. Dünyada hiçbir şey ve kimse Esch'i fikrinden döndüremezdi; hem ikisi başka ne yapabilirlerdi ki? Buna rağmen yanılıyordu. Çünkü yaşamın içerikleri kıt olup farklı cins iki kişiyi uyuşturmak için çok bir şey gerekmese de kimi şeyler vardı, sanıldığı kadar olağan değillerdi. Esch gibi günlük ve dünyevi yaşayışın içinde duran veya bunun çok cüzi miktarda üstüne çıkmış kimseler, varlığıyla dünyevi her şeyi güvensizliğe çeken bir kurtuluş diyarı olduğunu hemencecik unuturlar, hatta iki kişinin birbiriyle yatması şöyle dursun ayaklarımızla mı yürürüz, o bile birdenbire şüpheli bir hal alır. Oysa buradaki duruma bakıldığında Lohberg'i soylu ve içten dostluğun sınırlarını aşmaktan alıkoyan kısmen çekingenliği, kısmen de dişilere duyduğu hiç bitmeyen güvensizlikti, özellikle de çirkin bir tecrübe sonrası çirkin hastalıkların zehrinden kaçınmayı öğrendi öğreneli hal böyleydi, Erna'nın kapı komşu bir hovardanın tüm ayartmalarına maruz kaldığını düşününce! İşte, Lohberg buydu. Fräulein Erna Korn'la yalnız gezmeye gider, kahve içer, bunu da ancak yukarıdan bir işaret, adeta gerçek kurtarıcı merhamet işareti verilince son bulacak bir arınma ve kefaret zamanı olarak görürdü.

Esch gerçi bu aptalın erdemini bilirdi, tahmin edemediğiyse erdemin çapıydı, hele Fräulein Erna'yı onun da tedirgin etmeyi bırakmamış oluşunu, Fräulein Erna'nın kalbine değilse de

kanına işlediğini ve kadının bu sebepten olsa gerek Lohberg'e kurtarıcı merhamet işaretini vermekte acele etmek bir yana belki bile isteye geciktirdiğini, çünkü bu geciktirmeyi evlilik için gerçek bir hazırlık olarak gördüğünü ise hiç sezemiyordu. Evet, Esch tüm bunları sezemiyordu, ama hiç sezemediği bir şey varsa o da söz konusu iki kişinin Esch'in karakter yapısında itici çizgiler keşfetmekle meşgul olmayı sevmeleri, hatta hayalperest mizaçları gereği böylesi bir ortak merak içinde hayatlarını birleştirmek için iyi bir temele sahip olduklarına inanmalarıydı.

Esch bu şartlardan tamamıyla habersiz, sevinçli ve kutlamalı bir karşılama olacağını düşünmüştü. Fakat bunun yerine Fräulein Erna onun kapıda bitiverdiğini görünce korktu. Hemen toparlanıp, ah, dedi, Herr Esch'in tekrar piyasaya çıkmış olması güzeldi, ah, lütuflarda bulunup tekrar hatırlama iyiliğini göstermesi adeta pek güzeldi, bir kart yazma zahmetine bile girmemişti. Sonra da, "Kimin arabasına binersem onun düdüğünü çalarım," deyip daha türlü iğnelemelerde bulununca Esch hole girmeyi bile başaramadı. Fakat sesleri işiten Korn oturma odasından ceket bile giyinmeden çıktı, kız kardeşinden daha kaba bir tıyneti olduğundan ve geçen iki ay boyunca Esch'i aklına getirmediğinden Esch'in de suskun kalmasına hiç içerlemedi, Esch ona yazacak olsa şaşkına döner dense yeriydi, şu halde Korn adamakıllı sevinmişti, bunun tek sebebi de bildiği her şeye bağlılık duyuşu değildi, geri dönen Esch'e bakınca bir tür heyecan kaynağı, ayrıca boş kalan odadan hoşuna gidecek bir gelir imkânı görüyordu. Ilona için paraya ihtiyacı vardı. Dolayısıyla misafirinin elini içten nidalarla sıktı, kendisini bekleyen odasına girmesi için içeri buyur etti. Keyfi kaçık birine böylesi gönülden davranışlar iyi gelir, Esch de pılı pırtısını kendisini bekleyen odasına taşımaya koyulmuştu ki Fräulein Erna onu alıkoyup hafiften ağabeyine dönerek, bu iş olur mu, bilemeyeceğini söyledi. İşte o an Korn öfkeden köpürdü: "Neden olmayacakmış yine! Ben olur diyorsam olur."

Esch görgülü biri olsa elbette üzüntü bildiren sözlerle oradan ayrılması gerekirdi, fakat görgülü olsa bile ki değildi, görgü meselesini merakının arkasına koyamayacak kadar ailenin parçası olmuştu; burada neler yaşanmıştı? Hayretler içinde, olduğu yerde kaldı. Fakat sözünü sakınmaya alışkın olmayan Fräulein Erna bu merakı çabucak giderdi, çünkü ağabeyine çıkıştı, namuslu bir evlilik arifesinde bulunan kardeşini yabancı bir erkekle aynı çatı altında uyumaya zorlayamazdı; şu evde zaten yeterince rezalete katlanmıştı, müstakbel kocası bu kadar yüce gönüllü biri olmayaydı, adamın peşinden koşardı. Bunun üzerine Korn memleketinin şivesiyle, "Hep laf, kapa çeneni. Esch kalıyor," dedi. Fakat Esch, Fräulein Erna'nın imalarından ötürü diğer konuları unutup bağırdı: "Ne sürpriz, tebrikler, Fräulein Erna, kimmiş o şanslı adam?" Fräulein Erna da elbette tebrikleri kabul edip Herr Lohberg'le uzlaşmak üzere olduklarını söylemeden edemedi. Esch'in koluna girdi, onu oturma odasına götürdü. Evet, üstelik nişanlısı da birazdan gelecekti. Lohberg'den söz açılınca Korn'un aklına mükemmel bir fikir geldi, Esch'i karanlık bir köşeye geçirecek, Esch hayalet gibi aniden sohbete karışınca ondan habersiz damat dehşetle yerinden sıçrayacaktı.

Koridordan zilin sesi gelip Erna kapıyı açmaya gidince Esch gıkını çıkarmadan karanlık köşeye geçti. Sofrada kalan Korn biraz daha dibe sokulmasını gösteren işaretler yaptı. Çünkü teknik mükemmelliğe değer veren ve işin yapılmasında kusur çıkarsa öfkelenen biriydi. Fakat Esch'in köşesinde sessiz sedasız bekleyişi Korn'un öfkesinden duyduğu korkudan değildi, yok, değildi, ha deyince korkutup köşeye sıkıştırabileceğin kimselere benzemezdi o, ayrıca bulunduğu yer ceza ve alçaltma yeridir denemezdi; duvara adeta gönüllü olarak daha da yanaştı, resmi koluyla sıyırması bile umurunda değildi, çünkü bu gölge köşede hiç alakasız ve tuhaf bir şekilde sofradakilerle mesafesinin gitgide artması gibi bir arzu belirdi içinde. Lohberg'in içeri girmesine kadar geçen birkaç dakika,

farkına varmasına yetmedi, yine de Mannheim'la bir yerden alakası olan ve odada bulunan diğerleriyle aynı seviyeye inmesini yasaklayan o tuhaf yalnızlığa kaydığını sandı, talepkâr bir yalnızlıktı, ama şu an o kadar memnuniyet vericiydi ki onun için yeterince yalnız olamıyordu, ah şu köşesine daha da çok çekilebilecek olsaydı kurtulmuş, yüce bir ermişe dönerdi, hücresindeki dünyadan el etek çeker, maddi bedene bağlıların sofrasında hayalet gibi dolaşırdı. Elbette çok süremezdi bu, çünkü böylesi düşünceler ancak sonuna kadar düşünmeye, hatta daha da öte, gerçekleştirmeye vakit yetmeyince başlar, Lohberg programlandığı gibi içeri girip misafirin varlığına sevinecek kadar şaşırınca Esch de bu düşünceleri unutuverdi. Nasıl Ilona onlardan biri değilse Esch'in de tam olarak onlardan olmadığı kesindi, ama masanın etrafında otururlarken aile gibiydiler, birbirlerine türlü sorular soruyordular. Sorular çok geçmeden refah meselelerine varınca Esch gururla cüzdanını ve kesesini çıkarıp masanın üstüne 1561 mark 50 fenik saydı. Fräulein Erna sevinçle paraya uzandı, çünkü kârıyla birlikte kendi yatırımı sanıyordu; ne var ki Esch gerçi alacağının bu kadar olduğunu ama bu meblağı şimdilik Lohberg'le paylaşması gerektiğini, çünkü öbür yarımın hesapta kaldığını açıklayınca kadın, kâr yerine zarar ettim, diye çığlığı bastı. Esch ne kadar izaha çalışsa da kadın akıllanmadı, yaygarayı kopardı, ona hiçbir şeyi yutturamazlardı, hesabı kuvvetliydi: Buyursundu -kâğıt, kalem aldı- iki yüz on dokuz mark elli fenik ödemişti, işte, kâğıt üstünde duruyordu, kâğıdı bağırıp çağırarak Esch'in kederli yüzüne yapıştırdı. Lohberg ağzını açmıyordu, oysa esnaftı, hesabı gayet iyi anlamış olması gerekirdi. Nişanlısı hanımefendiyle bozuşmak istemiyordu, ödlek salak. Esch kabaca, "Bizim de haysiyetimiz var – belki burada sus pus duran kimilerinden de çoktur," dedi. Sonra Erna'nın kolunu yakaladı, sevgiden filan değildi, aksine kolu kâğıtla birlikte öfkeyle ve epey şiddetle masaya koydu. Kadın aslında anlamış gibiydi veya Esch'in sağlam duruşundan kaynaklıydı,

öyle veya böyle Fräulein Erna'nın sesi kesildi. O âna dek ilgisiz duran Korn bir tek, şu Yahudi Teltscher'in dolandırıcının teki olduğunu dile getirdi. E, öyleyse ihbar etsin, diye yanıtladı Esch, masumları içeri tıkacakları yerde dolandırıcıların hepsi ihbar edilmeliydi. Lohberg'in ödlek ve terbiyesiz tavrı cezaya çarptırılınca o da Lohberg'i, "Masumlar unutuluyor! Mesela Herr Lohberg zavallı Martin'i hiç ziyaret etmiş mi?" sözleriyle küçümsedi. Hâlâ adamakıllı öfkeyle dolup taşarak başı önünde oturan Erna ters cevap verdi, dostlarını unutan, hatta zarara sokan başkalarını da tanıyordu, ayrıca Herr Geyring'le ilgilenmek Herr Esch'in görevi olsa gerekti. Esch, "Buraya gelme amacım da o zaten," dedi. Fräulein Erna, "Öyle mi," dedi, "demek aksi takdirde Herr Esch'i hiç göremeyecektik." Sonra da duraksayarak, adeta çekinerek, bir ölçüde cesurca bir mücadeleyi bırakmama mecburiyetiyle ekledi: "Paramızı da." Kafası yavaş çalışan Korn ise, "Yahudi'yi attırın içeri," dedi.

Çok tuhaf bir çözümdü bu, Esch aynısını demin kendisi teklif etmiş olmasına rağmen, bunun, yaklaştığını hissettiği daha iyi, sıradışı ve adeta entelektüel çözüme bakınca işe yaramaz kısmi bir çözüm olacağını söylemek istedi canı. Ilona yine bıçaklara maruz kalacaksa Teltscher'i birkaç aylığına içeri tıktırmanın getirisi ne olurdu ki. Buranın asıl parçası olan Ilona'nın burada olmadığını ancak fark ediyordu, sanki görevini yapmadan karşısına çıkması engellenmek isteniyordu. Evet, görev aşağı, görev yukarı – yapılacak büyük fedakârlık düşünülürken bir yandan da kârları kayda geçireceğine söz veriyordu! Gerçekten düzen sağlanacaksa güreşçiliğin ortadan kaybolması lazımdı. Böyle düşünürken bağırıp çağıran Erna'nın parasını yine de onun için bu işe yatırmasını beklediğinden, aslında nahoş da sayılamayacak bir suçluluk duygusu belirdi; fakat diğerlerini ilgilendirmeyeceği için bağırmaya başladı: Demek böyle teşekkür ediyorlardı, madem böyle karşılanıyordu, parayı buraya getirdiği için kusuruna bakmasınlardı, ayrıca kalanı için Gernerth'e yazacaktı. Fräulein Erna

sivri dilli, nasıl isterse öyle düşünsün, dedi. O zaman Erna'nın kendisi yazsındı, çünkü Esch açık açık her tür sorumluluğu reddetmişti. Erna ise yazmayacağını söyledi. Peki, o zaman Esch yazardı, çünkü namuslu biriydi. Fräulein Erna, "Yok yahu?!" dedi. Bunun üzerine Esch kâğıt ve mürekkep istedi, sonra da içeridekilere aldırmadan odasına çekildi.

Odasında açık adımlarla bir aşağı bir yukarı yürüdü, asabiyken hep böyle yapardı. Sonra içeridekiler sinirlendi sanmasın diye ıslık çaldı, belki de kendini yalnız hissettiğinden ıslık çalıyordu. Az sonra holden Erna ile Lohberg'in sesini işitti. Kısık sesle konuşuyorlardı; anlaşılan ödlek Lohberg, öfkesinden hâlâ korkuyor, beyaz gözlerini umarsızca sağa sola deviriyordu. Lohberg'in resmi sık sık olduğu gibi Hentjen Ananınkiyle birleşti. Bu kez Erna da umarsızdı, zavallıcık olup bitenlere gıkını çıkaramıyordu. Lohberg ile Erna kendisine sövüyorlar mı diye kulak kabarttı. Hentjen Ananın budalaca kıskançlığıyla onu şu soktuğu durum ne güzeldi, hiç gerekli değildi oysa, şimdiden Badenweiler'e varmış olabilirdi. Holdeki sesler kesildi, Lohberg gitmişti; Esch oturdu, temiz, muhasebeci yazısıyla şunları yazdı: "Tiyatro Müdürü Herr Alfred Gernerth, Köln, Alhambra Tiyatrosu. Kişi başı 780,75 marklık bakiyemin havalesini ve hesabımın kesin olarak görülmesini rica ederim. Saygılarımla." Bir elinde kâğıt, öbüründe kalem ile hokka, doğru Erna'nın odasına gitti.

Keçe terlikleriyle ortalıkta dolaşan Erna yatağını hazırlıyordu, Esch onun ayakkabılarını bu kadar çabuk değiştirebilmesine şaştı. Kadın onun öfkesini fark edince içeri dalmasına çıkıştı: "O paçavrayla niyetiniz nedir?" Esch emretti: "İmzalayın." – "Bir daha hiçbir şeyinize imza atmam…" Fakat o arada mektuba bakmıştı, sonra da mektupla birlikte masaya yürüdü: "Aman, neyse." Bir şeye faydası dokunacağı yoktu ya, parası gitmişti, eriyip bitmiş, çarçur edilmişti, bu kadarına şükredecekti artık, fakat Herr Esch gibisinin umurunda mı olur-

du hiç. Kadın böyle bağırıp çağırınca Esch'in ona duyduğu tuhaf suçluluk hissi tekrar yükseldi; aman, parasını almasına yardım edecekti, kadına imza atacağı yeri göstermek için elini tuttu. Kadın elini çekmeye çalışınca yine kızdı; eli daha sıkı kavradı, ona adeta hoyratça davranıyordu, işte ikidir Fräulein Erna sessiz ve savunmasız kalıyordu. Esch ilkinde fark etmedi, elini imzaya götürmekle yetindi, fakat o an kadının kertenkele bakışları aşağıdan isteklilikle yüzüne çarptı. Kadını kucaklayınca o da yanağını göğsüne dayadı. Kadının bu hareketine çok kafa yormadı, eski aşkının yankısından mı ibaretti, yoksa Lohberg'in erkekçe davranamayışının öcünü mü almak istiyordu veya -Esch'e göre en akla yatkını da buydu- madem gelmişti, madem durum böyle gelişmişti, madem evlenecek diye kavga etmesine gerek yoktu diye olana göz mü yumuyordu, Esch'in umurunda bile değildi. Konu açıklığa kavuşmuştu: Erna'nın taliplisi vardı, Esch ise Hentjen Anayla Amerika'ya kaçacaktı; Lohberg'e duyduğu öfke bile yatıştı, handiyse pek çok yanıyla Hentjen Anaya benzeyen aptala biraz şefkat bile duydu, Fräulein Erna nişanlısıyla samimileşince bazı huylarını da almış olsa gerek, uzaktan andırsa da Erna'ya sarılırken Hentjen Ananın da bir parçasına sarılıyordu sanki, bunun için de aldatma sayılmazdı. Bu arada eski kavgaların anısı hepten silinmemişti, ikisi de henüz tereddütlüydü, yaşadıkları an düşmanca bir iffet ânına benziyordu, Esch neredeyse son defaki gibi işini görmeden odasına dönecekti. Derken Fräulein Erna aniden, "Pişt, ses çıkarma," deyip elinden kurtuldu: Dışarıda koridorun kapısı gıcırdamıştı, Esch gelenin Ilona olduğunu anladı. Ama dışarıdaki sesler kesilip de Korn'un odasının bulunduğu oturma odasının kapısı kapanınca berikiler de birbirlerinin üstüne kapandı.

Esch daha sonra kendi yatağına sıvışırken aklına Hentjen Ana ve Mannheim'da sırf onun kıskanç güvensizliğini yatıştırmak için konakladığı geldi. Al işte, ahmakça kıskançlığının sonucu bu olmuştu. Elbette onu daha aynı gün aldatacağı tehdidini

şaka maksatlı savurmuştu. Şimdiyse gerçek olmuştu, ama kabahat onda değildi. Aslında gerçek bir aldatma da sayılmazdı; böyle bir kadını aldatması kolay değildi. Gene de pislik yaptığı ortadaydı. Peki niye? Çünkü hesaplarını geciktirmeden temize çekmesi lazımdı, çünkü böyle ahmakça bir kıskançlığa kulak asacak yerde terbiyesi gereği çoktan Badenweiler'de olması gerekirdi. Al işte, sonucu buydu. Başına gelene bak, ama değiştirmenin imkânı yok. Esch duvara döndü.

Gözlerini açarken eski odasını tanıdı; perdelerin arasından aydınlık kuşluk güneşinin ışığı vuruyordu, içini mızrak darbesi gibi delen bir şey vardı: Nakliye ambarına gitmesi gerekmiyor muydu? Mittelrhein'la işi olmadığını sonra hatırladı, hatırlaması tatil gibi, özgürlük gibi geldi. Onu artık kimse yemeğe kaldıramazdı. Artık zevk vermemesine rağmen yattığı yerde kaldı ama paşa gönlü istediği kadar yatabilirdi. Yine Hentjen Ananın onu öldürmesi de gayet muhtemeldi, çünkü ona sadık kaldığını asla anlamayacaktır; onu öldürmek isteyecektir, isteği de iyi niyetli ve özgür bir güvenle doludur. Ölümle karşı karşıya duran özgürdür, özgürlük amacıyla kurtarılmış olan ölümü göğüslemiştir. Bir şatonun sessizce siyah bayraklar dalgalanan mazgalları geldi gözünün önüne, belki de Eiffel Kulesi'ydi, hem geleceği geçmişten kim ayırabilirdi ki! Parkta mezar vardır, bir kız çocuğu mezarı, hançerlenmiş bir kız çocuğunun mezarı. Evet, ölmeden önce insanın her istediğini yapması mubahtır, her şey serbestleşir, adeta bedava olur, tuhaftır, kişiyi de bağlamaz. Sokakta önüne gelen kadına yanaşıp beraber olmaya çağırmak mubahtı, bu yaptığı da, meçhule gitmek üzere bugün yarın terk edeceği Erna'yla yaptığı gibi hoş bir serbestliğe sahip olacaktı. Şu kemikleri sayılan küçük keçi yok mu, dışarıda bir şeylerle uğraştığını işitiyordu, geçen seferki gibi gelmesini bekledi, çünkü güneşi gördüğün sürece sonuna dek kullanmalısındır. Aldatma izninin ancak aldatma yoluyla satın alınmasının gerekmesi ve buna rağmen karşılı-

ğında öldürülmeyi arzulamak, Hentjen Ana sahiden de bunu kavrayabilecek birisi değildi; ne anlardı o böylesine karmaşık hesaplardan – dünyaya kurnazlıkla gelmiş bu hesap yanlışlarının içyüzünü, yalnızca hesap kitaptan iyi anlayan kişinin kurtarıcının ölümüyle ölebileceğini nasıl anlayabilirdi. Çünkü en ufak hata özgürlük binasını sallantıya sokabilirdi. Mutfaktan Fräulein Erna'nın sesini işitti: "Beyefendi hazretlerine kahve getirmeye müsaade var mı?" Esch, "Yok," diye seslendi, "birazdan ben gelirim." Yataktan fırladı, bir çırpıda giyinmiş, kahvesini içmiş, çoktan tramvay durağına gelmişti, tüm bunlar olup biterken sergilediği koşuşturmacadan kendisi de şaşkına dönmüştü. Ancak cezaevine giden arabaya binmesini beklerken onu yataktan böyle fırlatan acaba hapishane ziyareti fikri miydi yoksa kabahat Erna'nın sesinde miydi diye düşündü: Nitekim kadının sesi güzel değildi, hele de dün akşamki gibi yaygarayı bastığında. Şüphe yoktu, Esch'i bağırıp çağırmakla tırısa kaldıran çıkmamıştı daha. Demek ses değildi, ses olsa onu çoktan evden dışarı sürüklerdi, tıpkı Erna'nın uyuyan Ilona'yı görmesi için onu mutfağa çağırdığı günkü gibi.

Üstelik Ilona'yı görmeye hiç ihtiyacı yoktu, ne burada ne başka yerde. Ayrıca galiba en iyisi bu şeyleri kendinden uzak tutmaktı, bundan böyle her şeyin yaşanacağı yerin muhtemelen Erna'dan ve kötü heveslerinden kaçış, bu bağlayıcılığı olmayan hazdan kaçış olacağını hiç bilmemekti, gelgelelim söz konusu haz gün ışığından çekinir, çünkü özgürlük vakti bir tek, gecedir.

Hapishanede haftada yalnız üç ziyaret günü olduğunu öğrendi, yarın tekrar gelmeliydi. Esch düşündü. Ne yapmalı? Hiç vakit kaybetmeden Badenweiler yoluna devam mı etmeli? Hareket özgürlüğü kısıtlandığı için küfretmeye başladı. Fakat sonunda, "Öyle olsun, son mühlet," dedi, son mühlet sözü yakasını bırakmıyordu, kulağına yapıştı, hatta ona Başkan Bertrand kadar kudretli bir adamla rahatlatıcı ve gurur verici bir dostluk

bağışladı, çünkü son mühlet hem ona hediyeydi hem kendisine. Yok, yola koyulamaz, önce Martin'i görmeden karanlığa yelken açamazdı, Mannheim'da kalışının bir tek Erna'yla geçirdiği geceye mahsus olması gülünç, hatta yakışıksız olurdu. Büyük bir yolculuğa çıkan, arkasında halletmedik iş bırakmaz, asıl yapılması gereken selam verip vedalaşmaktı. Nitekim o da ilkin depolardaki ve kantindeki tanıdıkları ziyaret amacıyla limana gitti. Kendini handiyse uzak Amerika diyarından eve, sevdiklerinin yanına dönen ve sakalı uzadığı için artık tanınmayacağından biraz korkan bir akraba gibi hissediyordu. Mesela girişteki bekçinin onu içeri salmaması gayet mümkündü. Fakat olaylar büyük bir cana yakınlıkla gelişti, özellikle de rastladığı herkes ona artık kimsenin dokunamayacağını hissettiği içindi; gümrük bekçileri derhal uçarcasına bir içtenlikle selam durdular, onlarla ayaküstü, havadan sudan konuştu. Evet, dediler gülerek, armatörlükte olmadığı sürece burada da işi yoktu, Esch ise burada yapacaklarının olduğunu onlara göstereceğini söyledi, içeri girerken onu alıkoymak için en ufak teşebbüste bulunmadılar. Bütün depoları, vinçleri, ambarları ve tren vagonlarını keyfince gözden geçirirken kimse engel olmadı, depoya seslenince kâhya ve depocular ortaya çıkıp kardeşleriymiş gibi karşısına dikilmişlerdi. Gene de tüm bunları terk etmekten pişmanlık duymuyordu, her şeyi olanca netliğiyle hafızasına kazımakla yetindi, kimi zaman bir vagona veya yükleme rampasına dokundu da kuru tahtanın bıraktığı his, kaşarlı avucuna yerleşti. Yalnız kantinde bir düş kırıklığı oldu; gözleri Korn'u aradı, yoktu; Korn aptaldı, korkuyordu, Esch'in gülesi geldi, çünkü Ilona'yla yaptığı şeye gücenmiyordu, Ilona elinden alınıp kimsenin yanaşamadığı şatoda ortalıktan kaybolmuş olacaktı. O da bir tek, polislerle likör içti, sonra da alışıldık yolundan gitti, yol artık pek alışıldık olmasa da önüne daha önce uzanmadığı kadar tanıdıktı, puro dükkânının olduğu köşeye kadar yürüdü, dükkâna sanki Lohberg onunla sohbet etmek için büyük bir özlemle yolunu gözlemlemiş gibi beklentiyle baktı.

İşte, Lohberg gerçekten de kasasının arkasına oturmuş, iri puro kesiciyi elinde tutuyordu, Esch içeri girince aleti nazikçe kenara koydu, çünkü Esch'ten özür dileyeceği pek çok konu vardı, gelgelelim hiçbiri bunlardan bahsetmedi, çünkü Esch affetmeye hazırdı ve Lohberg ağlasın istemiyordu. Lohberg'in Erna'dan söz etmeye başlaması belki sözleşmelerine aykırıydı ama öyle cüzi bir aykırılıktı ki Esch pek önemsemedi. Kim onu keyfinin istediğinden daha erken saatte uyandırabilirdi; özgür biriydi o! Lohberg, "Harika bir dost," dedi, "pek çok ortak merakımız var." Esch istediğini söylemekte özgür olduğundan, "Evet, sizi öldürmeyecektir," dedi; bu sırada Lohberg'in acınası vücuduna baktı, Hentjen Ana başparmağıyla ezebilirdi, Erna'ya ise bunu bile yapamayacağı için üzüldü. Fakat Lohberg korkarak gülümsedi, ölümle ilgili şakalardan biraz korkardı, gazaplı konuğunun bakışları altında gittikçe azaldı, gittikçe küçüldü. Yok, Esch'in boy ölçüşeceği bir hasım değildi bu; ancak ölüler güçlüdürler, isterlerse sağken acınası terzi çıraklarına benzemiş olsunlardı. Esch dükkânda hayalet gibi dolandı, havayı kokladı, elini attığı çekmeceyi açtı, avucunun içini pürüzsüz tezgâhın üstünde gezdirdi. Dedi ki: "Ölünce benden daha güçlü olacaksınız." " ama sizi öldürmek ne mümkün," diye de küçümsercesine ekledi, çünkü Lohberg'in ölüsünün bile dikkate değmeyeceği geldi aklına; çok iyi tanırdı onu, aptalın teki kalacaktı, bir tek hiç tanımadıklar, hiç yaşamamışlardı üstün güçlü olanlar. Kadınlardan işkillenen Lohberg ise, "Ne demeye getiriyorsunuz? Dul aylığını mı kastediyorsunuz? Hayat sigortası yaptırdım," dedi. İşte bir adama zehir vermeye sebep, diyen Esch'in öyle kahkaha atası geldi ki gülüşü gırtlağını felç edercesine acıttı. Evet, Hentjen Ana yok muydu, işte kadın oydu! Zehirle çalışmaz, Lohberg dediğini böcek gibi şişlerdi. Ona saygı ve ihtiram göstermek lazımdı, nasıl olup da onu Lohberg'e benzetebilmişti, Esch şaşıyordu buna. Biraz da duygulanmıştı, çünkü benzettiği kadın zayıflık göstermişti, hatta büyük ihtimal haklıydı da.

Lohberg'in tüyleri diken diken oldu, beyaz gözlerini devirdi: "Zehir," dedi, sanki yeterince sık kullandığı bu sözü ilk kez veya en azından son haddinde işitiyordu. Esch'in gülüşü yavaşlayıp biraz da küçümser bir hal aldı: "Rahat olun, sizi zehirlemeyecektir, Erna kim zehirlemek kim." Lohberg, "Yok," dedi, "altın gibi kalbi var; karıncayı bile incitemez…" Esch, "Böceği şişler," dedi. "Yok canım, hayatta yapmaz," dedi Lohberg. Esch ise, "Ama onu aldattığınız an sizi yine de öldürür," diye tehdit savurdu. Aptal adam, "Karımı asla aldatmayacağım," dedi. Fakat Esch aniden anlamıştı, Lohberg'i Hentjen Anaya benzetebilmiş olmasının nedeni bir şeyi hoş ve apaçık idrak etmesiydi: Lohberg aslında kadındı, bir tür travestiydi, bu yüzden de Erna'yla yatmasının hiç ziyanı yoktu; Ilona da Erna'nın yatağında yatmıştı zira. Esch ayağa kalktı, ayakları üstünde sapasağlam durdu, kollarını uykudan uyanan veya çarmıha gerilmiş biri gibi uzattı. Kendini güçlü, sağlam ve hali vakti yerinde hissediyordu, öldürmeye değecek bir herifti. "Ya o ya ben," dedi, dünyanın avuçlarında olduğunu hissediyordu. Mekânı uzun adımlarla arşınlarken, "Ya o ya ben," diye yineledi. Lohberg, "Neyi kastediyorsunuz?" diye sordu. "Sizi değil," diye yanıtlayan Esch ona at dişlerini gösterdi: "Siz, siz Erna'yı alacaksınız." Çünkü böylesi adildi: Bu adamın hayat sigortasıyla birlikte güzel, düzgün bir dükkânı vardı, küçük Erna'yı alacaktı, eziyet çekmeden, kafa yormadan yaşayabilirdi; oysa kendisi uyanmıştı, görevi üstlenmişti. Lohberg, Erna'yı içten sözlerle övmeyi sürdürünce Esch de onun duymak istediklerini ve yukarıdan gelecek işaret diye nicedir beklediklerini söyledi: "Ah, sizin şu selamet ordusu zevzekliğiniz yok mu… Daha tereddüt ederseniz kız elinizden kaçacak. Elinizi uzatma vakti. Sizi limonatacı sizi." Lohberg, "Evet," dedi, "evet, sanırım arınma zamanı doldu." Dükkân biraz bulanık yaz güneşi ışığında kendini aydınlık ve cana yakın bir şekilde sunuyordu; içerideki sarı, meşe mobilyalar sağlam ve güçlü bir izlenim bırakıyor, kasanın yanında tertemiz toplanmış sü-

tunları olan bir defter duruyordu. Esch, Lohberg'in masasına oturdu, Hentjen Anaya sağ salim vardığını, işlerini halletmek üzere olduğunu yazdı.

İkinci gecesini de Erna'da geçirmeyi, özgür birinin yerine getirmeye hakkı olduğu bir formalite diye gördü. Arkadaş arkadaşa Lohberg'le evlilik hakkında konuşmuşlardı, adeta narince ve hüzünle, sanki birbirleriyle hiç mücadele etmemişler gibi sevişiyorlardı. Bu uzun ve uyanık geçen gecenin ardından Erna ile Lohberg'i saadete kavuşturmaya yardım ettiği gibi iyi bir hissiyatla kalktı yerinden. Çünkü insan, içinde nice imkânlar taşır, şeylerin etrafına attığı mantık zincirine göre de bu imkânlar iyi mi, kötü mü, ispatlayabilir.

Yemekten hemen sonra cezaevi yoluna koyuldu. Lohberg'den puro aldı, Martin'in cebine koyacaktı; aklına başka bir şey gelmedi. Bunaltıcı bir sıcak vardı, Esch'in aklına Martin'e sıcaktan ötürü acıdığı Goarshausen'deki öğleden sonra geldi. Cezaevine varınca parmaklıklı pencereleri çıplak avluya bakan görüşme odasına yönlendirildi. Sarı badanalı binalar boş avluya keskin kenarlı gölgeler düşürüyordu. Meydanın ortasında da galiba mücrimin diz çöküp başının vurulacağı baltanın keskinliğini ensesinde bekleyeceği darağacı kurulacaktı. Esch bunu tespit edince avluya bakası kalmadı, yüzünü pencereden başka tarafa çevirdi. Odaya baktı. Ortada sarı boyalı bir masa vardı, üstündeki mürekkep izleri buraya bir yazıhaneden getirildiğini gösteriyordu, içeride birkaç da sandalye mevcuttu. Oda gölgeye rağmen kaynıyordu, çünkü kuşluk güneşi içeriyi kavurmuştu, pencereler de kapalıydı. Esch'e uyku bastı; yalnızdı, oturdu; onu bekletiyorlardı.

Sonra kilit taşı döşeli koridorda ayak sesleri ve Martin'in değneğinin takırtısını işitti. Gelen, amiriymiş gibi ayağa kalktı. Martin'in bu odaya girişi Hentjen Ananın meyhanesinden farklı değildi. Bir de müzik otomatı olsa aksaya aksaya yanına

gidip kolu çekerdi. Odaya bakındı, Esch'in yalnız oluşundan memnun görünüyordu, ona doğru yürüyüp elini uzattı: "Merhaba, Esch, ziyaretime gelmen ne güzel." Değneklerini Hentjen Anada da hep yaptığı gibi masaya dayayıp oturdu. "Hadi, sen de otursana, Esch." Onu içeri getiren gardiyan, üniformasıyla Korn'u andırıyordu; yönetmelik gereği kapının yanında kalmıştı. "Siz de oturmaz mısınız, başgardiyanım? Gelen yok, elinizden kaçacak da değilim." Adam yönetmelik falan diye bir şeyler homurdandı ama masaya geldi, iri anahtar demetini üstüne koydu. Martin, "Peki," dedi, "şimdi oldu." Sonra üç adam da sustular, masanın etrafına dizilmiş, tahtadaki çentikleri seyrediyorlardı. Martin her zamankinden biraz daha sararmıştı; Esch hatırını sormaya cesaret edemedi. Mahcup suskunluktan ötürü Martin'in gülesi geldi, "Hadi, anlat bakalım, August, Köln'den ne havadis var? Hentjen Ana ve diğerleri nasıllar?" dedi.

Esch hararete rağmen yanaklarının kızardığını hissetti, çünkü aniden, mahkûmun tutukluluğunu arkadaşlarını çalmak için kullanmış gibi gelmişti ona. Sonuçta bir cezaevinin ziyaret odasında bir suçluyla ilişkilendirilmek herkesin seveceği iş değildir. "Hepsi iyiler," dedi.

Martin galiba çekincesini anlamış olacaktı, çünkü ayrıntılı cevapta diretmeyip, "Ya sen nasılsın?" diye sordu.

"Badenweiler'e gidiyorum."

"Tedaviye mi?'"

Esch'e göre Martin'in kendisiyle dalga geçmek için sebebi yoktu. "Bertrand'ın yanına," dedi kestirmeden.

"Şuna bakın hele, terfi var! Bertrand zarif adamdır."

Martin hâlâ şaka mı ediyor yoksa ironi mi yapıyor, Esch emin

* Adında "Bad" (banyo, yıkanma) geçen yerler kaplıca mekânlarını belirttiği için. (ç. n.)

değildi. Bertrand zarif, yumuşak bir arkadaştı, orası doğruydu. Ama böyle bir şeyi gardiyanın yanında söyleyemezdi. Homurdandı: "Eh, o kadar zarif olsa içeride yatmazdın."

"?"

"Sen suçsuzsun."

"Ben mi? Suçsuzluğumu kaç kez yitirdiğim kâğıt üstünde adeta kanun kitabına yazılmış gibi yazıyor."

"Bırak artık şu aptal şakaları. Madem Bertrand o kadar zarif bir adam, o gün neler oldu, ona söylemek lazım. O zaman seni buradan çıkarmalarını sağlar."

"Onu bunun için mi rahatsız edeceksin? Bu yüzden mi Badenweiler'e gidiyorsun?" Martin güldü, masanın üstünden elini uzattı: "Canım August, aklına neler geliyor! Bereket, adam orada olmayacak…"

Esch çabucak, "Nerede ki?" dedi.

"Canım, hep seyahatte olur, Amerika'da, başka yerlerde."

Esch duraksadı: Demek Bertrand Amerika'daydı! Ondan önce davranmış, ışıl ışıl özgürlük tarafına daha önce geçmişti. O uzak ülkenin büyüklüğü ve özgürlüğünün, bu ulaşılmaz adamın büyüklüğü ve özgürlüğüyle akıl havsala almasa da çok önemli bir irtibatı vardır diye hep sezinlemiş olmasına rağmen başkanın Amerika seyahatiyle kendi göç planları sonsuza dek mahvolmuş gibi geldi Esch'e. Hal böyle olunca ve her şey bu denli uzak ve ulaşılmaz gelince, Martin'e karşı öfkeye kapıldı: "Başkanlar tabii kolaylıkla Amerika'ya gidebilirler… amma İtalya da işe yarar."

Martin uzlaşmacı, "İtalya da olur canım," dedi.

Esch, acaba Mittelrhein'ın merkez ofisinden Bertrand'ın kaldığı yeri sorsa mıydı, diye düşündü. Fakat ansızın fuzuli görüp, "Badenweiler'dedir," dedi.

Martin güldü: "Peki, dediğin olsun; seni zaten yanına salmazlar… Yolculuğun arkasında bir kız meselesi var, değil mi?"

Esch tehditkâr, "Beni yanına salmalarının yolunu yordamını bulacağım," dedi.

Martin'in burnu kötü kokular alıyordu: "Aptallık etme, August, adamı rahat bırak; saygı duyulması gereken terbiyeli biridir o."

Anlaşılan Bertrand'ın ardında saklı gerçeklerden habersiz, diye düşündü Esch, fakat hiçbir şey söyleyemezdi, onun için de, "Hepsi terbiyeli, Nentwig bile," demekle yetindi, biraz düşündükten sonra da: "Ölüler de terbiyeliydi, elbette bu terbiye ne mene şeydi, ancak arkalarında bıraktıkları mirastan anlaşılır."

"Bu da ne demek?"

Esch omuz silkti: "Hiç, öyle işte… evet, terbiyeliymiş değilmiş, sonuçta hepsi bir; hep yalnız tek taraftan bakınca öyle; mesele o değil, yalnızca, yaptıkları." Öfkeyle de ekledi: "Yoksa insan ne yapacağını şaşırır."

Martin keyifle ama kaygılanarak başını iki yana salladı: "Ah, August, burada, Mannheim'da ağzından zehir sözünü düşürmeyen bir dostun var. Bana öyle geliyor ki o seni zehirlemiş…"

Esch ise Nuh diyor peygamber demiyordu: "Akla kara nedir, zaten bilen kalmamış. Her şey karman çorman. Neler oldu, daha neler olacak, bunları bile bilmiyorsun…"

Martin yine güldü: "Daha bilmediğim bir şey varsa ne olacağıdır."

"Biraz ciddileş artık. Gelecek için kendini feda ediyorsun; bunu sen söyledin… geriye kalan tek şey kendini gelecek için feda etmek, olanların kefaretini ödemektir; terbiyeli bir insan kendini kurban eder, yoksa düzen falan kalmaz."

Gardiyan işkillenerek dinlemişti: "Burada devrimci nutuklar atamazsınız."

Martin, "Bu, devrimci değildir, gardiyan. Siz olursunuz da o olmaz."

Esch fikrinin böyle karşılanabilmiş oluşuna afallamıştı. Demek artık kendisi de sosyal demokrattı! Öyle olsun! Dik başlılıkla ekledi: "Devrimciymiş, bana göre hava hoş. Üstelik sermayeci terbiyeli olsun olmasın, fark etmez, çünkü onunla insan olarak değil sermayeci olarak mücadele gerekir diye vaaz verip duran sendin."

Martin, "Görüyor musunuz, başgardiyan, ziyaret kabul etmeye değer mi? Bu herif konuştuklarıyla bütün ruhumu zehirleyecek. Oysa daha yeni arındırılmıştım." Esch'e dönerek: "Eski şaşkınlığın hiç değişmemiş, sevgili August."

Gardiyan, "Görev görevdir," dedi, zaten çok sıcakladığından saate baktı ve ziyaret vaktinin dolduğunu ilan etti. Martin değneklerini aldı: "Pekâlâ, hadi beni geri götürelim."

Esch'e elini uzattı.

"Demedi deme, August, aptallık etme. Her şey için teşekkürler."

Esch patadak yola çıkacağını hiç beklememişti. Martin'in elini avucuna aldı, düşman gardiyana da elini verse mi diye düşündü. Sonra da verdi, çünkü bir masada birlikte oturmuşlardı, Martin de memnun, başını salladı. Sonra Martin gitti, Esch ise gidişin Martin'in Hentjen Ananın mekânından çıkmasından farklı olmayışına yeniden şaşırdı, oysa hücresine gidiyordu! Sahiden de dünyada olup biten hiçbir şeyin önemi yok gibiydi. Buna rağmen önemsiz de denemezdi: Bir tek zorlamak lazımdı.

Esch hapishanenin cümle kapısından geçince rahat bir nefes aldı; sanki varlığından emin olmak ister gibi sağını solunu yokladı, cebinde, Martin'e aldığı sigaralara denk geldi, içindeki

kahrolası açıklanamaz öfke yine taştı, ağzı yine küfürlü sözlerle doluydu. Martin için bile gülünç sokak hatibi, nasıl derler, demagog dedi, halbuki aslında onu suçlayabileceği hiçbir şey yoktu, olsun olsun burada esasen daha önemli şeyler söz konusuyken olayın başkişisi tavırları taslaması olabilirdi. Ne yaparsın ki demagoglar böyle olurdu.

Esch kente döndü, tramvay kondüktörü üniformalı diye kızdı, Fräulein Erna'dan eşyalarını aldı. Kadın onu büyük sevecenlik gösterisiyle karşıladı. Esch ise dünyanın karmakarışıklığına duyduğu öfkeyle bu tavra sırf küçümsediği için gıkını çıkarmadı. Sonra hızla vedalaştı ve Müllheim'a giden akşam trenine yetişmek için istasyona koştu.

> *Dilek ve amaçlar yoğunlaşınca, rüya yaşamın büyük dönüm ve sarsıntılarına taarruz edince, karanlık kuyuların yolu daralır, ölümün önden görülen rüyası o zamana dek rüyada gezinenin üstüne çöreklenir: Eskiden olanlar, dilek ve amaçlar, ölenin gözleri önünden adeta bir kez daha kayarlar, hani ölüme yol açmasa buna rastlantı bile denebilir.*

Çok uzaklardan karısını veya karısı olmasa da çocukluğunun şehrini özleyen adam uyurgezerliğin başındadır.

Kimi şeyler belki hazırlanmıştır da o fark etmeyivermiştir. Sözgelimi binaların yığma tuğlalardan, kapıların testereyle biçilmiş tahtalardan, pencerelerin dört köşeli cam levhalardan yapıldığının istasyona giderken gözüne ilişmesi böyledir. Veya redaktör ve demagogları hatırlaması da, çünkü bunlar doğruyu yanlışı bilir gibi yaparlar, oysa yalnız kadınlar bilirler, onların da hepsi bilmez. Fakat kişi böyle şeyleri biteviye düşünemez ve dingin hissiyatıyla istasyonda bir bardak bira içer.

Fakat Müllheim treninin, yani kendinden emin, hedefinin üstüne atılan bu büyük ve uzun solucanın kükreyerek geli-

şini görünce, içini aniden bir şüphedir alır, yolunu şaşırması muhtemel lokomotiflerin güvenilirliğine dair ani bir şüphe kaplar, çok önemli dünyevi görevleri yerine getirmesi gerektiği bilinen bu adamın, görevlerinden el çektirilip sonunda belki de Amerika'ya kaçırılacağı korkusu.

Bu şüphelerle tecrübesiz gezginler usulünce üniformalı trafik polislerine yanaşsa yeridir, ama peron öylesine yayılmıştır, öyle ölçülemez bir uzunluğu ve çıplaklığı vardır ki uçtan uca koşturamaz da nereye giderse gitsin nefes nefese kalarak ama mutlu mesut trene yetişirse kendini şanslı sayar. Elbette o zaman vagonlara bakıp varış yerini bildiren levhaları çözmeye uğraşır, gelgelelim çok geçmeden bunun faydasız bir uğraş olduğunu anlar, çünkü levhaların gösterdikleri salt kelimelerden ibarettir. Gezgin de biraz kararsız, vagonun önünde kalakalır.

Şüphesiz ki kararsızlık ve nefes nefeselik öfkeli mizacı olan birini küfrettirmeye yeter, hele de kalkış sinyalinin telaşıyla yıldırım süratiyle vagonların rahatsız basamaklarını tırmanmak zorundayken kaval kemiğini basamağa vururs a. Basamaklara söver, yapılışlarındaki aptallığa küfreder, kadere ilenir. Ne var ki bu yontulmamışlığın ardında daha doğru, daha kışkırtıcı bir biliş vardır, insan açık kafayla düşünse herhalde dile de getirebilecektir: Bunların hepsi insan işi, insanın dizinin bükülüş ve gerilişine uydurulmuş şu basamaklar, şu upuzun peron, üstü kelimelerle dolu şu levhalar, lokomotiflerin düdükleri, çelik gibi parlayan raylar, hepsi insan işi, hepsi verimsizliğin evlatları.

Gezgin bu gözlemleri sayesinde gündelik hayatın belli belirsiz üstüne çıktığını bilir, tüm ömrü boyunca da zihnine kazımak ister. Çünkü bu tür gözlemler genel insani gözlemler diye anılabilirse gezginler, hele de öfkeli mizacı olanlar onlara, evin merdivenlerini her gün defalarca inip çıksalar bile hiç düşünmeyen ev kuşlarından daha açıktır. Ev kuşu insan işleriyle çevrili olduğunu, düşüncelerinin de insan işi olduğunu fark etmez. Güvenli ve iş becerir gezginler nasıl tüm dünyayı dolaşsınlar diye

göreve yollanırsa o da düşüncelerini göreve yollar ve böylelikle dünyayı evine, kendi işine girmeye zorladığını sanır.

Düşünceleri yerine kendini göreve yollayan adamsa bu aceleci kesinliğini yitirmiştir; öfkesi insan işi ne varsa hepsine, basamakları başka türlü değil de böyle yapan mühendislere, dünyayı kendi kafalarına göre düzenleyebilirler gibi adalet, düzen ve özgürlük safsataları anlatan demagoglara karşıdır, içinde bilgisizlik bilgisi belirmeye başlamış adamın öfkesi çok bilmişlere karşıdır.

Başka türlü de olabilir diye acı verici bir özgürlük gösterir kendini. Şeylerin üstüne koyulan sözler hiç fark etmeden kesinsizliğe kaymış, kelimeler sanki öksüz kalmıştır. Gezgin, vagonun koridorunda güvensizce ilerler, evlerdeki gibi cam pencereler oluşuna biraz şaşkındır, serin yüzeye eliyle dokunur. İşte, yolculuk yapan kişi böylelikle kolayca bağlayıcılığı bulunmayan bir sorumsuzluk durumuna kapılabilir. Şu halde, tren görünüşte hedefinin üstüne atılır görünürken, sorumsuzluğa ulaşma çabasında görünürken tam gaz ilerlediğine ve hücumu ancak imdat freniyle durdurulabileceğine göre, ayrıca gezginin ayakları altındaki zemin alelacele taşındığından, gün aydınlığının acı verici özgürlüğünde dahi vicdanını yitirmemiş bu adam ters yönde gitmeye çalışır. Fakat sona varmaz, çünkü burada her şey gelecektir.

Onu sabit yeryüzünden ayıranlar demir tekerleklerdir, koridordaki gezgin, sıra sıra kamaraların olduğu uzun dehlizli gemileri düşünür, bizzat yeryüzü olan denizin dibinin çok üstlerindeki su dağında yüzerler. Hiç gerçekleşmeyen tatlı ümitler! Özgürlüğü getirebilecek tek şey cinayetse, geminin karnında büzüşmek neye yarar – ah, gemi asla sevgilinin oturduğu sarayın yanında demir atmayacaktır. Koridordaki gezgin dolaşmaktan vazgeçer, manzarayı ve uzaklardaki kaleleri seyreder gibi yaparken burnunu tıpkı çocukken olduğu gibi pencere camına bastırıp yassıltır.

Özgürlük ve cinayet, tıpkı üreme ve ölüm kadar yakın akraba! Özgürlüğe fırlatılmış kişi, darağacına giderken anne diye bağıran cani kadar öksüzdür. Hızla giden trende her şey, gelecektir, çünkü her an, başka yere aittir, vagondakiler memnundurlar, sanki kefaretten kurtarıldıklarını bilirler. Peronda bırakılanlar yok mu, kaçışanların vicdanına seslenerek, mendil sallayarak dokunmaya, onları görevlerine döndürmeye çalışmışlardır, ama gezginler sorumsuzluktan artık vazgeçmez, cereyandan ötürü boynumuz tutulur endişesini bahane ederek pencerelerini kapayıp artık kimseyle paylaşmaya ihtiyaçlarının olmadığı yiyeceklerini çıkarırlar.

Kimileri biletini şapkasına sokuşturmuştur ki masumiyeti ta uzaktan belli olsun, fakat vicdanın sesi işitilip üniformalı memur görününce çoğu, aceleci bir kaygıyla biletini arar. Cinayeti düşünen çok geçmeden yakalanır, yanına çocuk gibi alaca bulaca türlü yiyecek ve şekerlemeler almasının hiç faydası yoktur; hepsi idamdan önceki son yemek olarak kalır.

Mühendislerin oturan vücudun iki kat katlanmış biçimine arsızca, belki de fazla aceleci bir tavırla uydurdukları banklarda oturur, tahta kafeslerinde sekizerli sırayla ve yan yana sıkışa tıkışa oturur, başlarını sallar, tahtanın takırtısını, ileri doğru yuvarlanan tekerlerin üstündeki kol tertibatının hafif gıcırtısını işitirler. Gidiş yönünde oturanlar geçmişe bakan diğerlerini küçümserler; cereyandan korkarlar, kapılar çat diye açılınca biri gelip başlarını ardına kadar döndürebilir diye korkarlar. Çünkü bu kimin başına gelirse suç ve ceza arasındaki adaleti unutur gider; iki iki daha dört etmez diye şüphelenir, annesinin çocuğu olmadığından, sakın bir ucube olmayayım diye şüphe eder. Nitekim ayak uçları da özenle öne çevriktir, göreceği işlere işaret eder. Çünkü ortak yanları yaptıkları işlerdedir. Güçsüz fakat kesinsizlikle dolup taşan, art niyetle dolup taşan bir ortaklık.

Çocuğu ucube olmadığı yönünde tek rahatlatabilecek olan annedir. Oysa gezginler ve öksüzler, artlarındaki köprüleri

yakanların hiçbiri, durumlarının ne olduğunu artık bilmezler. Özgürlüğe fırlatıldıklarından düzen ve adaleti yeniden tesis etmeleri şarttır; mühendisler ile demagogların attıkları yalanları yutmak istemezler, devlete ait, teknik kuruluşlardaki insan işlerinden nefret ederler, gelgelelim binlerce yıllık yanlış anlamaya başkaldıracak, ikinin ikiyle artık toplanamayacağı korkunç bilgi devrimini ortaya çıkaracak cüretleri yoktur. Çünkü onlara yitirip yeniden kavuştukları masumiyetlerini temin edecek hiç kimse, günün özgürlüğünden unutuşa kaçarak başlarını kucağına koyabilecekleri kimsecikler yoktur.

Öfke, duyuları biler. Gezginler bavullarını büyük özenle filelerde düzene koymuşlardır, imparatorluğun siyasi kurumları hakkında, kamu düzeni hakkında, hukuk hakkında öfkeli ve eleştirici sohbetler ederler, yerinde olup olmadıklarına pek inanamadıkları sözlerle de olsa olay ve kurumlara keskin sözlerle kabahat bulurlar. Özgürlüklerinin verdiği vicdan azabı içinde demir kol tertibatlarının şiş gibi vücutlarına saplanacağı tren kazasının korkunç gürültüsünden korkarlar. Gazetelerde bu tür haberleri sık sık okumuşlardır.

Bununla birlikte trene yetişsinler diye özgürlük için uykudan çok erken uyandırılmışlara benzerler. Nitekim sözleri de gitgide kesinliğini yitirir, mahmurlaşır, çok geçmeden de konuşmaları anlaşılmaz bir mırıltıyla son bulur. Kâh biri kâh öteki süratle yanlarından geçen yaşamı seyretmektense gözlerini yummayı yeğlediğini söyleyecektir, ama tekrar rüyaya kaçan diğer gezginler onu artık dinlemezler. Paltolarını yüzlerine çekip yumruklarını sıkarak uykuya dalarlar, rüyaları mühendis ve demagoglara karşı öfkeyle doludur, çünkü lanetlilerin bilgisiyle onlar şeyleri yanlış adlarla çağırırlar, yanlışlıklarında o kadar arsızlardır ki öfkeli rüyanın şeylere yeni ve hiç kesinliği olmayan adlar vermesi gerekir, oysa annenin doğru adları söylemesi ve dünyanın sabit bir memleket gibi güvene kavuşmasının özlemiyle doludurlar.

Şeyler tıpkı çocuklardaki gibi hem aşırı uzak hem aşırı yakındır, trene binip çok uzaklardan karısını veya karısı olmasa da memleketini özleyen gezginse gözünün feri kaçmaya başlayıp içini kör olabilirim diye hafif bir korkunun sardığı birine benzer. Çevresindeki çoğu şey belirsizleşmiştir, en azından yüzünü paltosuyla örter örtmez böyle olduğunu sanır, gene de içinde belki çoktandır sahip olduğu ama dikkat etmediği bir bilgi tomurcuklanmaya başlar. Uyurgezerliğin başındadır. Henüz mühendislerin hazırladığı yolu takip etmektedir ama artık yalnız kenardan yürür, öyle ki aşağı düşmekten korkanlar olur. Demagogun sesini hâlâ işitmektedir ama ses artık konuşma gibi gelmez ona. Güzelim yeryüzünden yüksekte dengesini kurmayı beceren üzgün ip cambazı misali kollarını yana ve öne uzatır. Tutsak ruh donuk ve yenik, süzülüverir; uyuyan, yukarılara doğru kayar, orada sevenlerin kanatları ölülerin dudaklarına konan kuş tüyleri gibi soluğuna dokunur, o da çocukmuş gibi adının sorulmasını arzular ki memleketin havasını soluyarak kadının kollarında mışıl mışıl uykuya dalsın. Henüz çok yukarılarda değildir, bununla birlikte özlemin küçük ve ilk basamağında durur, çünkü adının ne olduğunu bile artık bilmez.

> *Kendini feda ederek ölen ve dünyayı kurtararak yeni masumiyet haline getiren birinin gelişi: İnsanın işbu sonsuz dileği cinayete dek yükselir, işbu sonsuz rüya keskin görüşlüğe kadar yükselir. Rüyadaki dilek ile sezinlenen rüya arasında süzülür tüm bilgiler, fedakârlığın ve kurtuluş krallığının bilgisi de orada süzülür.*

Müllheim'da gecelemişti. Onu Badenweiler'e götürecek küçük trene bindiğinde Kara Orman'ın yeşil dağları yaz sabahının serin buğusuna serilmişti. Dünya tehlikeli bir oyuncak gibi net ve yakın duruyordu. Lokomotif öyle tıknefesti ki insanın, boğazındaki birkaç düğmeyi açası geliyordu; bununla

birlikte lokomotif, treni hızlı mı yavaş mı çekiyor, belli değildi. Buna rağmen ellerine dertsiz tasasız bırakabilirdi insan kendini. Lokomotif durunca ağaçlar her zamankinden daha cana yakın selam verdiler, istasyon binasının yanında ıtırlı, etrafında hafif kokuların oynaştığı güzel kartpostallarla dolu bir sergisi bulunan bir büfe yükseldi. Hentjen Ananın koleksiyonuna hepsi yakışırdı, Esch üstünde şato kurulu bir dağ resmi olanı seçti, cebine koydu, rahat rahat yazabilmek için gölge bir bank aradı. Ama yazmıyordu. Sessiz sedasız oturuyordu, artık kaçıracağı bir şeyi olmayan biri gibiydi, elleri dizlerinde huzurla bekliyordu. Böyle uzun uzun oturdu, yumuk gözkapakları arasından ağaçların yeşiline baktı, o kadar oturdu ki sonrasında insanların soluk aldığı kaygısız caddelerde yürürken hayretler içinde buraya nasıl düştüğünü unutuverdi. Bir binanın önünde tehditkâr bir otomobil duruyordu, Esch gecelemeye uygun mu diye iyice baktı. Rahat bir tavırla başka şeylere de baktı, çünkü hedefine ulaşıp eyerinde arkasını dönerek diğerlerinin gerilerde kaldığını gören binicinin gevşekliği ve güveni vardı içinde; tüm gerginliğini ânında attı, kalan yolu zahmetsiz, adeta tereddütle katetti, evet, hedefe varılmadan ve kesin zaferi kucaklamadan önce karşısına epey yüksek ve zor bir engel daha çıksın diye istekle doluydu. Bu yüzden gün ne denli şirin, bütün acılara ne denli düşman olursa olsun böylesi bir kesinlikle Bertrand'ın evine ilerleyişi adeta acı vericiydi: Dur durak bilmeden, hiç soru sormadan nereye döneceğini biliyordu. Yumuşak kıvrımlı Park Caddesi yokuşunu çıktı; ormanın soluğu üstüne isabet etti, alnına dokundu, yakasındaki, yenlerindeki tene değdi, esintiyi karşılamak için şapkasını eline alıp yeleğinin düğmelerini açtı. Malikânenin rüyasındaki görüntülerde sergilediği o muazzam karakterle uzaktan yakından alakalı olmayışına artık pek de şaşırmayarak bir parkın kapısından girdi. Tepedeki pencerelerin hiçbirinde, sırtında pırıltılı elbise, Ilona görülmüyorsa da güzel manzaranın güzelim yansıması sonucu kız bizzat hedefe var-

mış, kaygısızca pencereye yaslanmıştı, ah, ne kadar hasret kalınsa da rüya şatoya el sürülmüyor, rüyadaki görüntü ellenmiyordu, sanki bedenen karşısında gördüğü şey anlık ve pratik kullanım için yapılmış, sembolik bir temsilden ibaretti, rüya içinde rüyaydı. Sabahın gölgesinde kalan hafif meyilli koyu yeşil çayırın üst tarafında villa benzeri bina ölçülü ve sağlam bir üslupla ortaya konmuştu, sanki bu sabahın cilveli ve kaygan serinliği, sanki bu sembol tekrar sembolleştirilmeliymiş gibi eğimin sonunda hemen hiç ses çıkarmayan bir fıskiye vardı, adeta sırf suyun berraklığı uğruna tadı çıkarılan yansımalı bir içecek gibiydi. Hanımelleriyle çevrili vaziyette giriş kapısının ardında duran kapıcı evinden gri elbiseli bir adam çıkıp maksadını sordu. Ceketinin gümüşi düğmeleri üniforma veya hizmetçi kıyafetinin işaretleri değildi, sırf bu ışıltılı sabah için dikilmişler gibi yumuşak ve serin, yansımalar saçıyorlardı. Acaba başkan beyi evinde bulur muyum diye şüpheye düşerek daha dün kendine güveni bir anlığına düşmüşse de artık bütün şüpheler uçup gitmişti, Esch utanmasa buraya sormadan girip çıkabilenlerden olduğunu iddia edecekti. Onun için de kapıcının, adını ve amacını karbon kâğıtlı not defterine kaydetmeyi ihmal edişine şaşmadı, girişte beklemenin belki daha yakışık alacağını da düşünmedi, adama katılıp yanından yürüdü, adam hiç sesini çıkarmadı. Loş ve serin bir sahanlığa girdiler, adam yavaşça açılıp arkasından kapanan beyaz cilalı pek çok kapıdan birinde gözden kaybolunca Esch, tabanlarının altında, havada asılı gibi duran yumuşak halıyı hissetti, ulağı bekliyordu ki o da geri döndü ve Esch'i birtakım bölmelerden geçirerek başka bir kapıya kadar getirdi ve reverans yapıp konuğu azat etti. Konuk artık kılavuzundan doğrudan doğruya mahrum kalmasına rağmen sıra sıra odalar daha uzağa, belki sonsuzluğa uzansa daha doğru, hatta arzulanacak bir şey olurdu diye düşünür, en mahrem kutsalın önüne yerleştirilmiş, adeta taht odasının önüne yerleştirilmiş, ulaşılmaz bir sonsuzluğa uzansa; derken konuk sonsuz odaların sonsuz

sırasını mucizevi, görgüsüz ve fark edilmez bir şekilde yine de koşarak geçtiğini sanır, çünkü çoktan, elini uzatan kişinin karşısında dikilmektedir. Esch bunun Bertrand olduğunu ve ne burada ne başka yerde artık şüphe kalmadığını bilmesine rağmen başka birinin sembolü, gizli kalan daha asıl, belki de daha gerçek birinin aynadaki yansıması sandı, her şey işte o kadar basit ve düz, tereyağından kıl çeker gibi oluverdi. Artık görüyordu da onu, aktör gibi sakalsızdı ama aktör değildi; yüzü genç, lüle lüle saçları beyazdı. Odada pek çok kitap vardı, Esch yazı masasının yanında oturuyordu, sanki doktora gelmişti. Onun konuştuğunu işitiyordu, sesi doktorlarınki gibi ilgiliydi. "Sizi yanıma getiren nedir?"

Rüyadaki ise kendi kısık sesini işitti: "Sizi polise ihbar edeceğim."

"Ah, çok yazık," diye gelen cevap o kadar kısık sesliydi ki Esch de sesini yükseltmeye cesaret edemedi. Sanki kendi kendine konuşur gibi yineledi: "Polise ihbar edeceğim."

"Benden nefret mi ediyorsunuz?"

"Evet," diye yalan söyleyen Esch yalanından utandı.

"Doğru değil, dostum, beni seversiniz."

"Sizin yerinize bir masum hapis yatıyor."

Esch öbürünün gülümseyişini hissetti, gözünün önüne Martin'in konuşurken gülümseyişi geldi. Aynı gülümseme Bertrand'ın sesinde de vardı: "Ama çocuğum, o zaman beni çoktan ihbar etmeniz gerekirdi."

Ona hiçbir şey yapılamazdı; Esch dik kafalı, "Ben suikast düzenlemem," dedi.

Bertrand artık adamakıllı gülüyordu, hafif, işitilmez bir gülüştü, sabah çok iç açıcı olduğundan, evet, sabah çok iç açıcı bir manzara arz ettiğinden Esch dalga geçilen birisinin sinirlenmesi gibi sinirlenemeyecek haldeydi, hatta demin cinayetten söz

ettiğini unuttu, eğer yakışık alsa, Bertrand'ın hafif gülüşüne katılmaktan memnuniyet duyardı. Kendini ciddiyete zorlayarak, iki düşünce pek birbirine uymamasına veya daha güç anlaşılan başka bir bağlamda bulunmalarına rağmen devam etti: "Yok, suikast işlemem ben; Martin'i serbest bırakmalısınız."

Açık ki her şeyi anlayan Bertrand bunu da anlar görünüyordu; artık ciddileşen sesi ise hâlâ sakinleştirici ve hafif bir neşeyle doluydu: "Ama Esch, insan nasıl bu kadar ödlek olur? Cinayet için bahane mi lazım hiç?"

İşte, sessiz ve koyu renkli bir kelebek gibi uçup geçse de o kelime yine geçmişti. Esch ise Hentjen zaten ölü, Bertrand'ın aslında ölmesi gerekmez, diye düşündü. Fakat sonra bir insanın iki kez ölebilecek oluşu, duru ve yumuşak bir aydınlanma gibi çıkıverdi ortaya. Bu fikir aklına nasıl daha önce gelmez diye şaşıran Esch, "Kaçmakta serbestsiniz," dedi ve cazip bir teklifte bulundu: "Amerika'ya."

Sanki Bertrand ona hitap etmiyordu: "Biliyorsun ki, azizim, kaçamam. Bu ânı çok bekledim."

Esch'in içi, kendinden bu kadar yukarıda durmakla birlikte şirketinin genç bir memuru, üstelik de öksüz olan kendisiyle dostuymuş gibi ölümden bahseden adama sevgiyle doldu. Esch ambar defterlerini iyi tuttuğu, işini adamakıllı yaptığı için seviniyordu. Bertrand'ın durumunun nasıl olduğunu bildiğini doğrulamaya cesareti yoktu, Bertrand'ın onu öldürmesini rica edecek cesareti de yoktu, onun için de anlarmış gibi başını sallamakla yetindi. Bertrand, "Kimse başkalarını yargılayacak kadar üstün değildir, kimse sonsuz ruhu saygı uyandırmayacak kadar ahlaksız değildir."

İşte, Esch aniden hiç olmadığı kadar anlamıştı, kendini de dünyayı da aldattığını biliyordu, çünkü Bertrand'ın onunla ilgili bilgisi adeta tekrar ona akıyordu: Bu adamın Martin'i kurtaracağına hiç inanmamıştı. İdrak eden ve edilen Bertrand

ise hafiften umursamaz bir el hareketiyle dedi ki: "Esch, korkunç ümidinizi ve yerine getirilemez şartınızı yerine getirsem ikimizin de utanmasına gerek kalmaz: Ne küçük ve bayağı bir şantajcı olduğunuz için sizin, ne de kendimi böyle bir şantajcıya teslim ettiğim için benim."

Ne elin biraz küçümser hareketi ne de Bertrand'ın dudaklarına yayılan gülümseyişte fark edilen alaycı çizgi güpegündüz rüya gören Esch'in gözünden kaçmamasına rağmen Bertrand her şeye rağmen şartı yerine getirecek veya en azından kaçacaktır ümidi yakasını bırakmıyordu: Esch umuyordu, çünkü Herr Hentjen'in ikinci ölümünde Hentjen Ana özlemi de ölebilecektir gibi bir kaygı belirivermişti ansızın. Fakat bu şahsi meselesiydi, Bertrand'ın yazgısını buna bağlamak rezalet bakımından ondan şantajla para sızdırmaktan daha aşağı gelmiyordu gözüne, ayrıca sabahın saflığıyla da uyuşmuyordu. Bu yüzden, "Başka çıkış yok – sizi ihbar etmem gerek," dedi.

Bertrand da yanıtladı: "Herkes rüyasını gerçekleştirmeli, hem kötü hem kutsal. Yoksa ona özgürlük nasip olmaz."

Esch onu tam anlamadı ve emin olmak için, "Sizi ihbar etmem gerek. Yoksa daha berbat olacak," dedi.

"Evet, azizim, yoksa daha berbat olur, biz de engellemeye çalışmak isteriz. İşin daha kolay tarafı ikimizden bana düşüyor; ben çekip gitsem yeter. Yabancı asla ıstırap çekmez, serbest bırakılmıştır – tek ıstırap çeken, ipe bağlı kalandır."

Esch, Bertrand'ın dudaklarında yine aynı alaycı çizgiyi görüyorum sandı: Demek Harry Köhler böylesi soğuk bir yabancılıkla bağlanıp felakete sürüklenerek, ıstıraplar içinde mahvoluvermişti, Esch uğursuzluğu getirene yine de gücenemiyordu. Ona kalsa umursamaz bir el hareketiyle koyuverip giderdi, "Kefaret olmasa dün de, bugün de, yarın da olmazdı," deyişi Bertrand'ın sözlerini adeta tamamladı.

"Esch, canım, bana ıstırap çektiriyorsun. Umdukların çok fazla. Şimdiye dek ölümden sonraki zaman hiç hesaplanmamıştır: Doğum, hep başlangıcında durmuştur."

Esch de ıstırap çekiyordu. Muhatabı mazgaldaki siyah bayrak göndere çekilsin emri versin diye bekliyor ve düşünüyordu: Onun, zamanı saymakta ölçü bellenene yer açması lazımdı. Bertrand ise buna rağmen üzülüyora benzemiyordu, çünkü adeta laf arasında söyler gibi şunları dedi: "Niceleri ölmeli, niceleri feda edilmeli ki idrak eden, seven kurtarıcıya yer açılsın. Dünyayı ancak onun kendini feda edişi kurtarıp yeni masumiyet haline geçirecektir. Ama öncesinde deccal gelecektir – deli, rüyasız kişi. Dünya önce havasız kalmalı, vakumlamaya maruz kalmışçasına boşaltılmalıdır… hiçlik."

Bertrand'ın tüm söyledikleri gibi bu da makuldü, öyle makul ve bilindikti ki alaycı tavrına öykünme cüreti adeta yükümlülük, adeta rıza haline dönüşesiydi: "Evet, düzen getirilmeli ki işin başından başlanabilsin."

Gelgelelim daha bunları dile getirmesiyle utanması, iğneleyici tavır ve ses tonundan utanması bir oldu; Bertrand ona yine gülecek diye ödü patlıyordu, sessizce haddini bildirmekle yetinince minnettar kaldı: "Bu düzen cinayet ve cevap cinayetidir, Esch – makinenin düzeni budur."

Esch düşünüyordu: Beni burada tutsa düzen olur; her şey unutulur, günler dinginlik ve berraklık içinde akar giderdi; fakat beni kovuyor. Ayrıca Ilona burada olsa onun gitmesi lazımdı. Bu yüzden de, "Martin kendini feda etti ama kimseyi kurtardığı yok," dedi. Bertrand'ın eli biraz küçümser, umarsız, hafif bir hareket yaptı.

"Kimse öbürünü karanlıkta görmez, Esch, akıcı aydınlık yalnız rüyadır. Biliyorsun ki yalnızlıktan ne kadar korksan da seni yanımda tutamam. Biz yitik bir nesiliz, ben de ancak işlerimle meşgul olabilirim."

Esch buna elbette çok darılmıştı, "Çarmıha gerilmiş," dedi.

Bertrand gene güldü, Esch onun tarafından reddedildiğini hissettiğinden neredeyse ölmesini dileyecekti, tek şu gülümseyişi bu kadar candan, her şeyi tahmin eden konuşması kadar candan ve sessiz olmasaydı: "Evet, Esch – çarmıha gerilmiş. Yalnızlığın son deminde mızrakla deşilmiş, sirkeyle serinletilmiş. Yeniden aydınlık ve masum olsun diye dünyanın parçalarına ayrıldığı zifirî karanlık ancak o zaman çökecektir, o karanlık ki hiçbir kimsenin yolu başkasının yoluyla kavuşmaz – yan yana yürüsek bile birbirimizi işitmez, unuturuz, tıpkı senin de, sevgili ve son dostum, sana dediklerimi rüya misali unutacak oluşun gibi."

Bir düğmeye basıp emir verdi. Sonra evin arkasından enginlere uzanan güzel bahçeye çıktılar, Bertrand ona çiçekleri ve atlarını gösterdi. Koyu renk kelebekler çiçeklerin arasında sessizce kanat çırpıyor, atlarsa kişnemiyordu. Bertrand kendi mülkünde dolaştığından adımları hafifti, ne var ki Esch'e sık sık, hafif olan değnekle yürümeli gibi geliyordu, çünkü gökyüzünde güneş tutulması vardı. Sonra birlikte masaya oturdular; masayı gümüş, şarap ve meyveler süslüyordu, ikisi, haklarında her şeyi bilen iki dost gibiydi. Yemeği yediklerinde Esch veda vaktinin yaklaştığını anladı, çünkü akşam ansızın bastırabilirdi. Bertrand ona bahçeye çıkan basamaklara kadar eşlik etti, öğle güneşinin sıcağını hâlâ taşıyan kırmızı, düz, deri minderli büyük, kırmızı otomobil orada bekliyordu bile. Parmakları vedalaşmak üzere birbirlerine dokununca Esch, eğilip Bertrand'ın elini öpmek için güçlü bir istek duydu. Ama otomobilin sürücüsü kornaya şiddetle basınca, taşıta alelacele binmek zorunda kaldı. Araba ancak hareket etmişti ki ılık da olsa kuvvetli bir rüzgâr çıkmış, evi de bahçeyi de adeta yel almıştı, yel ancak ışıklandırılmış bir trenin burnundan soluyarak gezgini beklediği Müllheim'da durdu. Bu, Esch'in otomobile ilk binişiydi ve çok güzeldi.

Uyananın korkusu büyüktür. Daha az hakla geri döner, eylem olmasa da yeni bir bilgiye dönüşen rüyasının şiddetinden korkar. Rüyadan dışlanmış olarak rüyada gezinir. Cebinde bakabileceği bir kartpostal taşıması bile işine yaramaz; mahkeme karşısında yalancı şahitliği sürer.

İnsan çoğu kez özleminin birkaç saat geçmeden çehresini değiştirdiğine dikkat etmez. Ortalama gezginin sıla özlemi kaşla göz arasında, vaat edilmiş topraklar özlemine dönüştüğü sırada, dikkatsizce gözden kaçırdıkları belki birtakım ince ayrımlardan, aydınlatma nüanslarından ibarettir, yüreği karanlık korkularla, dinginlikle bekleyen memlekete gece çökmesinin korkusuyla dolu olsa da gözleri henüz görünmez olup bir yerlerden gelmiş bir aydınlıkla doludur, henüz görünmezdir, oysa karanlık sislerin dağıldığı yerin okyanuslar ötesindeki aydınlık olduğu sezilir: Fakat sis kalkınca oradaki geniş ve aydınlık, sıra sıra tarlalar, hafif meyilli yeşil çayırlar görünür, içine öylesine sonsuz bir sabah yerleştirilmiş bir topraktır ki burası, korkan kişi kadınları unutmaya başlar. Burada insan namına bir şey yoktur, az sayıdaki koloniciler yabancılardır. Birbirleriyle hiç dayanışmaları olmaz, her biri şatolarında yalnız başlarına yaşarlar. İşleriyle meşgul olur, tarlaları işler, eker, yaban otlarını ayıklarlar. Adaletin kolu onlara dokunamaz, çünkü ne hukuk ne yasaya gereksinirler. Otomobilleriyle bozkırda ve içinden henüz hiç caddenin geçirilmediği bakir topraklarda gezerler, tek rehberleri gerçekleştirilemez özlemleridir. Koloniciler yerleşip yurtlandılarsa da kendilerini yabancı hissederler; özlemleri uzaklaradır, gittikçe büyüyen, asla ulaşılamayacak aydınlıkta bir uzaklığa. Aslında şaşırtıcıdır, çünkü bunlar batılı insanlardır, yani bakışları akşama yönelmiştir, sanki orada duran, gece değil de ışığın kapılarıdır. Bu aydınlığı bu denli arayışlarının sebebi keskin ve belirli düşünmeleri mi yoksa yalnızca karanlıkta korkmaları mıdır,

muğlak kalsın. Tek bilinen, hep az ormanlık yerlere yerleştikleri veya ormanı aydınlık bir park için açtıklarıdır; çünkü sık ormanların serinliğini sevseler de çocukları ormanın tekinsiz karanlığından korumak zorunda olduklarını söylerler. Bu ister doğru olsun ister olmasın, gene de kolonicilerin veya öncülerin, düşlendiği şekliyle huysuz mizaçlı olmadıklarını, mizaçlarının daha çok kadınların tavırlarını, özlemlerininse kadınların özlemini andırdığını gösterir, görünüşte sevdikleri erkeğe, gerçekteyse erkeğin onları karanlıktan çıkarıp eşlik edeceği vaat edilen topraklara özlemdir bu. Ne var ki böylesi kanaatler dillendirilirken temkinli olmak gerekir; çünkü koloniciler hemencecik gücenirler, sonra daha da ketumlaşarak yalnızlıklarına çekilirler. Bozkırlarda, serinletici ırmakların damar damar işlendiği ve onların yeğlediği tepelik otlaklarda ise şarkı söyleyemeyecek kadar utangaç olmalarına rağmen şen şakraktırlar. İşte kolonicilerin acıya sırtını dönmüş yaşayışları, bu yaşamı okyanus ötesinde ararlar. Saçları ağarmışsa da genç ve kolay ölürler, çünkü özlemleri daimî bir vedalaşmadır. Vaat edilmiş topraklara, ilahi özlemde yalnız ve tek başına bırakılmış bakan Musa gibi kibirlidirler. Onlarda çoğu kez dağdaki Musa'dakiyle aynı umarsız, biraz da küçümser el hareketi fark edilecektir. Çünkü halklarının yurdu geri döndürülmez biçimde arkalarında, uzaklarsa telafisizcesine önlerindedir, özlemi farkına varmaksızın dönüşen insan bazen acılarını yalnız uyuşturmuş olup asla tamamıyla unutamayacak biri gibi hisseder kendini. Beyhude ümitler. Çünkü saadet diyarına yayılmayı öksüz kalmışın yolunu şaşırmasından ayırabilecek olan kimdir. Kişi vaat edilmiş topraklarda yayıldıkça geri döndürülemezin acısı ne kadar azalsa da, aydınlık artarken kimi şeyler dağılıp aydınlıkta yozlaşsa da acı da gitgide gevşeyecek, gitgide aydınlanacak, hatta belki daha da görünmezleşecektir, ama adamın uyurgezerliğiyle dünyayı eritip bitirdiği adamın özlemi gibi acı da kaybolmaz, dünya adamın karısının gecesini hatırlarken özlemle, bir anne edasıyla pa-

ramparça olur, son olarak da eskinin acı verici soluğundan ibaret kalır. Beyhude ümitler, çoğu kez de dipsiz kibir. Yitik nesil. Nitekim şen şakrak ve rahat görünseler de kolonicilerin çoğunda vicdan azabı vardır, onlardan daha günahkâr başka kimilerine göre kefarete daha hazırdırlar. Evet, yöneldikleri berraklık ve dinginliğe artık katlanamayanları bile vardır dense inanılmaz gelmez, dinmek nedir bilmez uzak diyarlar özlemleri o kadar büyümüştür ki mecburen tam tersine, belki de kökenine dönmek zorunda kalacaktır sanılabilirse bile elleriyle yüzlerini kapayıp sıla özlemi çeker gibi hıçkıra hıçkıra ağlayan koloniciler gördüklerini söyleyenlere sırf bu yüzden daha az inanacak değildir.

Esch de ağaran sisli sabah vakti Mannheim kentine yaklaştıkça gitgide daha çok acı veren bir korkuya kapıldı, tren onu dosdoğru Köln'deki meyhaneye mi taşıyor, yoksa Hentjen Ana ondan çocuğu olsun diye Mannheim'da gelmesini mi bekliyor, bilemedi dense yeriydi. Bir tek, zaten hesaba katmış olduğu mektupla karşılaşınca düş kırıklığına uğradı, elinden gelse hiç okumazdı. Hele de lanet mektuptan Herr Hentjen'in resmi altında yazıldığı anlaşılınca. Esch'in eli buna rağmen mektuba uzandığında belki bu yüzden, belki de korkusundan titriyordu.

Erna'yı pek umursamamış, incinmiş tavrını görmezden gelmiş, derhal şehre gitmişti, çünkü polis karakoluna bir ihbarda bulunması gerektiğini biliyordu. Tuhaftır ama önce Lohberg'e uğramış, selam vermişti, şimdi de acaba gene limana mı gitse, diye düşünüyordu. Gelgelelim canı bunu da istemiyordu, ancak öğleden sonraları ziyaret izni olduğunu bilmesine rağmen en çok hapishaneye gitmek isterdi. Yalnızlık kendini uzaklardan belli ediyordu, sonunda Schiller anıtının önüne geldi, yanında Eiffel Kulesi ile Özgürlük Anıtı'nı da bulsa hoşnut kalırdı. Belki sırf boyut farkındandı; anıt gerçek ebatlarında ona hiç hitap etmedi, artık Hentjen Ananın mekânını

düşleyebilecek durumda bile değildi. Böylelikle sabahı miskinlikle geçirip belleğiyle mücadele etti; evet, polise ihbarda bulunacaktı, fakat ihbarın içeriğini düzenleyemiyordu. Martin'i içeri tıkan Mannheim polisi, ihbarını almaya layık değilken Kölnlülere de zaten Nentwig'in yedeğini hâlâ borçlu olduğunu idrak edince büyük bir rahatlama duygusuyla planından nihayet vazgeçti. Kızgındı: Bunu daha önce de düşünebilirdi, ama işini artık yoluna koymuştu, öğle yemeğini Lohberg'le birlikte iştahlı iştahlı yedi.

Sonra cezaevine gitti. Hava yine kor gibi sıcaktı, yine görüş odasında oturuyorlardı – zaten hiç çıkmışlar mıydı? Her şey aynı kalmıştı, arada hiçbir şey yoktu: Martin yine hapishane gardiyanıyla içeri girdi, Esch yine başındaki bezdirici boşluğu duydu, bu resmî binaya niye geldiği belirli ve önden uzun uzun düşünülmüş bir amaçla olmasına rağmen yine de açıklanamazdı. Bereket, cebinde sigaraları hissetti, bu kez Martin'e kesin usulca verecek, ziyareti de en azından eski kabahatini telafi edecekti. Fakat bahaneydi, evet, bahane, diye düşündü Esch, sonra da: Akılsız başın cezasını ayaklar çeker. Her şey sinir bozucuydu, masanın etrafında yine üçü birden otururlarken sinirini özellikle bozan, Martin'in alaycı cana yakınlığı oldu – bir türlü fark etmek istemediği bir şeyi hatırlatıyordu.

"Demek tedaviden döndün, August? Duruşun da harika. Tüm tanıdıklarla buluştun mu?"

Esch'in, "Kimseyle buluşmadım," deyişi yalan değildi.

"Haydi sen de, Badenweiler'e gitmedin mi yani?"

Esch cevap veremedi.

"Esch, aptallık etmedin ya?"

Esch hâlâ ses çıkarmayınca Martin ciddileşti: "Bir haltlar karıştırdıysan aramızdaki ilişki bitmiştir."

Esch, "Her şey bir garip. Ne halt karıştıracakmışım?"

Bunun üzerine Martin: "Vicdanın temiz mi? Yolunda gitmeyen bir şeyler var!"

"Vicdanım temiz."

Martin ona şöyle bir bakınca, arkadan değnekle vurmak ister gibi yolda peşinden geldiği gün düşüverdi Esch'in hatırına. Bununla birlikte Martin cana yakın tavrını yeniden takınıp sordu: "Peki, Mannheim'da hâlâ işin ne?"

"Lohberg, Erna'yla evlenecekmiş."

"Bak hele, Lohberg… hatırladım, şu purocu. Onun için mi burada kalıyorsun?" Martin'in bakışları yeniden işkillendi.

"Zaten bugün… bilemedin yarın yola çıkıyorum."

"Ya sonra halin ne olacak?"

Esch alabildiğine uzağa gitmeyi diliyordu. "Amerika'ya gitmek istiyorum," dedi.

Martin yaşlı çocuk yüzüyle gülümsedi: "Tabii, tabii, çoktandır istiyorsun… peki artık seni buradan gönderecek özel bir sebebin var mı?"

Yoktu, artık öte tarafın daha çok ümit vaat ettiğini sanıyordu, o kadar.

"Peki, Esch, umarım seni öncesinde bir daha görürüm. Oranın ümit vaat etmesi seni buradan gönderecek bir şeyler olmasından iyidir… ama işler değişirse beni asla göremezsin, Esch!" Kulağa adeta tehditkâr geliyordu, sıcak ve havasız odada mürekkep lekeli masadaki üç adamın üstüne yine suskunluk çöktü. Esch kalktı ve bugünkü trene yetişmek istiyorsa acele etmesi gerektiğini söyledi, Martin vedalaşırken yine merakla ve işkillenerek baktığı sırada sigaraları eline tutuşturdu, üniformalı gardiyansa görmezden geldi veya gerçekten de bir şey görmemişti. Sonra Martin gardiyanla birlikte gitti.

Memleketine giderken Esch'in kulağında Martin'in tehdidi yankılanıyordu, tehdit belki çoktan gerçekleşmişti, çünkü

ansızın Martin'i tasavvur edemez oldu, ne topallayışını ne gülümseyişini, ne de kötürüm adamın günün birinde tekrar meyhaneye adım atışını. Martin yabancılaşmıştı. Esch açık ve çolpa adımlarla yürüyordu, sanki hapishaneyle arasındaki mesafeyi, sanki ardında kalanların tamamıyla arasındaki mesafeyi alabildiğine çabuklukla açmak zorundaydı. Yok, artık peşinden koşamaz, arkadan değneğiyle vuramazdı; ne peşinden koşabilir ne de onu başından savabilirdi, ikisi de kendi ıssız yolundan gitmeye mahkûmdu, bütün ortak yönleri yabancılaşmıştı: Geçmişin düğümlerini çözüp atmak lazımdı ki ıstırap çekilmesin. Tek, yeterince çabuk yürümek gerekti. Martin'in tehdidi tuhaftır özünü yitirmiş, çoktandır pay sahibi olunan yüce bir keyfiyetin mütevazı ve dünyevi bir suretine benzemişti. Martin'i geri de bırakmak, adeta feda etmek de yüce bir feda edişin dünyevi bir tekrarına benziyordu, geçmişi kesinkes yok etmek için o da lazımdı. Mannheim'ın caddeleri gerçi hâlâ epey tanıdıktı ama yol yâda ve özgürlüğe gidiyordu; yüksek bir kademede yürünüyordu, yarın Köln'e varılacaksa şehre ve şehrin resmine artık tabi olunmayacak, şehir itaatkâr ve alçakgönüllü, değişmeye itaatkâr bulunacaktı. Esch sallanan elleriyle hafifseyici bir hareket yaptı, keza alaycı bir yüz ifadesi takınmayı da becerdi.

Öylesine dalgındı ki Korn'un evinin kapısını kaçırdı; çatı katı girişine varınca ancak, bir kat aşağı inmesi gerektiğini fark etti. Kapıyı Fräulein Erna açınca korktu. Onu unutmuştu, işte kadın kapı aralığından bakıyor, sarımtırak gülümseyişini gösteriyor, kendi payını istiyordu. Özlemin kapısını tanınmaz hale getiren, geçmişin şeytanı, dünyeviliğin suratıydı, hiç olmadığı kadar yenilmez ve alaycıydı, eskinin karmaşıklığına durmadan yeniden inilmesini talep ediyordu. Burada rahat bir vicdanın yardımı dokunmaz, Köln'e, Amerika'ya gitmesinin her an mümkün oluşuna karşı hiçbir şeyin yardımı dokunmazdı – bir anlığına sanki Martin ona yetişmiş, onu aşağı, Fräulein Erna'nın yanına iten Martin'in intikamı olmuş gibi

geldi. Fräulein Erna ise onun için kaçış olmadığını bilir görünüyordu, çünkü Martin gibi o da bilmiş bilmiş ve kaçınılmaz, tehditkâr olmakla birlikte son derece de önemli, henüz karanlık bir dünyevi bağın gizli bilgisine sahipçesine gülümsüyordu. Esch, Fräulein Erna'nın çehresine şöyle bir baktı, solgun bir deccal çehresiydi, yanıt vermiyordu. "Lohberg ne zaman gelir?" Esch soruyu alakasızca ve burada bir çözüm bulur diye belli belirsiz bir ümitle sordu; Fräulein Erna'nın, nişanlısına kasten haber vermediğini kurnazca ima edişi heyecan verici bir ayrıcalık olsa da yine de öfkelendiriciydi. Esch onun kötü yüzüne aldırmadan Lohberg'i akşam yemeğine davet etmek için binadan çıktı.

Bu aptalla buluşmak gerçekten de rahatlatıcıydı, hem öyle rahatlatıcıydı ki Esch onu derhal yanına aldı, çeşit çeşit gıdanın yanında iki buketin de pazarlığını yapıp birini Lohberg'in eline tutuşturdu. Fräulein Erna'nın onlara bakınca ellerini çırpıp, "İşte iki kavalye!" diye haykırması şaşırtıcı değildi. Esch gururla yanıtladı: "Veda partisi." Kadın masayı donatırken de dostu Lohberg'le kanepeye oturup "Muß i denn, muß i denn zum Städtle hinaus" şarkısını söyledi, şarkı Fräulein Erna'nın hoşnutsuz ve üzgün gözlerle bakmasına yol açtı. Evet, belki gerçekten de veda partisi, bu dünyevi birliktelikten kurtuluş partisiydi, elinden gelse Erna'nın Ilona'ya servis açmasını yasaklardı. Çünkü Ilona da kurtulmuş, çoktan hedefe varmış olmalıydı. Bu dilek öyle şiddetliydi ki Esch tüm ciddiyetiyle, Ilona'nın artık uzak duracağını, sonsuza dek uzak duracağını umdu. Bir yandan da azıcık, Korn düş kırıklığına uğrayacak diye seviniyordu.

Eh, Korn gerçekten düş kırıklığına uğramış görünüyordu; ne var ki düş kırıklığı Macar karısı hakkında müstehcen küfürlerle ve hemen beslenmeye dönük şiddetli bir sabırsızlıkla dile geldi. Bu sırada geniş cüssesini odada tuhaf bir çeviklikle gezdiriyordu; likör şişesine döndü, sofraya dönüp kalın parmağıyla bir

dilim salam aldı, Erna almaktan men edince Lohberg'e dönüp yumruklarını kaldırarak onu gedikli yeri diye kendine istediği kanepeden kışkışladı. Adamın buna karşı Korn'a çıkardığı gürültü olağanüstü büyüklükteydi, bedeni ve sesi mekânı gittikçe daha çok dolduruyor, ağzına kadar taşıyordu, hatta Korn'un aç kurt gibi tavırlarının tüm dünyeviliği, tüm bedenîliği odanın üstünden aşıyor, bütün dünyayı karşı konmaz kuvvetiyle doldurmakla tehdit ediyor, başka ne varsa ittirerek, ümitleri boğarak geçmiş ile değiştirilemezin üstünde köpürüyordu; yükseltilmiş aydınlık sahne karanlığa gömülüyordu, belki de hiç yoktu. Esch, "Söylesenize, Lohberg, hani sizin şu kurtuluş krallığınız?" diye bağırdı, sanki bu sözlerle dehşetini bastırabilecekti, öfkeyle bağırdı, çünkü ne Lohberg cevap verecek durumdaydı ne başkası: Ilona neden dünyevinin ve ölünün dokunuşuna inmek zorundaydı? Fakat Korn arkasını yaya yaya oturmuş, etrafa emirler savuruyordu: "Sofra kurulsun!" Esch, "Olmaz," diye bağırdı, "ancak Ilona gelince!" Çünkü Ilona'yı yeniden göreceğinden adeta korkuyorsa da artık her şey şüpheli görünüyordu, Esch'in aniden sabrı tükendi, Ilona gelsin istiyordu – bir ölçüde hakikatin mihenk taşı olacaktı.

Ilona geldi. İçeridekilere pek aldırış etmedi, ses çıkarmadan ağzındakileri çiğneyen Korn'un işaretine uydu, kanepeye yanına oturdu, gene sessiz buyruğuna itaat ederek yumuşak kolunu lakayt, onun omzuna koydu. Fakat bir yandan da tek gördüğü, yiyeceği güzel şeylerdi. Olanları gözlemleyen Erna, "Ilona, senin yerinde olsam Balthasar yemek yerken elimi çekerdim," dedi. Elbette boşuna konuşmuştu, çünkü açık ki Ilona hâlâ Almanca anlamıyor, nasıl kendisi için yapılan fedakârlıklardan haberi yoksa galiba Almanca da anlaması gerekmiyordu. Hiçbir dilden anlamadığı için bedene bağlıların sofrasında konuktur denemezdi pek, daha ziyade dünyevilik hapishanesinde ziyaretçi veya gönüllü tutsaktı. Bugün bazı şeyleri anlar görünen Erna ise dünyevi konuları hiç anmadı, çiçek demetini masadan alıp Ilona'nın burnuna götürmesi

dalgınlıkla anlayışının tanığı gibiydi: "Koklasana, Ilona," dedi, Ilona da, "Tamam, teşekkürler," dedi, ağzındakileri çiğneyen Korn'un asla uzanamayacağı bir uzaklıktan gelir gibiydi sesi, yüksek kademelerden gelir gibiydi, sesi karşılamaya hazır kişi fedakârlığı boşlayamazdı. Esch'in keyfi yerindeydi. Herkes rüyasını gerçekleştirmeli, hem kötü hem kutsal, yoksa özgürlük nasip olmaz. Fazilet timsalinin eline Erna'nın geçecek oluşu ne kadar yazıksa ve Ilona bir hesabın kapanma çizgisinin çekildiğini hiç sezmiyor olsa da Esch'in ayağa kalkıp odadakiler adına kadeh kaldırması ve kısa, candan bir tebrikle nişanlılara çok yaşa çekmesi bir bitiş ve dönümdü, tanıklıktı, yeni bir bilgiydi, böylelikle, yapılanın asıl muhatabı Ilona hariç herkes çok şaşırmış gibi davrandı. Fakat hepsinin dileği de bu yönde olduğundan minnettardılar, Lohberg gözleri yaşlı, defalarca elini sıktı. Sonra da nişanlı çift, onun buyruğu üzerine birbirlerine nişan öpücüğü verdiler.

Buna rağmen olup bitenler gözüne hâlâ nihai görünmüyordu, yola çıkış vakti gelince, Korn Ilona'yla odasına çekilince, Fräulein Erna ise Esch'le birlikte yeni nişanlısını evine kadar geçirmek için şapkasını iğneleyeceği sırada Esch'in çekineceği tuttu: Olmaz, bekâr haliyle Lohberg'in nişanlısının evinde gecelemeyi terbiyeli bulamazdı, bugünlük Herr Lohberg'in evini mesken tutmaya veya onunla yer değiştirmeye canugönülden hazırdı, üstelik daha düşünseler iyi olurdu, çünkü yeni nişanlandıkları için birbirlerine söyleyecek çok şeyleri olacaktı: Ardından ikisini Erna'nın odasına itekleyip kendi odasına geçti.

İlk kurtuluş günü işte böyle bitti, ilk alışılmadık, nahoş vazgeçiş gecesi artık başlıyordu.

UYKUSUZ

Parmağını ıslatıp yumuşak ucuyla yatağının yanındaki kımıltısız mumu söndüren ve serinlemeye yüz tutan odada uykunun serinliğini bekleyen uykusuz, kalbinin her atışıyla ölüme doğru yaşar, çünkü mekân, etrafında ne kadar tuhaf bir serinlikle genişlemişse kafasındaki zaman da o denli soluksuz bir sıcaklık ve koşturmaca içindedir, öylesine soluksuzdur ki baş ile son, köken ile ölüm, dün ile yarın, biricik ve tek başına şimdinin içinde rastlaşır, onu ağzına kadar doldurur, hatta neredeyse patlatırlar.

Esch bir anlığına, Lohberg acaba onu eve götürmez mi diye düşünmüştü. Fakat alaycı bir yüz ifadesiyle, yatmaya gidebileceğine karar verdi, sırıtmayı kesmeksizin soyunmaya başladı. Mum ışığında Hentjen Ananın mektubunu gözden geçirdi; meyhaneyle ilgili dört haber sıkıcıydı; halbuki onu sevindiren bir yer vardı: "Unutma ki, sevgili August, dünyadaki tek aşkım sendin, sen olacaksın, yoksa ben yaşayamam ve seni, sevgili August, serin mezarıma giderken yanıma alırım." Evet, buna sevindi, Lohberg'i Erna'ya yollayışına artık Hentjen Anadan ötürü de memnundu. Sonra parmak ucunu ıslattı, mumu söndürdü ve boylu boyunca uzandı.

Sözgelimi hokkabazların daha zor ve nefes kesici hünerlere geçmeden önce bayağı ve kolay olanlarını göstermeleri gibi uykusuz geceler de bayağı düşüncelerle başlar. Lohberg kıkırdayan Erna'nın yanına, yorganın altına gireceği için Esch'in karanlıkta bile sırıtası geldi, fazilet timsalini hiç de kıskanmayışından mutluydu. Şüphe yoktu, Erna'dan hevesini adamakıllı almıştı, alması da gayet iyi bir şeydi. Aslında öbür taraftaki olayları düşünmesi sırf onlara ne kadar kayıtsız kaldığını sınamak içindir, Erna'nın ellerini budala herifin acınası bedeninde gezdirişine, böylesi bir ucubenin yanında olmasına katlanışına kayıtsızdı, kadın zihninde hangi izlenimleri, hangi penis resimlerini -Esch başka bir kelime kullanıyordu- dolaştırıyor, hiç mi hiç umurunda değildi. Tüm bunları düşlemek öylesine kolaydı ki ağırlığı yokmuş gibi görünüyordu, üstelik uçkuru sağlam Yusuf söz konusu olunca olaylar gerçekten de böyle mi yaşanmıştır, insan emin olamıyordu. Tüm bunlar Hentjen Ananın da umurunda olmasa yaşam kolay olurdu – gelgelelim bu fikre dokunmak bile öyle acı vericiydi ki Hentjen Ananın belli anlarda irkilmesi gibi irkiliyordu. Bir şeyler, öğleden sonrasının kaçınılmazlığı olduğunu bildiği tehditkâr ve görünmez bir şey yolunu tıkamasa geri dönüp düşünceleriyle Erna'ya sığınmak isterdi. O sıra Ilona'yı düşünmeyi yeğ tutar; düzen olması için Ilona'da tek dert, vınlayan bıçakların hatırasını belleğinden silmektir. Esch daha zor sorunların adeta ön alıştırması olarak bunu düşünmek isterse de başaramaz. Ne var ki onun şu an, bıçakların arasında gülümseyerek dikildiği gibi kendini umursamadan, bıçaklardan biri kalbine isabet etsin diye bekleyerek hayvanın teki olan Korn'a kaygısız ve yumuşak, tahammül edişini, sonunda öfke ve isteksizlikle gözlerinde canlandırınca – ah, işte o an sorunun çözümünü birdenbire görüverir: Ilona'nın tuhaf karmaşıklıkta, kadınsı bir tarzla yaptığı şey intihardır, onu dünyevilikle temasa çekiştiren intihar. Demek bundan kurtarılması gerekir! Sorunun çözümü, ama yine de yeni sorun! Sahiden de tehdit-

kâr olan, yolu tıkamasa, Ilona olduğu gibi bir kenara itilip Erna'nın yanına gidilir, Lohberg yakasından tutulduğu gibi havaya kaldırılırdı. Üstüne de rahat rahat, mışıl mışıl uyunurdu.

Ne var ki dünyanın o zaman ne kadar huzurlu olacağını tasavvur etmekle meşgul olduğundan ve gayet basit bir kadın arzusu tekrardan belirdiğinden uykusuz hem biraz garip hem biraz verimli bir fikre kapılır: Erna'nın yanına dönemeyecektir, çünkü çocuğun babası kim olacak, artık karar verilemeyecektir. Demek ki açıklanamaz, derin dünyevi bağ buydu, onu bugün Erna'dan ürküp kaçırtan tehditkâr şey buydu demek! Hesap doğru olmalıydı; çünkü zamanın belirlendiği ölçüte yer açmak için biri gitmişti, kurtarıcının babasının uçkuru sağlam Yusuf olması gerekeceği de doğru olmalıydı. Uykusuz, alaycı ifadesini tekrar takınmaya çalışır, ama artık başaramaz; gözkapakları sımsıkı kapalıdır, karanlıkta kimsecikler gülemez. Çünkü gece, özgürlük zamanıdır, gülmekse özgür olmayanın öcü. Ah, burada uykusuz, cin gibi yatması müstehaktı, soğuk, yadırganacak bir heyecan içindeydi, şehvet değildi bu artık, öbürü taş gibi, rüya bile görmeden kendi çukurunda yattığından o da çukurunda göstermelik bir ölüydü. Oysa öbürünün sırf, adı Fräulein Erna olan acınası dünyevi kaptan yeni bir yaşam fışkırsın diye feda edilmesi nasıl kabullenilebilirdi? Uykusuzlar kimileyin nasıl küfrederse uykusuz da eder, ama küfrederken ölümün sihirli saati üreme saati olması gerektiği sürece bunun doğru olmayacağı gelir aklına. Aynı anda hem Badenweiler hem Mannheim'da olunamaz; demek ki bu aceleyle çıkarılmış bir sonuçtu, galiba her şey daha karmaşık, daha değerliydi.

Oda, karanlığı içinde serindi. Hararetli tavırların adamı Esch, yatağında kımıldamadan yatıyor, kalbi zamanı vura vura incecik bir hiçliğe büzüştürüyordu, ölümü neden zaten halihazır olan bir geleceğe ertelemek gerekir, anlamak için sebep yoktu. Böyle konular uyanığa mantıksız görünebilir ama uyanık kendisinin çoğunlukla bir tür ayma halinde bulunduğunu ve

cin gibi uyanıklığı içinde ancak uykusuzun gerçekten mantıklı düşündüğünü unutur. Uykusuz, gözlerini kapalı tutar, sanki içinde yattığı serin mezar karanlığını görmek istemiyordur, buna rağmen pencere önünde kadın eteği gibi asılı durduğu perdelere ve bakışını açarsa hepsi birden karanlıktan kopacak nesnelere bakınca uykusuzluğun gayet olağan bir uyanıklığa dönüşebileceğinden korkar. Bununla birlikte uyanık değil uykusuz olmak ister, yoksa dünyadan el etek çekip Hentjen Anayla burada, mezarın içinde, esenlikle ve arzu olmaktan çıkmış arzularla dolu yatamaz: Evet, arzulaması elinden alınmıştı, bu da iyiydi. Ölümde birleşmiş, diye düşünür uykusuz, göstermelik öldürülmüş, evet, ölümde birleşmiş olan, aslında içini rahatlatırdı, ah bir de şu an bir şekilde ölümde birleşmiş Erna ile Lohberg'i düşünme mecburiyeti olmasaydı. Hem de ne birleşme! Gelgelelim uykusuzun kinik espriler yapmayı canı istemez artık, adeta olayların metafizik içeriği, üstündeki etkisini göstersin ister, döşeğini binanın diğer mekânlarından ayıran olağanüstü büyük mesafeyi doğru tahmin etmek ister, ulaşılabilecek birlikteliğe, rüyanın mükemmelliğe götürecek gerçekleşmesine tüm ciddiyetiyle kafa yormak ister; bunların hiçbirini anlamaz olunca da somurtur, gamlanır, öfkelenir, artık bir tek, ölüden canlı çıkması nasıl mümkün olur, ona kafa yorar. Uykusuz, elini kısa kesimli saçlarında gezdirir, avuç içinde serin, kaşıntı veren bir his kalır, yinelemek istemediği tehlikeli bir deney gibidir.

Böylelikle daha zor ve değerli alıştırmalara ilerlerken öfkesi büyür, belki de güçsüz, hevessiz arzulayışın öfkesidir bu. Ilona tuhaf karmaşıklıkta ve kadınsı bir tarzda intihar eder, her gece bir parça ölüme tahammül gösterir, dolayısıyla yüzü şimdiden çürümenin soluğu değmiş gibi şişkindir. Ahlaksız resimlerin yeniden zihnine kazındığı her gece şişkinliği artacaktır. Demek Ilona'ya bakmaktan bugün bu yüzden korkmuştu! Uykusuzun bilgisi ölümün önden görülen keskin görüşlü rüyasına döner, Hentjen Ananın çoktan öldüğünü, ölünün ondan

çocuğu olamayacağını, bu yüzden de Mannheim'a gelmek yerine ancak mektup yazabildiğini, tıpkı hayvan Korn'a kendini öldürten Ilona gibi kendisini öldüren kişinin resmi altında mektup yazabildiğini idrak eder. Hentjen Ananın yanakları da şişmiştir, yüzünde zaman ve ölüm vardır, gecelerinin aşkı ölmüştür, birisi içine elini uzatsın hemencecik mekanik tıkırtılar çıkaran müzik otomatı gibi ölüdür. Esch ise öfkelenir.

Uykusuz, yatağının belirli bir yerde, belirli bir caddedeki belirli bir binada durduğunu bilmez, hatırlatılmasını da reddeder. Uykusuzların öfkeli tahriklere çabuk kapıldıkları malumdur; geceleyin tek başına bir tramvayın yolda yuvarlanışı bile onları çıldırtmaya yeter. Hesap yanlışı diye nitelenemeyecek kadar büyük ve korkunç bir çelişkiden duyulan öfke ne kadar şiddetli olacaktır, varın siz düşünün. Uykusuz, uzaklarda bir yerlerden, belki Amerika'dan gelerek aklına musallat olan soruṇun manasını bulmak için düşüncelerini alelacele koşturur. Kafasında bir yöre olduğunu sezer, orası Amerika'dır, kafasındaki gelecek yerinin ta kendisidir, yine de geçmiş, geleceğe, yok olmuşa, yeniliğe bu denli dizginsiz atıldığı sürece var olamayacaktır. Bu atılım fırtınasına uykusuzun kendisi de kapılır, fakat yalnız değildir, buz gibi kasırgada etrafındakilerin hepsi onunla birlikte savrulur, hepsi fırtınaya ilk atılan kişi olan onu izleyerek ortadan süpürülürler ki zaman yine zaman olsun. Artık zaman yoktu, yalnız olağanüstü fazla mekân vardı: Uykusuz, cin gibi olan, hepsinin ölümünü işitir, görmemek için gözkapaklarını ne kadar sıksa da ölümün hep cinayet olduğunu bilir.

İşte yine aynı söz; ne var ki kelebek gibi usulca sokulmamış, geceleyin yolda tramvay vagonunun takırtısı gibi gelen cani sözü yine bağırıyordu. Ölü, ölümü devreder. Kimse sağ kalamaz. Ölüm çocukmuş gibi Hentjen Ana onu ölü terzi ustasından peydahlamıştır, Ilona da Korn'dan. Belki Korn da ölü birisidir; Hentjen Ana gibi semizdir, kurtuluştan habersizdir. Veya henüz ölü değilse ölecek -küçük, mutluluk verici bir

ümit- cinayeti işledikten sonra terzi ustası gibi ölecektir. Cinayet ve cinayete cevap, sıra sıra, geçmiş ile geleceği birbirine düşürür, halihazırdaki ölüm ânının içine düşerler. Baştan aşağı çok keskin, çok ciddi düşünülmek ister, çünkü çok geçmeden yine bir hesap yanlışı sızar aralarına. Hem de kurban ile cinayeti birbirinden ayırmanın son derece güç olduğu bir yerde! Dünya masumiyet haline döndürülerek kurtarılmadan önce her şeyin yok edilmesi şart mıdır? Tufanın kopması şart mıydı, birinin kendini kurban etmesi, birinin yer açması yetmedi mi? Uykusuz, tüm uykusuzlar gibi göstermelik ölü olmasına rağmen henüz sağdır, ölüm Ilona'ya çoktan değmiş olmasına rağmen o da henüz sağdır, yeni yaşam için, artık bıçak atılamayan bir dünyanın düzeni için kurbanı taşıyan tek kimse vardır. Kurbanı geri döndürmek artık mümkün değildi. Tüm soyut ve genelgeçer bilgiler uykusuz cin-gibilik halinde bulunduklarından Esch şu sonuca vardı: Ölüler kadınların canileridir. Fakat kendisi ölü değildi, Ilona'yı kurtarmak onun göreviydi.

İçinde yine ölümü Hentjen Ananın eliyle tatma dilek ve sabırsızlığı, acaba çoktan öldü mü şüphesi belirir. Kendini ölülerden gelen ölüme zorlarsa ölülerin hatırını yapar, tek bir kurbanla sakinleşirler. İşte avutucu bir düşünce! Nasıl ki uykusuz, uyanığın ayma halindekine göre öfkeye daha şiddetli teslim olursa mutluluğu da daha bahtiyar, efendime söyleyeyim, bir tür fevri kolaylıkla duyumsar. Evet, bu kolay ve kurtulmuş mutluluk duygusu öyle aydınlık olabilir ki karanlık onun kapalı gözkapakları altında ışımaya başlar. Çünkü artık hiç şüphe yoktu, o, kadınların çocuklarını peydahlayabildikleri yaşayan, Hentjen Anaya ve onun ölümüne teslim olarak, işte bu olağanüstü önlemle yalnız Ilona'nın kurtuluşunu tamamlamıyor, onu sonsuza dek bıçaklardan kurtarmakla kalmıyor, yalnız onun güzelliğini geri verip bütün ölümleri geriye, yeni bir bakireliğe kadar geriye döndürmüyordu, bu yaptıklarıyla bir yandan da Hentjen Anayı ölümden kurtarıyordu, yaşarken rahmi zamanı doğrultacak kimseyi yeniden doğuracaktı.

Şu an sanki yatağıyla çok uzaklardan geliyormuş gibidir, sanki yine belirli bir nişin belirli bir yerinde duruyordur, yeniden uyanan isteği içinde tekrar doğan uykusuz bilir ki menzildedir, gerçi henüz temsil ile aslın birlik halini aldığı son menzilde değildir, yine de dünyevi adamın yetinmesi gereken geçicidedir, aşk dediği ve ulaşılmazın önündeki son ulaşılabilen sabit sahil noktası gibi duran menzildedir. Gene kadınlar da temsil ile aslın zıddınaymış gibi tuhaf bir birlikle beraber ayrıktırlar; Hentjen Ana Köln'de oturup onu bekliyor olsa gerektir, bunu biliyordur, Ilona ulaşılmaza ve görünmeze kaymış olsa gerektir, yine biliyordur ki onu bir daha asla görmeyecektir – fakat dışarılarda, görünürün görünmezle, ulaşılırın ulaşılmazla birleştiği o sahilde, işte orada ikisi dönüşür, iki siluet iç içe geçip bir olur, birbirlerinden kopsalar bile hiç gerçekleşmez ümit içinde kalırlar; Hentjen Anayı mükemmel aşkla kucaklayıp yaşamını kendi yaşamı gibi taşıyarak onu, o ölüyü, sarılmasıyla kurtararak uyandırmak için yaşlanan kadına aşkla sarılınca yaşlanma ve hatırlamanın yükünü Ilona'nın bedeninden alacak, Ilona'nın yeni bakire güzelliği Esch'in özleminin üst basamağını kurmuş olacaktır; evet, iki kadın birbirlerinden bu kadar ayrı, gene de bir olmuşlardı, biri öbürünün, yüzüne dönülemeyecek olmakla birlikte bizzat yurt olanın aynadaki yansımasıydı.

Uykusuz, menzildeydi. Cin-gibiliği içinde çözümden, önceden haberdarsa da çözümün etrafına yalnız bir mantık ipi sardığını, sırf ip bir o kadar daha uzasın diye uykusuz kaldığını kavrar; fakat son düğümü atmak için kendine artık izin verir, sonunda çözüme kavuşturduğu şey çetin bir hesap sorununa benzer, hatta hesap sorunundan da ötedir: Gerçek aşk sorununu kusursuz kararlılığı içinde üstüne almış, çünkü dünyevi yaşamını Hentjen Anaya râm etmiştir. Ilona'yı bu sonuçtan haberdar etmeyi çok ister ama kız pek Almanca bilmediğinden bundan vazgeçmek zorunda kalır.

Uykusuz, gözlerini açar, odasını seçer, sonra memnuniyetle uykuya dalar.

Hentjen Anada karar kılmıştı. Kesinkes. Esch kupa arabanın camından dışarı bakmadı. Yaptığı şey düşüncelerini kusursuz, mutlak aşka yönlendirmesi gibi cüretkâr bir deneye benzemektedir: Dostları, konukları apaydınlık mekânda kafayı çekeceklerdir; içeri girecek olur, onca görgü tanığına rağmen Hentjen Ana onu koşturarak karşılayıp göğsüne atılacaktır. Gelgelelim Köln'e vardığında, hayali tuhaf bir bozulmaya uğramıştı; çünkü burası artık bildiği şehir değildi, akşam vakti caddelerden geçen yolu millerce, yabancı yabancı yayılıyordu. Hepi topu altı gün uzakta kalmış olması akıl alır gibi değildi. Zaman filan kalmamıştı, kapısını açan bina belirsizdi, mekân, müphem genişliğiyle belirsiz. Esch kapıda dikiliyor, Hentjen Anadan tarafa bakıyordu. Kadın tezgâhın ardındaki tahtında oturuyordu. Aynanın üstünde renkli başlığı içinde ışık yanıyordu, havada suskunluk vardı, kasvetli mekânda tek müşteri yoktu. Hiçbir şey olmadı. Neden gelmişti buraya? Hiçbir şey olmadı; Hentjen Ana tezgâhın ardında kaldı, sonunda alışıldık aldırışsız tarzıyla, "Merhaba," dedi. Bu sırada mekâna çekine çekine göz gezdirdi. Esch'in içinde öfke yükseldi, neden bu kadında karar kıldığını birdenbire kavradı. O da kestirmeden, sadece, "Merhaba," dedi, çünkü onun gururlu soğukluğunu bir şekilde onaylıyor ve tavrına birebir karşılık vermenin kendisine yakışmayacağını biliyorsa da öfkeliydi: Gönlünde mutlak aşk kararı taşıyan, kendini denk tutarken her halükârda haklıdır – kozunu kullandı: "Mektubun için sağ ol." Kadın boş mekânda öfkeyle bakındı: "Ya duyan olursa?" Tepesi iyice atan Esch iyice duyulacak bir sesle: "Olursa olsun… bırak şu aptalca gizli saklı davranmaları artık!" dedi, dediğinde mana da amaç da yoktu, çünkü mekân boştu, burada neden oturduğunu kendi de bilmiyordu. Hentjen Ana dehşetle sustu, saçlarıyla uğraştı. Esch'i istasyona geçirdiğinden beri çok ileri gittiğinden, fazlasıyla düşkünlük ettiğinden çok pişmandı, hele de Mannheim'a yolladığı düşüncesiz mektubundan beri tam paniğe kapılmıştı; Esch mektubu anmasa minnettar kalırdı.

Fakat Esch tahta gibi, amansız yüzüyle anlaşılan görünüşüne güvendiğinden kadın kendini gene demir kıskaçlarla kıstırılıp savunmasız bırakılmış hissetti. Esch, "İstersen, gidebilirim," dedi, ilk müşteriler içeri adım atmamış olsalar Hentjen Ana gerçekten de masasının arkasından çıkardı. Şu halde ikisi de oldukları yerde kalıp bir süre sustular; sonra Hentjen Ana sırf olaya son verme niyetinde olduğunu belli eden küçümser bir ses tonuyla fısıldadı: "Bu gece gelirsin." Esch hiç yanıt vermedi, bir kadeh şarapla bir masaya oturdu. Öksüz kaldığını hissediyordu. Gayet bariz dünkü hesabı şeffaflığını yitirmişti: Ilona'dan ötürü neden bu kadında karar kılacaktı? Mekâna bakındı, hâlâ yadırgıyordu; onu artık ilgilendirmezdi, hepsinden iyice uzaklaşmıştı. Ayrıca Köln'de ne işi kalmıştı ki? Çoktan Amerika'da olmalıydı. Derken gözlerine Herr Hentjen'in özgürlük işaretlerinin üstünde asılı duran portresi ilişti, sanki belleği ansızın geri dönüyordu; masasına kâğıt kalem getirtip en güzel muhasebeci yazısıyla şunları yazdı:

İhbardır!

Badenweiler'de yaşayan, Mittelrhein Armatörlük A. Ş. Mannheim yönetim kurulu başkanı Eduard von Bertrand'ın erkeklerle maalesef ahlaksız ilişkileri olduğunu ve söylediklerime tanıklık etmeye hazır bulunduğumu polis karakoluna bildiririm.

İmzasını atacakken duraksadı, çünkü ilkin, "Ardında bıraktığı, derinden yas tutanlar adına" yazacaktı, gülesi gelmesine rağmen korktu. Fakat sonunda kâğıda kendi adını, adresini yazdı ve özenle katlayıp cüzdanında sakladı. İçinden, yarına kadar idam mühleti, dedi. Cüzdanında Badenweiler'den yazdığı kart da vardı. Acaba Hentjen Anaya hemen bu gece verse mi, diye düşündü. Öksüz kaldığını hissediyordu. Derken nişi gördü, kadını yine tahrik olmuş, cinsel ilişkiye acıyla hazır beklerken gördü, büfenin yanından geçerken sesi kısıktı: "Sonra görüşürüz."

Kadın, sandalyesinde kaskatı oturuyordu, hiçbir şey işitmemiş görününce Esch öncekinden başka türden olan yeni bir öfkeyle dolup taşarak geri dönüp umursamazca yüksek sesle, "Şu yukarıdaki resmi kaldırsan iyi olur," dedi. Kadın hâlâ kımıldamıyordu, Esch kapıyı arkasından çarptı.

Daha sonra gelip de kapıyı açmak isteyince içeriden sürgülendiğini fark etti. Hizmetçi kız duyar mı, umursamadan zili çaldı, yine hareket olmayınca zili alacaklı gibi çaldı. İşe yaradı; ayak sesleri duyuyordu; hani neredeyse ufak tefek hizmetçi olsa diye ümitlendi: Meyhanede bir şeylerini unuttuğunu söyleyebilir, ayrıca ufak hizmetçi onu hor göremez, bu da anaya iyi bir ders olurdu. Fakat gelen küçük hizmetçi değil, Frau Hentjen'in ta kendisiydi; hâlâ tam giyinikti ve ağlıyordu. İkisi de Esch'in hiddetini artırdı. Sus pus yukarı çıktılar, üst kattayken kadının hemen üstüne çullandı. Kadın altta kalıp öpücükleri yumuşayınca Esch tehditkâr, "Resim kalkıyor mu?" diye sordu. Kadın ilkin onun neden bahsettiğini bilemedi, anlayınca da hiç aklı almadı: "Resim… evet, resim, neden? Beğenmiyor musun?" Esch kadının anlayışsızlığından umarsız, yanıtladı: "Hayır, beğenmiyorum… zaten beğenmediğim çok şey var." Kadın uysal ve nazik, "Beğenmiyorsan başka yere de asabilirim," dedi. Öyle tarifsiz bir aptaldı ki kafasına ancak çivi çaksan anlardı. Neyse, Esch kendini frenledi: "Resim yakılacak." – "Yakılacak mı?" – "Evet, yakılacak. Böyle aptal davranmayı sürdürürsen bütün binayı ateşe veririm." Kadın korkarak yanından uzaklaştı, Esch etkiden memnun: "Hoşuna da gitmez değil ya; meyhaneden zaten hazzetmiyorsun." Kadın cevap vermedi, muhtemelen hiçbir düşündüğü olmayıp yalnız çatısını saran alevleri görüyorsa da gizlemek istedikleri var gibiydi. Esch çıkıştı: "Neden bir şey söylemiyorsun?!" Sert sesi onu hepten donuklaştırdı. Kadını artık maskesini indirmeye sevk etme imkânı yok muydu? Esch ayağa kalkmış, kaçmasını engellemek ister gibi nişin girişinde tehditkâr, dikiliyordu. Neyse onu söylemek lazımdı, yoksa şu et parçasıyla mümkün

değil devam edilmezdi. Fakat ancak kısık sesle ve duraksayarak sorabildi: "Onunla niye evlendin?" Çünkü soruyla içinde o kadar vahşi ve umarsız şeyler deşelendi ki zihni, kaçılacak yeri Erna'da buldu. Onun yanında rahatsız olduğu hiçbir şey bulunmamasına ve hatırasında hangi penis resimlerini taşıdığının hiç önemi olmamasına rağmen onu terk etmişti. Erna'nın çocuğu mu olmuş yoksa bir hünerle mi korunmuştu, umurunda değildi. Cevaptan korkuyor, hiçbir şey duymak istemiyordu, yine de bağırdı: "Hey, orada mısın?" Frau Hentjen ise kendini fazla ifşa etmek gibi yeni uyanan bir korkuyla, belki de sevilmesini sağladığına inandığı şöhreti kaybolabilir korkusuyla cevap vermek için toparlandı: "Üstünden çok zaman geçti… umursamasan da olur." Esch çenesini öne itip at dişlerini ortaya çıkardı: "Umursamasam olurmuş… ben umursamayacakmışım…" Bağırıyordu: "Evet, umursamıyorum… umurumda değil!" Demek mutlak ve sonsuz fedakârlığını ve çektiği cefayı böyle ödüllendiriyordu. Kadın aptaldı, inatçıydı; o ki yazgısını kendisininmiş gibi üstlenmişti, o ki ölümün kendisiyle eskiyip çirkefe bulanmasına rağmen yaşamını kabullenmek istemişti, o ki tüm kararlılığıyla kendini teslim etmeye hazırdı, yani August Esch ki tüm yabancılığını bu kadının içinde eritmek, böylelikle de onun tüm yabancılığını ve düşüncelerini kendisi için ne kadar acı verici olsalar da adeta takasa girerek edinmek istiyordu: Demek o umursamayacaktı, he!! Ah, aptaldı bu kadın, inatçıydı, böyle olduğu için de Esch'in onu dövmesi lazımdı; yatağa doğru yürüdü, kolunu gerdi ve sanki tokadıyla kadının ruhunun hareketsizliğine de vurabilirmiş gibi şişman ve hareketsiz yanağına çaktı. Kadın karşı koymadı, kaskatı yatmayı sürdürdü, Esch bıçak fırlatsa da kımıldamazdı. Yanağı kızardı, yanak kıvrımından aşağı gözyaşı damlayınca Esch'in öfkesi yumuşadı. Yatağa oturdu, kadın ona yer açmak için kenara kaydı. Sonra Esch emretti: "Evleneceğiz." Kadın bir tek, "Evet," dedi, Esch tekrar öfkeye kapıldı kapılacaktı, çünkü kadın iğrenç adından

sonunda kurtulacağı için mutlu olduğunu söylemiyordu. Kollarını boynuna sarıp onu kendine çekmekten başka verecek cevap bulamadı. Esch yorgundu, karşı koymadı; belki böylesi müstahaktı, belki hiç fark etmezdi, çünkü kurtuluş krallığına bakınca her şey zaten güvensizdir, her vakit güvensizdir, her sayı, her toplam güvensizdir. Gerçi yeniden kızmıştı, bu kadın kurtuluş krallığını ne bilsindi? Ne bilebilirdi ki? Muhtemelen ancak Korn kadarını! Kafasına sokmak epey vakit alacaktı. Fakat şimdilik bu kadarıyla yetinmek lazımdı, kavrayana kadar beklemek lazımdı, meyhane defterini, nasıl biliyorsa öyle tutmasına izin vermek lazımdı. Adalet diyarında, Amerika'da farklı olacaktır, geçmiş orada kül gibi dökülecektir. Kadın kendini zorlayarak, Ober-Wesel'de takıldın mı diye sorunca kızmadı, başını ciddiyetle iki yana sallayıp, "Daha neler," diye homurdandı. Gerdek gecelerini böyle kutladılar, meyhaneyi satmayı kararlaştırdılar, Hentjen Ana hiçbir şeyi ateşe vermeyeceği için ona minnettardı. Bir aya kalmaz açık denizde olabilirlerdi. Yarın Teltscher'le Amerika işini tekrar harekete geçirmek için işe koyulacaktı.

Her defakinden çok kaldı. Merdivenleri de parmak uçlarına basarak inmediler. Kadın onu dışarı yolcularken insanlar sokaklara dökülmeye başlamıştı bile. Bu da Esch'in içini gururla doldurdu.

Ertesi sabah Alhambra'ya gitti. Tabii henüz gelen yoktu. Gernerth'in masasındaki mektupları karıştırdı. Adamın kendi el yazısıyla yazılı, açılmamış bir zarf buldu ve öylesine afalladı ki ilk bakışta idrak edemedi: Mannheim'dayken bizzat yazdığı Erna'nın mektubuydu. Hım, kadın kaç zaman cevap alamayınca kıyameti koparacaktır yine. Aslında haksız da sayılmaz. Tiyatrodakiler düzensiz döküntülerden ibaret.

Sonunda Teltscher sallana sallana geldi. Esch onu tekrar gördüğüne neredeyse sevinecekti. Teltscher lütufkârdı: "Bak hele, tam

vaktinde geldiniz – herkes şahsi işlerini görüyor, pis işleriyse Teltscher tek başına hallediyor." Gernerth mi neredeydi? "Nerede olacak, Münih'te, kıymetli ailesinin yanında… ailede ağır hastalık vakaları varmış, nezle mi neymişler." Geri dönecektir, dedi Esch. "Yakında gelmesi lazım müdür beyimizin, dün salonda elli kişi bile yoktu. Oppenheimer'le durumu görüşmek lazım." Esch, "Güzel," dedi, "Oppenheimer'in yanına gidelim."

Oppenheimer'le artık son turları yapmak üzere uzlaştılar. Oppenheimer, "Sizi uyardım mı, uyarmadım mı?" dedi, "Güreş müsabakaları iyidir ama hep olmaz! Kim ilgilenir yoksa?" Esch'e hava hoştu, Gernerth döndü mü kazancını ödettirse yeterdi, ayrıca iş ne kadar erken sonlanırsa Amerika'ya o kadar erken giderlerdi.

Bu kez Teltscher'i öğle yemeğine götüren kendisi oldu, çünkü artık mesele Amerika projesine el atmaktı. Esch dışarı çıkar çıkmaz cebindeki malum listeyi çıkarıp yolculuk için adlarını yazdığı kızları saydı. Teltscher, "Evet, bende de birkaç tane var," dedi, "ama Gernerth'in önce paramı geri ödemesi gerek." Esch şaşırdı, çünkü Teltscher'in borcu aslında Lohberg ile Erna'nın sermayelerinden ödenecekti. Teltscher kızgın, şöyle söyledi: "Peki, güreş müsabakalarını hangi parayla finanse ettik sanıyorsunuz? Adam pasifti, anlamıyor musunuz? Tiyatro ekipmanını bana rehin verdi, ama Amerika'da ne yapayım ekipmanı?" Söyledikleri biraz şaşırtıcıydı ama öyle veya böyle güreş müsabakaları işi tasfiye edilince Gernerth beş parasız kalacaktı, Teltscher de yola çıkabilecekti. Teltscher, "Ilona bizle geliyor," diye karar verdi. Esch içinden, yanılıyorsun, azizim, dedi, Ilona'nın bu işlerle hiç alakası kalmamıştı; şimdi Korn'un koynunda yatsa bile çok sürmeyecek, yakında parkında geyiklerin otladığı uzak, erişilmez bir şatoda yaşayacak. Polis karakoluna uğraması gerektiğini söyledi, yolu azıcık uzattılar. Esch bir kırtasiyeden gazete ve zarf aldı; gazeteleri cebine soktu, zarfıysa bol kıvrımlarla yazdığı bir adresle

donattı. Sonra cüzdanından özenle katlanmış ihbarı çıkardı, zarfa koyup karakola doğru geçti. Binadan dönünce sohbeti sürdürdü: Ilona'nın yanlarında gelmesi fuzuliydi. Teltscher, "İtiraz yok," dedi, "birincisi, orada muhteşem işler bulacağız, ikincisiyse yolculuktan bir şey çıkmazsa burada işbaşı yapmak gerekecek. Tembellik ettiği yeter; ona çoktan yazdım bile." Esch kabalıkla, "Saçma," dedi, "kadın ticareti yaparken karını yanına alamazsın." Teltscher güldü: "Bırakmam gerek diyorsanız Amerika'daki şanslarımı satın alın. Artık büyük sermayedar olduğuna göre… İnsan iş seyahatinden dönerken eve çoğunlukla para getirmez mi?" Esch'in içi gıdıklandı; Teltscher sanki polis karakoluna doğru göz kırpıyordu – ne demekti bu? Yahudi hokkabaz ne biliyordu? Bu yolculuktan kendinin bile haberi yoktu; Teltscher'e çıkıştı: "Şeytan alsın sizi, yanımda para getirmedim ben." – "Alınmayın, Herr Esch, sözümden gücenmeyin, öylesine demiştim."

Hentjen Ananın mekânına girdiler, Esch'e yine Teltscher sanki bir şeylerden haberdarmış da ona "cani" filan diyebilirmiş gibi geldi. Mekânda bakınmaya cesareti yoktu. Nihayet gözlerini kaldırıp Hentjen'in resminin yerinde kenarlarında örümcek ağları asılı beyaz bir leke buldu. Teltscher'den tarafa baktı, adam bir şey demiyordu, anlaşılan bir şey fark etmemişti, yok, hiçbir şey fark etmemişti! Esch adeta kabına sığamıyordu; kısmen taşkınlıktan kısmen Teltscher'in dikkatini resimden dağıtmak için müzik otomatına gidip gürültülü şarkısını çaldırdı; Hentjen Ana gürültüye çıktı, kadını yüksek sesle ve bilindik içtenliğiyle selamlamak Esch'in keyfini yerine getirdi: Onu Frau Esch diye tanıtmayı isterdi, bu sevimli şakasını yutması sırf ona minnettar oluşundan ve çekimserliğini korumaya hazır bulunuşundan ileri gelmiyordu, Herr Teltscher-Teltini böylesi bir güvene hiç layık görülecek adam değildi. Esch de mahremiyeti çok ileri götürmeye hiç hevesli değildi, Teltscher yemekten sonra gitmeye koyulunca sonradan dolambaçlı yollardan geri dönmek üzere her zamanki gibi eşlik etmedi

ona, bunun yerine açıktan, daha kalmak, gazetelerini okumak istediğini söyledi. Cebinden gazeteleri çıkardı, sonra yine soktu. Oturduğu yerden kalkmadı. Elleri dizlerinde sessiz sakin beklemedeydi. Okuyası yoktu. Duvardaki parlak lekeyi seyrediyordu. Ortalık sakinleşince yukarı çıktı. Hentjen Anaya minnettardı, rahat bir öğleden sonra geçirdiler. Yine meyhanenin satışından söz edince Esch, Oppenheimer'in belki alıcı bulacağını söyledi. Sonra da sevecenlikle evliliklerinden bahsettiler. Nişin tavanında koyu renk kelebeği andırır bir leke vardı, ama yalnızca kirdi.

Akşam görevi gereği kız aramaya çıkacaktı. Ne var ki düşündü de şu genç oğlan Harry neler yapıyor, bir baksa iyi olacaktı. Boşuna aradı, pis lokalden tam çıkacaktı ki Alfons geldi. Şişko garip durumdaydı; yağlı saçları karman çorman, kafasına yapışık, ipek gömleğinin ilikleri açıktı, kılsız beyaz göğsü görülüyor, bir şekilde de kırış kırış minderleri andırıyordu. Esch'in gülesi geldi. Şişko girişteki bir masaya oturdu, uflayıp pufladı. Esch önünde durmuş, hâlâ gülüyordu, fakat gülerek bir şeyleri geçiştirmek ister gibiydi: "Merhaba, Alfons, ne var ne yok?" Müzisyen yağlarının arasından ışıltısız ve düşmanca baktı. "Sana içecek bir şeyler alayım da neler oldu anlat." Alfons bir kanyak içti, susuyordu. Nihayet: "Ulu Tanrım… duyulmuş şey değil… hem kabahatli hem de ne oldu diye soruyor!" – "Saçmalama, ne oldu?" – "Ulu Tanrım! Öldü!" Alfons yüzünü ellerine dayayıp gözlerini karşıya dikti; Esch masaya oturdu. "Öldü mü, kim öldü?" Alfons kekeliyordu: "Onu çok sevmişti." İş yine garipleşmişti: "Kim? Kimi?" Alfons'un sesi aniden değişti: "Bırakın bilmezden gelmeyi; Harry öldü…" Demek öyle, Harry ölmüştü he, Esch'in aklı almıyordu, şişkoya anlamaz gibi baktı; adamın gözlerinden yaşlar boşandı: "Söylediğiniz laflarla o gün aklını iyice karıştırdınız… onu çok seviyordu… gazetede okuyunca da kendini eve kapadı… bugün öğlen… bulduk onu… Veronal almış." Demek öyle, Harry ölmüştü he; doğru bir tarafı vardı, olması gereken olmuştu.

Esch bir tek, doğru yanı neresi, onu bilmiyordu. "Zavallıcık," dedi, aniden anladı, öğlen polis karakoluna mektubu bıraktığından içi tam bir rahatlık hissiyle doluydu; işte, cinayet ve cinayetin cevabı, posta ve cevap postası hesapları birbirini götürüyordu, iki ucu birbirine denk bir hesap bulunmuştu! Buna rağmen bir şeylerden kabahatli bulunması garipti; bir kez daha, "Zavallıcık… bunu neden yapmış?" dedi. Alfons ona bön bön baktı: "Gazetede okumuştu…" – "Neyi?" – "İşte." Alfons Esch'in ceket cebinden sarkan gazete demetini gösterdi. Esch omuz silkti – gazeteleri unutmuştu. Çıkardı: İşte, son sayfada siyah çerçeveli, iri yazılı, defalarca tekrar ediliyordu, çünkü bütün şirketleri, memurları, işçileri matemlerinde ısrarcı olmuş, yönetim kurulu başkanı, yüksek şövalyelik nişanı sahibi vs. Herr Eduard von Bertrand'ın kısa süren ağır ıstıraplar sonucu vefat ettiğine dair ölüm ilanını gazeteye vermişlerdi. Ön taraftaki metindeyse saygılı taziye yazılarının yanında müteveffanın muhtemelen aniden zihni bulanarak tabancasını sıkıp hayatına son verdiği yazıyordu. Esch hepsini okudu, pek ilgisini çekmediler. Resmin bugün kaldırılmış olması ne kadar doğru olmuş, diye tespitte bulunmakla yetindi. Şu müzisyen kadar alakasız birinin ortalığı bu denli ayağa kaldırması garipti. Hafif, alaycı bir yüz ifadesiyle şişkonun şişkin sırtına sakinleştirmek için iyilikle vurdu, likörünün parasını ödeyip Frau Hentjen'in yanına gitti. Açık ve rahat adımlar atarken Martin'i ve sert değnekleriyle artık arkasından koşup tehdit savuramayacağını düşündü. Böylesi iyiydi.

Müzisyen Alfons yalnız kalınca yumruklarını şakaklarına dayayıp gözlerini boşluğa dikti. Kadınlara sahip olmak için giden tüm erkekler gibi Esch de gözüne kötü bir adam olarak görünüyordu. Bu erkeklerin hepsinin fenalık yaptığını tecrübe etmişti. Ortalıkta koşturan ve yaklaştıklarında bir kenara sinmekten başka çare kalmayan gözü dönmüşlere benziyorlardı. Onları küçümsüyordu, aptal aptal telaşla koşturuyor-

lar, gözlerinin görmediği aşikâr yaşama değil, onun dışında duran ve yaşamı bir tür aşk adına mahvettikleri bir şeylere hırs duyuyorlardı. Müzisyen Alfons bunları tam anlamıyla düşünemeyecek kadar üzgündü; fakat biliyordu ki bu adamlar aşktan, büyük ihtirasla bahseder, ancak sahip olmayı veya bundan ne anlıyorlarsa onu kastederler. Ona elbette dikkat etmeleri gerekmezdi, çünkü en iyi ihtimal düşüncesiz biri, sefih bir orkestra çalgıcısıydı; fakat biliyordu ki bir kadında karar kılmakla mutlağa ulaşılmış olmazdı. Hem, erkeklerin art niyetli öfkesini de mazur görüyordu, çünkü yine biliyordu ki bu öfkenin kaynağı korku ve düş kırıklığıydı, biliyordu ki o tutkulu ve art niyetli erkekler arkalarında durup ölümü duyuran korkudan koruması için bir parça sonsuzluğun peşindeydi. Budala, düşüncesiz bir orkestra kemancısıydı ama ezbere sone çalabiliyordu, neler neler bilse de insanların mutlağa duydukları korkuyla dolu bağımlılık içinde ebediyen sevişmek istemelerinden, o takdirde yaşamları son bulmayıp ebediyen sürer sanmalarından duyduğu üzüntüye rağmen gülümseyebiliyordu. İsterse potpuriler, hızlı polkalar da çalmak zorunda olduğu için onu küçük görsünlerdi, dünyevilikte ebedî ve mutlak olanı arayan bu telaşlıların aradıklarının karşılığı olarak daima temsil ve yedek bulup adını koyamayacaklarını yine de idrak etmişti: Çünkü başkasının ölümünü üzülmeden, hüzünlenmeden görebilirler, kendi ölümlerine işte bu kadar tutkunlardır; sahipliğin peşinden gider, sonra eline düşerler, çünkü onda kendilerine sahip olup arkalarını kollayacak sağlamlığı ve dönüşmezliği bulmayı umarlar, körü körüne karar kıldıkları kadındansa nefret ederler, nefret ederler çünkü gene korku ve ölüme teslim edildiklerini gördüklerinde öfkeyle paramparça ettikleri şey temsilden ibarettir. Müzisyen Alfons kadınlara merhamet duyar; çünkü durumları düzelsin istemeseler de bu yok edici, aptalca sahiplik tutkusuna kapılmamışlardır, korku içinde aceleye daha az boğulurlar, önlerine müzik kondu mu daha çok mest olurlar, ölümle daha içten ve

aşina bir ilişkileri vardır: İşte kadınlar bu bakımdan müzisyenlere benzerler, kendisi şişko ve homoseksüel bir orkestra müzisyeni olsa da onlarla akrabalığı olduğunu hissedebilir, ölüm üzücü ve güzel bir şeydir, bunu bir parça sezdikleri kabul edilebilir, ellerinden sahip oldukları değil kullanması ve bakması iyi ve yumuşak olan bir şey alındığı için ağladıklarını bilirler. Ah, yaşam nasıl karmaşık bir mutluluktur, sahiplik bağımlılarınca anlaşılmaz, başkalarınca da pek anlaşılmaz, ne var ki tüm düşünülenlerin sesli temsili müzikçe sezilir, müzik, zamanı her vuruşunda saklamak üzere kaldırır, ölümü, tınılarıyla diriltmek üzere lağveder. Bunu kadınlar ve müzisyenler misali anlayan kişi düşüncesiz ve budala olmaya katlanabilecektir, müzisyen Alfons bedenindeki yağ kabarıklarına bastırınca değerli ve sevilmeye değer bir şeylere dokunulabilen iyi, yumuşak bir örtü gibi olduklarını hissediyordu: İnsanlar onu küçümsesinler, karı kılıklı diye sövsünlerdi, evet, zavallı itin tekiydi, yine de sonsuzluğun çeşitliliğine ona sövenlerden ve buna rağmen küçücük dünyevi bir kesiti üzücü ölümlerinin temsiline, amacına döndürenlerden daha mutlu, daha gevşek ve daha yumuşakça vermişti kendini. Öbürlerini küçümseyebilecek olan kendisiydi. Esch'e de üzülüyordu, dövüşçüler yüreklenerek arkalarında duran ölümü unutsunlar diye onlara mindere çıkarken eşlik eden kahramanca dövüş tınıları geldi aklına. Harry'nin yanında cenaze nöbeti mi tutsa diye düşündü, fakat balmumu çehre yüreğine dehşet saldı, kafayı çekmeyi ve hareket etseler de ölümün mührünü yüzlerinde taşıyan müşteriler ile garsonları seyretmeyi yeğledi.

Ilona ise aynı gecenin aynı vaktinde döşeğinden kalktı ve Meryem resminin altındaki minik kırmızı gaz lambasının ışığında, uyuyan Balthasar Korn'u seyretti. Horluyor, gümbürtüsünün kesintiye uğraması tiyatroda numaralarını yapmadan önce müziğin kesilmesini andırıyordu; sonra soluğunun ıslığına, fırlatılan bıçakların ince vızıltısı karışıyordu. Elbette Teltscher'in mektubu onu işe dönmesi için çağırsa da bunları düşün-

düğü yoktu. Korn'u seyretti, siyah bıyığı olmadan, küçük bir oğlanken nasıl görünmüştür, düşlemeye çalıştı. Bunu neden yaptığını pek bilmiyordu ama yaparsa duvardaki Meryem resmi günahını daha çok bağışlar gibi geliyordu. Çünkü bakirenin kutlu gözleri önünde adamı kutsuz hevesler adına kullanması günahtı, erkenden hastalık kapmasa çocukları da olurdu. Korn'u terk etmek mecburiyeti umurunda değildi, peşinden başkasının geleceğini biliyordu, Teltscher'e dönmek de umurunda değildi; onun Köln'de gelmesini bekleyişine, kendisine düşkünlüğüne hiç kafa yormuyordu, tek bildiği onun bıçaklarını üstüne atabilmek için kendisine muhtaç oluşuydu. Amerika'ya gitmesi gerekmesi de umurunda değildi. Gezip dolaşmadığı yer mi kalmıştı sanki, Amerika da diğer kentler gibi bir kentti. Ümitsiz ve korkusuz yaşıyordu. İnsanları terk etmeyi öğrenmişti, ama bugünlük hâlâ Korn'un mülkü olduğunu hissediyordu. Boynunda bir yarası vardı, vaktiyle aldattığı adam, onu öldürmeye kalktığında hak vermişti. Korn aldatacak olsa onu öldürmez, üstüne zaç dökerdi. Evet, böylesi bir paylaşım kıskançlıkta uygun düşer sandı, çünkü sahip olan, yok etmek ister, fakat yalnızca kullanan, nesneyi kullanılmaz hale getirmekle yetinebilir. Aynısı tüm insanlar, hatta İngiltere kraliçesi için bile geçerlidir. Çünkü tüm insanlar aynıdır, hiçbiri diğerine iyilik edemez. Sahnede durduğunda ortalık aydınlık, bir adamın koynunda yattığında karanlık olurdu. Yaşamak yemek, yemekse yaşamak demekti. Bir defasında birisi, uğrunda canına kıymıştı: Pek içine dokunmamıştı ama hatırlamaktan hoşlanıyordu. Geriye kalanların hepsi gölgeye boğuluyor, insanlar da gölgede iç içe geçip birbirlerinden tekrar ayrılmaya çabalayan karanlık gölgeler gibi kımıldıyorlardı. Herkesin yaptığı, sanki birbirlerinde haz aradılar mı kendilerini cezalandırmaları gerekir gibi bela çıkarmaktan ibaretti. Kendisi de bela çıkardığı için biraz gurur duyuyordu, o adamın kendini öldürmesi Tanrı'nın kısırlığı için nasip ettiği bir kefaret, bir tazminat gibi olmuştu. Çoğu şey, aslında her şey anlaşılmazdı.

Olup bitenlerin manasına kafa yorulamazdı; ancak çocuklar dünyaya gelince karartılar yoğunlaşıp cisimleşir gibi görünür, o zaman da gölgeler dünyasını tatlı bir müzik sonsuza dek doldurur gibi olurdu. Meryem de kızıl ışığın üstündeki resimde çocuk İsa'yı bu yüzden taşıyordur herhalde. Erna evlenip çocuk yapacak: Lohberg sipsivri, sarımtırak ufaklık yerine niye onu almıyordu. Korn'a baktı, yüzünde aradığının zerresini bulamadı; kıllı elleri battaniyede duruyordu, hiç narin ve genç olmamışlardı. Bıyığının göründüğü kızıl ışık vuran etli çehresinden tüyleri ürperdi, yalınayak, sessizce Erna'nın yanına gitti, yumuşak ve lakayt, yanına sokuldu, köşeli bedenine şefkatle sarılıp bu konumda uykuya daldı.

Esch artık nişanlı, daha doğrusu koruyucu gibi davranıyordu, çünkü baş göz olduklarını duyurmadılarsa da zayıf bir kadın karşısında neyin yakışık alacağını biliyor, kadın da onun, çıkarlarını korumasına ses çıkarmıyordu. Yalnız maden suyu ile buz getiren adamla değil, Esch'in teşviki üzerine meyhanenin satışa çıkarılması işi emanet edilen Oppenheimer'le de pazarlığa oturmasına izin vermişti. Girgin Oppenheimer tiyatro işinin yanında gerekirse arsalarda aracılık ve daha türlü türlü acentelikler yapıyordu ve elbette bu işe de tüm dikkatini vermeye dünden razıydı. Gelgelelim şu anlık kafasında başka tasaları vardı. Binaya bakmaya gelmiş, merdivenin ortasında duruvermişti, "Gernerth davası açıklık kazanacak gibi değil; Tanrı vere de başına bir şey gelmiş olmaya… Neyse, beni ne ilgilendirir, benim derdim değil ya," dedi. Böyle konuşarak habire sakinleşmeye çalışsa da dönüp dönüp Gernerth gideli sekiz gün olduğundan, tam da müsabakaları bitirip ücretler ve kiranın kalanı için paraya ihtiyaç duyduğunuz vakitte gelmeyişinden bahsediyordu. Gernerth gibi namuslu birinin kirayı geciktirebileceği onun da asla aklına gelmezdi. Üstelik işler de son âna dek harika, neredeyse harika gitmişti. Şimdiyse elbette masrafları kapamaya bile yetmiyordu. Eh, son ver-

me vakti geliyor da geçiyordu bile. "Şu Teltscher denen beygir de yok mu, adamı yollamış, elinde ne kasa anahtarı ne yetkisi var. Oysa Darmstädter Bankası'nda parası vardı!.. Ama Teltscher beyefendi ilgilenemeyecek kadar azametli tabii, sanatçı bozuntusu."

Esch şimdiye dek ilgisizce dinlemişti, Teltscher'in bitmeye yüz tutmuş güreş müsabakalarındansa Amerika'yı düşünmeyi yeğlemesi oldukça anlaşılır geldiğinden ilgisizliği katmerleniyordu. Fakat şimdi kulak kesilmişti: Darmstädter Bankası'nda para mı? Oppenheimer'e çıkıştı: "Bankadaki parada dostlarımın sermayesi var, para meydana çıkmalı!" Oppenheimer başını bir o yana bir bu yana devirdi: "Aslında benim zerre kadar umurumda olmaz," dedi, "ama her halükârda Münih'e, Gernerth için telgraf çekeceğim. Gelsin, işleri yoluna koysun. Haklısınız, meseleyi ne diye süründürecekmişiz." Esch tedbiri onayladı, telgraf yollandı; cevap gelmedi. Tedirgin olup iki gün sonra Frau Gernerth'e cevaplı telgraf çektiler, ne duysunlar, Gernerth eve hiç gelmemiş. Şüphelendiler. Hafta sonu ödemeler yapılacaktı! Polise haber vermeye mecburdular; polis Darmstädter'den yaklaşık üç hafta önce hesabın tüm bakiyesinin Gernerth tarafından boşaltıldığını ortaya çıkardı, artık şüphe yoktu: Gernerth parayla birlikte tabanları yağlamıştı! Gernerth'i son âna dek savunan, şimdiyse böyle kötü birine aldandığı için kendine yeryüzündeki en aptal Yahudi diyen Teltscher, işte bu Teltscher'in Gernerth'e yataklık ettiğinden şüpheleniliyordu. Rehine verdiği ekipmanla masumiyetini ispatlamak için elinden geleni yapıyordu; elbette, başarsa bile neyine yarayacaktı – önümüzdeki günler hayatını idame ettirebilecek kadar bile parası kalmamıştı cebinde. Çocuklar gibi çaresiz, kendini ve dünyayı suçladı, ikide bir Ilona'nın gelmesi gerektiğinden söz ediyor, kendisini hemen işe alsın diye Oppenheimer'in bir güne bir gün yakasından düşmüyordu. Oppenheimer'in işi kolaydı, başını dik tutabiliyordu, çünkü para onun parası değildi; Teltscher'i avutuyordu: O kadar da kötü

değildi, tiyatro ekipmanı sahibi bir Teltscher-Teltini mükemmel bir tiyatro müdürü olurdu; biraz işletme sermayesi temin etmeyegörsün her şey adamakıllı yoluna girerdi, ihtiyar Oppenheimer'le yapacakları daha çok işler vardı. Teltscher'in aklına yattı, canlılığına o kadar çok ve o kadar çabuk kavuştu ki az sonra yeni bir plan tasarladı ve tasarısıyla dosdoğru Esch'in yanına koştu.

Esch ise yaşanan dönüşümle epey hırçınlaşmıştı. İşin yolculuğa asla varmayacağını hep sezmiş, hatta bilmiş, bu yüzden de işe alınacak kızları lalettayin ve üşengeçlikle seçmiş olmasına rağmen, hatta bildikleriyle içten içe haklı çıktığı için bir miktar tatmin de duymasına rağmen: Yaşamı bütün bunlara rağmen Amerika projesine dönüktü ve artık temellerinden sarsılmıştı, zira Hentjen Anayla ilişkisinin altı oyulmuş gibi geliyordu. Kadınla nereye gidecekti? Karşısında nasıl duracaktı?! Kadın onu tüm bu sanatçı güruhunun efendisi diye görmek istemiş, o da rezil rüsva, heriflerin tongasına düşmüştü! Hentjen Anadan utanıyordu.

Teltscher, projesiyle işte bu ruh haline dalıverdi: "Dinleyin, Esch, artık büyük sermayedarsınız, ortağım olabilirsiniz." Esch kaçığın tekine bakar gibi gözlerini dikti: "Ortak mı? Çıldırdınız galiba? En az benim kadar biliyorsunuz ki Amerika işi suya düştü." Teltscher, "Para Avrupa'da da kazanılabilir," dedi, "paranızı yine de kârlı bir işe yatırmak isterseniz…" Esch, "Hangi parayı?!" diye bağırdı. Yok canım, bu yüzden bağrılır mıydı hiç; söylendiğine göre birileri mirasa konmuş, diyen Teltscher bu sözüyle Esch'i çileden çıkardı: "Hepten kafayı yemişsiniz siz!" diye haykırdı, "Bu zırvalar da nesi? Beni bir kez faka bastırdığınız yetmez gibi…" Teltscher gücenerek, "Gernerth denen adi sıvıştı diye beni sorumlu tutamazsınız…" dedi, "benim zararım sizden fazla, ayrıca sırf sefalet içindeyim diye de size dürüst bir işle geldiğim halde bana hakaret etmeye hakkınız yok." Esch homurdandı: "Mesele benim zararım

değil, dostlarımınki…" – "Size parayı tekrar bulma fırsatı sunuyorum." Elbette bu da bir ümitti, Esch, Teltscher durumu kafasında nasıl canlandırıyor, diye sordu. Eh, ekipmanla bir işe girişilebilirdi, aynısını Oppenheimer de söylüyordu, ayrıca biraz beceriyle bir işin ucundan tutunca para kazanıldığını Esch'in kendisi de görmüştü. "Ya tutmazsa?" O zaman ekipmanı haraç mezat satıp Ilona'yla verilen bir işi kabul etmekten başka çıkar yol kalmazdı. Esch düşüncelere daldı: Öyle miydi? O zaman Teltscher yine Ilona'yla işe gidecekti… Bıçak fırlatacaktı?.. Demek öyle… Bir düşünsündü…

Ertesi gün Oppenheimer'den bilgi aldı, çünkü Teltscher'e karşı tedbiri elden bırakmamak lazımdı. Oppenheimer, Teltscher'in söylediklerini doğruladı. "Öyle mi?.. Yani Ilona'yla tekrar işe çıkması gerekecek…" Oppenheimer, "Ben yolda bırakmam, ona bir iş ayarlarım," dedi, "zaten Teltscher başka ne halt edecek?" Esch başını salladı: "Ya kirayı kendisi üstlenirse, para gerekir mi?.." Oppenheimer, "Demek birkaç binliğiniz yok?" diye sordu. Hayır, yoktu. Oppenheimer başını bir o yana bir bu yana devirdi: Parasız olmazdı; belki iş için başkasının merakı celbedilebilirdi… Mesela Frau Hentjen nasıl olurdu, söylendiğine göre meyhanesini satmak istiyordu, eline bir tomar para geçecekti. Esch, o konuda etkisinin olmadığını söyledi, ama meseleyi Frau Hentjen'e açacaktı.

Seve seve yapmıyordu, yeni bir sorundu ve etrafından dolanma imkânı yoktu. Esch kurnazca saldırıya uğradığını hissediyordu. Her şeye rağmen Oppenheimer'in Teltscher'le elbirliği etmesi de mümkündü; şu iki Yahudi yok muydu! Böyle bir herifin neden bıçak fırlatmaktan başka çaresi kalmayacaktı ki? Sanki dürüst ve namuslu iş yoktu! Ayrıca ölümdü, mirastı diye zırvalaması da neydi? Onu bir çıkmaza sürüklemişlerdi, sanki Ilona bıçaklardan, dünya da haksızlıktan korunmaya devam edecekse, Bertrand boş yere kurban edilmiş, Herr Hentjen'in resmi boş yere kaldırılmış olmayacaksa hiçbir şeyin geri

döndürülemeyeceğini biliyorlardı! Yok, artık hiçbir şey geriye sarılamazdı, çünkü mesele adaletti, mesele özgürlüktü, artık demagoglara, sosyalistlere ve satılık gazeteci müsveddelerine bırakılamayacak özgürlük. İşte sorun buydu. Ayrıca Lohberg ile Erna'nın parasını kurtarma mecburiyeti o yüce görevin bir parçası, bir temsili gibi görünüyordu. Teltscher eğer kirayı üstlenmezse para hepten kayıp demekti! Kaçış yoktu. Esch hesapları karşılaştırdı, yeniden gözden geçirdi, hesaplardan tek çıkan sonuç şuydu: Hentjen Anayı kendisi gibi görevin hizmetine girmeye sevk etmesi lazımdı.

Görüşü berraklaşınca güvensizlik ve öfkesi kayboldu. Bisikletine bindi, eve gitti, Lohberg'e müdür Gernerth'in inanılmaz ve kepaze suçu hakkında ayrıntılı bir rapor yazıp sermayeyi kurtarmak için derhal güvenilir bir önleme başvurduğunu ekledi, değerli Fräulein Erna'dan da sakin kalmasını rica ediyordu.

Demek Amerika işi suya düşmüştü. Kesinkes. Artık Köln'de kalmak şarttı. Kafesin kapısı kapanmıştı. İçeri tıkılmıştı. Özgürlük meşalesi sönmüştü. Tuhaftır, Gernerth'e kızamıyordu. Kabahat asıl daha büyük birine, cazibe ve ümitlerine rağmen Amerika'ya kaçmayı kibarca tepen birine yüklenmeliydi. Evet, adalet değilse bile yasa böyle olsa gerekti: Kendini feda eden, ilkin özgürlüğünü vermek zorundadır. Buna rağmen, olmayacak işti. Esch, "İçeri tıkılmış," diye yineledi, sanki kendi dediğini doğrulaması gerekiyordu. Hentjen Anaya da neredeyse iyi niyetle inanarak ve azıcık vicdan azabıyla anlattı, Amerika yolculuğunu belirsiz süre ertelemek zorundaydılar, çünkü Gernerth oradaki işlere el atmak üzere önden gitmişti.

İstenenin ne olduğu Hentjen Anaya elbette anlatılabilirdi; şimdiye dek ne güreşçiliğe ne müdür Gernerth'e merak duymuştu, dışarıda olup bitenlerdense bir tek kendi hesabına gelenleri görüyordu. Nitekim şimdi de maceracılar diyarına yapmalarından korktuğu yolculuğun olmayacağından başka bir

şey işitmemişti, ruhunun ummadık anda konulduğu ve ilkin sessizce tadına varması gereken ılık bir dinginlik banyosuna benziyordu, ama önce, "Yarın boyacıyı getireyim, yoksa kış gelecek, duvarlar doğru dürüst kurumaz," dedi. Esch afallamıştı: "Boya mı? Meyhaneyi satacaktın ya!" Hentjen Ana ellerini beline koydu: "Yok, gidene kadar daha çok vakit var – boyatacağım, bina güzel görünsün." Esch boyun eğdi, omuz silkti: "Satarken fiyata ekleriz belki." Hentjen Ana, "Evet," dedi. Gene de güvensizliğinin kalanını üstünden atamadı -Amerika hayaleti gerçekten dizginlenmiş mi, kim bilirdi- meskenine, emniyetine para ettirmeyi gayet yerinde buluyordu. Bu yüzden de Esch ile Oppenheimer, Frau Hentjen'i Gernerth'in yokluğunda tiyatro işi finanse edilmeli diye ikna etmek için biraz konuşmanın yeterli gelişine olumlu anlamda epey şaşırdılar; Oppenheimer'in tedbirli davranmak adına, yanında getirdiği ev ipoteği dilekçesi için rızasını almak da kolay oldu. İşler mükemmeldi, Oppenheimer %1 komisyon alıyordu.

Hentjen Ana Teltscher'in yeni tiyatro girişiminin işte böyle ortağı oldu; Oppenheimer'in aracılığıyla kira konusu epey işlek olan Duisburg kentinde ayarlandı, bu ise Hentjen Ananın bol bol kazanca ortak olacağı ümidini haklı çıkarıyordu. Esch üç şart koşmuştu: Birincisi muhasebeyi denetleme hakkını kendinde tutuyordu, ikincisi ekipman rehinden kurtarılmadan önce Lohberg ile Erna'nın sermaye bakiyesi ödenecekti (Hentjen Ananın haberi olmasına gerek duyulmasa da haklı ve adil bir davranıştı), üçüncüsü ise şaşkına dönen Teltscher ve Oppenheimer'e gösterilerin zirvesi olan bıçak atıcılığını, hokkabazlık gösterilerinden kaldırmak için sözleşme şartı getirmesiydi. İki adam da, "Deli bu," dediler, ama Esch hiç kulak asmadı.

Aslında iş tatlıya bağlanmıştı. Hentjen Ananın yaptığı fedakârlık Esch'i sonsuza dek ona mecbur bırakmış, kararını da dönülmez bir yola sokmuştu. Gerçi lanet meyhane henüz satılmamışsa da ipotek, geçmişi yok etmenin ilk adımı

sayılabilirdi. Ayrıca Hentjen Ananın tavırlarında da yeni bir hayatın başlangıcına yorulabilecek kimi şeyler vardı. Esch'in evlilik planlarına da tıpkı ipoteğe karşı çıkmayışı gibi gıkını çıkarmıyordu, ruhu onda şimdiye dek kimsenin görmediği bir yumuşaklıkla doluydu. Güz, vaktinden önce ve serin gelmişti, Hentjen Ana gene gri pazenini giyiyor, çokluk korsaj takmıyordu. Kaskatı saçları bile gevşemişe benziyordu; hiç şüphe yoktu, eskisi gibi iki dirhem bir çekirdek olmaya özen göstermiyor, geçmiş bu bakımdan da bugünden ayrılıyordu.

Esch binada ayaklarını güm güm vurarak yürüyordu. Madem uğraşsız ve içeri tıkılı kalmıştı, en azından değmeliydi. Gelgelelim şu yaşadığına yeni bir yaşam denemezdi. Kahvaltıda meyhanede oturuyor, akşam yemeğinde de yerinden kalkmıyordu. Hentjen Ana, buraya postu sermiş hayırsız mı, aylak mı demiyor, fakat onu beslemekten yine de hoşlanıyordu. Esch ikisini de sineye çekiyordu. Gazetesini satır satır okuyor, kimileyin de ayna çerçevesindeki kartpostallara bakıyordu; aralarında kendisinin imzaladıklarının olmayışından mutluydu. Boya badanacıları ezile büzüle çağırmıştı. Hentjen Ananın diline kolaydı. Yeni yaşamını amma umursuyordu ya! Zaten kadınların işi hep kolaydır -Esch'in gülesi geldi- yeni yaşamlarını her yerde taşıyabilirler, özellikle de karınlarında. Herhalde bundan olsa gerek yeni dünyaya çıkmaktan hoşlanmaz, her şeylerini dört duvarları arasında tutar, masumlaşmak için kafeste otursalar yeteceğini söylerler! Orayı süpürüp siler, bu kadarcık işle de her şey tıkırında sanırlar! Kafesteki yeni yaşam he? Sanki o kadar kolaydı!

Yok, yeni yaşamdı, hücredeki masumiyet haliydi, küçücük imkânlarla, ufak değişimlerle kurulamazdı. Değişmezliğe, olmuşa, dünyeviliğe o kadar kolay diş geçirilemezdi. Ev değişmeden duruyor, sefil ipoteğin esamesi okunmuyordu. Yollar, etrafında güz yelinin ıslık çaldığı kuleler hep değişmeden duruyorlar, geleceğin esintisinden zerre miktar bir şey sezilmi-

yordu. Aslında dört başını ateşe verip Köln'ü yerle bir etmek lazımdı ki taş üstünde taş kalmasın, Hentjen Ana'nın geçmişini, anılarını uyandırmak lazımdı. Yoksa Hentjen Ananın saçlarını artık daha özensiz fırçalaması neye yarardı: Yollarda azametle yürüyüşü değişmemişti, insanlar şapkalarını çıkarıyor, onun kimin adını taşıdığını herkes biliyordu. Tanrı biliyor ya, yaşlılığına ve sönüp giden cazibesine fedakârlık uğruna eyvallah derken düşündüğü bu olmamıştı. Evet, saçları bir gecede ağarsa, bir çırpıda hiçbir şeyi hatırlamayan, kimsenin tanımadığı, alışıldık çevresiyle hiç bağı kalmamış yapyaşlı bir kadına dönüverseydi – evet, işte buna yeni yaşam denirdi! Esch'in aklına bir de, her çocuğun anasını yaşlandırdığı, çocuksuz kadınlarınsa yaşlanmadığı geliverdi: Çocuksuzlar değişmezler, ölüdürler, zamana sahip değildirler. Ama yeni yaşamı bekleyince zamanları gene sayılacak diye ümitle dolarlar, hem yaşlılık hem yeni bakireliktir bu, tüm canlıların masumiyet haline gelme ümidi, ölüm öncesi görülen rüyadır, bununla birlikte yeni yaşamdır, eski dünyadaki kurtuluş krallığıdır. Hiç gerçekleşmemiş tatlı ümittir.

Elbette bu, Hentjen Ananın zevkine pek uymazdı. Anarşist fikirler bunlar, derdi. Belki haksız da sayılmazdı. Kişi zindana düşmeyegörsün, devrimci fikirleri olur, devrimci nutuklar atar. Bunları yaptığını kendi de bilmez. Esch merdivenleri bir iniyor, bir çıkıyor, eve sövüyor, basamaklara sövüyor, ustalara sövüyordu. Yeni yaşam pek güzel duruyordu burada! Eskiden meyhanecinin resminin durduğu duvardaki açık renk lekenin üstü artık boyandığından resim sırf badana için kaldırılmış sanılabilirdi. Sırf bu sebepten. Esch gözlerini duvara dikti. Yok, başladıkları şeyin yeni yaşamla ilgisi yoktu, tam tersine, zaman geriye sarılacaktı. Şu kadın yok mu, tek niyeti her şeyi geri döndürüp yaşanmamış gibi yapmaktı. Bir gün temizliği bırakıp lokale indi, nefes nefese, kan ter içinde, yine de hoşnuttu: "Uf, evde bu işlerin yapılması ne kadar gerekliymiş meğer, inanamazsın." Esch dalgın, "Son ne zaman elden

geçirilmişti ki?" dedi, ama demeye kalmadan kafasına dank etti, Hentjen'le evlenmesi vesilesiyle olabilirdi ancak; masaya vurmasıyla tabaklar şangırdadı, sonra da, "Kafes ancak içine yeni kuş koyulduğu zaman boyanır!" Az kalsın kadını lokalin ortasında pataklayacaktı. Başını geri çevirtmekten, boyuna geçmişe bakmak zorunda kalmaktan bıkmış usanmıştı. Kadın bir de onu önce istemesini bekliyordu; çünkü evliliği hiç aceleye getirir bir hali yoktu. Alışılmışlık kendini her yerden, geri çevrilmez şekilde dayatıyordu. Kadının yeni rahatlığında, yumuşaklığında geniş bir oturmuşluk göze çarpıyor, her şey yalnızca eski yaşamını yeniden benimseyip sonsuza dek sürdürmeye niyetlendiğini göstermekle kalmıyordu, sanki aşkı âşığıyla birlikte yaşam binasında üstünkörü bir bezek seviyesine, bir tür resme indirmek de istiyordu. Esch'e, kurdukları bağın bir ölçüde teminatı olarak verdiği yarı resmî mahremliği de yine kısmaya uğraşıyordu. Esch, Teltscher'in hesaplarını denetlemeye Duisburg'a gidince tek bir takdir sözü bulamıyor, onunla gitmesi için davet gelince daveti beklenmedik bir iş olarak görüp, madem gidiyor, isterse orada kalabileceğini söylüyordu: Çünkü asıl oraya uyuyordu.

Hentjen Ana haklıydı! Bu kez de haklıydı! Onun evinde zor katlanılan yabancı bir öksüz çocuk, hiçbir birlikteliğin olamayacağı birisinden başka bir şey olmadığını haklı olarak gösteriyordu. Ama buna rağmen haksızdı! Galiba en fenası da buydu. Çünkü haklı görünümlü reddin ardından, adil görünümlü cezanın ardından ikide birde eski, ahmakça korku sırıtıyordu, onun -yani August Esch'in!- evlenmeyi istemesi meğer kadının parasına göz koyduğundanmış. İpotek evrakı gelince korku yeniden belirginleşti; Hentjen Ana bir süre alınganlıkla etrafı kokladı, sonunda da sitemkâr, "Bu kadar faize yazık… aslında hepsini tasarruf hesabımdan gayet rahat ödeyebilirdim," dedi, bu sözüyle gizli rezervleri olduğu ve onları saklamayı yeğlediği, hatta Esch'in bilmesindense ipoteğe vermeyi tercih ettiği apaçık gün yüzüne çıkıyordu. Gerçek bir

muhasebe denetimiyse zaten söz konusu olamazdı. İşte böyleydi bu kadın. Hiçbir şey öğrenememişti, kurtuluş krallığından habersizdi, haberi olsun da istemiyordu. Yeni yaşama ise kulakları sağırdı. Ah, asıl çabası, Esch'in kapıldığı ama tahammül edemediği o ticari ve buyurgan aşk biçimiydi; Esch'in bir türlü kaçamadığı bir döngüydü bu. Olanlar kaçınılmaz, değiştirilmez vaziyette duruyordu. Dokunulmazdılar. Koca şehri yok etsen fark etmez – ölüler üstün güçlerini korurlar.

Yetmez gibi bir de Lohberg piyasaya çıktı. Vaat edilen kâr payının değil, ancak sermayenin ödenmiş olmasından işkillenmişti. Esch için bir bu talepler eksikti. Ne var ki aptal herif, Erna'nın yakında doğum vakti geleceği, dolayısıyla evlilik işi ciddiye bineceği için her kuruşu önemsediklerini biraz utangaç, biraz da gururlu ima edince, söyledikleri Esch'e öte dünyadan bir ses gibi geldi, anladı ki fedakârlık tamamlanmamıştı. Kendini çoktan temize çıkardığı çocuk yine de Lohberg'in olabilir yolunda beslediği ufak ve döküntü ümit, karar kıldığı kusursuz aşkın çarptırıldığı bir cezanın dünyevi olmayan kesinliğinde boğuldu, cinayetin tehditkâr tıkırtılarının işitildiği bir günahın kefaretiydi bu ceza, aşk olmadan, günahkârca yapılan çocuk kaçınılmaz olarak doğurulacakken başlarına kısırlık lanetini sarıyordu. Her şeyden habersiz, dehşetini paylaşacağı yerde bir tek evindeki boya işini düşünen Hentjen Anaya karşı içi öfkeyle dolu olmasına rağmen böyle bir kefarete hasretti, Hentjen Ana elini kaldırıp onu öldürsün dileği yine güç kazandı. Buna rağmen Lohberg'i tebrik etmesi lazımdı, elini sıkarken, "Kârlar mümkün mertebe sonradan ödenecek… vaftiz hediyesi olur," dedi. Başka ne çaresi vardı ki? Kısa, dik saçlarını sıvazladı, avucunda serin bir gıdıklanma duygusu kaldı. Lohberg'den Ilona'nın yakında Duisburg'a taşınacağını da öğrendi. Sonraki ayın biri itibarıyla Teltscher'in defterlerinin denetleme amacıyla her ay postayla Köln'e yollanmasına karar verdi.

Evet, başka ne çare kalıyordu? Her şey yolundaydı. Erna'nın çocuğu meşru olacak, kendisi Hentjen Anayla evlenecek, meyhane tertemiz boyanacak, zemini kahverengi muşamba kaplanacak. Güzel ve pürüzsüz görünüşlerin ardında neler saklı, kimse sezmiyor, artık Lohberg'in adını taşıyacak çocuğu yapanın kim olduğunu, kurtuluşu aradığı kusursuz aşkın yalan dolandan ibaret olduğunu kimse bilmiyordu, ortalıkta terzi ustasının gelişigüzel halefi olarak dolandığını, kaçmayı, uzaklardaki özgürlüğü düşünürken elleriyle ancak demir parmaklıkları sallayabilen birisi olarak şu kafeste dolandığını örtbas etmek için hepsi düpedüz dalavereydi, okyanuslar ötesindeki sis asla aralanmayacaktı.

Artık yolunu eve uğratmaz olmuştu, ev daralmış, aşinalığını yitirmişti. Kıyılarda avarelik ediyor, sıra sıra ambarlara bakıyor, akıntıdan aşağı yavaşça yüzen gemilerin ardından gözleri dalıyordu. Ren Köprüsü'ne geliyor, polis karakoluna, opera binasına kadar sallana sallana yürüyor, Halk Bahçesi'ne varıyordu. Bir bankın tepesinde dikilip -karşısında tamburinli kız çocukları- şarkı söylemek, evet kurtarıcı aşkın kuvvetiyle azat edilen tutsak ruhun şarkısını söylemek, doğru olanı belki buydu. Kişi ilkin hakiki kusursuz aşka giden yolu bulmalıdır diyen selamet ordusu aptalları haklı olabilirlerdi. Özgürlük meşalesi bile kurtarma amaçlı yanmayabilirdi, nitekim muhtemel tüm Amerika ve İtalya seyahatlerine rağmen o da kurtarılamamıştı. Düzenbazlıkla hiçbir şey yoluna konamaz, öksüzlük devam eder, karda dururken üşür, aşkın merhameti yumuşacık aşağılara insin diye beklersin. O zaman, evet, o zaman mucize, kusursuz gerçekleşme mucizesi de aşağılara inebilir. Öksüz çocuğun eve dönüşü. Dünya ile yazgının ikiye katlanması mucizesi – uğrunda öbürünün başını alıp gittiği çocuk ise Erna'nın değil, her şeye rağmen hakiki yeni yaşamı taşıyacak kadının çocuğu olacaktı! Yakında karımız olacak, yumuşacık, tüy gibi kar. Tutsak ruh da kurtulacak, Tanrı'ya şükürler olsun, normalde çok daha yukarılarda durandan bile

daha yukarıda bankın tepesinde dikilecek. Kendi sayesinde anne olacak kadını zihninde ilk kez adıyla çağırdı: Gertrud.

Eve gelince yüzüne bakardı. Yüzü cana yakın olur, dudakları öğleden önce pişirdiklerini bir bir sayardı. August Esch'in pek iştahı olmazsa sırtını dönüp giderdi. İçini ürpertiyordu, kaçınılmaz şekilde biliyordu ki kadının rahmindeki, ölüydü veya daha da kötüsü, doğuracağı şey bir ucubeydi. Lanetten son derece emindi, ölünün kadın üstünde işlediği, işlemekte olduğu cinayetten son derece emin. Soru yine öylesine acı verdi ki sormaya cesaret edemedi… çocuk onlara haram mıydı, yoksa sırf zevklerinin peşine mi düşmüşlerdi? Hentjen Anaya duyduğu hırslı öfke büyüdü, ölünün onu çağırdığı adı gene söyleyemedi, hatta, kadın meselenin ne olduğunu anlamadan o adı bir daha ağzına almayacağına ant içti. Fakat anlamıyordu kadın. Onu yumuşakça, amaca uygun kabul ediyor, sonra da yalnızlığı içinde bir başına bırakıyordu. Esch yazgıya boyun eğmeye uğraşıyordu: Mesele belki çocuk değildi, asıl iş kadının hazır beklemesiydi, Esch de onun hazır olmasını bekledi. Fakat kadın onu burada da bir başına bıraktı, Esch onu yüreklendirmek için, evlendikten sonra çocuklarının olmasını istediklerini ima yoluyla söylediğinde kadın kuru kuruya ve amaca uygun, "Evet," diye geçiştiriyor, fakat Esch'in beklediklerini ona vermiyor, beraber geçirdikleri gecelerde içine çocuk koysun diye bağırmıyordu. Esch onu dövüyor, fakat o anlamıyor, sessiz kalıyordu. Ta ki Esch bunun da hiç işe yaramadığını idrak edene dek; sonrasında Herr Hentjen'e de çocuk için yalvardı mı acaba diye karşı konmaz bir şüphe belirse, babası olma özlemi çektiği çocuk, kadının rahminde, Hentjen'in tohumlarındanmış gibi bir tesadüf olurdu. Hiçbir kadının, ispatlanamazın şüpheli azabı içindeyken erkeğe yardımı dokunamazdı. Adam kendine ne kadar eziyet etse de kadın hiç anlamadan işi oluruna bırakmak zorunda kalırdı: Gene de kadını pataklamaları artık epey seyrelmiş, artık daha ziyade sembol ve imadan ibaret kalmıştı. Başkaldırışı tavsıyordu.

Çünkü reel olanda, gerçekleşmenin asla olamayacağını idrak ediyordu, en ötedeki uzakların bile reelde yer aldığını gitgide daha belirgin idrak ediyordu, her kaçış, ölümden kurtuluştu, gerçekleşme ve özgürlük aramak manasızdı – çocuk bile, annesinin karnından canlı çıksa dahi yapıldığı sıradaki tesadüfi zevk çığlığından öte bir anlam taşımaz, çığlığın yöneltildiği âşığın varlığı için hiçbir şeyi ispatlamayan, yankısı gitgide kesilen, dağılıp kaybolan bir çığlık. Yabancıdır çocuk, geçip giden ses kadar yabancı, geçmiş kadar yabancı, ölü ve ölüm kadar yabancı, tahta gibi, içi boşaltılmış. Çünkü dünyevilik görünüşte değişse de değiştirilemez, tüm dünya yeniden doğsa bile kurtarıcının ölümüne rağmen dünyevilikte masumiyet haline kavuşamaz, zamanın sonuna varılmadıkça kavuşamaz.

Şu idrak ettikleri gerçi çok belirgin değildi, ne var ki Esch'i dünyevi Köln yaşamını kurmaya, doğru dürüst bir iş aramaya ve işiyle meşgul olmaya sevk etmek için yeterliydi. Elinde bulundurduğu iyi tavsiye mektupları sayesinde hiç olmadığı kadar gurur verici ve sorumluluk yükleyen bir memuriyet buldu ve Hentjen Ananın onun için hazırda beklettiği tüm gururu ve hayranlığı yeniden kazandı. Hentjen Ana meyhanenin zeminini kahverengi muşamba kaplattı, göç tehlikesi artık kesinkes ortadan kalktığından Amerika'da kurduğu hayalî şatolardan bahsetmeye başladı. Esch de kısmen kadın böyle konuşarak onu sevindiriyor sandığını hissettiğinden kısmen de görev duygusuyla ilgi gösteriyordu: Çünkü Amerika'yı asla göremeyecek olsa da yolunu asla bırakmayacak, saplamaya hazır mızrağıyla peşinden gelen görünmezliğe rağmen arkasını dönmeyecektir, dilek ile sezgi arası bocalayan bir bilgi ise ona der ki yol, kişinin gerçekte yürümesi gereken ve karanlık bir göldeki resim gibi muğlak ve belirsiz, onun yalnızca dünyevi yansıması olduğu daha yüce bir yolun sembolünden, imasından ibarettir. Tüm bunlar zihninde tam berraklık kazanmamıştı, hatta gerçekleşmenin ve mutlaklığın aranacağı yer olan entelektüellik sözüne bile tam vâkıf

değildi. Fakat idrak ediyordu ki sütunların toplamının doğru olması salt tesadüftür, böylelikle daha yüksek bir basamaktaymış gibi, yerin üstünde yükselen ve dünyaya kapalı olmakla birlikte onu yansıtarak açık duran, daha aydınlık bir şatodan bakarmış gibi, her halükârda, dünyeviliği seyredebiliyordu, çoğunlukla yapılan, konuşulan ve olup bitenler sanki donuk ışıklı bir sahnedeki bir olaydan ibaretmiş, unutulan ve hiç var olmayan bir temsilmiş, dünyevi ıstırabını arttırmaksızın kimsenin tutunamayacağı bir yaşanmışlık gibi oluyordu. Çünkü gerçekleşme, reel olanda hep başarısızlığa uğrar, fakat özlem ve özgürlük yolu sonsuzdur, yürümekle asla sonu gelmez, dardır, memleketin açık kollarına ve soluyan bağrına giden bir yol olsa da uyurgezerin uykusu kadar ücradadır. İşte Esch de aşkında böyle yabancı, ama bir yandan da dünyeviliğe eskisinden daha çok aşinaydı, dolayısıyla adalet uğruna Ilona için halledilecek kimi dünyevi işler olsa da ziyanı yoktu, aslında dünyevi olmayanda kalıyorlardı. Hentjen Anayla özgür Amerika'dan, meyhaneyi satmaktan, isteklerini yerine getirmeyi sevdiğin bir çocukla evlenir gibi evlenmekten bahsediyor, kadının içine gömüldüğü geceler kadın isimsiz kalsa da ona bazen yine Gertrud diyebiliyordu. El ele yürüyorlardı, ama her biri kendi farklı ve sonsuz yolundaydı. Sonraları evlenmeleri ve meyhanenin fazlasıyla ucuza elden çıkarılması hep temsil yolundaki duraklar, fakat yüceliğe ve sonsuzluğa yakınlaşma yolundaki duraklardı, Esch aydınlanmış kafaya sahip olmasa buna ilahi olana yakınlaşma da denebilirdi. Buna rağmen yeryüzünde hepimizin, yolunu koltuk değnekleriyle yürümeye mecbur olduğunu biliyordu.

4

Duisburg'daki tiyatro iflas edip Teltscher Ilona'yla yine işsiz güçsüz kalma tehlikesine düşünce Esch karısıyla servetlerinden kalanın tamamını tiyatro işine yatırdı, çok geçmeden de ellerinde avuçlarında ne varsa hepsini kaybettiler. Bununla birlikte Esch memleketi Lüksemburg'daki büyük bir sanayi işletmesinde başmuhasebecilik işi bulunca karısının hayranlığı bir daha katlandı. El ele yürüyor, birbirlerini seviyorlardı. Esch onu hâlâ dövse de dayakları gitgide seyreldi, sonunda da hepten bitti.

1903: Esch veya Anarşizm

Hermann Broch

20. yüzyıl romanına *Vergilius'un Ölümü, Bilinmeyen Değer* ve *Büyülenme* gibi kült eserlerle damga vuran **Hermann Broch**, başyapıtı *Uyurgezerler*'i yarattığında bunu farklı ve iddialı bir amaç için yaptı: Modern varoluştaki anlam krizini merkeze alarak, insanın dünya ve üzerindeki her şeyle kurduğu ilişkiye yeni bir düzen getirmenin mümkün olup olmadığını sorguladı. Değerlerin dağıldığı bu çürüme ve çözülme zamanlarında "kurtuluş" mümkün müydü ve nerede aranmalıydı?

Uyurgezerler "1888: Pasenow veya Romantizm", "1903: Esch veya Anarşizm", "1918: Huguenau veya Realizm" başlıklarıyla karakterize edilen üç romandan oluşur. Bir matematikçinin mantığı, bir filozofun anlatım derinliği ve bir sanatçının canlı anlatım gücüyle yazılmış bu üçleme, sonraki yıllarda tanık olduğumuz kitlesel fenomenlerin mahrem arka planına ışık tutar. Broch, kahramanlarının her birinde zamanın ruhunu somutlaştırır ve yeni bir insan ırkının psikolojisini gün yüzüne çıkarır.

"Uykusuz, cin gibi olan, hepsinin ölümünü işitir, görmemek için gözkapaklarını ne kadar sıksa da ölümün hep cinayet olduğunu bilir."

KİTAP NO	DİZİ ADI	9 786258 094336
666	MODERN	

1903: ESCH VEYA ANARŞİZM
HERMANN BROCH